Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ISBN 960-06-1907-7

Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου

Παλαιά Διαθήκη. Η προϊστορία του Χριστιανισμού

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Όλγα Γριζοπούλου   Πηγή Καζλάρη

Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου

Παλαιά Διαθήκη
Η προϊστορία του Χριστιανισμού

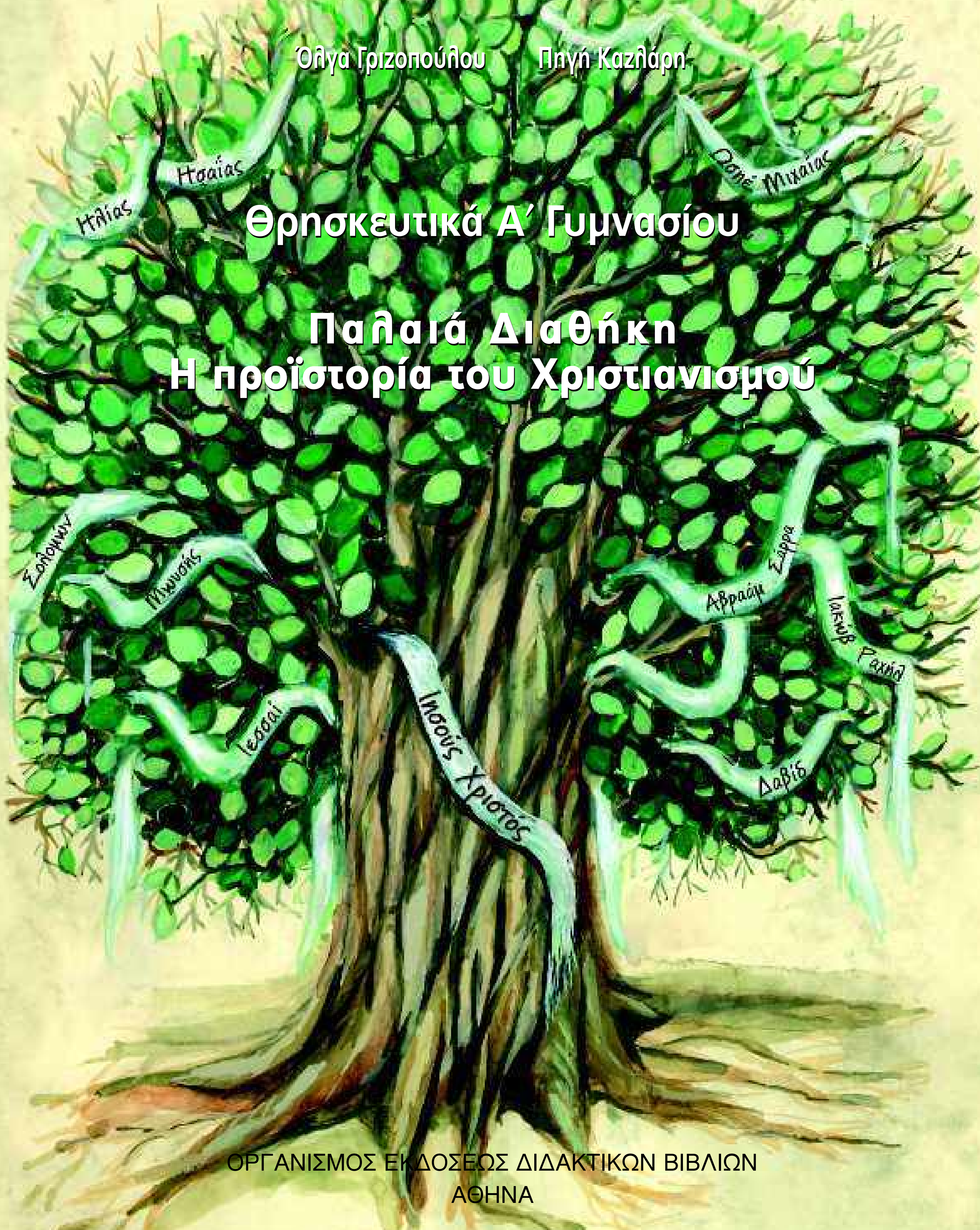

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου

Παλαιά Διαθήκη
Η προϊστορία του Χριστιανισμού

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	**Όλγα Γριζοπούλου** *Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης* **Πηγή Καζλάρη** *Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
ΚΡΙΤΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	**Μιλτιάδης Κωνσταντίνου** *Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης* **Γεώργιος Τσακαλίδης** *Σχολικός Σύμβουλος* **Παύλος Σαββίδης** *Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
ΕΞΩΦΥΛΛΟ-ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	**Ζέφη Αλκαλάι** *Σκιτσογράφος - Εικονογράφος*
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	**Δήμητρα Μήττα** *Φιλόλογος*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	**Σταύρος Γιαγκάζογλου** *Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου* **Γεώργιος Ν. Στάθης** *Μόνιμος Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	**Γεώργιος Ν. Στάθης** *Μόνιμος Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	**«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - MULTIMEDIA A.E.»**

Γ' **Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ / Ενέργεια 2.2.1** / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Όλγα Γριζοπούλου   Πηγή Καζλάρη

Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου

Παλαιά Διαθήκη
Η προϊστορία του Χριστιανισμού

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

Πρόλογος 7

Εισαγωγή

Κρατώντας στα χέρια μας το πρώτο τμήμα της Αγίας Γραφής, την Παλαιά Διαθήκη

1. Γιατί μελετούμε την Αγία Γραφή; 11

2. Η Παλαιά Διαθήκη: μια ολόκληρη βιβλιοθήκη! 14

3. Οι συγγραφείς της Παλαιάς Διαθήκης: άνθρωποι εμπνευσμένοι από το Θεό 18

4. Ο κόσμος της Παλαιάς Διαθήκης 21

Χάρτης της εποχής των Πατριαρχών 26

Κεφάλαιο Α΄

Η εποχή των Πατριαρχών. Από τον πολυθεϊσμό στην πίστη στον ένα Θεό

Χάρτης και χρονολογικό πλαίσιο του Α΄ κεφαλαίου 28

Οι βιβλικές διηγήσεις για τους Πατριάρχες 29

5. Η ιστορία του Αβραάμ: η μεγάλη κλήση, το μεγάλο «ναι» 30

6. Οι ιστορίες του Ισαάκ και του Ιακώβ: σε κάθε γενιά η Διαθήκη ανανεώνεται 35

7. Η ιστορία του Ιωσήφ: «Εσείς σκεφτήκατε να μου κάνετε κακό, ο Θεός όμως το μετέτρεψε σε καλό» 39

Χάρτης της Παλαιστίνης 43

Ξανακοιτώντας τα μαθήματα του Α΄ κεφαλαίου 44

Κεφάλαιο Β΄

Η Έξοδος. Ο Θεός ελευθερώνει το λαό και τον καθοδηγεί

Χάρτης και χρονολογικό πλαίσιο του Β΄ κεφαλαίου 46

Οι βιβλικές διηγήσεις για την Έξοδο 47

8. Ο λαός ζει σκλαβωμένος στην Αίγυπτο. Ο Θεός αποκαλύπτεται στο Μωυσή 48

9. Οι Ισραηλίτες ελευθερώνονται: η Έξοδος 52

10. Ο λαός της Διαθήκης γεννιέται, καθώς πορεύεται στην έρημο 56

11. Η είσοδος στη Γη της Επαγγελίας: η υπόσχεση του Θεού εκπληρώνεται 61

Ξανακοιτώντας τα μαθήματα του Β΄ κεφαλαίου 66

Κεφάλαιο Γ΄

Ο λαός οργανώνεται έχοντας ως κέντρο της ζωής του το Θεό

Χάρτης και χρονολογικό πλαίσιο του Γ΄ κεφαλαίου 68

Οι βιβλικές διηγήσεις για τους Κριτές και τους βασιλείς 69

12. Αγώνες για εγκατάσταση στη Γη της Επαγγελίας: η σχέση με το Θεό δοκιμάζεται 70

13. Η ζωή οργανώνεται με βάση το Νόμο του Μωυσή 73

14. Δαβίδ, ο δοξασμένος βασιλιάς του Ισραήλ 76

15. Οι Ψαλμοί, ποιήματα και τραγούδια για το Θεό 80

16. Σολομών, ο σοφός βασιλιάς του Ισραήλ 83

Ξανακοιτώντας τα μαθήματα του Γ΄ κεφαλαίου 86

Κεφάλαιο Δ΄

Ο λαός σε κρίση. Η φωνή των Προφητών ως κραυγή αφύπνισης

Χάρτης και χρονολογικό πλαίσιο του Δ΄ κεφαλαίου 88
Τα χρόνια από τη διάσπαση του ενιαίου βασιλείου έως τη Βαβυλώνια Αιχμαλωσία 89
17. Η εποχή της κρίσης 90
Τα βασίλεια του Ισραήλ και του Ιούδα (πίνακας βασιλέων και προφητών) 93
18. Οι Προφήτες: το στόμα του Θεού 94
19. Ο προφήτης Ωσηέ: η φωνή της αγάπης 98
20. Ο προφήτης Μιχαίας: το όραμα της παγκόσμιας ειρήνης 103
21. Ησαΐας: ο προφήτης του Εμμανουήλ 108
22. Βαβυλώνια Αιχμαλωσία: ο λαός στην εξορία 112
Ξανακοιτώντας τα μαθήματα του Δ΄ κεφαλαίου 118

Κεφάλαιο Ε΄

Η ζωή μετά την επιστροφή από τη Βαβυλώνια Αιχμαλωσία έως τις παραμονές του ερχομού του Μεσσία

Χρονολογικό πλαίσιο του Ε΄ κεφαλαίου 120
Τα χρόνια από την επιστροφή έως την κατάκτηση της Παλαιστίνης από τους Ρωμαίους 121
23. Επιστροφή από την αιχμαλωσία: η ιουδαϊκή κοινότητα ανασυγκροτείται 122
24. Ο Νόμος στο κέντρο της ζωής των Ιουδαίων 125
Οι διηγήσεις της Παλαιάς Διαθήκης για τη δημιουργία του κόσμου 128
25. «Καί εἶδεν ὁ Θεός ὅτι καλόν»: η δημιουργία του κόσμου 129
26. «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ᾽ ὁμοίωσιν»:
η δημιουργία του ανθρώπου 134
27. «Ἀδάμ ποῦ εἶ;» Ο άνθρωπος απομακρύνεται από το Θεό 139
28. Ο δημιουργός Θεός φροντίζει για τους ανθρώπους όλου του κόσμου 144
29. Ο Ιουδαϊσμός συναντάται με τον Ελληνισμό 147
30. Περιμένοντας το Μεσσία: το «πλήρωμα του χρόνου» 150
Ξανακοιτώντας τα μαθήματα του Ε΄ κεφαλαίου 152
Ξανακοιτώντας όσα δουλέψαμε τη φετινή χρονιά 153

Επίλογος 155

Λεξιλόγιο 156

Πηγές εικονιστικού και λοιπού βοηθητικού υλικού 158

Πρόλογος

Αυτόν το Σεπτέμβριο μια νέα περίοδος αρχίζει στη ζωή σας: η φοίτησή σας στο Γυμνάσιο. Αυτό σημαίνει ότι μεγαλώσατε. Ταυτόχρονα όμως οι περισσότεροι από σας νιώθετε περιέργεια, αγωνία, ίσως και κάποιο φόβο για το καινούριο σας σχολείο: διαφορετικά μαθήματα, μεγάλα βιβλία, πολλοί δάσκαλοι, περισσότερες απαιτήσεις.

Μπροστά σ' όλα αυτά δεν είστε μόνοι. Κι οι συμμαθητές σας έχουν τα ίδια συναισθήματα. Θα το καταλάβετε μόλις γνωριστείτε κι αρχίσετε να κάνετε συντροφιά.

Και οι δάσκαλοί σας όμως έχουν τις δικές τους έννοιες. Επιθυμούν να σας γνωρίσουν και να συνεργαστούν μαζί σας δημιουργικά· να σας βοηθήσουν να αναδείξετε τα ταλέντα και τις ικανότητές σας· να γνωρίσετε περισσότερο τον κόσμο και τον εαυτό σας.

Το μάθημα των Θρησκευτικών δεν είναι καινούριο για σας. Το διδασκόσασταν και στο Δημοτικό Σχολείο, όπου γνωρίσατε πολλές σχετικές ιστορίες και διηγήσεις. Στο Γυμνάσιο θα διδαχθείτε πιο οργανωμένα την Παλαιά Διαθήκη, την Καινή Διαθήκη και την Εκκλησιαστική Ιστορία. Στη φετινή τάξη θα αρχίσετε με την επεξεργασία της Παλαιάς Διαθήκης. Είναι ένα βιβλίο που οι άνθρωποι όλου του κόσμου αναγνωρίζουν τη σπουδαιότητά του. Μπροστά σας θα ξεδιπλωθεί ένας ολόκληρος κόσμος! Τόσο μακρινός και συναρπαστικός! Θα μάθετε πολλά γι' αυτόν. Επιπλέον θα έχετε την ευκαιρία να εκφράσετε τις σκέψεις σας, να ρωτήσετε, να ερευνήσετε, να ανακαλύψετε οι ίδιοι πολλά πράγματα γύρω από τη χριστιανική πίστη.

Όλα αυτά θα γίνουν σιγά σιγά, καθώς η σχολική χρονιά θα κυλάει. Θα είναι σαν ένα ταξίδι γεμάτο εκπλήξεις, γνώσεις, περιπέτειες. Θα ταξιδέψετε όλοι μαζί και χωρίς καμιά διάκριση· απ' όπου κι αν κατάγεστε, όποια κι αν είναι η θρησκεία σας. Θα μάθετε να συνεργάζεστε και να συμπληρώνετε ο ένας τον άλλο! Άλλωστε πάντοτε οι πολλοί είναι σοφότεροι από τον έναν και μπορούν να βλέπουν περισσότερες πλευρές της αλήθειας. Το τρένο για το φετινό σας ταξίδι έφτασε και σας περιμένει.

Σας ευχόμαστε να περάσετε καλά.

Οι συγγραφείς

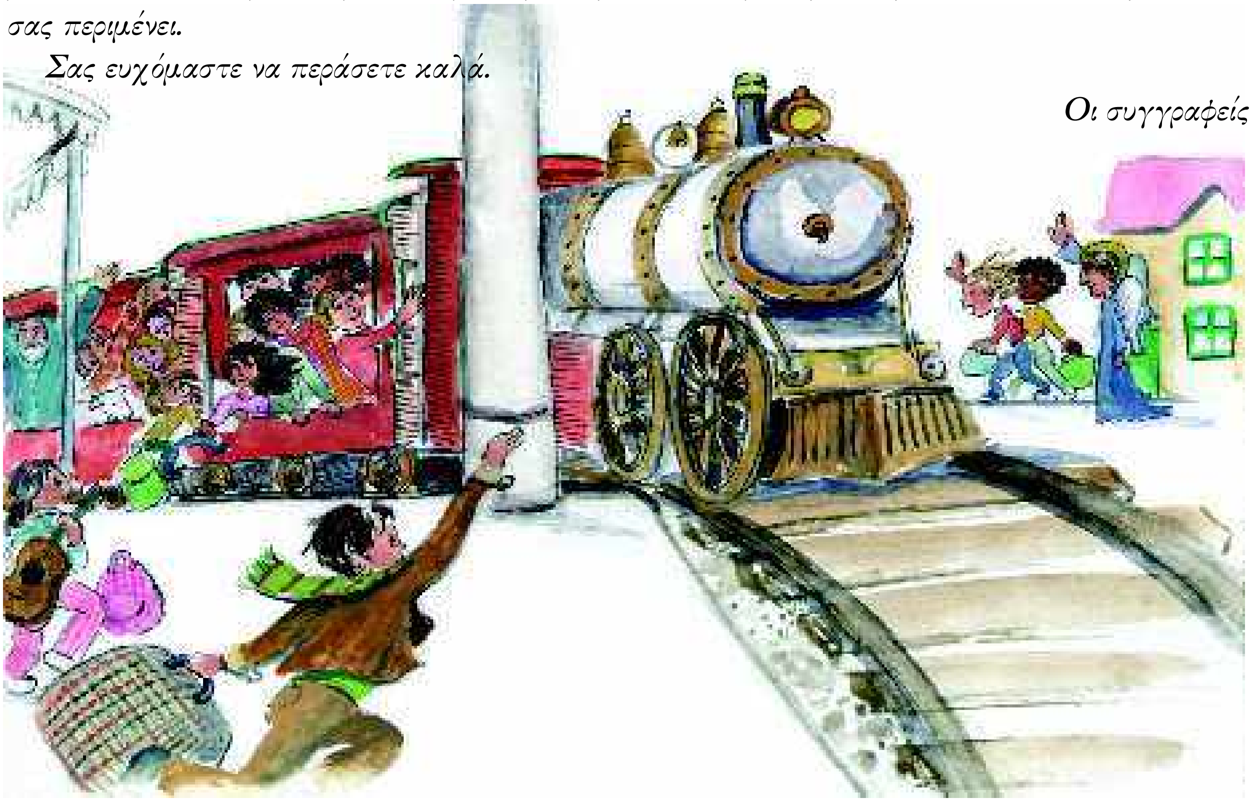

Οι παραπομπές στα βιβλία της Αγίας Γραφής

Όλα τα βιβλία της Αγίας Γραφής (Παλαιάς και Καινής Διαθήκης) είναι χωρισμένα σε κεφάλαια και κάθε κεφάλαιο είναι χωρισμένο σε στίχους. Όταν θέλουμε να βρούμε ένα συγκεκριμένο απόσπασμα (=χωρίο) της Αγίας Γραφής, τότε χρησιμοποιούμε τις παραπομπές.

Μ' αυτές παραπέμπουμε (= στέλνουμε, δηλαδή, κάποιον να βρει) στο κεφάλαιο και το στίχο που χρειαζόμαστε. Η παραπομπή, λοιπόν, είναι μια σημείωση, όπου ορίζεται με συντομία και ακριβώς το βιβλίο, το κεφάλαιο και ο στίχος, απ' όπου προέρχεται το χωρίο που χρησιμοποιούμε.

Π.χ. Γεν 5,13. Το Γεν είναι η συντομογραφία του τίτλου του βιβλίου. Ο αριθμός 5 που ακολουθεί δηλώνει το κεφάλαιο του βιβλίου και με ένα κόμμα χωρίζεται από τον επόμενο αριθμό που δηλώνει το στίχο του κεφαλαίου.

Αν οι στίχοι που χρησιμοποιούμε είναι περισσότεροι, τότε ανάμεσά τους μπαίνει μια παύλα, π.χ. Γεν 5,13-16.

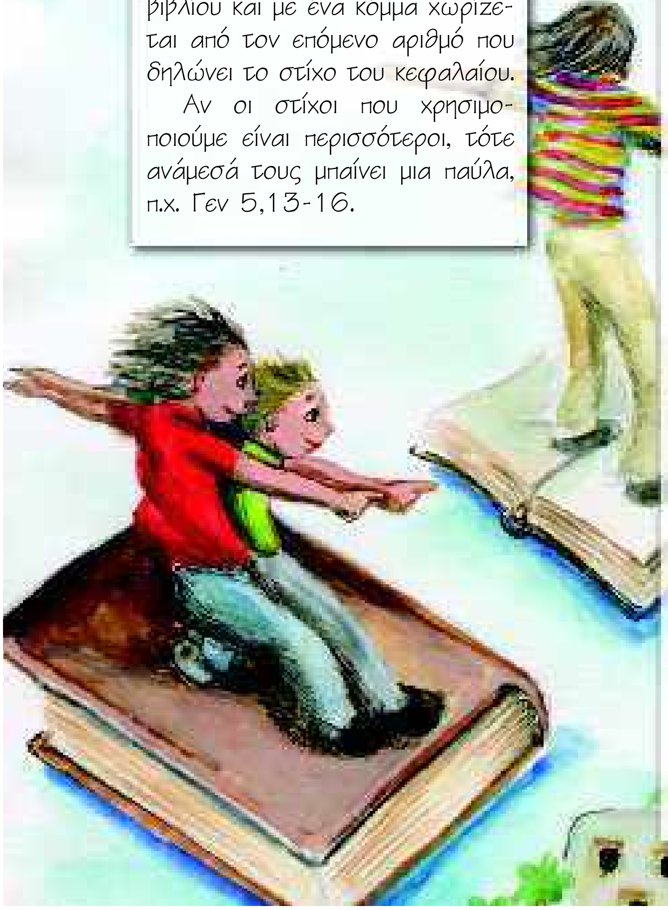

Τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης και οι συντομογραφίες τους

Γένεσις	**Γεν**
Έξοδος	**Εξ**
Λευιτικόν	**Λευ**
Αριθμοί	**Αρ**
Δευτερονόμιον	**Δτ**
Ιησούς Ναυή	**Ιησ**
Κριταί	**Κρ**
Ρουθ	**Ρουθ**
Βασιλειών Ά	**Α Βασ**
Βασιλειών Β΄	**Β Βασ**
Βασιλειών Γ΄	**Γ Βασ**
Βασιλειών Δ΄	**Δ Βασ**
Παραλειπομένων Ά	**Α Παρ**
Παραλειπομένων Β΄	**Β Παρ**
Έσδρας Ά	**Α Εσδ**
Έσδρας Β΄	**Β Εσδ**
Νεεμίας	**Νε**
Τωβίτ	**Τωβ**
Ιουδίθ	**Ιδθ**
Εσθήρ	**Εσθ**
Μακκαβαίων Ά	**Α Μακ**
Μακκαβαίων Β΄	**Β Μακ**
Μακκαβαίων Γ΄	**Γ Μακ**
Ψαλμοί	**Ψλ**
Παροιμίαι	**Πρμ**
Εκκλησιαστής	**Εκ**
Άσμα Ασμάτων	**Ασμ**
Ιώβ	**Ιωβ**
Σοφία Σολομώντος	**Σολ**
Σοφία Σειράχ	**Σειρ**
Ωσηέ	**Ωσ**
Αμώς	**Αμ**
Μιχαίας	**Μιχ**
Ιωήλ	**Ιλ**
Οβδιού	**Οβδ**
Ιωνάς	**Ιων**
Ναούμ	**Νμ**
Αββακούμ	**Αβ**
Σοφονίας	**Σφν**
Αγγαίος	**Αγγ**
Ζαχαρίας	**Ζαχ**
Μαλαχίας	**Μαλ**
Ησαΐας	**Ησ**
Ιερεμίας	**Ιερ**
Βαρούχ	**Βαρ**
Θρήνοι	**Θρ**
Επιστολή Ιερεμίου	**ΕπΙ**
Ιεζεκιήλ	**Ιεζ**
Δανιήλ	**Δν**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κρατώντας στα χέρια μας το πρώτο μέρος της Αγίας Γραφής, την Παλαιά Διαθήκη

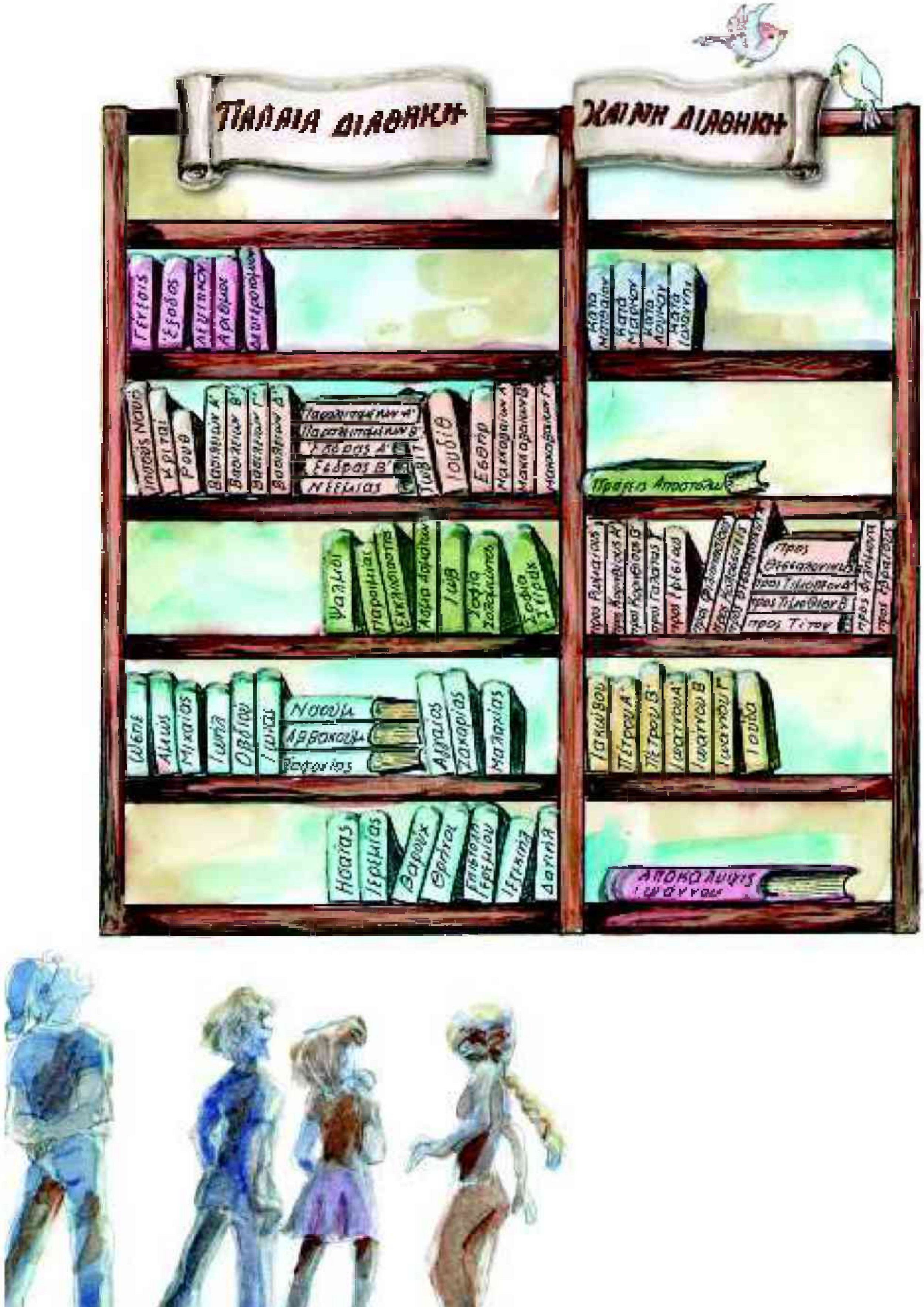
Παλαια Διαθηκη
Καινη Διαθηκη
Πράξεις Αποστόλων
Αποκάλυψις Ιωάννου

1. Γιατί μελετούμε την Αγία Γραφή;

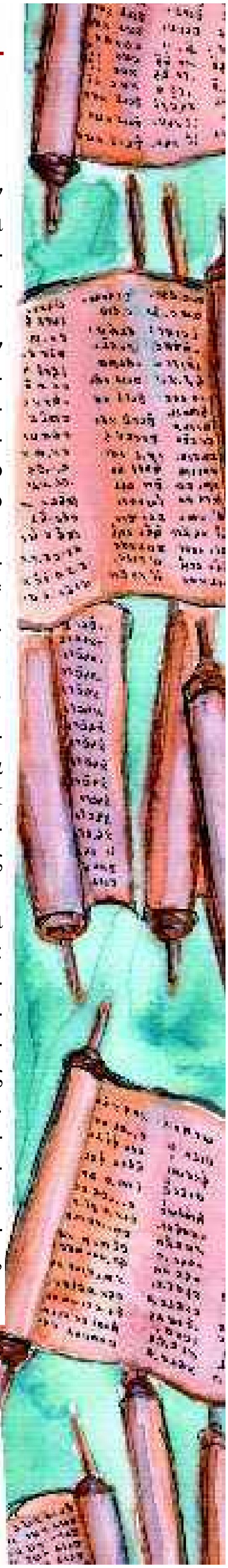

Ποιοι διαβάζουν την Αγία Γραφή;

Η Αγία Γραφή ή αλλιώς Βίβλος είναι το πρώτο βιβλίο που τυπώθηκε, όταν εφευρέθηκε η τυπογραφία από το Γουτεμβέργιο το 15ο αιώνα. Συγχρόνως είναι και το πιο πολυδιαβασμένο βιβλίο στον κόσμο. Αρκεί να σκεφτούμε ότι έχει ήδη μεταφραστεί σε 1.600 γλώσσες και διαλέκτους και συνεχίζει να μεταφράζεται.

Πολλοί είναι οι λόγοι για τους οποίους οι σύγχρονοι άνθρωποι διαβάζουν την Αγία Γραφή. Οι επιστήμονες (θεολόγοι, φιλόλογοι, ιστορικοί, αρχαιολόγοι κ.ά.) για να την ερμηνεύσουν και να αντλήσουν απ' αυτήν χρήσιμα στοιχεία για τις επιστήμες. Άλλοι διαβάζουν τα γοητευτικά κείμενά της για ευχαρίστηση. Πολλοί αναγνώστες ψάχνουν στις σελίδες της απαντήσεις για το Θεό, το νόημα της ζωής και τον προορισμό του κόσμου. Τη θεωρούν οδηγό και στήριγμα στη ζωή τους.

Όλοι αυτοί οι αναγνώστες της Αγίας Γραφής φυσικά δεν είναι μόνο χριστιανοί. Πολλοί πιστοί και άλλων θρησκειών (μουσουλμάνοι, εβραίοι, ινδουϊστές* κ.ά.) θεωρούν τη Βίβλο ένα σπουδαίο βιβλίο που το σέβονται και το μελετούν.

Ποια είναι η θέση της Βίβλου στον παγκόσμιο πολιτισμό;

Όποιο μουσείο κι αν επισκεφτούμε στην Ελλάδα, στην Ευρώπη αλλά και σ' όλο τον κόσμο, θα διαπιστώσουμε ότι πολλοί ζωγράφοι και γλύπτες έχουν εμπνευστεί από τις ιστορίες και τα πρόσωπα της Βίβλου. Το ίδιο ισχύει και για άλλα είδη τέχνης: τη λογοτεχνία, τη μουσική, το θέατρο, τον κινηματογράφο. Η μεγάλη επίδραση της Βίβλου στην τέχνη συνεχίζεται και στις μέρες μας. Πράγματι, δύσκολα μπορεί να βρεθεί κείμενο που εμπνέει τόσο βαθιά και τόσους πολλούς καλλιτέχνες σε όλη την υφήλιο*!

Εκτός από την τέχνη και τα μνημεία πολιτισμού η Βίβλος έχει επηρεάσει και την καθημερινή ζωή και συμπεριφορά των ανθρώπων, κυρίως των χριστιανών: τις γιορτές και τα έθιμά τους, το πώς πιστεύουν και λατρεύουν το Θεό, πώς αντιμετωπίζουν το συνάνθρωπό τους και τον κόσμο, πώς φέρονται στις απλές αλλά και στις κρίσιμες στιγμές της ζωής τους κ.ά. Δίκαια, λοιπόν, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η Βίβλος βρίσκεται στο κέντρο του πολιτισμού και της ζωής των ανθρώπων στη διάρκεια όλων των αιώνων μετά τη Γέννηση του Χριστού. Αυτό ισχύει για τους λαούς της Ευρώπης αλλά και όλων των χριστιανικών χωρών του κόσμου. Έτσι, η Αγία Γραφή μπορεί να θεωρηθεί όχι μόνον κοινή πολιτιστική τους κληρονομιά αλλά και πηγή του πολιτισμού τους.

Όλα αυτά σημαίνουν ότι όποιος θέλει να κατανοήσει τη θρησκεία, τον πολιτισμό και την ιστορία της πατρίδας του, αλλά και πολλών χωρών του κόσμου, χρειάζεται να γνωρίσει το συναρπαστικό* κόσμο της Αγίας Γραφής.

Το όνομα «Βίβλος» προέρχεται από το όνομα μιας πόλης στα παράλια της Φοινίκης. Στη «Βύβλο» (όπως την έγραφαν οι αρχαίοι) γινόταν τόσο εκτεταμένη επεξεργασία και εμπόριο του παπύρου, ώστε το όνομα της πόλης κατέληξε να σημαίνει στα ελληνικά «βιβλίο» και η λέξη «Βίβλος» να σημαίνει το «βιβλίο των βιβλίων», δηλαδή την Αγία Γραφή.

Η Αγία Γραφή είναι ένα βιβλίο μοναδικό. Η τέχνη και η φιλολογία εξαρτώνται απ' αυτό. Χωρίς αυτό η Δύση δεν θα ήταν ό,τι είναι.

Ντάνιελ Ροπς

Ποια είναι η θέση της Αγίας Γραφής στη ζωή των χριστιανών;

Για τους χριστιανούς όλου του κόσμου η Βίβλος είναι το ιερό τους βιβλίο. Ας δούμε γιατί: Μια έκφραση που συχνά χρησιμοποιούν γι' αυτήν είναι: *ο λόγος του Θεού*. Τι σημαίνει όμως αυτό; Ποιος και γιατί «λέει», «μιλάει» μέσα σ' αυτά τα κείμενα;

Μπορούμε να σχηματίσουμε μια πρώτη ιδέα αν σκεφτούμε πότε και γιατί μιλούν οι άνθρωποι ο ένας στον άλλο στην καθημερινή ζωή: Όταν θέλουν να εκφράσουν τις σκέψεις τους, να επικοινωνήσουν με τους άλλους κι έτσι να κάνουν καλύτερες τις σχέσεις τους. Για μια επικοινωνία μιλούν και τα βιβλία της Αγίας Γραφής: τη «συνομιλία» και τη σχέση του Θεού με τους ανθρώπους. Δηλαδή από τη μια μεριά ο Θεός αναζητά με αγάπη τον άνθρωπο μέσα στην καθημερινή του ζωή, του δείχνει την αλήθεια, τον στηρίζει, τον θεραπεύει από το κακό. Από την άλλη ο άνθρωπος προσπαθεί να καταλάβει τις ενέργειες του Θεού, να ανταποκριθεί θετικά και να αλλάξει τη ζωή του βελτιώνοντας έτσι και τον κόσμο ολόκληρο. Αυτή η σχέση του Θεού με τους ανθρώπους είναι γεμάτη περιπέτειες. Κι αυτήν ακριβώς τη σχέση περιγράφουν οι συγγραφείς της Αγίας Γραφής στα κείμενά τους (όπως θα δούμε στα επόμενα μαθήματα) με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Έτσι μπορούμε να λέμε ότι για τους χριστιανούς η Αγία Γραφή είναι ο «λόγος του Θεού», δοσμένος όμως με τα «λόγια των ανθρώπων» (= των συγγραφέων).

> *Να ξέρετε ότι όσα γράφτηκαν στις Γραφές έχουν γραφτεί για να μας διδάσκουν...*
>
> **Ρωμ 15, 4**

Τώρα ίσως μπορούμε να καταλάβουμε γιατί οι χριστιανοί τη θεωρούν το ιερό τους βιβλίο. Το σεβασμό τους τον δείχνουν με πολλούς τρόπους: την τοποθετούν στην Αγία Τράπεζα των ναών, διαβάζουν αποσπάσματά της στη Θεία Λειτουργία*, αλλά και σ' όλες τις Ιερές Ακολουθίες*, τη φυλάσσουν στο σπίτι τους και τη μελετούν.

> *Ο λόγος του Θεού είναι ζωντανός και δραστικός*...*
>
> **Εβρ 4, 12**

Όλα αυτά βέβαια έχουν νόημα, όταν, διαβάζοντας τα βιβλικά κείμενα, έχουμε την ευκαιρία να σκεφτόμαστε, να ρωτάμε, να συζητάμε. Τότε μπορούμε να ανακαλύπτουμε τη σχέση τους με τη ζωή, τη δική μας και του κόσμου ολόκληρου. Κι ας μην ξεχνάμε: για μια τέτοια ανακάλυψη χρειάζεται προσπάθεια, χρόνος και υπομονή!

> *Ας καταφύγουμε στον όμορφο παράδεισο των Γραφών...*
> *Ας μην το κάνουμε όμως επιπόλαια, αλλά με προθυμία και επιμονή...*
> *Αν διαβάσουμε μια δυο φορές και δεν καταλάβουμε αυτά που διαβάζουμε, ας μην αποθαρρυνθούμε, αλλά ας επιμείνουμε και ας ρωτήσουμε.*
>
> **Άγ. Ιωάννης ο Δαμασκηνός**
> **PG 94, 1176**

> *Αφού ο Θεός, τα παλιά χρόνια, μίλησε στους προπάτορες πολλές φορές και με ποικίλους τρόπους μέσω των προφητών, σ' αυτούς εδώ τους έσχατους* καιρούς μίλησε σ' εμάς μέσω του Υιού (του).*
>
> **Εβρ 1, 1**

Η λέξη **κανών** στα ελληνικά σημαίνει το εργαλείο με το οποίο ελέγχεται η ευθυγράμμιση μιας επιφάνειας ή μιας γραμμής. Άλλωστε κανόνα λέμε και το χάρακα. Σημαίνει επίσης ό,τι χρησιμοποιείται ως πρότυπο για την εκτέλεση ενός έργου.

Ποια είναι τα μέρη της Αγίας Γραφής;

Ανοίγοντας την Αγία Γραφή, βλέπουμε ότι πρόκειται για δύο αχώριστα ενωμένες συλλογές βιβλίων, μια αρχαιότερη και μια νεότερη: την *Παλαιά Διαθήκη*, που αποτελείται από 49 βιβλία, και την *Καινή Διαθήκη*, από 27. Σήμερα, όταν χρησιμοποιούμε τη λέξη *διαθήκη*, εννοούμε την «τελευταία θέληση» κάποιου ανθρώπου. Στη Βίβλο όμως, η λέξη «διαθήκη» έχει την έννοια της *συμφωνίας του Θεού με τους ανθρώπους*. Τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης μιλούν για την παλαιότερη συμφωνία που έκλεισε ο Θεός μ' ένα λαό, τον Ισραήλ, πριν τον ερχομό του Χριστού στον κόσμο. Τα βιβλία της Καινής Διαθήκης κάνουν λόγο για τη νεότερη συμφωνία και σχέση που πραγματοποίησε ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός με όλους τους ανθρώπους.

Επειδή η χριστιανική Εκκλησία από πολύ νωρίς συνειδητοποίησε τη σημασία αυτών των κειμένων για τους πιστούς, φρόντισε να τα διαφυλάξει. Έτσι, ύστερα από μακροχρόνιες συζητήσεις συνέθεσε γύρω στον 3ο αι. μ.Χ. έναν «κλειστό» κατάλογο των βιβλίων της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, στον οποίο δηλαδή κανείς δεν μπορεί να αφαιρέσει ή να προσθέσει κάτι. Η συλλογή αυτών των 76 βιβλίων αποτελεί τον *Κανόνα* της Αγίας Γραφής.

Εργασία στην τάξη

1. Ποιες γνώμες έχετε ακούσει για τη Βίβλο; Σκεφτείτε: Τι θα θέλατε να μάθετε γι' αυτήν;
2. Τι θα απαντούσατε σε κάποιον που θα σας ρωτούσε «Ποιο είναι το θέμα της Αγίας Γραφής»;
3. Διαβάστε τα παραθέματα του μαθήματος στη σελ. 12. Αναγνωρίστε με τη βοήθεια του δασκάλου σας την προέλευσή τους και συζητήστε στην τάξη: τι δείχνουν για τη σχέση της Βίβλου με τους χριστιανούς;
4. Σε συνεργασία με το διπλανό σας αναπτύξτε επιχειρήματα γύρω από το γιατί χρειάζεται οι σύγχρονοι μαθητές να μελετούν την Αγία Γραφή στο μάθημα των Θρησκευτικών.
   Νομίζετε ότι μια τέτοια μελέτη μπορεί να έχει νόημα μόνο για τους χριστιανούς μαθητές;

Ο Θεός δημιουργεί τον Αδάμ, η τοιχογραφία του Μιχαήλ Αγγέλου στην Καπέλλα Σιξτίνα (16ος αι, Βατικανό)

Βίβλος   Bible   Bibel   Bibel   Bibbia   Biblia   Библия

2. Η Παλαιά Διαθήκη: μια ολόκληρη βιβλιοθήκη!

Η ποικιλία των βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης

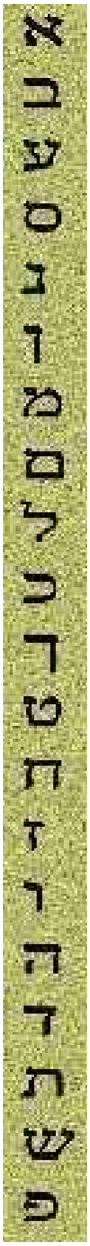

Στο φετινό μας μάθημα θα ασχοληθούμε με το πρώτο μέρος της Αγίας Γραφής, την Παλαιά Διαθήκη. Ανοίγοντάς την είναι σαν να μπαίνουμε σε μια μικρή βιβλιοθήκη, όπου υπάρχουν πολλών ειδών βιβλία. Π.χ. το βιβλίο της **Ρουθ** είναι μια οικογενειακή ιστορία. Ο **Ιώβ** είναι ένα δράμα γραμμένο ως ποίημα. Ο **Ιησούς του Ναυή** και οι **Κριτές** είναι κείμενα με επικό* χαρακτήρα, τα βιβλία των **Βασιλειών** είναι ιστορικά, το **Λευϊτικό** νόμοι, οι **Παροιμίες** γνωμικά* και οι **Ψαλμοί** θερμές προσευχές και εκφραστικά ποιήματα. Ωστόσο, όλα αυτά τα τόσο διαφορετικά βιβλία έχουν κάτι κοινό: είναι *θρησκευτικά*. Μιλούν δηλαδή για τη στενή σχέση των ανθρώπων με το Θεό που τη βλέπουν μέσα στα γεγονότα της καθημερινής ζωής, αλλά και μέσα στα σπουδαία γεγονότα της ανθρώπινης ιστορίας. Το καθένα όμως με το δικό του ιδιαίτερο τρόπο. Ανάλογα, λοιπόν, με το περιεχόμενό τους τα 49 βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: *ιστορικά, ποιητικά-διδακτικά και προφητικά.*

Πώς και πότε γράφτηκαν τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης;

Πρώτα πρώτα είναι ανάγκη να γνωρίζουμε ότι τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης πριν γίνουν γραπτά κείμενα ήταν *προφορικές παραδόσεις*. Λόγια δηλαδή και αφηγήσεις που οι Εβραίοι, άντρες και γυναίκες, επαναλάμβαναν ο ένας στον άλλον έξω απ' τις σκηνές τους στην έρημο, σε φτωχικά σπίτια ή σε παλάτια, νύχτες με φεγγάρι ή μέρες ηλιόλουστες, κρυφά ή φανερά, χαρούμενοι ή λυπημένοι. Στην καρδιά αυτών των αφηγήσεων βρισκόταν πάντα η βαθιά βεβαιότητα ότι ο Θεός είναι ο μεγάλος πρωταγωνιστής στη ζωή των ανθρώπων.

Οι περισσότερες από τις αφηγήσεις αυτές – όπως άλλωστε όλες οι πληροφορίες πριν από την εφεύρεση της τυπογραφίας – μεταδίδονταν με τρόπους που ήταν εύκολο να απομνημονευθούν: διηγήσεις, εικόνες, αποφθέγματα*, ποιήματα. Μ' αυτόν τον τρόπο χαράζονταν ανεξίτηλα* στη μνήμη των ανθρώπων κι ο καθένας μπορούσε να τις καταλάβει.

Αιώνες πέρασαν μέχρις ότου κάποιοι αρχίσουν να καταγράφουν αυτές τις αφηγήσεις. Σιγά σιγά δημιουργήθηκε μια συλλογή κειμένων. Αυτή η συλλογή αποτέλεσε τις ιερές γραφές του ισραηλιτικού λαού. Μετά τον ερχομό του Χριστού, και οι χριστιανοί συμπεριέλαβαν αυτή τη συλλογή στη δική τους Αγία Γραφή, ως το πρώτο της τμήμα. Επειδή οι αφηγήσεις αφορούσαν εποχές παλαιότερες από την εποχή του Χριστού, της έδωσαν τον τίτλο *Παλαιά Διαθήκη*.

Έχει νόημα να επισημάνουμε ότι τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, όπως άλλωστε και όλης της Αγίας Γραφής, δε γράφτηκαν με τη σειρά που τα βρίσκουμε στον Κανόνα.

Η εβραϊκή γραφή διαβάζεται από τα δεξιά προς τα αριστερά!

Σε ποια γλώσσα γράφτηκαν τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης;

Οι συγγραφείς της Παλαιάς Διαθήκης έγραψαν τα κείμενά τους στη μητρική τους γλώσσα που ήταν τα εβραϊκά. Υπάρχουν όμως και κάποια γραμμένα στα ελληνικά (όπως π.χ. η **Σοφία Σολομώντος** και το **Μακκαβαίων Γ΄**).

Η Παλαιά Διαθήκη αχώριστα δεμένη με την Καινή στη ζωή της Εκκλησίας

Γιατί άραγε τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, οι ιερές δηλαδή γραφές του ισραηλιτικού λαού, είναι και για τους χριστιανούς ιερά; Γιατί περιέχονται στη χριστιανική Αγία Γραφή αχώριστα δεμένα με τα βιβλία της Καινής Διαθήκης;

Πρώτα πρώτα χρειάζεται να μην ξεχνάμε πού στηρίζουν την πίστη τους οι χριστιανοί: στο γεγονός ότι ο Θεός φανερώθηκε στον κόσμο για να σώσει τους ανθρώπους· δηλαδή να τους φανερώσει την αλήθεια, να τους θεραπεύσει από το κακό και να δώσει αληθινό νόημα στη ζωή τους. Αυτή η φανέρωση (= *Αποκάλυψη*) έγινε για πρώτη φορά στα πολύ παλιά χρόνια σ’ έναν άνθρωπο, τον Αβραάμ. Μ’ αυτόν ο Θεός έκλεισε την πρώτη συμφωνία σωτηρίας (= *Διαθήκη*). Στη συνέχεια η Διαθήκη κλείστηκε όχι μόνο με τον Αβραάμ και τους απογόνους του, αλλά και μ’ όλο το λαό που προήλθε απ’ αυτούς, τον Ισραήλ (= *Παλαιά Διαθήκη*). Στον Ισραήλ ο Θεός έδωσε τις μεγάλες υποσχέσεις για τη σωτηρία των ανθρώπων. Και με τον Ισραήλ προετοίμασε τον κόσμο να δεχτεί και να καταλάβει το Χριστό. Όλη αυτή η μακραίωνη πορεία και προετοιμασία περιγράφεται στα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, απ’ όπου προέρχονται τα φετινά μας μαθήματα.

Μέσα στον ισραηλιτικό λαό γεννήθηκε και έζησε και ο Ιησούς Χριστός. Ο Χριστός έκλεισε μια νέα συμφωνία σωτηρίας με τους ανθρώπους (= *Καινή Διαθήκη*). Όχι πια μόνο με τον ισραηλιτικό λαό, αλλά με όλους τους λαούς της γης. Έτσι, η υπόσχεση του Θεού στον Αβραάμ για τη σωτηρία του κόσμου εκπληρώθηκε και η Παλαιά Διαθήκη ολοκληρώθηκε.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να εξηγήσουμε και κάτι άλλο. Ο Χριστός με τη διδασκαλία και τη ζωή του ερμήνευσε στους ανθρώπους τα γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης. Τους έκανε να δουν τα παλιά με καινούρια μάτια. Για να το καταλάβουμε καλύτερα αυτό, μπορούμε να φανταστούμε ότι καθόμαστε στο μισοσκότεινο δωμάτιό μας, που το γνωρίζουμε σπιθαμή προς σπιθαμή, και ξαφνικά μπαίνει μέσα λαμπρό το φως του ήλιου. Τα χρώματα ζωντανεύουν και μπορούμε να δούμε και την παραμικρή λεπτομέρεια. Ταυτόχρονα, όλα μοιάζουν σαν καινούρια! Έτσι έγινε κι όταν ο Χριστός ήρθε στη γή. Η Παλαιά Διαθήκη «φωτίστηκε» από τη διδασκαλία του και τη ζωή του αλλιώς. Γι’ αυτό οι χριστιανοί μπόρεσαν να ανακαλύψουν στην Παλαιά Διαθήκη καινούριες αλήθειες και μηνύματα (πέρα απ’ αυτές που αναγνωρίζει ο Ιουδαϊσμός).

Ως χριστιανικό βιβλίο, λοιπόν, η Παλαιά Διαθήκη κατέχει σημαντική θέση στη λατρεία της Εκκλησίας. Στις ακολουθίες διαβάζονται κείμενά της. Πολλοί ύμνοι αναφέρονται σε πρόσωπα και γεγονότα που βρίσκουμε στις σελίδες της. Στην εικονογράφηση των ναών συναντάμε πολλά θέματά της.

Επειδή στο μάθημα των Θρησκευτικών έχουμε ως στόχο να καταλάβουμε το έργο και τη διδασκαλία του Χριστού, αλλά και τη ζωή της Εκκλησίας, είναι απαραίτητο να γνωρίσουμε την Παλαιά Διαθήκη.

Χριστός ο Αντιφωνητής, τοιχογραφία του 12ου αι. στην Παναγία του Αράκου (Κύπρος).
Στο ανοιχτό βιβλίο που κρατάει είναι γραμμένο:
Ἐγώ εἰμί τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ’ ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.
Ιω 8, 12

Τα μέσα γραφής στην εποχή της Παλαιάς Διαθήκης

Επιγραφές και κείμενα επίσημου χαρακτήρα χαράζονταν πάνω σε σκληρή επιφάνεια με μια μυτερή γραφίδα. Για μικρότερα κείμενα (επιστολές, αποδείξεις κ.ά.) χρησιμοποιούνταν όστρακα*. Κείμενα φιλολογικά (παραδόσεις, αφηγήσεις, νόμοι) γράφονταν με γραφίδα από καλάμι και μελάνη. Το υλικό πάνω στο οποίο γράφονταν ήταν φύλλα από *πάπυρο*, ένα ελαφρύ και ωραίο υλικό που φτιαχνόταν από τα καλάμια του Νείλου. Όμως καταστρεφόταν γρήγορα, δεν μπορούσε να διπλωθεί και γι' αυτό τυλιγόταν σε ρολό. Αρκετά αργότερα, γύρω στο 2ο αι. π.Χ., τεχνίτες της Περγάμου έφτιαξαν ένα υλικό λεπτό και συνάμα στερεό από άσπρο δέρμα μικρού κατσικιού ή αρνιού. Το υλικό αυτό ονομάστηκε *περγαμηνή* και ήταν πολύ καλύτερο από τον πάπυρο, αφού μπορούσε να γραφεί κι απ' τις δυο μεριές, καθώς και να διπλωθεί.
Οι γραφείς, λίγοι και σεβαστοί για την τέχνη τους, φορούσαν στη ζώνη τους ειδικό «μελανοδοχείο».

Ο καθηγητής του Ινστιτούτου πυρηνικής φυσικής του Πανεπιστημίου του Σικάγου Δρ W.F. Libby (βραβείο Νόμπελ), που προσδιόρισε την ηλικία των χειρογράφων με τη μέθοδο του ραδιενεργού άνθρακα (C14).

Τα χειρόγραφα της Νεκράς Θάλασσας

Τα πιο παλιά χειρόγραφα των βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης που έχουμε είναι του 2ου αι. π.Χ. και βρέθηκαν τυχαία, μαζί με πολλά άλλα, στα σπήλαια του **Κουμράν**, κοντά στη Νεκρά Θάλασσα, το 1947. Εκεί κάποιοι νεαροί βεδουίνοι* βοσκοί, ψάχνοντας να βρουν μια κατσίκα που έχασαν, βρήκαν πιθάρια με χειρόγραφα. Το περιεχόμενό τους: δέρματα παλιά και τσαλακωμένα που θα τους φάνηκαν μάλλον σαν σκουπίδια παρά σαν κάτι πολύτιμο! Στο πάνω μέρος της σελίδας βλέπουμε τμήμα από το πιο παλιό χειρόγραφο της Παλαιάς Διαθήκης, το βιβλίο του προφήτη Ησαΐα!

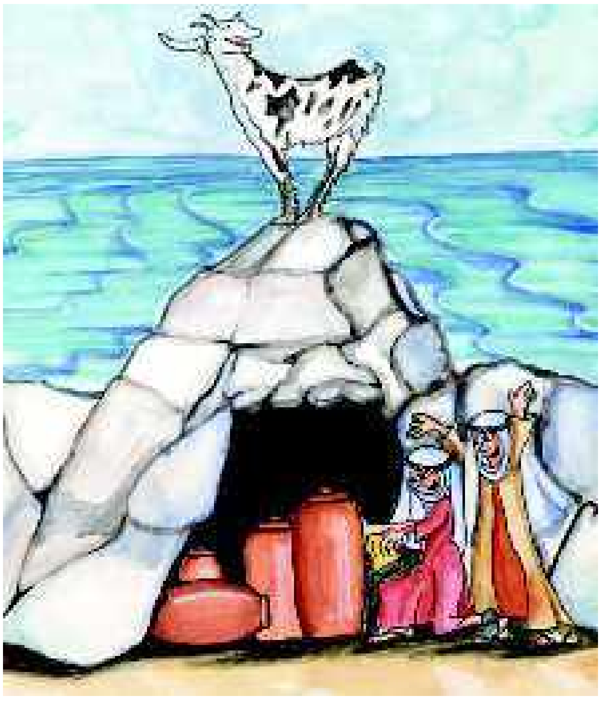

Εργασία στην τάξη

1. Σε συνεργασία ανά δύο θρανία αφηγηθείτε στους συμμαθητές σας κάτι ιδιαίτερα σημαντικό και ευχάριστο, που ζήσατε όταν ήσασταν μικροί. Μετά κουβεντιάστε στην τάξη την εμπειρία που είχατε δουλεύοντας ως ομάδα. Μπορείτε τώρα να εξηγήσετε γιατί είναι σημαντικός ο ρόλος της *αφήγησης* και για μας σήμερα;
2. Σε συνεργασία με το διπλανό σας και αφού διαβάσετε τα παρακάτω κείμενα, ξεχωρίστε ποιο είναι *ψαλμός*, ποιο *παροιμία* και ποιο *προφητεία*. Τοποθετήστε στο πλαίσιο το σωστό χαρακτηρισμό:
   Ψαλμός 8 - Προφήτης Αμώς 9, 13-15 - Παροιμίαι 10, 17

Δέσποτα Κύριέ μας, πόσο θαυμαστή είναι η ύπαρξή σου σ' ολόκληρη τη γη! Τη δόξα σου ως τους ουρανούς θα ψάλλω.	Αυτός που δέχεται να τον διορθώνουν είναι στο δρόμο της ζωής, ενώ αυτός που την επίπληξη* ξεχνάει αποπλανιέται.	Ο Κύριος λέει ακόμα: «Έρχεται καιρός, που τόσο γρήγορα θα μεγαλώσουνε τα σιτηρά, ώστε να έρχεται ο θεριστής μόλις ο γεωργός θα έχει το όργωμα τελειώσει. Και τα σταφύλια θα 'ναι τόσο άφθονα, που δε θα προλαβαίνουνε να τα πατήσουν όλα για κρασί, γιατί η εποχή της νέας σποράς θα φτάνει. Θα ρέει ο μούστος πάνω στις πλαγιές, θα πλημμυρίζουνε οι λόφοι. Τόσο πολλά θα είναι τα σταφύλια. Τότε θ' αλλάξω την κατάσταση του λαού μου του Ισραήλ. Θα ξαναχτίσουν τις ερημωμένες πόλεις και θα τις κατοικήσουν. Θα φυτέψουν αμπέλια και θα πίνουν το κρασί, θα φτιάξουν κήπους και θα τρώνε τον καρπό τους. Θα τους εγκαταστήσω στη χώρα που τους έδωσα και κανείς δε θα μπορέσει να τους ξεριζώσει πια απ' αυτήν». Αυτά λέει ο Κύριος, ο Θεός σας.

3. Προσέξτε τη λεζάντα της εικόνας του Χριστού στη σελ. 15. Σε συνεργασία με το διπλανό σας συζητήστε τη σχέση που έχουν τα λόγια του Χριστού με τα όσα είπαμε στο μάθημα.
4. Κάποιοι σύγχρονοι χριστιανοί δυσκολεύονται να καταλάβουν γιατί η Παλαιά Διαθήκη, ένα βιβλίο γραμμένο από Εβραίους συγγραφείς, είναι μέρος του ιερού τους βιβλίου, της Αγίας Γραφής. Μετά από όσα μάθατε στα δύο εισαγωγικά μαθήματα τι θα μπορούσατε να τους εξηγήσετε;

Εβραίοι μελετητές της Τορά (= Νόμος) στο Κολλέγιο Leo Baeck του Λονδίνου.

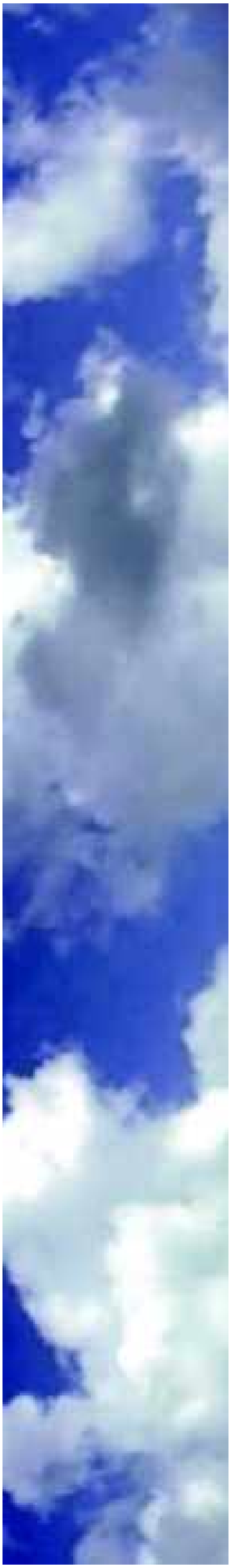

3. Οι συγγραφείς της Παλαιάς Διαθήκης: άνθρωποι εμπνευσμένοι από το Θεό

Οι συγγραφείς της Παλαιάς Διαθήκης, άνθρωποι μιας άλλης εποχής

Κρατώντας στα χέρια μας την Παλαιά Διαθήκη είναι ανάγκη να έχουμε στο νου μας ότι οι άνθρωποι για τους οποίους μιλάει, επομένως και οι συγγραφείς της, δεν ήταν σαν κι εμάς, απλώς αλλιώς ντυμένοι! Τι είδους άνθρωποι ήταν λοιπόν;

Ανήκαν σε ένα λαό σημιτικής* καταγωγής, που είναι γνωστός με τα ονόματα *Εβραίοι, Ισραηλίτες, Ιουδαίοι,* και ζούσαν σε μια εποχή πολύ διαφορετική από τη δική μας. Όλα στη ζωή τους ήταν διαφορετικά: αλλιώς έτρωγαν, ντύνονταν, μιλούσαν, σκέφτονταν. Ας το σκεφτούμε καλύτερα: Εμείς σήμερα ζούμε στην κοινωνία της εύκολης επικοινωνίας, της πληροφορίας, της ταχύτητας, των αλλαγών. Εκείνοι γνώριζαν πολύ λιγότερα πράγματα απ' ό,τι εμείς. Στην αρχή ζούσαν νομαδική* ζωή κι αργότερα, όταν εγκαταστάθηκαν μόνιμα στη Χαναάν, έγιναν και αγρότες. Ένιωθαν απόλυτα δεμένοι με τη γη στην οποία γεννιόνταν και μεγάλωναν. Και βέβαια αλλιώτικες ήταν και οι σχέσεις τους με τους άλλους ανθρώπους. Ισχυρότατοι δεσμοί τους ένωναν με τις πολυμελείς οικογένειές τους, τη φυλή και το λαό στον οποίο ανήκαν. Στο κέντρο της ζωής τους, όπου κι αν βρίσκονταν, κάθε μέρα απ' τη στιγμή της γέννησης ως το θάνατό τους, υπήρχε ο Θεός. Αυτό ίσχυε για όλους: τους άντρες και τις γυναίκες, το βασιλιά, τους ιερείς, τους γεωργούς, τους βοσκούς και τους εμπόρους. Φυσικά ίσχυε και για τους συγγραφείς της Παλαιάς Διαθήκης.

Ο Θεός στο κέντρο της ζωής και της καρδιάς τους

Συχνά ακούμε να λέγεται ότι η Αγία Γραφή, άρα και η Παλαιά Διαθήκη, είναι ένα βιβλίο *θεόπνευστο*. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι ο Θεός «φώναξε» από τον ουρανό ή ψιθύρισε «στο αυτί» κάποιων ανθρώπων. Τι εννοούμε, λοιπόν, λέγοντας ότι ο Θεός *ενέπνευσε* τους ανθρώπους; Εννοούμε ότι μίλησε στις καρδιές τους, εκεί όπου ο άνθρωπος παίρνει ελεύθερα αποφάσεις και τίποτε δε μπορεί να του επιβληθεί με τη βία. Τους φανέρωσε (= αποκάλυψε) αλήθειες που μόνοι τους οι άνθρωποι δεν θα μπορούσαν να καταλάβουν: ότι ο Θεός είναι ένας και κυρίαρχος όλου του κόσμου· ποιο είναι το καλό και το κακό· πώς να φέρονται ο ένας στον άλλο· πώς να φροντίζουν την πλάση όλη· ποιος είναι ο προορισμός των ανθρώπων και του κόσμου. Και το πιο σπουδαίο: με ποιον τρόπο ο άνθρωπος σχετίζεται με το Θεό. Όλα αυτά είναι οι *θεόπνευστες* αλήθειες που ο Θεός φανέρωνε σταδιακά στα γεγονότα της ιστορίας του ισραηλιτικού λαού.

Ανάμεσα σ' αυτό το λαό βρέθηκαν κάποιοι άνθρωποι που πίστευαν βαθιά στο Θεό. Όλη τους η ζωή έγινε μάτια και αυτιά που έβλεπαν και άκουγαν τις θεόπνευστες αλήθειες και τις αναγνώριζαν μέσα στην καθημερινή ζωή. Όμως όλα αυτά δεν τα κράτησαν για τον εαυτό τους. Θέλησαν να τα μοιραστούν με τους άλλους ανθρώπους και γι' αυτό έγραψαν κείμενα.

Άκουσα προσεκτικά τα λόγια σου. Κάθε σου λέξη ήταν για μένα χαρά και ευτυχία στην καρδιά μου, γιατί εγώ ανήκω σ' εσένα, Κύριε του σύμπαντος.

Ιερ 15, 16

Τα βιβλικά κείμενα είναι αληθινά, απλά, ποιητικά,νου και καρδιάς σκιρτημοί.

Νίκος Ματσούκας, σύγχρονος θεολόγος

Μιλώντας για το Θεό με ανθρώπινα λόγια!

Οι συγγραφείς της Παλαιάς Διαθήκης έγραφαν, όπως είναι φυσικό, στη γλώσσα που μιλούσαν και χρησιμοποιούσαν τις γνώσεις της εποχής τους. Πάντα βέβαια ως κύριο σκοπό είχαν να εκφράσουν στα κείμενά τους τις θεόπνευστες αλήθειες, όσο καλύτερα γινόταν. Πώς το πετύχαιναν αυτό; Κάτι που έχει σημασία να καταλάβουμε εμείς σήμερα είναι ότι οι άνθρωποι εκείνης της εποχής – και ιδιαίτερα οι Ανατολίτες – αγαπούσαν πολύ τις ιστορίες. Έτσι, λοιπόν, και οι συγγραφείς της Παλαιάς Διαθήκης χρησιμοποίησαν ιστορίες που γνώριζαν από τους παλαιότερους ή τις συνέθεταν οι ίδιοι. Τα ιδιαίτερα χαρίσματά τους (ευφυΐα, ευαισθησία, φαντασία) τους βοηθούσαν να χτίζουν με μαστοριά τα κείμενά τους χρησιμοποιώντας κατάλληλες *εικόνες* και *σύμβολα*. Ζωντανές δηλαδή εκφράσεις από τις παραδόσεις του τόπου τους και από την καθημερινή ζωή, που δύσκολα ξεχνιούνται. Π.χ. παρουσιάζουν το Θεό ως *ποιμένα*, δηλαδή βοσκό. Η εικόνα αυτή, καθώς ήταν πολύ γνώριμη στους ανθρώπους εκείνης της εποχής, τους βοηθούσε να καταλαβαίνουν κάτι περισσότερο για το Θεό και να τον νιώθουν κοντά τους. Άλλοτε πάλι παρουσιάζουν το Θεό να μιλάει, να θυμώνει, να μαλώνει τους ανθρώπους, όπως ένας αυστηρός πατέρας, που όμως νοιάζεται για το παιδί του και θέλει να του βάλει μυαλό. Τις εκφράσεις αυτές, όπου ο Θεός παρουσιάζεται ως άνθρωπος, τις ονομάζουμε *ανθρωπομορφικές*.

Με τις *εικόνες,* λοιπόν, τα *σύμβολα* και τις *ανθρωπομορφικές εκφράσεις* οι άνθρωποι εκείνης της εποχής μπορούσαν να καταλαβαίνουν καλύτερα το νόημα των βιβλικών διηγήσεων.

Όσα εξηγήσαμε παραπάνω μπορούμε να τα συμπυκνώσουμε στην πρόταση: η Παλαιά Διαθήκη είναι βιβλίο *θεόπνευστο* (= λόγος εμπνευσμένος από το Θεό), αλλά και έργο *ανθρώπινο* (= από τα χέρια και με τα λόγια των ανθρώπων).

Όταν ένας Ανατολίτης μιλάει, δε χρησιμοποιεί αφηρημένα ουσιαστικά, αλλά συγκεκριμένα, που αποδίδουν μεταφορικά το νόημα της λέξης. Π.χ. όταν θέλει να μιλήσει για τη *δύναμη* κάποιου, χρησιμοποιεί, αντί γι' αυτή, τη λέξη *κέρας* (= κέρατο), επειδή τα κέρατα του ζώου συμβολίζουν τη δύναμή του.
Επίσης, όταν θέλει να δηλώσει ότι ο Θεός μένει *σταθερός* στις υποσχέσεις που έδωσε στους ανθρώπους, χρησιμοποιεί τη λέξη *πέτρα*.

Εμείς σήμερα μπροστά στην Παλαιά Διαθήκη

Τι χρειάζεται, λοιπόν, να έχουμε στο νου μας, καθώς φέτος θα εργαζόμαστε με κείμενα από τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης;

- Πρώτα απ' όλα ότι έχει νόημα να μαθαίνουμε αυτές τις διηγήσεις, ώστε να μπορούμε να τις αφηγηθούμε και οι ίδιοι.
- Να μην ξεχνάμε ότι το θέμα της Παλαιάς Διαθήκης είναι η σχέση του Θεού με τους ανθρώπους.
- Να «ταξιδεύουμε» πίσω στο χρόνο προσπαθώντας να συναισθανόμαστε σαν άνθρωποι της εποχής εκείνης τι κρύβεται πίσω από τις ιστορίες και τις εικόνες των κειμένων.
- Όμως και ως σύγχρονοι άνθρωποι να εκφράζουμε τα ερωτήματα, τις ιδέες, τις σκέψεις και τα συναισθήματα που γεννούν τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης σε μας τους ίδιους.
- Να ανακαλύπτουμε τη σημασία που μπορεί να έχουν οι αλήθειες των κειμένων για τη ζωή και την πρόοδο του σημερινού κόσμου.

Έτσι, είμαστε έτοιμοι να δούμε τα πράγματα και με άλλα μάτια και να ξεκινήσουμε μια συναρπαστική* περιπέτεια, όπως άλλωστε συμβαίνει πάντοτε όταν ανοίγουμε ένα βιβλίο.

Φωτογραφία του
Ν. Οικονομόπουλου (2000)

Εργασία στην τάξη

1. Διαβάστε το Ιερ 15, 16. Πώς αισθάνεται για το Θεό ο προφήτης; Αν εμπνεόσασταν από το κείμενο και ζωγραφίζατε, με τι χρώματα θα αποδίδατε την ατμόσφαιρα των λόγων του; Σκεφτείτε άλλες περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιείτε τις λέξεις «έμπνευση», «εμπνέομαι».
2. Ο παρακάτω Ψαλμός αποδίδεται στο βασιλιά Δαβίδ (1005-966 π.Χ.). Περιγράψτε με δικά σας λόγια τις εικόνες του κειμένου. Βρείτε τις ανθρωπομορφικές εκφράσεις. Τι φανερώνουν για τη σχέση του Δαβίδ με το Θεό.

   Ποιμένας μου ο Κύριος και δε θα στερηθώ.
   Σε πράσινα λιβάδια με αναπαύει,
   με πάει σε νερά δροσιστικά.
   Ανανεώνει τη ζωή μου,
   στο σωστό δρόμο με οδηγεί
   για να δοξάσει τ' όνομά του.
   Αν πορευτώ μες σε θανατερό σκοτάδι,
   κακό κανένα δε φοβάμαι,
   γιατί μαζί μου, Κύριε, είσ' εσύ,
   η γκλίτσα και το ρόπαλό σου
   μου δίνουν σιγουριά.

   Ψαλμός 22
3. Υποθέστε ότι θέλετε να εξηγήσετε στον πεντάχρονο αδερφό σας τις κακές συνέπειες της τεμπελιάς ή της λαιμαργίας. Σε συνεργασία με το διπλανό σας επινοήστε μια ιστορία, εικόνα ή ό,τι άλλο θα σας βοηθούσε να το πετύχετε και ανακοινώστε το στην τάξη.

4. Ο κόσμος της Παλαιάς Διαθήκης

Η Μέση Ανατολή

Τα γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης εκτυλίσσονται στην περιοχή που ονομάζεται *Μέση Ανατολή*. Οι χώρες που βρίσκονται σήμερα εκεί είναι το Ιράκ, το Ιράν, η Συρία, ο Λίβανος, το Ισραήλ, η Ιορδανία, η Σαουδική Αραβία και η Αίγυπτος. Όπως διαπιστώνουμε στο χάρτη 1, τα ποτάμια χάριζαν ευφορία στην περιοχή. Μπορούμε μάλιστα να παρατηρήσουμε ένα καταπράσινο τόξο που εκτείνεται από την εκβολή των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη (στον Περσικό Κόλπο) και φτάνει έως την κοιλάδα του Νείλου (στην Αίγυπτο). Σ' αυτή την εύφορη περιοχή δημιουργήθηκαν οι πρώτοι οικισμοί, επινοήθηκε η γραφή και ο τροχός και άνθισαν μερικοί από τους σπουδαιότερους πολιτισμούς του κόσμου. Σήμερα, οι αρχαιολογικοί τους χώροι έχουν ενταχθεί στον κατάλογο της παγκόσμιας κληρονομιάς της Unesco* και οι θησαυροί τους κοσμούν μουσεία σ' όλο τον κόσμο.

Χάρτης 1: Η Μέση Ανατολή στην αρχαιότητα

Η Γη Χαναάν, η Γη της Επαγγελίας

Στο μέσο περίπου αυτού του εύφορου τόξου βρίσκεται και η Παλαιστίνη, η οποία αρχικά ονομαζόταν *Γη Χαναάν*. Ας προσέξουμε το χάρτη 2. Βλέπουμε ότι οι εμπορικοί και στρατιωτικοί δρόμοι που συνέδεαν τους χώρους των μεγάλων πολιτισμών της περιοχής περνούσαν υποχρεωτικά από την Παλαιστίνη. Έτσι, αυτή η στενή παραθαλάσσια λωρίδα εύφορης γης ήταν πολύ σημαντική για την ευρύτερη περιοχή. Γι' αυτό το λόγο, παρ' όλη τη μικρή της έκταση (είναι μικρότερη από την Πελοπόννησο), όλοι οι ισχυροί λαοί της περιοχής ήθελαν να κατακτήσουν τη Χαναάν.

Η λέξη **Παλαιστίνη** προέρχεται από την εβραϊκή λέξη Φιλισταία, δηλαδή την παραθαλάσσια πεδινή περιοχή, στην οποία από το τέλος του 13ου αιώνα π.Χ. εγκαταστάθηκαν οι Φιλισταίοι.

Και μας έφερε σ' αυτόν τον τόπο και μας έδωσε τη χώρα αυτή, χώρα που ρέει γάλα και μέλι.

Δευτ 26, 9

Χάρτης 2: Η Παλαιστίνη, πέρασμα των λαών της εποχής

Η Γη Χαναάν είναι η χώρα που ο Θεός υποσχέθηκε στο λαό του. Γι' αυτό και ονομάστηκε *Γη της Επαγγελίας* (= χώρα της υπόσχεσης), όπως επίσης και *Γη Ισραήλ* (= χώρα των Ισραηλιτών). Είναι η γη στην οποία διαδραματίστηκαν* τα περισσότερα γεγονότα της Παλαιάς, αλλά και της Καινής Διαθήκης. Στα βιβλία της Αγίας Γραφής συναντούμε πολλά ονόματα περιοχών αυτής της χώρας.

Είναι αλήθεια ότι η μορφολογία* του εδάφους και το κλίμα μιας χώρας παίζουν πολύ σπουδαίο ρόλο στη ζωή των ανθρώπων που την κατοικούν. Γι' αυτό ας γνωρίσουμε περισσότερο αυτά τα χαρακτηριστικά της Παλαιστίνης. Προσέξτε το χάρτη 3.

Μέσα σε μια τόσο στενή λωρίδα γης συναντούμε μεγάλες αντιθέσεις. Στα δυτικά της η χώρα βρέχεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα. Η παραθαλάσσια ακτή της απλώνεται γεμάτη αμμόλοφους και χωρίς φυσικά λιμάνια. Ακολουθεί μια στενή λωρίδα καταπράσινης εύφορης γης. Εδώ ευδοκιμούν σιτάρι, κριθάρι, συκιές, ελιές, ροδιές, πορτοκαλιές. Η επόμενη στενή λωρίδα γης προς τα ανατολικά είναι καλυμμένη με βουνά και λόφους. Γνωστότερα μας είναι το Θαβώρ και το Γαριζίν. Ανατολικότερα τα βουνά πέφτουν απότομα σχηματίζοντας μια βαθιά κοιλάδα που τη διασχίζει ο ποταμός *Ιορδάνης*.

Χάρτης 3: Η μορφολογία της Παλαιστίνης

Ο Ιορδάνης διατρέχει τη χώρα από βορρά προς νότο. Χύνεται στη λίμνη της *Γεννησαρέτ* και καταλήγει στη *Νεκρά Θάλασσα*. Εξαιτίας των ορμητικών νερών του δεν ήταν πλωτός και αποτελούσε φυσικό εμπόδιο στην επικοινωνία ανάμεσα στην ανατολική και δυτική Παλαιστίνη. Πέρα από τον Ιορδάνη εκτείνεται το οροπέδιο της Υπεριορδανίας και μετά απλώνεται άνυδρη έρημος.

Επειδή η χώρα βρίσκεται ανάμεσα στην έρημο και στη θάλασσα, το κλίμα της παρουσιάζει εντυπωσιακές διαφορές από λωρίδα σε λωρίδα και από τόπο σε τόπο. Έτσι, αλλού βρέχει συχνά κι ευνοούνται οι καλλιέργειες. Αλλού πάλι οι βροχές είναι σπάνιες κι επικρατεί ξηρασία. Εξαιτίας της οι άνθρωποι της Παλαιάς Διαθήκης συχνά υπέφεραν από πείνα. Παρ' όλα αυτά η Παλαιστίνη ήταν πάντα γι' αυτούς η *χώρα όπου ρέει γάλα και μέλι*.

Η **Νεκρά Θάλασσα** αποτελεί ένα μοναδικό φαινόμενο. Έχει μεγάλη περιεκτικότητα σε αλάτι και γι' αυτό δεν υπάρχει πλούσια βλάστηση και πουλιά στις όχθες της ούτε ζουν ψάρια στα νερά της.

Άποψη της σύγχρονης Ιερουσαλήμ

Η σημερινή Παλαιστίνη - το σημερινό Ισραήλ

Στις μέρες μας αυτή η περιοχή συχνά πρωταγωνιστεί στις ειδήσεις των ΜΜΕ, δυστυχώς με τραγικά νέα. Κι αυτό γιατί από το 1948, που ιδρύθηκε το κράτος του Ισραήλ, βρίσκεται σε συνεχείς διαμάχες με τους Άραβες γείτονές του. Ισραηλινοί και Παλαιστίνιοι ζουν σήμερα μέσα σε μια εκρηκτική πολεμική ατμόσφαιρα με αποτέλεσμα χιλιάδες νεκρούς και πρόσφυγες. Οι προσπάθειες να γεφυρωθεί το χάσμα ανάμεσα στους δύο λαούς σκοντάφτουν σε μια σειρά από εμπόδια, κι έτσι η σημερινή κατάσταση στην Παλαιστίνη παραμένει μια ανοιχτή πληγή για όλο τον κόσμο.

Εργασία στην τάξη

1. Αναγνωρίστε στο της σελ. χάρτη 21 τους πολιτισμούς που έχετε μελετήσει στο μάθημα της φετινής σας Ιστορίας. Βάλτε σε κύκλο τ' όνομά τους. Θυμηθείτε τα μεγάλα τους επιτεύγματα.
2. Διαβάστε το παράθεμα από το Δευτερονόμιο. Μετά από όσα μάθατε για τη χώρα νομίζετε πως επιβεβαιώνεται αυτός ο χαρακτηρισμός; Τι δείχνει αυτό;
3. Φανταστείτε ότι είστε ένας Πέρσης που θέλει να ταξιδέψει στην Αίγυπτο. Σε συνεργασία με το διπλανό σας συζητήστε και ανακοινώστε στην τάξη τις αποφάσεις σας (για τις αναγκαίες προετοιμασίες, τους πιο κατάλληλους δρόμους κ.ά.). Αν θέλετε, παρουσιάστε ένα σχετικό διάλογο ή σκηνή.

Ελέγχω τι έμαθα από κάθε ενότητα των εισαγωγικών

Μάθημα 1

1. Πώς αλλιώς ονομάζεται η Αγία Γραφή και πού οφείλεται αυτή η ονομασία;
2. Ποια είναι τα δύο μεγάλα μέρη της Αγίας Γραφής;
3. Πόσα βιβλία περιλαμβάνει το καθένα;
4. Τι σημαίνει η λέξη *Διαθήκη*;
5. Ποιο είναι το θέμα της Αγίας Γραφής;
6. Ποια έκφραση χρησιμοποιούν οι χριστιανοί για την Αγία Γραφή και τι εννοούν μ’ αυτήν;
7. Τι ακριβώς είναι ο *Κανόνας* και πώς συντέθηκε;
8. Για ποιους λόγους διαβάζουν οι σύγχρονοι άνθρωποι την Αγία Γραφή;
9. Για ποιους λαούς αποτελεί η Αγία Γραφή την κοινή πολιτιστική τους κληρονομιά; Τι εννοούμε μ’ αυτό;
10. Πότε μπορούμε να πούμε πως η μελέτη της Αγίας Γραφής είναι ιδιαίτερα σημαντική;

Μάθημα 2

1. Ποια είναι τα είδη των βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης;
2. Τι προηγήθηκε της συγγραφής των βιβλίων;
3. Σε ποια γλώσσα γράφηκαν τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης;
4. Για ποιους λόγους η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη θεωρούνται από τους χριστιανούς ένα ενιαίο βιβλίο;
5. Ποια είναι η θέση της Παλαιάς Διαθήκης στη ζωή της Εκκλησίας και στη ζωή των χριστιανών; (Χρησιμοποίησε στοιχεία και από το μάθημα 1).
6. Τι είναι τα χειρόγραφα του Κουμράν;
7. Τι εννοούμε λέγοντας ότι τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης είναι βιβλία θρησκευτικά;
8. Ποιοι έδωσαν σ’ αυτή τη συλλογή βιβλίων το όνομα «*Παλαιά*» *Διαθήκη* και γιατί;
9. Για ποια άλλη θρησκεία τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης είναι ιερά;

Μάθημα 3

1. Ποια είναι η φυλετική καταγωγή των συγγραφέων της Παλαιάς Διαθήκης;
2. Πώς αλλιώς ονομάζονται οι Εβραίοι;
3. Ποια ήταν η θέση του Θεού στη ζωή των Εβραίων;
4. Τι εννοούμε λέγοντας ότι ο Θεός αποκαλύφθηκε στους ανθρώπους;
5. Τι εννοούμε όταν λέμε ότι η Παλαιά Διαθήκη είναι ένα θεόπνευστο βιβλίο;
6. Ποιες αλήθειες ονομάζουμε *θεόπνευστες*;
7. Τι εννοούμε λέγοντας ότι η Παλαιά Διαθήκη είναι και έργο ανθρώπινο;
8. Πού στηρίχτηκαν οι συγγραφείς για να γράψουν τα κείμενά τους;
9. Να αναφέρετε σύμβολα και ανθρωπομορφικές εκφράσεις που χρησιμοποιούμε κι εμείς σήμερα προκειμένου να μιλήσουμε για το Θεό.

Μάθημα 4

1. Ποιες σημερινές χώρες συμπεριλαμβάνει η Μέση Ανατολή;
2. Γιατί η Παλαιστίνη ήταν πολύ σημαντική περιοχή στα χρόνια της Παλαιάς Διαθήκης;
3. Από πού προέρχεται το όνομα *Παλαιστίνη*;
4. Εξηγήστε τις άλλες ονομασίες που χρησιμοποιούνται για τη χώρα στην Αγία Γραφή;
5. Τι σημαίνει ο χαρακτηρισμός της Παλαιστίνης από τους Εβραίους ως «*Γη της Επαγγελίας*»;
6. Ποια είναι η μορφολογία* της Παλαιστίνης;
7. Ποια είναι τα σπουδαιότερα βουνά, λίμνες, ποτάμια της;
8. Πώς είναι το κλίμα της;
9. Τι προβλήματα αντιμετωπίζουν οι σημερινοί κάτοικοι της περιοχής;

Επιλέγω και πραγματοποιώ μία από τις παρακάτω εργασίες και δραστηριότητες

- Βίβλος
- Λόγος του Θεού
- Θεόπνευστες αλήθειες
- Σύμβολα
- Ανθρωπομορφικές εκφράσεις
- Γη της Επαγγελίας

Μάθημα 1

1. Βρείτε ονομασίες ιερών βιβλίων άλλων θρησκειών.
2. Ανακαλύψτε, με τη βοήθεια και των καθηγητών σας, στα βιβλία όλων των φετινών μαθημάτων σας θέματα που σχετίζονται με την Αγία Γραφή.
3. Επισημάνετε και καταγράψτε *κανόνες* που χρησιμοποιείτε σε διάφορα μαθήματα.
4. Κάντε μια μικρή έρευνα σε 10 ενηλίκους γύρω από τη σχέση τους με τη Βίβλο (για τη σύνταξη του ερωτηματολογίου συνεργαστείτε με έναν ή περισσότερους συμμαθητές σας).

Μάθημα 2

1. Συγκεντρώστε (ρωτώντας και μεγαλυτέρους σας) παροιμιώδεις εκφράσεις της Παλαιάς Διαθήκης που χρησιμοποιούμε στον καθημερινό μας λόγο. Κάντε μια λίστα που θα τη συμπληρώνετε στη διάρκεια όλης της χρονιάς.
2. Φτιάξτε έναν κατάλογο με ονόματα (συγγραφέων, επιστημόνων, ηθοποιών κ.ά.), που είναι παρμένα από την Παλαιά Διαθήκη.
3. Επισκεφθείτε με 2-3 συμμαθητές σας το ναό της ενορίας σας και καταγράψτε θέματα της Παλαιάς Διαθήκης που μπορείτε να επισημάνετε στην εικονογράφησή του.
4. Βρείτε ένα ποίημα για τη θάλασσα. Στη συνέχεια βρείτε επιστημονικές πληροφορίες γι' αυτήν (π.χ. από το βιβλίο της Γεωγραφίας). Γράψτε τα δίπλα δίπλα. Τι θα λέγατε για τη σχέση τους;

Μάθημα 3

1. Βρείτε σύμβολα και εικόνες σε κείμενα άλλων μαθημάτων σας (Ελληνικά, Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία κ.ά.) ή σε βιβλία που διαβάζετε οι ίδιοι, καθώς και σύμβολα της εποχής μας.
2. Βρείτε στοιχεία για τη νοηματική γλώσσα.
3. Με αφορμή τον 22ο Ψαλμό επιχειρείστε μια δημιουργική σύνθεση (ζωγραφική, κείμενο, κολλάζ, δραματοποίηση, μουσική κ.ά.).
4. Προετοιμαστείτε να παρουσιάσετε τα επιχειρήματά σας στην τάξη: Τι θα λέγατε σε κάποιον που ισχυρίζεται ότι, όταν θεωρούμε την Παλαιά Διαθήκη βιβλίο θεόπνευστο, εννοούμε ότι ο Θεός το «υπαγόρευσε» σε κάποιους ανθρώπους;

Μάθημα 4

1. Στη διάρκεια της επόμενης εβδομάδας μαζέψτε υλικό από τον ημερήσιο και περιοδικό τύπο σχετικά με την περιοχή της Παλαιστίνης. Κάντε έναν κατάλογο των ζητημάτων στα οποία το υλικό αναφέρεται.
2. Ενημερωθείτε γύρω από τα προϊόντα που εισάγουμε και εξάγουμε στο Ισραήλ, το Λίβανο, τη Συρία και την Ιορδανία.
3. Υποθέστε ότι παίρνετε μέρος σε διαγωνισμό που προσφέρει ένα δωρεάν ταξίδι στους Αγίους Τόπους σ' αυτόν που θα εξηγήσει τους σπουδαιότερους λόγους για τους οποίους αξίζει ένα τέτοιο ταξίδι. Τι θα γράφατε;

Ο κόσμος της εποχής των Πατριαρχών

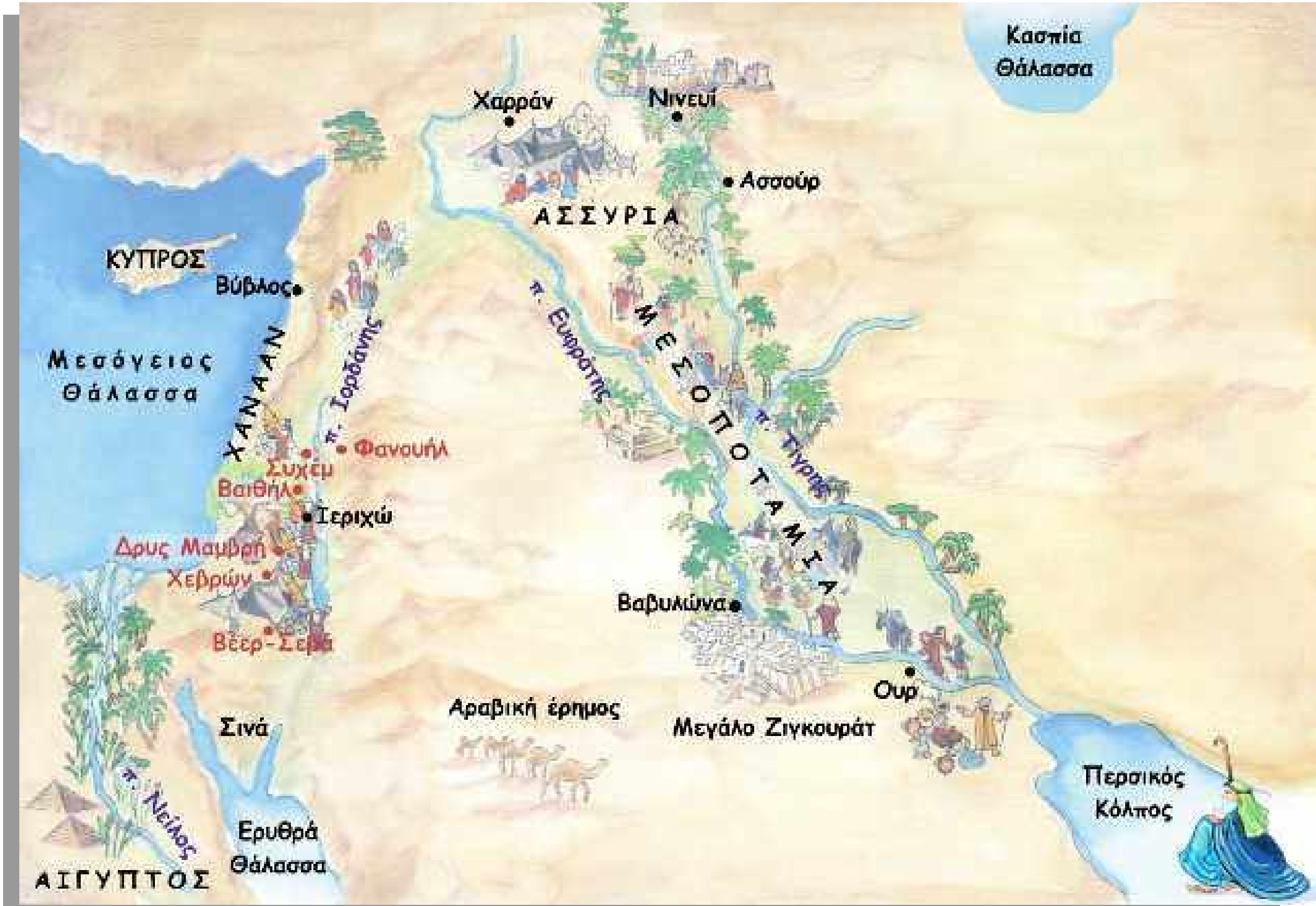

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

Η εποχή των Πατριαρχών
Από τον πολυθεϊσμό στην πίστη στον ένα Θεό

Η πορεία των Πατριαρχών

Χρονολογικό πλαίσιο της εποχής των Πατριαρχών

π.Χ.	3000	2500	2000	1500
Μέση Ανατολή	Σουμεριακές πόλεις-κράτη (3000-2100)		Αρχαία βαβυλωνιακή περίοδος Χαμμουραμπί (1792-1750)	
Αίγυπτος	Κτίζονται οι μεγάλες πυραμίδες (2700)		Υκσώς στην Αίγυπτο (1700) Εκδίωξη των Υκσώς (1560)	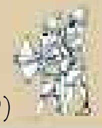
Ελληνικός χώρος	Κυκλαδικός πολιτισμός (3000-2000)		Μινωικός πολιτισμός (1900-1500) Πρώτη περίοδος Μυκηναϊκού πολιτισμού (1600-1400)	
Παλαιά Διαθήκη			Αβραάμ Ισαάκ Ιακώβ Ιωσήφ	

Οι βιβλικές διηγήσεις για τους Πατριάρχες

Τις διηγήσεις για τους Πατριάρχες τις βρίσκουμε στο πρώτο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, τη **Γένεση**, στα κεφάλαια 12-50. Οι μεγάλοι πρωταγωνιστές αυτών των διηγήσεων είναι ο Αβραάμ και οι απόγονοί του Ισαάκ, Ιακώβ και Ιωσήφ.

Σε ποια εποχή έζησαν οι Πατριάρχες;

Κάπου ανάμεσα στο 19ο αι. έως το 15ο αι. π.Χ.

Πού διαδραματίστηκαν οι ιστορίες;

Στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Σπουδαίοι λαοί και πολιτισμοί – όπως μαθαίνουμε και στο μάθημα της φετινής μας Ιστορίας – αναπτύχθηκαν εδώ από την 4η χιλιετία π.Χ.: Αιγύπτιοι, Σουμέριοι, Χετταίοι, Ασσύριοι και οι σημίτες Ακκάδιοι, Βαβυλώνιοι, Φοίνικες. Χώρα καταγωγής των Πατριαρχών ήταν η Μεσοποταμία, το σημερινό δηλαδή Ιράκ. Όπως είπαμε και στο προηγούμενο μάθημα, πρόκειται για την περιοχή όπου αναπτύχθηκαν από πολύ νωρίς οι καλλιέργειες. Με τα αγαθά που εξασφάλιζαν η γεωργία και η κτηνοτροφία – και αργότερα η χρήση των μετάλλων – οι άνθρωποι μπορούσαν να παράγουν πολλά πράγματα (υφάσματα, έπιπλα, μεταλλικά εργαλεία κ.ά.)· να χτίζουν και να οχυρώνουν πόλεις· να δημιουργούν όμορφα έργα τέχνης (ναούς, ανάκτορα, αγάλματα κ.ά.)· να καλλιεργούν πνευματική ζωή (γεωμετρία, αριθμητική, αστρολογία, νομοθεσία, γραφή, θρησκεία). Έτσι, σε όλη την περιοχή αναπτύχθηκαν πολλά επαγγέλματα και ζωηρό εμπόριο. Στο χάρτη μπορούμε να επισημάνουμε τα ονόματα γνωστών πανάρχαιων πόλεων, που αποτελούσαν γέφυρες επικοινωνίας και εμπορίου: Ουρ, Σούσα, Βαβυλώνα, Ακκάδ, Μάρι, Ασσούρ, Νινευί, Χαρράν, Ιεριχώ. Την εποχή των Πατριαρχών πολυπληθή καραβάνια διέσχιζαν προς όλες τις κατευθύνσεις την περιοχή. Οι ταξιδιώτες εκτός από τα εμπορεύματα μετέφεραν μαζί τους διηγήσεις, θρύλους και τραγούδια της πατρίδας τους, αλλά και λατρευτικές συνήθειες, θρησκευτικές δοξασίες* και μύθους για πολλούς θεούς για τους οποίους πίστευαν ότι όριζαν τη μοίρα των ανθρώπων.

Πώς ζούσαν οι Πατριάρχες μέσα σ’ αυτό το περιβάλλον;

Οι Πατριάρχες ήταν κυρίως βοσκοί αιγοπροβάτων και ζούσαν ως νομάδες. Περιπλανούνταν δηλαδή μαζί με τις οικογένειες και τα ζώα τους από τόπο σε τόπο αναζητώντας κατάλληλους βοσκότοπους και πηγές. Ήταν οργανωμένοι σε πατριές, ομάδες δηλαδή ανθρώπων που κατάγονταν από τον ίδιο πρόγονο. Η σχέση αυτή δημιουργούσε αδελφοσύνη μεταξύ των μελών της ομάδας και καθόριζε το πώς πρέπει να ζεί όποιος ανήκε σ’ αυτήν. Ο αρχηγός της πατριάς (= Πατριάρχης) ήταν πρόσωπο με μεγάλη ισχύ* και αναγνώριση.

Μέσα στο πολυθεϊστικό περιβάλλον της Ουρ, μιας πόλης στη δυτική όχθη του Ευφράτη, ζούσε η ημινομαδική* πατριά του Θάρα, πατέρα του Αβραάμ. Ο Θάρα με όλη του την οικογένεια μετανάστευσε στη Χαρράν. Πόσο χρόνο παρέμειναν εκεί δεν το γνωρίζουμε. Αυτό που ξέρουμε είναι ότι στη Χαρράν αρχίζει η ιστορία των Πατριαρχών με την κλήση ενός αφανούς σημίτη*, του Αβραάμ, από το Θεό. Είναι η ιστορία που διαδραματίζεται* καθώς οι Πατριάρχες πορεύονται συνεχώς: από τη Χαρράν έως τη Χαναάν, από κει στην Αίγυπτο και πάλι πίσω στη Χαναάν κι έπειτα, σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, και πάλι στη χώρα των Φαραώ.

Στα μαθήματα αυτού του κεφαλαίου θα γνωρίσουμε αυτές τις διηγήσεις, όπως μας τις αφηγούνται τα ίδια τα κείμενα της Γενέσεως. Θα τις επεξεργαστούμε με στόχο να διερευνήσουμε: α) για ποιο λόγο ο Θεός επεμβαίνει μέσα στην ιστορία. και β) τι αλλάζει μετά απ’ αυτό στη ζωή των ανθρώπων.

5. Η ιστορία του Αβραάμ: η μεγάλη κλήση, το μεγάλο «ναι»

α) Ο Θεός καλεί τον Αβραάμ

Ο Κύριος είπε στον Άβραμ: «Φύγε από τη χώρα σου, από τους συγγενείς σου κι από το σπίτι του πατέρα σου και πήγαινε σε μια χώρα που εγώ θα σου δείξω. Θα κάνω από σένα ένα μεγάλο έθνος και θα σε ευλογήσω. Θα κάνω το όνομά σου ξακουστό και θα είσαι ευλογία για τους άλλους… Μ' εσένα θα ευλογηθούν όλα τα έθνη της γης»… Έτσι ο Άβραμ αναχώρησε όπως του είπε ο Κύριος… Μαζί του πήρε τη γυναίκα του, τη Σάρα, και το Λωτ, γιο του αδερφού του, όλα τα υπάρχοντά τους που είχαν συγκεντρώσει, καθώς επίσης και τους δούλους και τις δούλες που είχαν αποκτήσει στη Χαρράν. Και έφτασαν στη Χαναάν. Ο Άβραμ διέσχισε τη χώρα ως την περιοχή της Συχέμ... Στη χώρα τότε κατοικούσαν οι Χαναναίοι. Εκεί του φανερώθηκε ο Κύριος και του είπε: «Αυτήν τη γη θα τη δώσω στους απογόνους σου». Ο Άβραμ έχτισε εκεί ένα θυσιαστήριο για τον Κύριο που του φανερώθηκε.

Αργότερα ξέσπασε πείνα στη Χαναάν και ο Άβραμ κατέβηκε με όλη την οικογένειά του στην Αίγυπτο. Όταν το κακό πέρασε, ξαναγύρισε στη Χαναάν. Εκεί ο Θεός *του είπε: «Σήκωσε τα μάτια σου και κοίτα ένα γύρο από τον τόπο που βρίσκεσαι… Όλη τη χώρα που βλέπεις θα τη δώσω σ' εσένα και στους απογόνους σου για πάντα. Θα σου δώσω τόσο πολλούς απογόνους σαν τους κόκκους της άμμου στη γη…». Ο Άβραμ μάζεψε τις σκηνές του και ήρθε να κατοικήσει κοντά στη Δρυ Μαμβρή, στη Χεβρών, όπου και έχτισε ένα θυσιαστήριο για τον Κύριο.* Μετά από αρκετές περιπέτειες της οικογένειας... *ο Κύριος είπε σε όραμα στον Άβραμ: «Μη φοβάσαι Άβραμ. Εγώ είμαι η ασπίδα σου… Κοίτα τον ουρανό και μέτρα τ' αστέρια, αν μπορείς να τα μετρήσεις. Έτσι αναρίθμητοι θα είναι και οι απόγονοί σου». Ο Άβραμ πίστεψε στον Κύριο…*

β) Ο Θεός και ο Αβραάμ συνάπτουν Διαθήκη

Φανερώθηκε ο Κύριος και του είπε: «Εγώ είμαι ο Θεός παντοκράτορας. Να ζεις σύμφωνα με το θέλημά μου και να είσαι τέλειος. Θα συνάψω μαζί σου Διαθήκη και θα σου δώσω πολλούς απογόνους». Ο Άβραμ έπεσε με το πρόσωπό του στη γη, και ο Θεός του είπε: «Αυτή είναι η Διαθήκη που κάνω μαζί σου. Δε θα ονομάζεσαι πια Άβραμ αλλά Αβραάμ, γιατί θα σε κάνω πατέρα πλήθους εθνών … θα γίνεις γενάρχης λαών. Και βασιλιάδες θα προέλθουν από σένα. Τη Διαθήκη μου τη συνάπτω μαζί σου, αλλά θα ισχύει και για όλες τις γενιές των απογόνων – Διαθήκη αιώνια, ώστε να είμαι Θεός δικός σου και των απογόνων σου».*

Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των λαών της περιοχής, όποιος έδινε όνομα σε κάποιον είχε και απόλυτη εξουσία επάνω του. Επίσης, όταν κάποιος άλλαζε το όνομα ενός ανθρώπου, σήμαινε ότι άλλαζε το σκοπό και το ρόλο της ζωής του από κει και πέρα.

γ) Ο Αβραάμ φιλοξενεί το Θεό στη σκηνή του

Ο Κύριος παρουσιάστηκε στον Αβραάμ, κοντά στη Δρυ Μαμβρή, ενώ αυτός καθόταν στο άνοιγμα της σκηνής του κατά το μεσημέρι. Σήκωσε τα μάτια του και είδε τρεις άντρες να στέκονται απέναντί του. Αμέσως έτρεξε να τους προϋπαντήσει και τους προσκύνησε ως τη γη. «Κύριέ μου», είπε, «αν έχω την εύνοιά σου, μην προσπεράσεις το δούλο σου. Ας φέρουν λίγο νερό να πλύνετε τα πόδια σας και μετά μπορείτε ν' αναπαυθείτε κάτω από το δέντρο. Θα φέρω και λίγο ψωμί να πάρετε δύναμη και μετά μπορείτε να πηγαίνετε...».*

Τότε ο Αβραάμ έτρεξε στη σκηνή και είπε στη Σάρρα: «Πάρε γρήγορα τρεις γαβάθες αλεύρι εκλεκτό, ζύμωσέ το και κάνε πίττες». Μετά έτρεξε στα βόδια, πήρε ένα μοσχάρι τρυφερό και καλό, το έδωσε στον υπηρέτη κι εκείνος το ετοίμασε στα γρήγορα. Πήρε ακόμα βούτυρο, γάλα και το μοσχάρι που είχε ετοιμάσει και τα έβαλε μπροστά στους άντρες. Αυτός στεκόταν απέναντί τους κάτω από τα δέντρα κι εκείνοι έτρωγαν. Τότε ρώτησαν τον Αβραάμ: «Πού είναι η Σάρρα η γυναίκα σου;» Αυτός απάντησε: «Εκεί, στη σκηνή». Κι ο Κύριος είπε: «Του χρόνου τέτοια εποχή θα ξανάρθω, και η γυναίκα σου η Σάρρα θα έχει γιο». Η Σάρρα τα άκουγε όλα αυτά, γιατί στεκόταν από πίσω του, στο άνοιγμα της σκηνής. Ο Αβραάμ και η Σάρρα ήταν γέροντες προχωρημένης ηλικίας... Η Σάρρα, λοιπόν, γέλασε κρυφά... Αλλά ο Κύριος είπε στον Αβραάμ: «Γιατί γέλασε η Σάρρα; Γιατί αμφιβάλλει ότι θ' αποκτήσει γιο τώρα που γέρασε; Τίποτα δεν είναι αδύνατο για τον Κύριο! Όταν την ίδια εποχή ύστερα από ένα χρόνο θα ξανάρθω σπίτι σου, η Σάρρα θα έχει γιο»... Από κει οι άντρες έφυγαν... Ο Αβραάμ βάδιζε μαζί τους για να τους κατευοδώσει. Τότε ο Κύριος είπε: «...Ένα μεγάλο και ισχυρό έθνος θα προέλθει από τον Αβραάμ και στο πρόσωπό του θα ευλογηθούν όλα τα έθνη της γης».*

Τρεις άγγελοι εμφανίζονται στον Αβραάμ, τοιχογραφία του Τιέπολο στο Ούντινε της Ιταλίας (18ος αι.)

Ευλογία του Θεού στην Παλαιά Διαθήκη σημαίνει ότι ο Θεός προσφέρει ένα δώρο ζωής στους ανθρώπους.

Το δίκαιο της εποχής επέτρεπε στο σύζυγο μιας γυναίκας που ήταν στείρα να αποκτά παιδιά με μια δούλη της. Σύμφωνα μ' αυτό ο Αβραάμ απέκτησε ένα γιο με τη δούλη της Σάρρας, Άγαρ. Το όνομά του ήταν Ισμαήλ και θεωρείται ο προπάτορας των Αράβων. Η ίδια παράδοση υπάρχει και στο Κοράνιο.

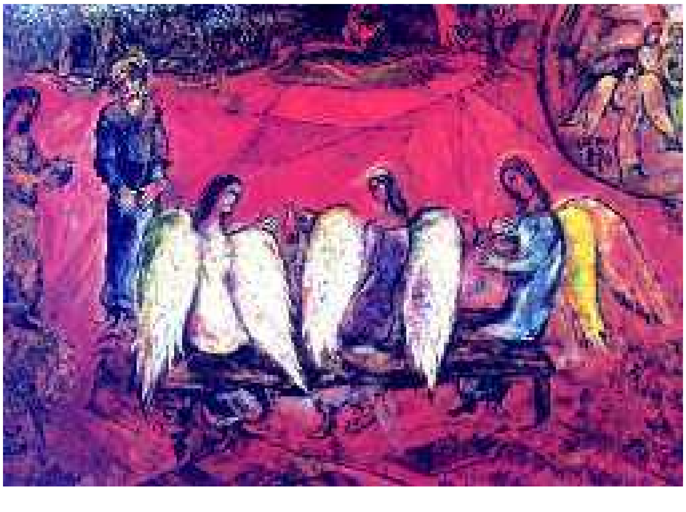

Ο Αβραάμ και οι τρεις άγγελοι, του Μάρκ Σαγκάλ (20ός αι.) Ο Σαγκάλ είναι ένας σημαντικός ζωγράφος που εμπνεύστηκε πολύ από την Παλαιά Διαθήκη.

δ) Χαρά στη ζωή του Αβραάμ και της Σάρρας: ο Ισαάκ

Ο Κύριος φρόντισε για τη Σάρρα, όπως είχε πει, και έκανε γι' αυτήν ό,τι είχε υποσχεθεί. Έτσι, η Σάρρα έμεινε έγκυος και γέννησε ένα γιο στον Αβραάμ, στα γηρατειά του, στο χρόνο που είχε ορίσει ο Θεός. Ο Αβραάμ ονόμασε το γιο που του γέννησε η Σάρρα Ισαάκ…

Αβραάμ = πατέρας πολλών
Σάρρα = πριγκίπισσα
Ισαάκ = αυτός που γελά

Εργασία στην τάξη

1. Επισημάνετε τις συναντήσεις Θεού - Αβραάμ. Ποιος παίρνει κάθε φορά την πρωτοβουλία της συνάντησης; Σε συνεργασία με το διπλανό σας υπογραμμίστε τις συγκεκριμένες φράσεις στο κείμενο.
2. Προσέξτε την κλήση του Αβραάμ στην παρ. α΄ και σε συνεργασία με το διπλανό σας συμπληρώστε το παρακάτω πλαίσιο:

Τι **ζητάει** ο Θεός από τον Αβραάμ;	Ποιες δυσκολίες χρειάζεται να **ξεπεράσει** ο Αβραάμ;	Τι **υπόσχεται/επαγγέλλεται** ο Θεός στον Αβραάμ;

3. Στις παρ. α΄ και β΄ να επισημάνετε φράσεις που δείχνουν τις συγκεκριμένες ενέργειες με τις οποίες ο Αβραάμ ανταποκρίθηκε στην κλήση του Θεού. Τι μας φανερώνουν για τη στάση του απέναντι στο Θεό;
4. Στη διήγηση της Διαθήκης (παρ. β΄) υπογραμμίστε τη λέξη «Διαθήκη». Ποιοι είναι οι «όροι» της για το Θεό και τον Αβραάμ; (Συμβουλευθείτε και την παρ. α΄).
5. Τι δείχνει η αλλαγή του ονόματος του Αβραάμ από το Θεό;
6. Να χαρακτηρίσετε τη στάση του Αβραάμ και της Σάρρας από την παρ. γ΄ (φιλοξενία του Αβραάμ),
7. Σε όλη την Καινή Διαθήκη ο Αβραάμ θεωρείται υπόδειγμα πίστης. Μπορείτε τώρα να το δικαιολογήσετε;
8. Νομίζετε πως ο Θεός καλεί τον Αβραάμ και συνάπτει μαζί του Διαθήκη για να ευεργετήσει αποκλειστικά αυτόν; Στηρίξτε την άποψή σας σε σημεία όλου του μαθήματος.
9. Εξηγήστε τον τίτλο του μαθήματός σας. Επινοήστε και έναν δικό σας.

Εσύ είσαι, Κύριε Θεέ μας, που διάλεξες τον Άβραμ και τον οδήγησες έξω από την Ουρ και άλλαξες το όνομά του σε Αβραάμ, γιατί βρήκες πως η καρδιά του Σου είναι πιστή...

Σύγχρονη ιουδαϊκή προσευχή του Σαββάτου

Το Κοράνιο, το ιερό βιβλίο των Μουσουλμάνων, περιέχει ένα ολόκληρο κεφάλαιο (το 14ο) με 52 εδάφια*, αφιερωμένο στον Αβραάμ. Πολλοί μουσουλμάνοι μάλιστα έχουν το όνομα Ιμπραήμ (= Αβραάμ).

Ο Απόστολος Παύλος, σ' όλο το 4ο κεφάλαιο της προς Ρωμαίους επιστολής του, περιγράφει την απέραντη εμπιστοσύνη που έδειξε ο Αβραάμ προς το Θεό και τον παρουσιάζει ως υπόδειγμα πίστης για όλους τους χριστιανούς.

Η θυσία του Ισαάκ

Πρόκειται για μια γνωστή ιστορία της ζωής του Αβραάμ που όμως σήμερα μας ξαφνιάζει. Για να την κατανοήσουμε, πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι οι θυσίες μικρών παιδιών (και μάλιστα του πρωτότοκου αγοριού) ήταν πολύ συνηθισμένες τότε. Ο Αβραάμ με το να φτάσει να θυσιάσει το μοναδικό του παιδί έδειξε ότι εμπιστευόταν απόλυτα το Θεό που τον κάλεσε.

Αλλά ο Θεός, από την αρχή κιόλας της σχέσης του με τον άνθρωπο, θέλει να καταργήσει μια για πάντα το φρικτό αυτό έθιμο. Γι' αυτό υποδεικνύει στους ανθρώπους, που ένιωθαν την ανάγκη να θυσιάζουν στο Θεό τους να χρησιμοποιούν ζώα.

Η σκηνή της θυσίας του Ισαάκ με τη δραματικότητά της έχει εμπνεύσει πολλούς λογοτέχνες και ζωγράφους.

Η θυσία του Αβραάμ,
χαρακτικό του Ρέμπραντ (17ος αι.)

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Παρατηρήστε την εικόνα και προσπαθήστε να αναγνωρίσετε σ’ αυτήν στοιχεία του κειμένου. Επιχειρήστε να της δώσετε έναν τίτλο δικής σας έμπνευσης.
2. Οι χριστιανοί λένε στη Θεία Λειτουργία μιλώντας για την πίστη τους στο Θεό: *«πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα»*. Δηλαδή: ολόκληρη τη ζωή μας την αφήνουμε στα χέρια του Χριστού, του Θεού μας. Περιγράψτε τη σχέση αυτής της πίστης με την πίστη του Αβραάμ.

> Στη φιλοξενία του Αβραάμ η Εκκλησία είδε την πρώτη φανέρωση της Αγίας Τριάδας. Έτσι η Ορθόδοξη Εκκλησία εικονίζει την Αγία Τριάδα με τη σκηνή της «φιλοξενίας του Αβραάμ».

Φορητή εικόνα του 16ου αι. (Βυζαντινό Μουσείο Αθήνας)

Ελέγχω τι έμαθα

1. Σε ποιο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης βρίσκουμε την ιστορία του Αβραάμ;
2. Στη συνάντηση Θεού - Αβραάμ ποιος κάνει το πρώτο βήμα και γιατί;
3. Ποιες είναι οι Επαγγελίες (= υποσχέσεις) του Θεού στον Αβραάμ;
4. Πώς ανταποκρίθηκε ο Αβραάμ στην κλήση του Θεού;
5. Από πού ξεκίνησε και πού εγκαταστάθηκε ο Αβραάμ; (Δείξτε την πορεία του στο χάρτη).
6. Ποιοι ήταν οι όροι της Διαθήκης που έκλεισε ο Θεός με τον Αβραάμ;
7. Περιγράψτε τις εικόνες που υπάρχουν στις Επαγγελίες του Θεού στον Αβραάμ.
8. Ποιους αφορούν οι υποσχέσεις του Θεού στον Αβραάμ;
9. Τι σημαίνει το όνομα του Ισαάκ;
10. Πώς ονομάζεται η σκηνή της φανέρωσης του Θεού στον Αβραάμ και τη Σάρρα και γιατί;

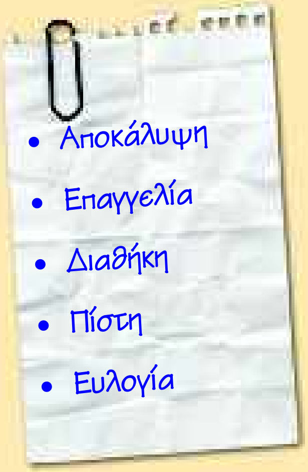

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Χρησιμοποιώντας στοιχεία από τη φετινή σας Ιστορία φανταστείτε και περιγράψτε σε ένα μικρό κείμενο τη ζωή του Αβραάμ στη Χαρράν πριν την κλήση του Θεού.
2. Φτιάξτε έναν κατάλογο με τους Ανατολικούς λαούς που μελετάτε στη φετινή σας Ιστορία. Σε μια διπλανή στήλη καταγράψτε τις θρησκευτικές αντιλήψεις του κάθε λαού.
3. Αν υπάρχουν μουσουλμάνοι ή εβραίοι μαθητές, ας αναλάβουν να παρουσιάσουν στην τάξη τη θέση του Αβραάμ στη θρησκεία τους.

6. Οι ιστορίες του Ισαάκ και του Ιακώβ: σε κάθε γενιά η Διαθήκη ανανεώνεται

α) Ο Θεός ευλογεί τον Ισαάκ

Ο Αβραάμ είχε φτάσει σε βαθιά γεράματα και ο Κύριος τον είχε ευλογήσει σε όλα… Όταν ο Ισαάκ μεγάλωσε, ο Αβραάμ φρόντισε να βρεθεί γι' αυτόν η πιο κατάλληλη γυναίκα. Με τη βοήθεια του Θεού, σύμφωνα με το κείμενο της Γενέσεως, βρέθηκε η όμορφη Ρεβέκκα από τη Μεσοποταμία. Η ίδια δέχτηκε για άντρα της τον Ισαάκ, που την αγάπησε πολύ. Όταν ο Αβραάμ πέθανε, *τον έθαψαν ο Ισαάκ και ο Ισμαήλ, οι γιοι του. Μετά το θάνατο του Αβραάμ, ο Θεός ευλόγησε τον Ισαάκ, το γιο του…* Όταν κάποτε ο Ισαάκ αντιμετώπιζε προβλήματα, ο Θεός του είπε: *«Εγώ θα είμαι μαζί σου και θα σε ευλογήσω, γιατί σ' εσένα και στους απογόνους σου θα δώσω όλα αυτά τα εδάφη και θα κρατήσω τον όρκο που έδωσα στον πατέρα σου τον Αβραάμ. Θα σου δώσω αναρίθμητους απογόνους σαν τ' αστέρια του ουρανού. Σ' εκείνους θα δώσω όλες αυτές τις περιοχές και μέσω αυτών θα ευλογηθούν όλα τα έθνη της γης…»*. Πράγματι ο Ισαάκ πρόκοψε. Στη Βέερ - Σεβά μάλιστα, όπου εγκαταστάθηκε, έχτισε θυσιαστήριο για το Θε-

β) Ησαύ και Ιακώβ: δίδυμοι, αλλά τόσο διαφορετικοί!

Η Ρεβέκκα όμως ήταν στείρα κι ο Ισαάκ προσευχήθηκε στον Κύριο γι' αυτό. Ο Κύριος άκουσε την προσευχή του και η Ρεβέκκα έμεινε έγκυος με δίδυμα στην κοιλιά της… Όταν έφτασε η μέρα της γέννας, η Ρεβέκκα έκανε πράγματι δίδυμους γιους. Αυτός που βγήκε πρώτος ήταν εντελώς κόκκινος και τριχωτός σαν μανδύας και τον ονόμασαν Ησαύ. Μετά βγήκε ο αδερφός του, που με το χέρι του κρατούσε τη φτέρνα του Ησαύ και τον ονόμασαν Ιακώβ… Ο Ησαύ έγινε εξαίρετος κυνηγός, άνθρωπος της υπαίθρου, ενώ ο Ιακώβ ήταν ήσυχος άνθρωπος, που του άρεσε να μένει στη σκηνή. Ο Ισαάκ αγαπούσε περισσότερο τον Ησαύ, ενώ η Ρεβέκκα τον Ιακώβ.

Κάποτε που ο Ησαύ γύρισε κατάκοπος και πεινασμένος στο σπίτι, ο Ιακώβ βρήκε την ευκαιρία να τον εκβιάσει για να του πάρει τα δικαιώματα του πρωτότοκου. Του πρόσφερε δηλαδή ψωμί και φακή με αντάλλαγμα τα πρωτοτόκια. Χωρίς να το καλοσκεφτεί ο Ησαύ δέχτηκε χάνοντας έτσι τα δικαιώματα του πρωτότοκου.

Όταν γέρασε πια ο Ισαάκ και δεν έβλεπε καλά, ο Ιακώβ, με τη βοήθεια της Ρεβέκκας, τον εξαπάτησε, ώστε να πάρει απ' αυτόν την ευλογία του πρωτότοκου. Ακόμη κι όταν η απάτη φανερώθηκε ο Ισαάκ δεν πήρε πίσω την ευλογία του. *Έτσι … ο Ησαύ μίσησε τον Ιακώβ... «Κοντεύει ο καιρός», έλεγε, «που θα πενθήσουμε για το θάνατο του πατέρα μου. Τότε θα σκοτώσω τον αδερφό μου τον Ιακώβ». Όταν έφτασαν στ' αυτιά της Ρεβέκκας τα λόγια του μεγαλύτερου γιου της, … κάλεσε τον Ιακώβ και του είπε: «Ο αδερφός σου ο Ησαύ ... θέλει να σε σκοτώσει… Σήκω και φύγε. Πήγαινε στον αδερφό μου το Λάβαν στη Χαρράν και μείνε εκεί … ώσπου να περάσει ο θυμός του αδερφού σου».*

Πρωτότοκος ονομαζόταν το αγόρι που γεννιόταν πρώτο. Σύμφωνα με το δίκαιο της Παλαιάς Διαθήκης ο πρωτότοκος θεωρείτο ο επόμενος αρχηγός της οικογένειας και κληρονομούσε το διπλάσιο από τα άλλα αρσενικά παιδιά της οικογένειας.

γ) Η κλίμαξ του Ιακώβ: σκάλα προς τον ουρανό

Η Κλίμαξ του Ιακώβ, τοιχογραφία του Μανουήλ Πανσέληνου στο Ναό του Πρωτάτου (14ος αι., Άγιον Όρος)

Ο Ιακώβ έφυγε από τη Βέερ - Σεβά και πήγαινε προς τη Χαρράν. Όταν έδυε ο ήλιος, έφτασε σ' έναν τόπο όπου και έμεινε για να διανυκτερεύσει. Έβαλε ένα λιθάρι για προσκέφαλό του και κοιμήθηκε εκεί. Στον ύπνο του τη νύχτα είδε μια σκάλα, που στηριζότανε στη γη και η κορυφή της άγγιζε τον ουρανό. Πάνω της ανέβαιναν και κατέβαιναν άγγελοι του Θεού. Κι ο Κύριος στάθηκε πάνω της και του είπε: «Εγώ είμαι ο Κύριος, ο Θεός των πατέρων σου Αβραάμ και Ισαάκ. Αυτή τη χώρα όπου κοιμάσαι θα τη δώσω σ' εσένα και στους απογόνους σου. Πλήθος θα είναι οι απόγονοί σου όπως οι κόκκοι της άμμου στη γη. Θα επεκταθείς δυτικά και ανατολικά, βόρεια και νότια και θα ευλογηθούν στο πρόσωπό σου και μέσω των απογόνων σου όλα τα έθνη της γης. Εγώ θα είμαι μαζί σου και θα σε φυλάω όπου κι αν πηγαίνεις, και θα σε φέρω πίσω σ' αυτήν εδώ τη χώρα. Δε θα σε αφήσω, ώσπου να πραγματοποιήσω την υπόσχεσή μου».

Ο Ιακώβ ξύπνησε τρομαγμένος και είπε: «Αλήθεια, ο Κύριος είναι σ' αυτόν τον τόπο κι εγώ δεν το ήξερα... Εδώ δεν είναι παρά ο οίκος του Θεού...». Το πρωί που σηκώθηκε, πήρε το λιθάρι που το είχε για προσκέφαλό του, το έστησε ως ιερή στήλη κι έχυσε λάδι πάνω στην κορφή της. Και ονόμασε τον τόπο εκείνο Βαιθήλ (Οίκος Θεού).

Ο Ιακώβ ονομάστηκε και **Ισραήλ**. Το όνομα αυτό θα γίνει αργότερα το εθνικό όνομα όλων των Εβραίων. Στις εβραϊκές λέξεις που συναντούμε την κατάληξη -ηλ ή -ελ σημαίνει ότι περιέχεται η λέξη «Θεός». Θυμηθείτε ότι το όνομα του Θεού στο Ισλάμ ακούγεται παρόμοια: Αλλάχ.

δ) Ο Ιακώβ επιστρέφει

Ο Ιακώβ κατευθύνθηκε προς τη Χαρράν, στον αδερφό της μητέρας του, Λάβαν. Εκεί δούλεψε για χρόνια κοντά του. Παντρεύτηκε τη Λεία και τη Ραχήλ, έκανε δώδεκα γιους και μία κόρη και απέκτησε πλούτη πολλά. Κάποια στιγμή *είπε ο Κύριος στον Ιακώβ: «Γύρνα στη χώρα των προγόνων σου, εκεί όπου γεννήθηκες, κι εγώ θα είμαι μαζί σου».* Έτσι, ο Ιακώβ πήρε το δρόμο της επιστροφής στη Χαναάν μαζί με όλη του την οικογένεια. Όμως φοβόταν ότι ο αδερφός του ήταν ακόμη θυμωμένος και θα ζητούσε εκδίκηση. Όταν μάλιστα οι αγγελιαφόροι που έστειλε να προπορευτούν του είπαν ότι ο Ησαύ έρχεται να τον συναντήσει με τετρακόσιους άντρες, τον έπιασε μεγάλη αγωνία. Γι' αυτό προσευχήθηκε στο Θεό*: «Θεέ του προπάτορά μου Αβραάμ και του πατέρα μου Ισαάκ, Κύριε, εσύ μου είπες να γυρίσω στη χώρα μου και στους συγγενείς μου και ότι εσύ θα κάνεις να πάνε όλα καλά για μένα. Δεν αξίζω όλη αυτή την αγάπη... Γλίτωσέ με ... από τον αδερφό μου...».*

ε) Η αδελφική αγάπη νίκησε!

Ο Ιακώβ συνέχισε το δρόμο του. Όταν κάποια στιγμή είδε τον Ησαύ να έρχεται με τους άντρες του, *πέρασε μπροστά και προσκύνησε στη γη εφτά φορές πριν πλησιάσει τον αδερφό του. Τότε ο Ησαύ έτρεξε να τον συναντήσει και τον αγκάλιασε. Έπεσε στο λαιμό του και τον φιλούσε κι έκλαιγαν μαζί.*

Μετά τη συμφιλίωση ο Ιακώβ πρόσφερε στον Ησαύ κοπάδια με πολλά ζώα. Έπειτα εγκαταστάθηκε στη Συχέμ.

Ο Ισαάκ πέθανε ... γέροντας και μακροήμερος. Τον έθαψαν οι γιοι του, ο Ησαύ και ο Ιακώβ.

Οι δώδεκα γιοι του Ιακώβ

Ρουβήν	***Δαν***
Συμεών	***Νεφθαλί***
Λευί	***Γαδ***
Ιούδας	***Ασήρ***
Ισσάχαρ	***Ιωσήφ***
Ζαβουλών	***Βενιαμίν***

Εργασία στην τάξη

1. Υπογραμμίστε στο κείμενο τις Επαγγελίες (= υποσχέσεις) που έδωσε ο Θεός στον Ισαάκ.
2. Συγκρίνετε τις Επαγγελίες του Θεού στον Ισαάκ και τον Ιακώβ μ' αυτές που είχε δώσει στον Αβραάμ.
3. Στα κείμενά μας: Ποιος είναι ο ρόλος του Θεού στη ζωή των προσώπων και στις εξελίξεις της ιστορίας τους; Να επισημάνετε τις συγκεκριμένες ενέργειές του κάθε φορά.
4. Ο Ισαάκ, ο Ησαύ και ο Ιακώβ είναι σημαντικοί εκπρόσωποι του Ισραήλ στη Βίβλο. Παρ' όλα αυτά παρουσιάζονται από τους συγγραφείς της Γενέσεως με αρκετά ελαττώματα. Τι νομίζετε πως σημαίνει αυτό;
5. Το διπλανό σκίτσο συμβολίζει τη συμφωνία Θεού - Ανθρώπου (Διαθήκη). Διατρέχοντας το κείμενο αποφασίστε σε ποια σημεία θα το τοποθετούσατε;

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Παναγία η Γλυκοφιλούσα, φορητή εικόνα του 14ου αι. στη Μονή Φιλοθέου (Άγιον Όρος)

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Να επισημάνετε στο χάρτη τις παρακάτω τοποθεσίες όπου οι Πατριάρχες εγκαταστάθηκαν και έστησαν ιερά: Βαιθήλ, Βέερ - Σεβά, Συχέμ, Χεβρών.
2. Στο όνειρο του Ιακώβ η σκάλα ένωνε τον ουρανό με τη γη, το Θεό με τους ανθρώπους. Στην ορθόδοξη χριστιανική παράδοση η Παναγία σχετίζεται με την Κλίμακα του Ιακώβ. Στον Ακάθιστο Ύμνο μάλιστα η Θεοτόκος υμνείται ως *«κλῖμαξ ἐπουράνιος δι' ἧς κατέβη ὁ Θεός».* Μπορείτε να εξηγήσετε γιατί; Γράψτε τις ιδέες σας στο παρακάτω πλαίσιο.

....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....

Ελέγχω τι έμαθα

1. Με ποιον τρόπο ανανεώνεται η Διαθήκη του Θεού με τον Ισαάκ και τον Ιακώβ;
2. Τι είδους άνθρωποι ήταν ο Ησαύ και ο Ιακώβ; Χαρακτηρίστε τους.
3. Με ποιον τρόπο ο Ιακώβ πήρε τα πρωτοτόκια από τον Ησαύ;
4. Γιατί ο Ιακώβ μετανάστευσε στη Χαρράν (Μεσοποταμία);
5. Περιγράψτε το όνειρο του Ιακώβ στη Βαιθήλ.
6. Πώς τελείωσε η περιπέτεια της σχέσης των δύο αδερφών;

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Ο Ιακώβ πριν φύγει για τη Χαρράν, ο Ιακώβ μετά τη συμφιλίωση με τον αδερφό του: Αποδώστε μ' έναν τρόπο δικής σας έμπνευσης (κείμενο, ζωγραφική κ.ά.) τις σκέψεις και τα συναισθήματά του στις δύο φάσεις της ζωής του.
2. Οι οικογενειακές σχέσεις παντού και πάντοτε περνούν κρίσεις. Τι μας κάνει να σκεφτούμε η ιστορία των Ιακώβ - Ησαύ;

7. Η ιστορία του Ιωσήφ: «Εσείς σκεφτήκατε να μου κάνετε κακό, ο Θεός όμως το μετέτρεψε σε καλό»

α) Οι γιοι του Ιακώβ ζηλεύουν τον αδερφό τους Ιωσήφ

Ο Ιακώβ ζούσε στη Χαναάν με τους δώδεκα γιους του. Όμως πιο πολύ απ' όλους αγαπούσε τον Ιωσήφ, γιο της πολυαγαπημένης του Ραχήλ κι αυτό προκαλούσε τη ζήλια των αδερφών του. Η ζήλια έγινε μίσος, όταν κάποτε ο πατέρας τού δώρισε έναν πολύτιμο χιτώνα. Κάποια όνειρα που είδε και διηγήθηκε στ' αδέρφια του ο Ιωσήφ έγιναν αφορμή να τον μισήσουν περισσότερο. Στο ένα απ' αυτά είδε ότι ο ίδιος κι οι αδερφοί του έδεναν δεμάτια από άχυρα κι ότι τα δεμάτια των αδερφών του έσκυψαν και προσκύνησαν το δικό του. Σε ένα άλλο πάλι, ο ήλιος, το φεγγάρι και έντεκα αστέρια προσκυνούσαν τον Ιωσήφ.

Κάποια μέρα ο Ιακώβ έστειλε στους αγρούς τον Ιωσήφ να βρει τους αδερφούς του. Τότε αυτοί βρήκαν την ευκαιρία να σχεδιάσουν να τον σκοτώσουν ρίχνοντάς τον σε ένα ξεροπήγαδο. Τελικά, όμως, τους σταμάτησε ο Ρουβήν κι έτσι αρκέστηκαν να τον πουλήσουν για σκλάβο σ' ένα καραβάνι περαστικών εμπόρων. Όταν τ' αδέρφια επέστρεψαν στο σπίτι, είπαν στον πατέρα τους ότι ο Ιωσήφ είχε κατασπαραχθεί από τα θηρία. Απαρηγόρητος ο Ιακώβ άρχισε από τότε να πενθεί το χαμένο του γιο.

β) Η ζωή του Ιωσήφ στη ξενιτιά

Οι έμποροι έφεραν τον Ιωσήφ στην Αίγυπτο και εκεί τον πούλησαν για δούλο σε έναν αξιωματούχο του φαραώ, τον Πετεφρή. Αυτός γρήγορα αναγνώρισε ότι ο Ιωσήφ *με τη βοήθεια του Κυρίου πετύχαινε κάθε έργο που αναλάμβανε.* Κερδίζοντας την εύνοια* του Πετεφρή, ο Ιωσήφ έγινε επιστάτης στην περιουσία του. Όμως μια ακόμη ατυχία τον περίμενε, καθώς η γυναίκα του Πετεφρή τον κατηγόρησε άδικα ότι θέλησε να την πλανέψει. Οργισμένος τότε ο σύζυγος έριξε τον Ιωσήφ στη φυλακή. *Ο Κύριος όμως ήταν μαζί του και τον ελέησε, ώστε να κερδίσει την εύνοια του αρχιδεσμοφύλακα,* ο οποίος του εμπιστεύτηκε την ευθύνη των φυλακών. Εκεί ο Ιωσήφ γνώρισε δύο φυλακισμένους αυλικούς στους οποίους κάποτε ερμήνευσε τα όνειρα που είχαν δεί. Δυο χρόνια αργότερα ο φαραώ είδε ανησυχητικά όνειρα που κανείς δεν μπορούσε να εξηγήσει. Εφτά άσχημες και καχεκτικές αγελάδες κατασπάραξαν εφτά όμορφες και παχιές και εφτά αδύναμα και καμένα στάχυα κατάπιαν εφτά παχιά και μεστωμένα. Τότε ο ένας από τους αυλικούς, που είχε στο μεταξύ βγεί απ' τη φυλακή, υπέδειξε τον Ιωσήφ ως τον πιο κατάλληλο να ερμηνεύσει τα όνειρα. Έτσι κι έγινε. Ο Ιωσήφ με τη βοήθεια του Θεού, όπως πάντα τόνιζε ο ίδιος, φανέρωσε ότι στην Αίγυπτο μετά από εφτά χρόνια πλούσιας σοδειάς θα ακολουθήσουν εφτά χρόνια ξηρασίας και φτώχειας. Γι' αυτό θα έπρεπε να φροντίσουν για αποθέματα. Ο φαραώ πείστηκε και τον διόρισε μάλιστα κυβερνήτη της Αιγύπτου.

Στη διάρκεια των εφτά χρόνων ο Ιωσήφ αποθήκευσε μεγάλες ποσότητες σιταριού, φρόντισε με σύνεση το κράτος, παντρεύτηκε και έκανε δυο γιους. *Τον πρώτο τον ονόμασε Μανασσή και είπε: «Ο Θεός μ' έκανε να λησμονήσω όλες μου τις δυστυχίες και το σπίτι του πατέρα μου». Το δεύτερο τον ονόμασε Εφραΐμ και είπε: «Ο Θεός μού έδωσε παιδιά στη χώρα της δυστυχίας μου».*

γ) Τα αδέρφια ξανασμίγουν

Η πείνα που είχε προβλέψει ο Ιωσήφ ήρθε. Άνθρωποι απ' όλες τις γύρω χώρες πήγαιναν στην Αίγυπτο για να αγοράσουν σιτηρά. Για τον ίδιο λόγο έφτασαν στην Αίγυπτο και οι αδερφοί του Ιωσήφ, που όταν τον συνάντησαν δεν τον αναγνώρισαν. Εκείνος, αν και τους γνώρισε, δεν φανερώθηκε. Τους έδωσε σιτάρι και για αντάλλαγμα ζήτησε να του φέρουν απ' τη Χαναάν το μικρό τους αδερφό Βενιαμίν, που είχε μείνει πίσω με τον πατέρα τους. Όταν αυτό έγινε, ο Ιωσήφ με τέχνασμα κατηγόρησε τον Βενιαμίν σαν κλέφτη και απείλησε ότι θα τον κρατήσει για δούλο. Οι αδερφοί συντετριμμένοι τον υπερασπίστηκαν με θέρμη και αυτοθυσία. Ομολόγησαν ότι τους ήταν αδύνατον να επιστρέψουν χωρίς αυτόν στον πατέρα τους, γνωρίζοντας ότι κάτι τέτοιο θα τον σκότωνε, καθώς είχε ήδη χάσει έναν αγαπημένο γιο. Μετά από όλα αυτά *ο Ιωσήφ δεν μπορούσε πια να συγκρατηθεί μπροστά σ' όλους εκείνους που τον περιστοίχιζαν*... Ξέσπασε σ' ένα κλάμα δυνατό ... και είπε στους αδερφούς του: «Εγώ είμαι ο Ιωσήφ! Ζει ακόμα ο πατέρας μου;... Μη λυπάστε και μην έχετε τύψεις που με πουλήσατε, γιατί ο Θεός με έστειλε εδώ πριν από σας για να σας σώσω τη ζωή... Βιαστείτε να πάτε πίσω στον πατέρα μου και να του πείτε ότι ο γιος του ο Ιωσήφ λέει: 'ο Θεός με έκανε κύριο όλης της Αιγύπτου. Έλα σ' εμένα, μην αργείς'»... Ύστερα έπεσε στο λαιμό του Βενιαμίν του αδερφού του κι έκλαψε ... Φίλησε ακόμα κι όλους τους αδερφούς του κλαίγοντας.*

δ) Η οικογένεια του Ιακώβ μεταναστεύει στην Αίγυπτο

Επέστρεψαν τ' αδέρφια στη Χαναάν φορτωμένα πολύτιμα δώρα. Ο Ιακώβ στην αρχή δεν μπορούσε να πιστέψει ότι ζούσε ο αγαπημένος του γιος. Τελικά με την ενθάρρυνση του Θεού αποφάσισε να πάει στην Αίγυπτο. Εκεί ο Ιωσήφ τον υποδέχτηκε θερμά και *εγκατέστησε τον πατέρα του και τ' αδέρφια του στο καλύτερο μέρος της Αιγύπτου. Τους παραχώρησε για ιδιοκτησία την περιοχή Ραμεσσή, όπως είχε διατάξει ο φαραώ, και φρόντιζε για τη διατροφή του πατέρα του, των αδερφών του και όλης της οικογένειας...*

Ο Ιακώβ πέθανε σε βαθιά γεράματα στην Αίγυπτο, αφού ευλόγησε τα παιδιά του αλλά και τους γιους του Ιωσήφ. Η τελευταία του επιθυμία, που οι γιοι του την εκπλήρωσαν, ήταν να θαφτεί στον τάφο των πατέρων του, στη Χαναάν. Στη συνέχεια όλη η οικογένεια του Ιακώβ επέστρεψε στην Αίγυπτο. Τότε όμως τ' αδέρφια άρχισαν να φοβούνται. Μήπως ο Ιωσήφ δεν είχε ξεχάσει το κακό που του είχαν κάνει; Μήπως μετά το θάνατο του πατέρα τους προσπαθούσε να εκδικηθεί; Γι' αυτό του ζήτησαν ξανά να τους συγχωρέσει. *Ο Ιωσήφ τους είπε: «Μη φοβάστε!... Εσείς σκεφτήκατε να μου κάνετε κακό, ο Θεός όμως το μετέτρεψε σε καλό, για να κάνω αυτό που γίνεται σήμερα, να διατηρήσω δηλαδή στη ζωή έναν πολυάριθμο λαό».*

Ο Ιακώβ ευλογεί τα παιδιά του Ιωσήφ, του Ρέμπραντ (17ος αι.)

Εργασία στην τάξη

1. Επισημάνετε τα κακά που έπαθε ο Ιωσήφ. Με ποιον τρόπο τα αντιμετώπιζε; Πώς κρίνετε αυτή τη στάση της ζωής του;
2. Ποια είναι η θέση και ο ρόλος του Θεού στην ιστορία του Ιωσήφ; Υπογραμμίστε τις σχετικές φράσεις του μαθήματος.
3. Τι προσέφερε ο Ιωσήφ στην πατριά του Ιακώβ;
4. Συζητήστε τι θα μπορούσε να σημαίνει για τους σημερινούς κατατρεγμένους και αναγκαστικά ξενιτεμένους η ιστορία του Ιωσήφ;
5. Πάντα οι άνθρωποι βασανίζονται από προβλήματα, δυσκολίες και συμφορές. Τι σας κάνει όμως να σκεφτείτε ο τίτλος του μαθήματος;

Αφού υπάρχουν πόλεμοι, εκτελέσεις, διακρίσεις, φτώχεια και έλλειψη ανοχής θα υπάρχουν και πρόσφυγες…

Την ιστορία του Ιωσήφ μπορούμε να τη βρούμε και στην Καινή Διαθήκη, στο βιβλίο των Πράξεων (Πραξ 7, 9-16).

Ο Τόμας Μαν έγραψε ένα τετράτομο βιβλίο, με περισσότερες από 2.000 σελίδες για τον Ιωσήφ, που έχει τον τίτλο *Ο Ιωσήφ και τ' αδέρφια του.*

Στο Κοράνι υπάρχει ένα ολόκληρο κεφάλαιο (12ο) με 111 εδάφια αφιερωμένο στην ιστορία του Ιωσήφ. Μάλιστα αρχίζει με τη φράση: «Θα σου διηγηθούμε τις ωραιότερες απ' όλες τις ιστορίες …».

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

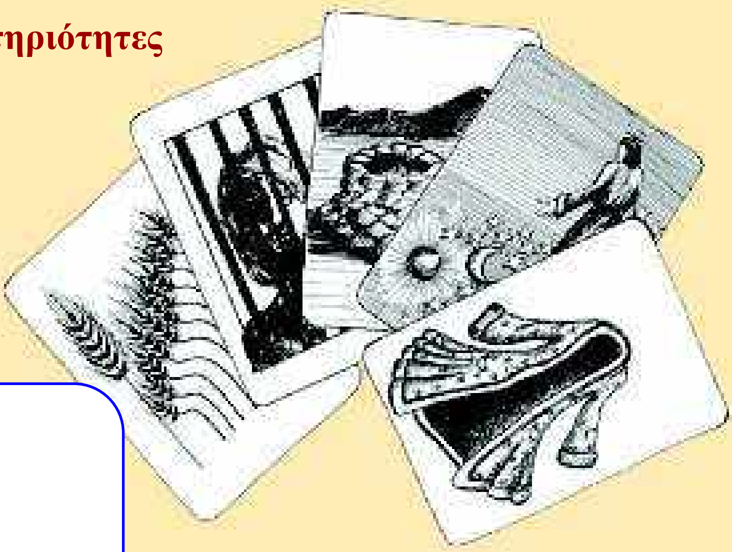

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Βάλτε τις κάρτες στη σειρά σύμφωνα με τη διήγηση του Ιωσήφ, δίνοντας έναν αριθμό στην καθεμία. Σκεφτείτε ποιες άλλες θα προσθέτατε εσείς και ζωγραφίστε τις στα πλαίσια.

Ελέγχω τι έμαθα

1. Για ποιους λόγους τα αδέρφια του Ιωσήφ τον ζήλευαν;
2. Πώς βρέθηκε ο Ιωσήφ στην Αίγυπτο και ποια ήταν η εξέλιξή του εκεί;
3. Ποιους κινδύνους αντιμετώπισε στη ζωή του και πώς τα έβγαλε πέρα;
4. Πού απέδιδε ο ίδιος ο Ιωσήφ τη δύναμή του;
5. Τι οδήγησε τα αδέρφια του Ιωσήφ στην Αίγυπτο;
6. Μετά τις αποκαλύψεις ποια ήταν η στάση του Ιωσήφ προς τα αδέρφια και τον πατέρα του;
7. Ποια είναι η φράση - κλειδί της ιστορίας του Ιωσήφ;
8. Σε ποια άλλα θρησκευτικά βιβλία βρίσκουμε την ιστορία του Ιωσήφ;

Επιλέγω και πραγματοποιώ μία από τις παρακάτω εργασίες:

1. Φανταστείτε τι θα είχαν να διηγηθούν ο ένας στον άλλον τα πρόσωπα αυτής της οικογένειας, όταν ξαναβρέθηκαν, και γράψτε ένα σχετικό διάλογο.
2. Μαζέψτε υλικό από τον ημερήσιο ή περιοδικό τύπο, που να αφορά ανθρώπους οι οποίοι, αν και αναγκάστηκαν να φύγουν απ' την πατρίδα τους, κατόρθωσαν να φτιάξουν μια όμορφη και δημιουργική ζωή στον καινούριο τόπο που κατέφυγαν.
3. Πραγματοποιήστε ένα ρεπορτάζ με βιώματα συγγενών σας γύρω από την αναγκαστική προσφυγιά.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ
όρος Λίβανος
Σιδών
Σαρεπτά
όρος Χερμών
Τύρος
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΑ
Δαν
Ασώρ
ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΓΑΛΙΛΑΙΑΣ
όρος Θαβώρ
όρος Κάρμηλος
Σουνήμ
Εν-δώρ
Μεγιδδώ
Ιζρεέλ
όρος Γελβουέ
Βαιθ-Σαν
Σαμάρεια
Συχέμ
ποταμός Ιορδάνης
Ιόππη
όρος Γαριζίν
Σουκκώθ
Σηλώ
Ραμά (Αριμαθαία)
Ραββάθ
πεδιάδα της Φιλισταίας
Βαιθήλ
Γάλγαλα
Μιχμάς
Ιεριχώ
Γαβαών
Γιβεά
όρος Νεβώ
Εκρών
Ιερουσαλήμ
Ασκάλων
Βηθλεέμ
ΝΕΚΡΑ ΘΑΛΑΣΣΑ
Λαχίς
Μαμβρή
Γάζα
Χεβρών
Βέερ-Σεβά

Ξανακοιτώντας τα μαθήματα του Α΄ κεφαλαίου

Α. Συμβουλευόμενοι τα κείμενα των μαθημάτων 5, 6 και 7 και την παρακάτω λίστα με τα ονόματα φτιάξτε το **γενεαλογικό δέντρο** των Πατριαρχών. Τοποθετείστε δηλαδή κατάλληλα στις πινακίδες τους αριθμούς που αντιστοιχούν στα ονόματα. Τα ρόζ καρτελάκια υποδηλώνουν τις γυναίκες των Πατριαρχών.

1. Γαδ	**12. Ισσάχαρ**
2. Αβραάμ	**13. Ρεβέκκα**
3. Ιακώβ	**14. Ασήρ**
4. Σάρρα	**15. Ζαβουλών**
5. Θάρα	**16. Ισμαήλ**
6. Άγαρ	**17. Συμεών**
7. Δαν	**18. Λευί**
8. Νεφθαλί	**19. Βενιαμίν**
9. Ισαάκ	**20. Ιούδας**
10. Λεία	**21. Ιωσήφ**
11. Ρουβήν	**22. Ραχήλ**
	23. Ησαύ

Β. Στις διηγήσεις των Πατριαρχών κάποιες φορές φάνηκε ότι η **Διαθήκη** κινδύνευε να μείνει ανεκπλήρωτη. Αφού τις επισημάνετε εξηγήστε πως ξεπεράστηκε τελικά ο κίνδυνος.

Γ. Σε ποια σημεία των ιστοριών μας μπορείτε να αναγνωρίσετε τις παρακάτω **θεολογικές αλήθειες**

1. ***Ο Θεός είναι ένας και αποκαλύπτεται στους ανθρώπους.***
2. ***Ο Θεός συναντά τους άνθρωπους και τους καλεί να συνεργαστούν μαζί του.***
3. ***Ο άνθρωπος, όταν εμπιστεύεται το Θεό, ανταποκρίνεται στην κλήση του με συγκεκριμένες πράξεις.***
4. ***Θεός και άνθρωποι συνάπτουν Διαθήκη μέσα στον κόσμο και στην ιστορία.***
5. ***Οι υποσχέσεις της Διαθήκης είναι δώρο του Θεού για όλη την ανθρωπότητα.***
6. ***Η πίστη στο Θεό είναι μια σχέση εμπιστοσύνης που για να χτιστεί χρειάζεται αγώνα και προσπάθεια.***

Δ. Οι ιστορίες των Πατριαρχών έχουν βασικά θρησκευτικό χαρακτήρα. Μιλούν δηλαδή για τη μοναδική σχέση των πρωταγωνιστών με το Θεό. Μέσα στις περιπέτειες αυτής της σχέσης αναγνωρίσαμε πολλά **ανθρώπινα συναισθήματα** (κοινά άλλωστε στη ζωή όλων των ανθρώπων). Με τα διπλανά σύμβολα επισημαίνουμε κάποια από αυτά. Διατρέχοντας τα κείμενα αποφασίστε πού θα τοποθετούσατε το καθένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

Η Έξοδος
Ο Θεός ελευθερώνει το λαό και τον καθοδηγεί

Η πορεία των Ισραηλιτών προς τη Γη της Επαγγελίας

Χρονολογικό πλαίσιο της εποχής της Εξόδου

π.Χ.	1500	1250	1000
Μέση Ανατολή	Ασσυριακή αυτοκρατορία (1500-1200) Αυτοκρατορία των Χετταίων (1400-1150)		Αραμαϊκά βασίλεια Φοικινικές πόλεις-κράτη
Αίγυπτος	Νέο Βασίλειο (1552-1304) Τούθμωσης Γ΄, Αμένοφης Β΄, Αμένοφης Γ΄, Εχνατόν, Σέθος Α΄ Ραμσής Β΄ (1290-1224) Μερνεπτά (1224-1204)		
Ελληνικός χώρος	Ακμή Μυκηναϊκού πολιτισμού (14ος-13ος αιώνας) 	Τρωικός πόλεμος (1250) 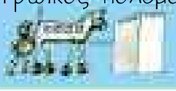 Κάθοδος των Δωριέων (1100)	 Γεωμετρική εποχή (1100-800)
Παλαιά Διαθήκη	Έξοδος	Ιησούς του Ναυή (1240-1220)	

Οι βιβλικές διηγήσεις για την Έξοδο

Μιλώντας για Έξοδο εννοούμε την απελευθέρωση των Ισραηλιτών από την Αίγυπτο, όπου ζούσαν πια σκλαβωμένοι, και την πορεία τους προς τη Γη της Επαγγελίας· τη χώρα δηλαδή που είχε υποσχεθεί ο Θεός στους Πατριάρχες. Τις διηγήσεις γύρω από αυτά τα μοναδικά γεγονότα τις βρίσκουμε στο βιβλίο που ονομάζεται **Έξοδος,** καθώς και σε άλλα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης. Στην καρδιά των διηγήσεων της Εξόδου βρίσκεται η Διαθήκη που έκλεισε ο Θεός με τον ισραηλιτικό λαό στο Σινά.

Ποια είναι η εποχή της Εξόδου;

Οι περισσότεροι ερευνητές την τοποθετούν στο τέλος του 13ου αι. π.Χ. Πιο συγκεκριμένα, φαραώ της καταδυναστεύσεως* των Ισραηλιτών θεωρείται ο Ραμσής Β΄ (1290-1224 π.Χ.), ενώ φαραώ της Εξόδου θεωρείται ο διάδοχός του, Μερνεπτά (1224-1204 π.Χ.). Πρόκειται για μια εποχή αναστατώσεων στην Αίγυπτο. Οι Φιλισταίοι επιχειρούσαν να εισβάλουν στη χώρα, ενώ άλλοι λαοί υποδουλωμένοι στους Αιγυπτίους επαναστατούσαν.

Δεν ξεχνάμε βέβαια ότι τα περισσότερα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης τα σχετικά με την Έξοδο γράφηκαν πολύ αργότερα από την εποχή που συνέβησαν τα γεγονότα.

Πού διαδραματίζεται η ιστορία της Εξόδου;

Οι Ισραηλίτες αναχωρούν από το ανατολικό Δέλτα του Νείλου, όπου κυρίως ήταν εγκατεστημένοι. Μετά τη διάβαση της Ερυθράς Θάλασσας περνούν απέναντι στη χερσόνησο του Σινά. Αποφεύγουν να ακολουθήσουν τη σύντομη παραλιακή οδό, για να μην απειληθούν από τον αιγυπτιακό στρατό. Έτσι παίρνουν το δύσκολο δρόμο προς τα νότια, που περνάει μέσα από άγονες ερήμους. Φτάνουν στο όρος Σινά, όπου τους δίδεται ο Νόμος, και στη συνέχεια πορεύονται προς την Κάδη. Εκεί βρίσκουν καταφύγιο και οργανώνονται πριν από την είσοδό τους στη Γη της Επαγγελίας.

Ποιος είναι ο μεγάλος πρωταγωνιστής των διηγήσεων;

Ο Μωυσής, ένας άνθρωπος που υπήρξε ηγέτης, ήρωας, νομοθέτης, προφήτης, μεσίτης ανάμεσα στο Θεό και στο λαό του. Πάνω απ' όλα όμως: *«ο φίλος του Θεού»*. Ο ίδιος ο Χριστός είπε γι' αυτόν: «*Αν αληθινά πιστεύατε όσα έγραψε ο Μωυσής, θα πιστεύατε και σ' εμένα, αφού εκείνος έγραψε για μένα*» (Ιω 5, 46).

Το Α΄ κεφάλαιο του βιβλίου μας, όπως άλλωστε και το βιβλίο της **Γενέσεως**, τελείωνε με την ειδυλλιακή εικόνα της οικογένειας του Ιωσήφ, του αγαπημένου γιου του Ιακώβ, να ζει ευτυχισμένα στην Αίγυπτο. Το βιβλίο της Εξόδου αρχίζει με την περιγραφή της καταπίεσης των απογόνων του Ιακώβ, που είναι πια πολυάριθμοι.

Στα μαθήματα του Β΄ κεφαλαίου του βιβλίου μας: α) θα ακολουθήσουμε τα χνάρια της πορείας των Ισραηλιτών από την Αίγυπτο, μέχρι την είσοδό τους στη Γη της Επαγγελίας, β) θα προσπαθήσουμε να καταλάβουμε μέσα από τα ίδια τα βιβλικά κείμενα πώς αυτοί οι ταλαιπωρημένοι σκλάβοι γίνονται ένας λαός με συνοχή* και συνείδηση, ο Ισραήλ. Είναι ο λαός που αναλαμβάνει μια σπουδαία αποστολή: να μιλήσει στον κόσμο για τον ένα και μοναδικό Θεό και να προετοιμάσει τους ανθρώπους για τον ερχομό του Χριστού.

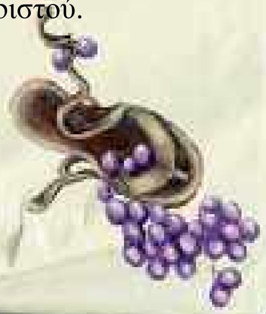

8. Ο λαός ζει σκλαβωμένος στην Αίγυπτο
Ο Θεός αποκαλύπτεται στο Μωυσή

α) Οι Ισραηλίτες καταπιέζονται σκληρά στην Αίγυπτο

Ο Ιωσήφ και τ' αδέρφια του, καθώς και ολόκληρη εκείνη η γενιά πέθανε. Εν τω μεταξύ οι Ισραηλίτες πολλαπλασιάζονταν και πλήθαιναν και γίνονταν πολύ ισχυροί, έτσι που όλη η χώρα γέμισε απ' αυτούς. Τότε στο θρόνο της Αιγύπτου ανέβηκε ένας νέος βασιλιάς, που δε γνώριζε τον Ιωσήφ. Είπε, λοιπόν, στο λαό του: «Βλέπετε ότι αυτοί οι Ισραηλίτες είναι λαός πολυάριθμος ... Πρέπει να βρούμε έναν τρόπο για να μην πολλαπλασιάζονται συνεχώς. Γιατί αν γίνει κανένας πόλεμος, τότε αυτοί θα ενωθούν με τους εχθρούς μας, θα μας πολεμήσουν και θα φύγουν από τη χώρα...». Όρισαν, λοιπόν, οι Αιγύπτιοι εργοδηγούς για να εξουθενώνουν* τους Ισραηλίτες, επιβάλλοντάς τους βαριά έργα. Με τον τρόπο αυτό έχτισαν για το φαραώ τις πόλεις Πιθώμ και Ραμεσσή, που χρησίμευαν για την αποθήκευση εφοδίων... Τους έκαναν τη ζωή αβάστακτη με τη σκληρή δουλειά. Τους φόρτωναν όλες τις αγροτικές δουλειές και κάθε λογής αγγαρεία*. Όσο όμως τους καταπίεζαν τόσο οι Ισραηλίτες πλήθαιναν... Έβγαλε τότε διαταγή ο φαραώ για όλο το λαό και είπε: «Κάθε αγόρι που γεννιέται από τους Εβραίους να το ρίχνετε στο Νείλο...».*

Οι αρχαιολογικές ανασκαφές στις πόλεις Πιθώμ και Ραμεσσή επιβεβαίωσαν ότι ιδρυτής τους ήταν ο Ραμσής Β΄. Απέδειξαν ακόμη ότι η καταναγκαστική εργασία στην αρχαία Αίγυπτο ήταν πράγματι σκληρή.

β) Ένα εβραιόπουλο σώζεται απ' το νερό: ο Μωυσής

Εκείνη την εποχή ένας άντρας από τη φυλή Λευί πήρε για σύζυγο μια κοπέλα, επίσης από την ίδια φυλή. Η γυναίκα έμεινε έγκυος, γέννησε αγόρι και ... το έκρυψε για τρεις μήνες. Δεν ήταν όμως δυνατό να το κρύβει περισσότερο. Πήρε λοιπόν ένα καλάθι από πάπυρο το άλειψε με πίσσα, έβαλε μέσα το παιδί και το άφησε στις καλαμιές, στις όχθες του Νείλου. Έβαλε και την αδερφή του παιδιού να παρακολουθεί από μακριά τι θα γίνει ... Η κόρη του φαραώ ήρθε να λουστεί στο Νείλο... Κάποια στιγμή, είδε το καλάθι ανάμεσα στα καλάμια κι έστειλε τη δούλη της να το πάρει. Το άνοιξε κι είδε μέσα ένα μικρό αγόρι που έκλαιγε. Το λυπήθηκε και είπε: «Αυτό είναι εβραιόπουλο». Τότε η αδερφή του παιδιού ρώτησε την κόρη του φαραώ: «Να πάω να σου φωνάξω μια τροφό από τις Εβραίες, να σου θηλάζει το παιδί;». Η κόρη του φαραώ της λέει: «Πήγαινε».*

Πάει το κορίτσι και φωνάζει τη μητέρα του παιδιού... Έτσι πήρε η γυναίκα το παιδί και το θήλαζε. Όταν το παιδί μεγάλωσε, το έφερε στη θυγατέρα του φαραώ. Εκείνη το υιοθέτησε και του έδωσε το όνομα Μωυσής.

Ο Μωυσής ανατράφηκε στην αιγυπτιακή αυλή κι όταν μεγάλωσε έγινε άνδρας δυνατός και δίκαιος. Οι αδικίες όμως που γίνονταν σε βάρος των συμπατριωτών του τον έφεραν στο σημείο να σκοτώσει έναν Αιγύπτιο που βασάνιζε κάποιο συμπατριώτη του. Για να αποφύγει την τιμωρία αναγκάστηκε να καταφύγει στη γη Μαδιάμ. Εκεί δούλευε βόσκοντας τα πρόβατα του ιερέα Ιοθώρ, ο οποίος τον εκτίμησε και τον έκανε γαμπρό του.

Το όνομα *Μωυσής* είναι η απόδοση στα ελληνικά του εβραϊκού *Μωσέ* που έχει αιγυπτιακή προέλευση και σημαίνει το παιδί (όπως π.χ. τα αιγυπτιακά ονόματα Τούθ - μωσέ, Ρα - μωσέ).

γ) «Ἐγώ εἰμι ὁ Ὤν»: Η φλεγόμενη βάτος

Κάποτε ο Μωυσής *οδηγώντας τα πρόβατα πέρα από την έρημο, έφτασε στο βουνό του Θεού, το Χωρήβ. Τότε του φανερώθηκε ο άγγελος του Κυρίου μέσα σε πύρινη φλόγα που έβγαινε από μια βάτο. Ο Μωυσής είδε πως ενώ η βάτος είχε πάρει φωτιά κι ήταν μέσα στις φλόγες, δεν καιγόταν να γίνει στάχτη. Είπε λοιπόν: «Ας πάω, να δω ...». Όταν ο Κύριος είδε ότι ο Μωυσής πλησίαζε ... του φώναξε μέσα από τη βάτο: «Μωυσή, Μωυσή ... βγάλε τα σανδάλια σου ... γιατί ο τόπος όπου στέκεσαι είναι τόπος άγιος. Εγώ είμαι ο Θεός των προγόνων σου, ο Θεός του Αβραάμ, ο Θεός του Ισαάκ και ο Θεός του Ιακώβ». Τότε ο Μωυσής σκέπασε το πρόσωπό του, γιατί φοβόταν να κοιτάξει το Θεό. Ο Κύριος συνέχισε: «Είδα τη δυστυχία του λαού μου στην Αίγυπτο και άκουσα την κραυγή τους εξαιτίας των καταπιεστών τους. Ξέρω τα βάσανά τους. Γι' αυτό κατέβηκα να τους γλιτώσω από τους Αιγυπτίους και να τους φέρω ... σε μια χώρα μεγάλη και εύφορη, στη χώρα όπου ρέει γάλα και μέλι... Τώρα εγώ σε στέλνω στο φαραώ, να βγάλεις το λαό μου, τους Ισραηλίτες, από την Αίγυπτο».*

Ο Μωυσής μπροστά στη φλεγόμενη βάτο,
φορητή εικόνα του 12ου αι. στη Μονή του Σινά

Ο Μωυσής είπε στο Θεό: «Ποιος είμαι εγώ για να πάω στο φαραώ και να βγάλω τους Ισραηλίτες από την Αίγυπτο;». «Εγώ θα είμαι μαζί σου», του απάντησε ο Θεός... Αλλά ο Μωυσής είπε πάλι: «Καλά, εγώ θα πάω στους Ισραηλίτες και θα τους πω 'ο Θεός των προγόνων σας με έστειλε σε σας'. Αυτοί όμως θα με ρωτήσουν 'ποιο είναι το όνομά του;'. Τι θα τους πω;». Τότε ο Θεός απάντησε στο Μωυσή: «Εγώ είμαι εκείνος που είμαι». Ο Μωυσής όμως είπε στον Κύριο: «Εγώ, Κύριέ μου, ποτέ μέχρι σήμερα δεν ήμουν επιδέξιος ομιλητής ούτε κι έγινα από την ώρα που άρχισες να μου μιλάς. Είμαι βραδύγλωσσος, τραυλίζω». Ο Κύριος του είπε: «Ποιος έδωσε το στόμα στον άνθρωπο;... Πήγαινε... κι εγώ θα είμαι μαζί σου»... Ο Μωυσής απάντησε: «Σε παρακαλώ, Κύριέ μου, στείλε κανέναν άλλον». Τότε ο Κύριος ... του είπε: «Έχεις τον αδερφό σου τον Ααρών. Αυτός θα μιλάει αντί για σένα στο λαό και θα είναι το στόμα σου».

Ο Μωυσής γεμάτος πίστη στο Θεό και δύναμη κατέβηκε από το βουνό. Πήρε τον αδερφό του Ααρών και πήγαν στην Αίγυπτο, όπου ανακοίνωσαν στους Ισραηλίτες όσα είχε πει ο Θεός. *Αυτοί πίστεψαν και κατάλαβαν ότι ο Κύριος είχε στρέψει το ενδιαφέρον του στους Ισραηλίτες και είχε δει τη δυστυχία τους. Έσκυψαν τότε και προσκύνησαν.*

Για τους Εβραίους το όνομα ενός ανθρώπου δε δινόταν στην τύχη, αλλά δήλωνε κάτι για το χαρακτήρα και το ρόλο του προσώπου που το έφερε.

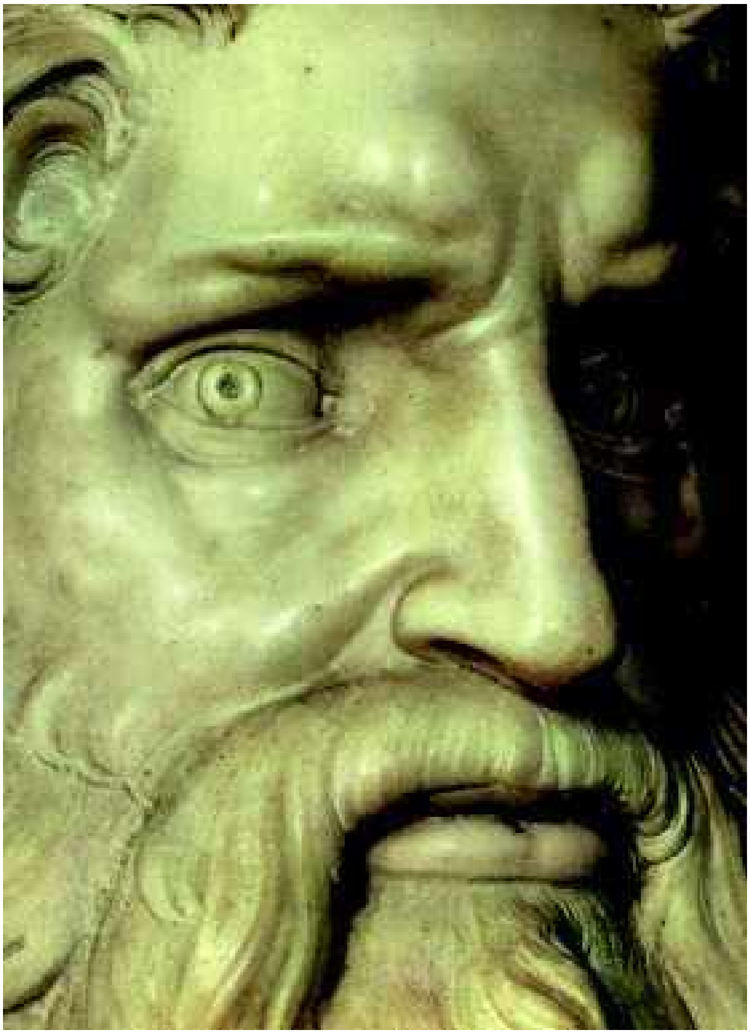

Το όνομα του Θεού στην Παλαιά Διαθήκη

Το όνομα του Θεού που γράφεται στα εβραϊκά με τέσσερα γράμματα (βλέπε παρακάτω το τετραγράμματο) διαβάζεται Γιαχβέ. Όταν αργότερα (τον 3ο αι. π.Χ.) η Παλαιά Διαθήκη μεταφράστηκε στα ελληνικά το όνομα αποδόθηκε με τη φράση *«ἐγώ εἰμί ὁ Ὤν»*. Οι ειδικοί επιστήμονες κατέληξαν ότι σημαίνει: α) ότι είναι ένας και μοναδικός, β) είναι αιώνιος και γ) δίνει ζωή σε ό,τι υπάρχει.

Αργότερα οι Ισραηλίτες χρησιμοποίησαν για το Θεό και το όνομα *Αδωνάι,* που σημαίνει «Κύριος». Το όνομα αυτό επικράτησε και χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα από τους Εβραίους στους ψαλμούς και στις προσευχές της Συναγωγής.

Μωυσής, άγαλμα του Μιχαήλ Αγγέλου στον Άγιο Πέτρο του Βίνκολι (16ος αι., Ιταλία). Θεωρείται το ωριμότερο έργο του καλλιτέχνη. Λέγεται μάλιστα ότι όταν το τέλειωσε στάθηκε μπροστά του και είπε: «Γιατί δε μιλάς;»

Εργασία στην τάξη

1. Βρείτε στο χάρτη τους τόπους που αναφέρονται στα κείμενα.
2. Αφηγηθείτε στην τάξη τις παρ. α΄ και β΄ όσο πιο παραστατικά μπορείτε χρησιμοποιώντας ακόμη και διάλογο.
3. Στην παρ. γ΄ ο Θεός φανερώνεται στο Μωυσή. Τι του αποκαλύπτει και τι του ζητάει να κάνει; Υπογραμμίστε τις σχετικές εκφράσεις στο κείμενο.
4. Δικαιολογήστε τις δυσκολίες του Μωυσή να ανταποκριθεί στην κλήση του Θεού. Πώς κρίνετε την τελική του απόφαση;
5. Εκφράστε τις ιδέες σας γύρω από το τι μπορεί να φανερώνει για τη δύναμη και τη δράση του Θεού η φλεγόμενη βάτος.
6. Στην παρ. γ΄ τι δείχνουν τα λόγια του Θεού για τη σχέση του με τον Ισραήλ; Σε συνεργασία με το διπλανό σας – και συμβουλευόμενοι και τις σχετικές πληροφορίες από το μάθημα 3 – βρείτε εικόνες και σύμβολα που μπορούν να εκφράσουν μια τέτοια σχέση.
7. Με το όνομά του ο Θεός δηλώνει ότι «είναι πάντα εδώ»: Προσπαθήστε να φανταστείτε και να εκφράσετε τις σκέψεις και τα συναισθήματα των καταπιεσμένων Ισραηλιτών, όταν ο Μωυσής τους το φανέρωσε.
8. Συζητήστε παραδείγματα φαινομένων καταπίεσης και καταδυνάστευσης ανθρώπων και λαών στην εποχή μας. Τι μας βοηθούν να καταλάβουμε περισσότερο για τους ανθρώπους αυτούς οι βιβλικές διηγήσεις;

Θεός God Dieu Gott Dio Dios Бог

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

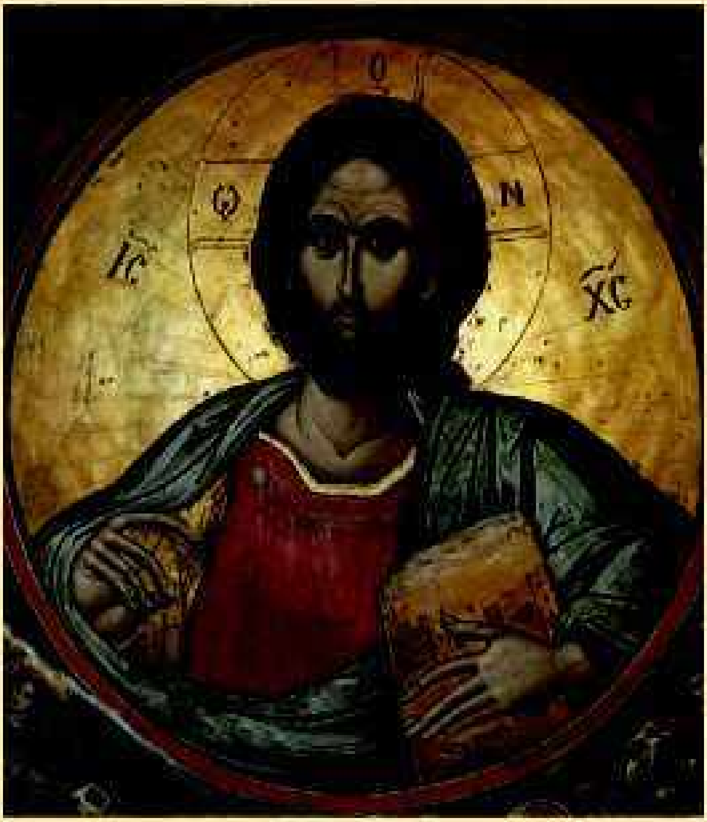

Ο Χριστός Παντοκράτωρ, τοιχογραφία του Θεοφάνη του Κρητικού στον τρούλο της Μονής Σταυρονικήτα (16ος αι., Άγιον Όρος)

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Συγκρίνετε την κλήση του Μωυσή με την κλήση του Αβραάμ.
2. Παρατηρήστε τη διπλανή εικόνα του Χριστού. Ανακαλύψτε τη σχέση της με τη διήγηση της φλεγομένης βάτου. Τι μπορείτε να καταλάβετε για τον Ιησού Χριστό;
3. *«Εγώ θα είμαι μαζί σας πάντα ως τη συντέλεια του κόσμου»* (Μτ 28, 20): Ποια σχέση έχουν αυτά τα λόγια του Χριστού με τα λόγια του Θεού στο Μωυσή; Τι μπορεί να σημαίνουν για τη ζωή ενός σύγχρονου πιστού;
4. Οι χριστιανοί παρουσιάζουν το Χριστό μαζί με το Μωυσή στις εικόνες της Μεταμόρφωσης και της Ανάστασης. Τι σημαίνει αυτό για τη θέση του Μωυσή στην Εκκλησία;

Ελέγχω τι έμαθα

1. Πώς βρέθηκαν οι Ισραηλίτες να ζούν στην Αίγυπτο;
2. Πότε και γιατί άρχισαν οι Αιγύπτιοι να καταπιέζουν τους Ισραηλίτες; Με ποιους τρόπους σκέφτηκαν να τους εξοντώσουν;
3. Πώς διασώθηκε και πώς ανατράφηκε ο Μωυσής;
4. Γιατί αναγκάστηκε να καταφύγει στη Μαδιάμ;
5. Πώς παρουσιάστηκε ο Θεός στο Μωυσή, πώς μίλησε για τους Ισραηλίτες και τι υποσχέθηκε;
6. Ποιο είναι το όνομα του Θεού και τι σημαίνει;
7. Ποιες ήταν και πού οφείλονταν οι επιφυλάξεις του Μωυσή;
8. Πώς ενήργησε τελικά ο Μωυσής;
9. Πώς ονομάζεται η φανέρωση του Θεού στο Σινά;
10. Ποια ήταν η στάση των Ισραηλιτών, όταν πληροφορήθηκαν το σχέδιο του Θεού;

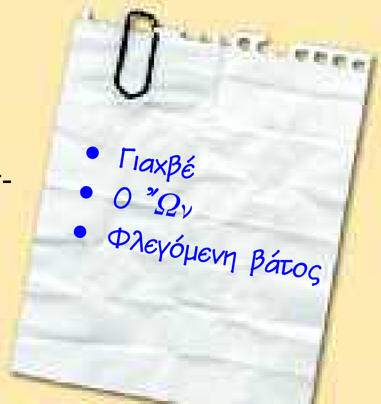

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Βρείτε σε συνεργασία με το φιλόλογό σας την προέλευση της λέξης «ὢν».
2. Γράψτε ένα γράμμα σαν ένας υπόδουλος Ισραηλίτης ή φανταστείτε τις συζητήσεις των Ισραηλιτών μετά τις ανακοινώσεις των Μωυσή - Ααρών. Παρουσιάστε την εργασία σας στην τάξη.
3. Κάντε μια έρευνα στο περιβάλλον σας και βρείτε χαρακτηρισμούς που χρησιμοποιούν οι σύγχρονοι άνθρωποι για να μιλήσουν για το Θεό.
4. Βρείτε στοιχεία για ονόματα του Θεού που χρησιμοποιούν οι μουσουλμάνοι.
5. Βρείτε και παρουσιάστε στοιχεία για σύγχρονους λαούς που καταδυναστεύονται.

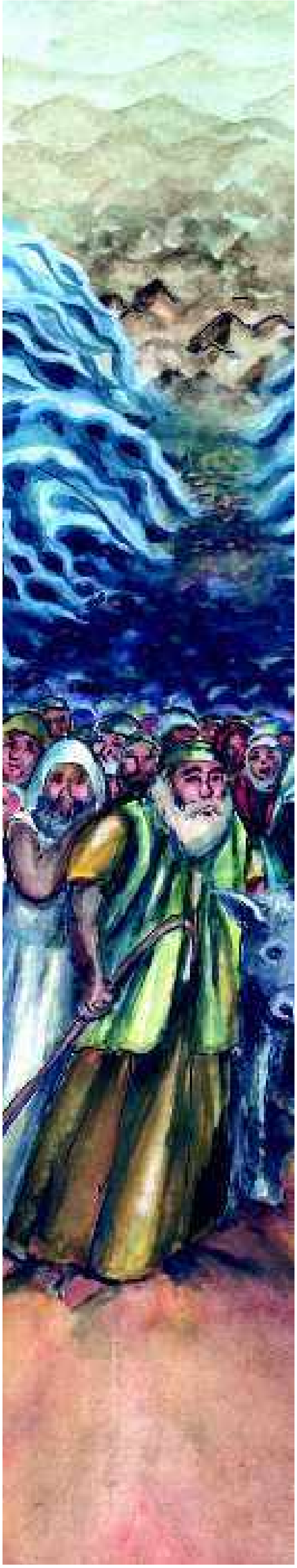

9. Οι Ισραηλίτες ελευθερώνονται: η Έξοδος

α) Οι Ισραηλίτες φεύγουν από την Αίγυπτο

Ο Μωυσής και ο Ααρών παρουσιάστηκαν στο φαραώ ζητώντας του, στο όνομα του Θεού, να επιτρέψει στους Ισραηλίτες να αναχωρήσουν από την Αίγυπτο. Εκείνος εξαγριωμένος όχι μόνο δεν τους το επέτρεψε αλλά αύξησε τις καταναγκαστικές τους εργασίες. Τότε συνέβη μια σειρά από καταστροφές που έπληξαν άγρια τη χώρα, οι γνωστές «10 πληγές του φαραώ». Παρ' όλα αυτά η καρδιά του φαραώ παρέμενε σκληρή σαν πέτρα...

Όταν οι καταστροφές έγιναν δυσβάσταχτες, ο φαραώ αποφάσισε επιτέλους να αφήσει τους Ισραηλίτες να φύγουν. Αφού πήραν ό,τι μπορούσαν μαζί τους, καθώς και τα ζώα τους, *ξεκίνησαν ... από τη Ραμεσσή...* Μπροστά πήγαινε ο Μωυσής με τον Ααρών και πίσω ακολουθούσε ο λαός. Όμως πιο μπροστά κι από το Μωυσή προχωρούσε ο ίδιος ο Θεός *τη μέρα μέσα σε μια στήλη νεφέλης για να τους δείχνει το δρόμο* (και να τους προστατεύει από τον ήλιο) *και τη νύχτα μέσα σε στήλη φωτιάς, για να τους φωτίζει, ώστε να πορεύονται μέρα και νύχτα.* Οι Ισραηλίτες κατευθύνθηκαν προς την Ερυθρά Θάλασσα.

β) Οι Ισραηλίτες περνούν την Ερυθρά Θάλασσα

Ο φαραώ όμως μετάνιωσε που άφησε τους Ισραηλίτες να φύγουν. Έστειλε λοιπόν στρατό να τους σταματήσει και να τους οδηγήσει πίσω στην Αίγυπτο. Οι Αιγύπτιοι τους πρόλαβαν στην Ερυθρά Θάλασσα, όπου είχαν στρατοπεδεύσει. Τρόμος μεγάλος κατέλαβε τους Ισραηλίτες. Τότε ο *Μωυσής άπλωσε το χέρι του πάνω στη θάλασσα, και ο Κύριος, μ' έναν ισχυρότατο ανατολικό άνεμο ... έκανε τα νερά να υποχωρήσουν. Έτσι η θάλασσα έγινε στεριά. Τα νερά χωρίστηκαν στα δύο και οι Ισραηλίτες πέρασαν από μέσα... Οι Αιγύπτιοι τους ακολούθησαν... Όμως τα νερά ξαναγύρισαν και σκέπασαν ... όλο το στρατό του φαραώ που καταδίωκε τους Ισραηλίτες... Εκείνη την ημέρα ο Κύριος γλίτωσε τους Ισραηλίτες από τη δύναμη των Αιγυπτίων... Τότε ο Μωυσής και οι Ισραηλίτες έψαλαν τον ύμνο αυτό:*

Στον Κύριο θα ψάλω
Κέρδισε νίκη λαμπρή και ένδοξη...
Ο Κύριος είναι η δύναμή μου κι αυτόν υμνώ·
εκείνος μ' έσωσε.
Αυτός είναι ο Θεός μου
και του πατέρα μου ο Θεός.
Ποιος, Κύριε, απ' τους θεούς
συγκρίνεται μ' εσένα;...
Θα βασιλεύεις, Κύριε, παντοτινά
στους αιώνες τους ατέλειωτους...

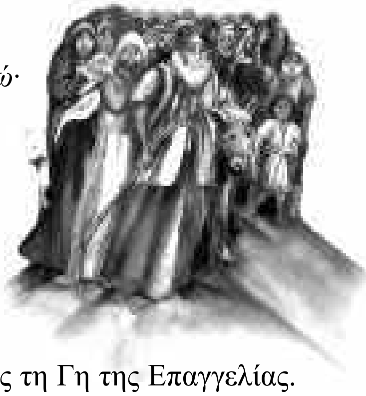

Έτσι άρχισε η πορεία των Ισραηλιτών προς τη Γη της Επαγγελίας.

γ) Στο δρόμο προς το Σινά

Η περιοχή της χερσονήσου του Σινά, όπου πορεύτηκαν οι Ισραηλίτες, είναι και σήμερα γεμάτη ερήμους, άνυδρες* στέπες* και απότομες πλαγιές γεμάτες πέτρες. Σπάνιες είναι οι οάσεις και οι πηγές. Σήμερα, όλο και κάποιος δρόμος υπάρχει. Τον καιρό εκείνο όμως υπήρχαν μόνο λιγοστά περάσματα για τα καραβάνια. Τρομερή αλλά και ταυτόχρονα θαυμαστή ήταν αυτή η πορεία. Τρομερή εξαιτίας της πείνας, της δίψας, των κινδύνων, της κακουχίας, της απελπισίας, των πειρασμών. Θαυμαστή, επειδή ο παντοδύναμος Θεός δεν έλειψε ποτέ από ανάμεσά τους.

- ***Ξεδιψούν με το νερό της πηγής Μερά***

Ακολούθησαν το δρόμο για την έρημο Σουρ και βάδισαν στην έρημο τρεις μέρες δρόμο χωρίς να βρουν νερό. Μετά έφτασαν στη Μερά, αλλά δεν μπόρεσαν να πιουν απ' τα νερά της, γιατί ήταν πικρά... Τότε ο λαός τα 'βαλε με το Μωυσή και τον ρωτούσε: «Τι θα πιούμε τώρα;» Ο Μωυσής προσευχήθηκε με δυνατή φωνή στον Κύριο κι αυτός του υπέδειξε ένα κομμάτι ξύλο. Ο Μωυσής το πήρε και το έριξε στα νερά και τα νερά έγιναν γλυκά.

- ***Χορταίνουν με μάννα και ορτύκια***

Έφτασαν στην έρημο Σιν... Τότε ολόκληρη η ισραηλιτική κοινότητα άρχισε ... τα παράπονα ενάντια στο Μωυσή και στον Ααρών: «Καλύτερα να μας είχε θανατώσει ο Κύριος στην Αίγυπτο, εκεί που είχαμε άφθονο το κρέας και χορταίναμε το ψωμί, παρά που μας φέρατε εδώ στην έρημο, για να πεθάνει όλο αυτό το πλήθος από την πείνα»...

Μίλησε τότε ο Κύριος στο Μωυσή και του είπε: «Άκουσα τα παράπονα των Ισραηλιτών. Πες τους ... ότι το βράδυ θα φάνε κρέας και το πρωί θα χορτάσουν ψωμί»... Πράγματι, το βράδυ ήρθε ένα σμήνος από ορτύκια και σκέπασε το στρατόπεδο. Και το πρωί τριγύρω στο στρατόπεδο υπήρχε ένα στρώμα δροσιάς. Όταν διαλύθηκε η δροσιά, σχηματίστηκε πάνω στην επιφάνεια της ερήμου κάτι λεπτό σαν πάχνη... Οι Ισραηλίτες μάζεψαν άλλος πολύ και άλλος λίγο ... και ονόμασαν αυτό που μάζευαν «μάννα». Ήταν λευκό ... και η γεύση του ήταν σαν γλύκισμα από μέλι.

- ***Νικούν ισχυρούς εχθρούς***

Στη Ραφιδίν ήρθαν οι Αμαληκίτες να πολεμήσουν με τους Ισραηλίτες. Σε όλη τη διάρκεια της μάχης ο Μωυσής στεκόταν στην κορυφή του λόφου με υψωμένα τα χέρια του προς το Θεό. Έτσι οι Ισραηλίτες πέτυχαν μια μεγάλη νίκη

Τα θαύματα στην Παλαιά Διαθήκη

Στις πολύ παλιότερες εποχές οι άνθρωποι έβλεπαν ως θαύματα πολλά συμβάντα που για μας σήμερα είναι φυσικά: τις κινήσεις του ήλιου, του φεγγαριού και των αστεριών, τις αλλαγές του καιρού, το θάνατο. Ο κόσμος, συχνά, τους προκαλούσε όχι μόνο θαυμασμό και έκπληξη, αλλά και αγωνία και φόβο. Όλοι, λοιπόν, αποδέχονταν ότι ο κόσμος ήταν γεμάτος θαύματα, χωρίς βέβαια να αναρωτιούνται τι ήταν φυσικό και τι όχι.

Και τα θαύματα που περιγράφονται στις διηγήσεις της Παλαιάς Διαθήκης σχετίζονται με τον τρόπο που αντιλαμβάνονταν τον κόσμο οι άνθρωποι της εποχής της. Ότι δηλαδή ο Θεός κατοικεί στον ουρανό κι από κει κατευθύνει τη ζωή και το μέλλον του κόσμου. Όταν, λοιπόν, ο Θεός επενέβαινε στον κόσμο με μια ενέργειά του, την αναγνώριζαν ως θαυμαστή, χωρίς όμως να θεωρούν ότι αυτή γκρέμιζε τους νόμους της φύσης. Ούτε βέβαια αναρωτιόντουσαν αν κάτι τέτοιο ήταν φυσικό ή όχι. Για την Παλαιά Διαθήκη δηλαδή τα θαύματα ήταν εξαιρετικά συμβάντα, στα οποία οι πιστοί άνθρωποι αναγνώριζαν την παρουσία και τα έργα του Θεού. Το σπουδαιότερο απ' όλα ήταν γι' αυτούς η Έξοδος και η σωτηρία του λαού από την Αίγυπτο, όπου οι Ισραηλίτες αναγνώρισαν το Θεό ως ελευθερωτή και οδηγό τους. Πολλά συμβάντα πριν ή μετά την Έξοδο αναγνωρίστηκαν ως θαύματα. Αιώνες μετά όλες αυτές οι διηγήσεις καταγράφηκαν με στόχο όχι να περιγράψουν τι ακριβώς έγινε τότε *αλλά να βροντοφωνάξουν την πίστη των ανθρώπων στη δύναμη του μοναδικού Θεού και να δώσουν το μήνυμα ότι δεν είμαστε μόνοι μας στον κόσμο.* Γι' αυτό κι εμείς που σήμερα διαβάζουμε τις διηγήσεις δεν έχει νόημα να ψάχνουμε να βρούμε σ' αυτές *τι ακριβώς έγινε τότε, αλλά τι νόημα είχαν για τη ζωή εκείνων των ανθρώπων τότε και τι φανερώνουν για το Θεό σε μας σήμερα.*

Το Πάσχα των Εβραίων: η πιο μεγάλη τους γιορτή τότε και τώρα!

Το γεγονός της Εξόδου σημάδεψε όσο κανένα άλλο την ιστορία και τη θρησκεία των Εβραίων. Γι' αυτό και ό,τι έκαναν εκείνη τη νύχτα, τότε που *ο Κύριος ξαγρύπνησε ... για να βγάλει το λαό του από την Αίγυπτο*, συνεχίζουν να το επαναλαμβάνουν κάθε χρόνο μέχρι και σήμερα. Εκείνο το βράδυ κάθε οικογένεια πρόσφερε ως θυσία στο Θεό ένα αρνί για τη σωτηρία όλου του λαού. Το έφαγαν, χωρίς να σπάσουν τα κόκαλά του, μαζί με άζυμο* ψωμί και πικρά χόρτα. Έτσι και σήμερα, κάθε εβραϊκή οικογένεια γιορτάζει το Πάσχα στο σπίτι της. Δειπνούν τρώγοντας αρνί, άζυμο ψωμί και πικρά χόρτα και θυμούνται τα σπουδαία γεγονότα της Εξόδου. Η γιορτή του Πάσχα (στα εβραϊκά Πεσάχ, που σημαίνει διάβαση) είναι η μεγαλύτερη γιορτή των Εβραίων και διαρκεί μαζί με την Εβδομάδα των Αζύμων οκτώ μέρες.

Οι Χριστιανοί, όταν γιορτάζουν το δικό τους Πάσχα, θυμούνται τον Ιησού Χριστό, που με τη Σταύρωση και την Ανάστασή του τους ελευθέρωσε από κάθε κακό.

Το γεύμα του εβραϊκού Πάσχα

Εργασία στην τάξη

1. Προσπαθήστε να φανταστείτε την κατάσταση των Ισραηλιτών, καθώς ξεκινούν το ταξίδι τους. Τι είναι αυτό που τους δυναμώνει και τους στηρίζει;
2. Προσέξτε τις θαυμαστές ενέργειες του Θεού. Σε ποιες περιστάσεις συμβαίνουν; Τι συνέπειες έχουν για τους Ισραηλίτες; Πώς βλέπουν το Θεό μέσα απ' αυτές τις ενέργειες;
3. Αξιολογήστε το ρόλο του Μωυσή στην εξέλιξη των γεγονότων.
4. Όλες οι διηγήσεις της Εξόδου που διαβάσαμε γράφτηκαν – όπως είπαμε και στην εισαγωγή – πολύ αργότερα απ' την εποχή που συνέβησαν τα γεγονότα. Τι άραγε ήθελαν να δείξουν οι συγγραφείς περιγράφοντας τόσο παραστατικά και με τη γλώσσα της πίστης, τις θαυμαστές ενέργειες του Θεού;
5. Συζητήστε γύρω από τα σύγχρονα φαινόμενα απελάσεων* και λαθρομετανάστευσης*. Μετά την ανάγνωση των διηγήσεων της Εξόδου ίσως μπορούμε πιο εύκολα να επιχειρήσουμε να μπούμε στη θέση τέτοιων ανθρώπων. Σε συνεργασία με το διπλανό σας συνθέστε και παρουσιάστε στην τάξη ένα σχετικό διάλογο ή σκηνή.

Πάσχα Easter Pasques Ostern Pasqua Pascua Пасха

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Γιατί το Πάσχα είναι η σπουδαιότερη γιορτή και για τη χριστιανική και για την ιουδαϊκή θρησκεία;
2. Καταγράψτε ρήματα που να αποδίδουν τις ενέργειες του Θεού προς τους Ισραηλίτες.
3. Σε ποια λάθη μπορεί να οδηγηθεί ένας σύγχρονος αναγνώστης που διαβάζει τις διηγήσεις της Εξόδου «κατά γράμμα», δηλαδή με στόχο να καταλάβει τι ακριβώς έγινε τότε;

Ελέγχω τι έμαθα

1. Πώς τελικά πείστηκε ο φαραώ να επιτρέψει στους Ισραηλίτες να φύγουν από την Αίγυπτο;
2. Με ποιον τρόπο οι Ισραηλίτες πέρασαν την Ερυθρά θάλασσα;
3. Με ποιον τρόπο τους οδηγούσε ο Θεός στην πορεία τους;
4. Προς τα πού πορεύτηκαν και από πού πέρασαν; Δείξτε την πορεία στο χάρτη.
5. Γιατί δεν ακολούθησαν το συντομότερο παραλιακό δρόμο;
6. Ποιες δυσκολίες των Ισραηλιτών περιγράφονται στα κείμενα;
7. Με ποιον τρόπο τις ξεπέρασαν τελικά;
8. Ποιος υπήρξε ο ρόλος του Μωυσή στα γεγονότα της Εξόδου;
9. Ποια ήταν η στάση των Ισραηλιτών προς το Μωυσή; Χαρακτηρίστε την.
10. Τι γιορτάζουν οι Ισραηλίτες το Πάσχα;

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Η Έξοδος θεωρήθηκε ανά τους αιώνες σύμβολο ελευθερίας. Οι μαύροι σκλάβοι της Αμερικής τραγουδούν την Έξοδο ως κεντρικό θέμα στα τραγούδια τους, τα spirituals. Παρακάτω παραθέτουμε ένα πασίγνωστο από αυτά. Σε συνεργασία με τον καθηγητή σας των αγγλικών και της μουσικής βρείτε, ακούστε και μεταφράστε κι άλλα τέτοια τραγούδια. Επιπλέον, μπορείτε να ενημερωθείτε για την εποχή της σκλαβιάς των μαύρων στις Η.Π.Α.
2. Οργανώστε μια επίσκεψη στη Συναγωγή της πόλης σας (αν υπάρχει) και συζητήστε με το ραββίνο για τα έθιμα της γιορτής του Πάσχα.

Go down Moses
When Israel was
in Egyptland,
let my people go,
oppressed so hard
they could not stand
let my people go.
Go down Moses,
Way down in Egyptland,
tell ole Pharaoh,
to let my people go.
«Thus spoke the Lord»,
bold Moses said.
Let my people go,
«If not I'll smite your
first born dead»,
let my people go.

10. Ο λαός της Διαθήκης γεννιέται, καθώς πορεύεται στην έρημο

α) Θεός και Ισραήλ συνάπτουν Διαθήκη. Ο Δεκάλογος

*Οι Ισραηλίτες ... την πρώτη μέρα του τρίτου μήνα μετά την έξοδό τους από την Αίγυπτο έφτασαν στην έρημο Σινά. Εκεί κατασκήνωσαν απέναντι από το όρος Σινά, κι ο Μωυσής ανέβηκε στο βουνό για να συναντήσει το Θεό. Τον κάλεσε ο Κύριος ... και του είπε: «Νά τι θα αναγγείλεις στους Ισραηλίτες, στους απογόνους του Ιακώβ: 'Είδατε τα όσα έκανα ... και πώς σας σήκωσα πάνω σε φτερούγες αετού και σας έφερα κοντά μου. Τώρα, αν πραγματικά θελήσετε ν' ακούσετε τα λόγια μου και να φυλάξετε τη Διαθήκη μου, θα γίνετε ο λαός μου ανάμεσα σε όλα τα έθνη'»... Αφού κατέβηκε, λοιπόν, ο Μωυσής ... και τους ανακοίνωσε όλα αυτά τα λόγια, ... όλος ο λαός αποκρίθηκε ομόφωνα: «Ό,τι είπε ο Κύριος θα το πράξουμε»...*Ο Μωυσής ανέβηκε πάλι στο Σινά και *ανέφερε τα λόγια του λαού στον Κύριο.* Έπειτα ... *ήρθε κοντά στο λαό* και φρόντισε να τους προετοιμάσει για τη συνάντησή τους με το Θεό.

Την τρίτη μέρα, λοιπόν, όταν ξημέρωσε, άρχισαν βροντές και αστραπές, κι ένα πυκνό σύννεφο ήρθε και κάθισε πάνω στο βουνό... Φόβος μεγάλος κατέλαβε όλο το λαό... Τότε ο Μωυσής κάλεσε το λαό να βγει από το στρατόπεδο για να συναντήσει το Θεό και στάθηκαν κοντά στους πρόποδες του βουνού... Ο καπνός ανέβαινε σαν από καμίνι και το βουνό ολόκληρο σειόταν δυνατά... Ο Θεός μίλησε στο λαό ... και είπε αυτούς τους λόγους:

- **Εγώ είμαι ο Κύριος ο Θεός σου, που σε έβγαλα από την Αίγυπτο, τον τόπο της δουλείας. Δεν θα υπάρχουν για σένα άλλοι θεοί εκτός από μένα.**
- **Μην κατασκευάσεις για σένα είδωλα και ομοιώματα που έχουν τη μορφή οποιουδήποτε πράγματος που βρίσκεται ψηλά στον ουρανό ή εδώ κάτω στη γη ή μέσα στα νερά, κάτω απ' τη γη. Αυτά να μην τα προσκυνάς ούτε να τα λατρεύεις...**
- **Μην προφέρεις για κανένα λόγο το όνομα του Κυρίου, του Θεού σου...**
- **Να θυμάσαι την ημέρα του Σαββάτου, για να την ξεχωρίζεις και να την αφιερώνεις στον Κύριο. Έξι μέρες θα εργάζεσαι και θα κάνεις όλες τις εργασίες σου. Αλλά η έβδομη μέρα είναι μέρα ανάπαυσης, αφιερωμένη σ' εμένα, τον Κύριο, το Θεό σου.**
- **Να τιμάς τον πατέρα σου και τη μητέρα σου...**
- **Μη φονεύσεις.**
- **Μη μοιχεύσεις*.**
- **Μην κλέψεις.**
- **Μην καταθέσεις ψεύτικη μαρτυρία ενάντια στους συνανθρώπους σου.**
- **Μην επιθυμήσεις τίποτε απ' ό,τι ανήκει στο συνάνθρωπό σου...**

Αργότερα αυτές οι Δέκα Εντολές γράφτηκαν πάνω σε δυο πέτρινες πλάκες. Ύ*στερα ο Μωυσής... τις διάβασε στο λαό. Και είπαν όλοι: «Όλα όσα είπε ο Κύριος θα τα υπακούσουμε και θα τα εφαρμόσουμε».*

Η Εκλογή του Ισραήλ

Ο Θεός επιλέγει τον Ισραήλ και τον εμπιστεύεται όχι για να του παρέχει αποκλειστικά προνόμια, αλλά για να γίνει αυτός ο λαός γέφυρα ανάμεσα στο Θεό και σε όλα τα έθνη. Να υπηρετήσει δηλαδή το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία όλων των ανθρώπων. Γι' αυτό το λόγο σε πολλές βιβλικές ιστορίες βλέπουμε ότι ο Θεός δε νοιάζεται μόνο για τον Ισραήλ, αλλά για όλα τα έθνη του κόσμου. Αργότερα, όταν η ανθρωπότητα θα έχει προετοιμαστεί κατάλληλα, ο Χριστός θα καλέσει τους ανθρώπους όλου του κόσμου να γίνουν παιδιά του.

β) Ο Θεός βρίσκεται ανάμεσα στο λαό του: η Κιβωτός της Διαθήκης

Οι πέτρινες πλάκες με το Δεκάλογο φυλάχτηκαν σε ένα κιβώτιο από επιχρυσωμένο ξύλο, *την Κιβωτό της Διαθήκης,* που ήταν κατασκευασμένη έτσι ώστε οι Ισραηλίτες να μπορούν να τη μεταφέρουν στις μετακινήσεις τους. Γι’ αυτό κατασκεύασαν και ένα κινητό ιερό που επίσης το μετέφεραν όπου κι αν πήγαιναν. Μια σκηνή, δηλαδή, μέσα στην οποία τοποθέτησαν την Κιβωτό της Διαθήκης. Για την κατασκευή της οι Ισραηλίτες πρόσφεραν πολύτιμα υφάσματα και κοσμήματα. Ονομάστηκε *Σκηνή του Μαρτυρίου*, επειδή «μαρτυρούσε», φανέρωνε δηλαδή, την παρουσία του Θεού ανάμεσα στο λαό του.

γ) Μέσα στην έρημο με οδηγό τον Κύριο

Σαράντα χρόνια διήρκεσε, κατά τις διηγήσεις της Παλαιάς Διαθήκης, η πορεία των Ισραηλιτών προς τη Γη της Επαγγελίας. Αυτή η πορεία περιγράφεται κυρίως στο βιβλίο των **Αριθμών**. Και τότε, όπως και σήμερα, η έρημος ήταν ο τόπος όπου δοκιμάζονται οι αντοχές των ανθρώπων. Και οι Ισραηλίτες, όπως είδαμε στο προηγούμενο μάθημα, δοκιμάστηκαν σκληρά. Στερήθηκαν, κουράστηκαν, κινδύνεψαν από αρρώστιες, απειλήθηκαν από εχθρικές φυλές. Πάντα όμως με την προστασία του Θεού τα κατάφερναν. Και συνέχιζαν την πορεία τους.

Όμως ο πιο μεγάλος κίνδυνος που αντιμετώπισαν βρισκόταν μέσα τους. Ήταν η έλλειψη εμπιστοσύνης στο Θεό. Όπως τότε που ο Μωυσής ανέβηκε στο όρος Σινά για να πάρει τις πλάκες με το Νόμο και έμεινε εκεί σαράντα μερόνυχτα. Οι Ισραηλίτες νόμισαν ότι χάθηκε· δείλιασαν και ζήτησαν από τον Ααρών να κατασκευάσει είδωλα για να τους οδηγούν στην πορεία τους. Έτσι κι έγινε. Λειώνοντας τα χρυσά τους κοσμήματα ο Ααρών κατασκεύασε το άγαλμα ενός χρυσού μοσχαριού. Άρχισαν τότε να του προσφέρουν θυσίες τρώγοντας και χορεύοντας. Η οργή του Μωυσή, όταν κατέβηκε από το βουνό, ήταν μεγάλη. Ζήτησε μάλιστα ο ίδιος συγγνώμη από το Θεό εκ μέρους του λαού.

Όπως γίνεται φανερό, οι δυσκολίες και τα αδιέξοδα της ζωής των Ισραηλιτών στην έρημο τους έφερναν συχνά στη θέση να επιλέγουν: εμπιστεύονται το Θεό και τη Διαθήκη που έκλεισαν μαζί του ή δειλιάζουν και την ξεχνούν; Πολλές φορές ο λαός δυσκολευόταν να αποφασίσει. Άλλοτε πάλι δεν έμενε σταθερός στις αποφάσεις που είχε πάρει. Ωστόσο, μέσα από όλες αυτές τις περιπέτειες οι Ισραηλίτες ωρίμασαν. Απέκτησαν νέα ταυτότητα. Από καταπιεσμένοι δούλοι έγιναν ένας λαός με ενότητα και προορισμό. Και η σχέση τους με το Θεό έφτασε να γίνει σχέση πατέρα - γιου. Με αρχηγό τους λοιπόν το φίλο του Θεού, Μωυσή, και κουβαλώντας πάντα μαζί τους την Κιβωτό της Διαθήκης συνέχισαν να πορεύονται προς τη Γη που τους υποσχέθηκε ο Θεός, τη Γη της Επαγγελίας.

Ο Κύριος λέει: «Όταν ο Ισραήλ ήταν παιδί, τον αγάπησα και τον κάλεσα από την Αίγυπτο να γίνει γιος μου».

Ωσ 11, 1

Οι σημερινοί Εβραίοι θυμούνται τη θαυμαστή περίοδο της ερήμου με τη γιορτή της **Σκηνοπηγίας** («Σουκώθ»). Γιορτάζεται το φθινόπωρο και διαρκεί εφτά μέρες, κατά τις οποίες κάθε οικογένεια μένει σε σκηνή, που τη φτιάχνει στον κήπο ή μέσα στο ίδιο της το σπίτι. Έτσι οι Εβραίοι θυμούνται την πορεία των προγόνων τους μέσα στην έρημο και τις θαυμαστές ενέργειες του Θεού που τους στήριξαν.
«Εφτά μέρες θα μένετε σε σκηνές, όλοι οι Ισραηλίτες... Για να ξέρουν οι απόγονοί σας ότι έβαλα τους Ισραηλίτες να μείνουν σε σκηνές, όταν τους έβγαλα από την Αίγυπτο».

Λευιτ 23, 42-43

Επτά εβδομάδες μετά τη γιορτή του Πάσχα οι Ισραηλίτες γιορτάζουν την **Πεντηκοστή** («Σαβουώτ»). Μ' αυτήν θυμούνται την προσφορά του Νόμου από το Θεό στο όρος Σινά.

Ο προφήτης Μωυσής, τοιχογραφία του Θεοφάνη στη Μονή Αγίου Νικολάου Αναπαυσά (16ος αι., Μετέωρα)

Εργασία στην τάξη

1. Δείτε στο χάρτη την πορεία των Ισραηλιτών.
2. Στην παρ. α΄ ξεκαθαρίστε τους όρους της Διαθήκης συμπληρώνοντας κατάλληλα το πλαίσιο:

• Ποιος παίρνει την πρωτοβουλία;	
• Τι θυμίζει ο Θεός στους Ισραηλίτες και τι τους καλεί να διαφυλάξουν;	
• Τι τους υπόσχεται;	
• Η Διαθήκη επιβάλλεται στους Ισραηλίτες;	
• Πώς ανταποκρίνεται τελικά ο λαός;	

3. Ποιος είναι ο ρόλος του Μωυσή στη σύναψη* της Διαθήκης;
4. Διαβάστε προσεκτικά τις Εντολές του Δεκαλόγου και σε συνεργασία με το διπλανό σας επισημάνετε τα παρακάτω:

• Πρόκειται για κανόνες που μπορούν να επιβληθούν στους ανθρώπους ακόμη και παρά τη θέλησή τους;	
• Πρόκειται για οδηγίες «καλής εξωτερικής συμπεριφοράς»;	
• Τι είδους σχέσεις ρυθμίζουν;	
• Ποιες θρησκευτικές συνήθειες καταργούνται οριστικά; Τι αναγνωρίζεται για το Θεό μια για πάντα;	

5. Περιγράψτε φανταστικά παραδείγματα που να φανερώνουν με ποιον τρόπο η τήρηση των δέκα εντολών βελτίωνε τη ζωή της κοινότητας.
6. Φανταστείτε και περιγράψτε σαν άνθρωποι εκείνης της εποχής τους λόγους που ωθούσαν τους Ισραηλίτες, όταν βρίσκονταν στην έρημο, να στρέφονται στα είδωλα. (Να λάβετε υπόψη όσα ξέρετε για την εποχή και τις συνθήκες).
7. Σε συνεργασία με το διπλανό σας χαρακτηρίστε τη στάση τους και ξεκαθαρίστε τι πρόδιδαν μ' αυτήν.
8. Θυμηθείτε τις δυσκολίες και τις περιπέτειες των Ισραηλιτών στην έρημο, όπως τις είδαμε στα μαθήματα 9 και 10. Στη συνέχεια συζητήστε: α) Πώς απαντούσε ο Θεός κάθε φορά που ο λαός απομακρυνόταν απ' αυτόν; Βρείτε μια εικόνα ή ένα σύμβολο που να περιγράφει τη στάση του. β) Τι θετικά αποκόμισαν οι Ισραηλίτες για τις σχέσεις τους με το Θεό και μεταξύ τους;
9. Συζητήστε στην τάξη: Υπάρχουν είδωλα στη σημερινή εποχή; Καταγράψτε στο παρακάτω πλαίσιο όσα νομίζετε ότι επηρεάζουν περισσότερο τους νέους ανθρώπους.

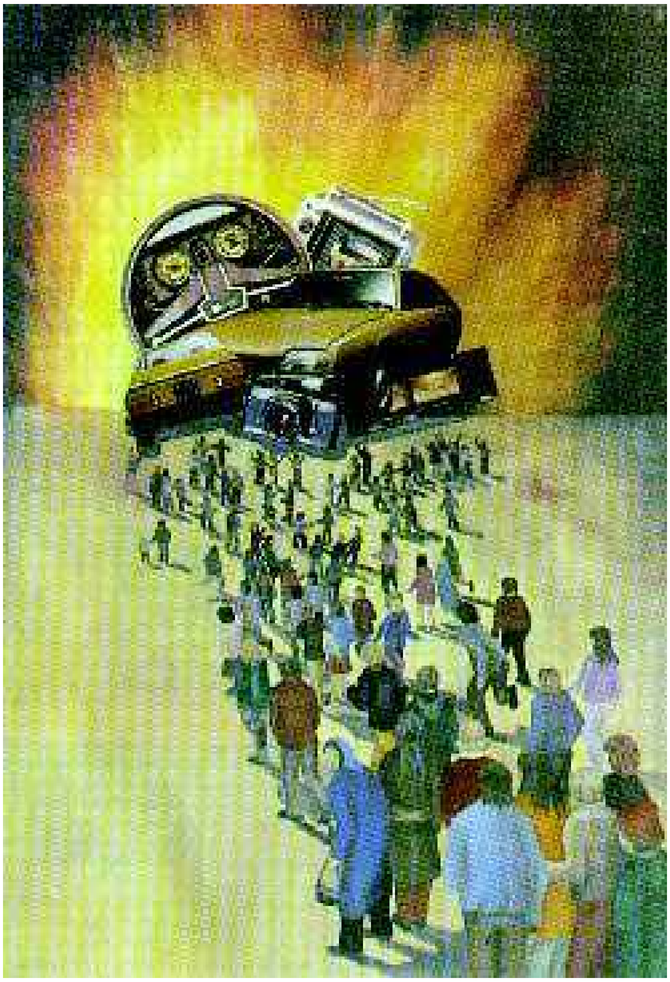

Η λέξη **είδωλο** από θρησκευτική άποψη σημαίνει άγαλμα ή σύμβολο ψεύτικου θεού. Όσοι τα λάτρευαν πίστευαν ότι τα είδωλα έκρυβαν και τη δύναμη των θεών που αναπαριστούσαν κι έτσι μπορούσαν να τους βοηθήσουν. Η λατρεία τέτοιων ανθρωπόμορφων ή ζωόμορφων ειδώλων ονομάζεται **ειδωλολατρία**. Συνδέεται κυρίως με πολυθεϊστικές θρησκείες, όπως των Ασσυρίων, των αρχαίων Αιγυπτίων και Ελλήνων, των Ρωμαίων κ.ά.

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Προσέξτε την περιγραφή της φανέρωσης του Θεού στη παρ. α΄. Τι εκφράζει; Ποια άλλη διήγηση σας θυμίζει;
2. Ο λαός στην έρημο συχνά φέρθηκε με αγνωμοσύνη στο Θεό. Σκεφτείτε περιπτώσεις αγνωμοσύνης που δείξατε ή σας έδειξαν. Ποιες ήταν οι συνέπειές της;
3. Η εκλογή (σε μια θέση, ένα όργανο κ.α.) έχει νόημα μόνον όταν την αντιλαμβανόμαστε ως ευθύνη και υπηρεσία των άλλων. Αναλογιστείτε αν σκεφτήκατε τα πράγματα μ’ αυτόν τον τρόπο, όταν εκλέξατε το 5/μελές συμβούλιο της τάξης σας ή το 15/μελές μαθητικό συμβούλιο του σχολείου σας.

Ο Μωυσής, του Ρέμπραντ (17ος αι.)

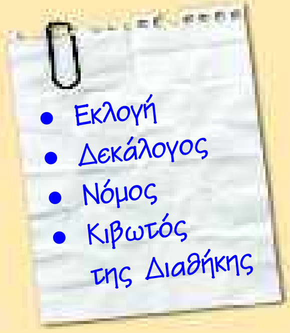

Ελέγχω τι έμαθα

1 Πού πραγματοποιήθηκε η Διαθήκη του Θεού με τους Ισραηλίτες;
2. Ποια ήταν η απόφαση του λαού για τη Διαθήκη και το Δεκάλογο;
3. Να μάθετε απ’ έξω τις εντολές του Δεκαλόγου (το νόημά τους).
4. Τι είδους σχέσεις ρυθμίζει ο Δεκάλογος;
5. Πώς εννοούμε την «Εκλογή» του Ισραήλ από το Θεό;
6. Τι ήταν η Κιβωτός της Διαθήκης και η Σκηνή του Μαρτυρίου;
7. Πόσο διάστημα χρειάστηκαν οι Ισραηλίτες, σύμφωνα με τα βιβλικά κείμενα, για να φτάσουν στη Γη της Επαγγελίας;
8. Τι είδους κινδύνους αντιμετώπισαν οι Ισραηλίτες στην έρημο;
9. Ποιο ήταν το δίλημμα* που συχνά αντιμετώπισαν;
10. Με ποιες γιορτές θυμούνται οι σύγχρονοι Ισραηλίτες την έρημο και την προσφορά του Νόμου;

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Βρείτε – από το μάθημα της Γεωγραφίας – στοιχεία για την έρημο του Σινά και τη ζωή των σύγχρονων βεδουΐνων στην περιοχή.
2. Συζητήστε και αποφασίστε να δημιουργήσετε ένα δεκάλογο που θα βοηθούσε τη σχολική ζωή της τάξης σας. Συζητήστε πάνω στη φράση με την οποία νομίζετε πως θα έπρεπε να αρχίζει (π.χ. όχι απλώς «Μη», «Να», αλλά κάτι άλλο).

11. Η είσοδος στη Γη της Επαγγελίας: η υπόσχεση του Θεού εκπληρώνεται

α) Ο Μωυσής λέει αντίο στο λαό του

Ï ÌùõóÞò äåí ðñüëáâå íá ìðåé óôç Ãç ôçò Åðáããåëßáò. Ëßãï ðñéí ðåèÜíåé, ìßëçóå óôï ëáü ôïõ, ôïõò õðåíèýìéóå ôç ÄéáèÞêç êáé ôïõò Ýäùóå ïäçãßåò. Ç ðéï âáóéêÞ Þôáí áõôÞ: *«Άκου λαέ του Ισραήλ: Ο Κύριος είναι ο Θεός μας – μόνον ο Κύριος. Ν' αγαπάς, λοιπόν, τον Κύριο, το Θεό σου, μ' όλη την καρδιά σου, μ' όλη την ψυχή σου και μ' όλη τη δύναμή σου. Να μείνουν στην καρδιά σου οι εντολές αυτές που εγώ σήμερα σου δίνω. Να τις διδάσκεις στα παιδιά σου και να μιλάς γι' αυτές όταν κάθεσαι στο σπίτι σου κι όταν βαδίζεις στο δρόμο, όταν ξαπλώνεις για ύπνο κι όταν σηκώνεσαι».* ¼ëá üóá åßðå ðáñéÝ÷ïíôáé óôï âéâëßï ôçò ÐáëáéÜò ÄéáèÞêçò ðïõ ïíïìÜæåôáé **Δευτερονόμιο** (= åðáíÜëçøç ôïõ Íüìïõ).

ÐÜíù óôï üñïò Íåâþ ï ÌùõóÞò ìå äõíáìéêÜ êáé æùíôáíÜ ëüãéá Ýâáëå ôïõò Éóñáçëßôåò ìðñïóôÜ óôï äßëçììá: *«Κοιτάξτε, εγώ βάζω σήμερα μπροστά σας τη ζωή και την ευτυχία από τη μια μεριά, το θάνατο και τη δυστυχία από την άλλη... Διαλέξτε, λοιπόν, τη ζωή για να ζήσετε εσείς και οι απόγονοί σας...».*

Ïé Éóñáçëßôåò ïíïìÜæïõí ôç âáóéêÞ ïäçãßá ôïõ ÌùõóÞ ***Σεμά*** áðü ôçí ðñþôç ëÝîç (= Üêïõ). ÐÜíôá ç áðüëõôç áãÜðç ðñïò ôï Èåü áðïôåëåß ôï èåìÝëéï êáé ãéá ôéò ôñåéò ìåãÜëåò ìïíïèåúóôéêÝò èñçóêåßåò (Éïõäáúóìü, ×ñéóôéáíéóìü, ÉóëÜì).

Ëßãï ðñéí êëåßóåé ôá ìÜôéá ôïõ, åßäå áðü ìáêñéÜ ôç ãç ×áíáÜí, åõëüãçóå ôï ëáü êáé *απάγγειλε τα λόγια αυτού του τραγουδιού ... δυνατά, για να τ' ακούσει όλη η ισραηλιτική κοινότητα: «Ακούστε, ουρανοί, που θα μιλήσω κι άκουσε γη τα λόγια που θα πω...Το μεγαλείο υμνήστε του Θεού μας. Γιατί είναι ... τέλεια τα έργα του... Βρήκε ο Κύριος τον Ισραήλ στην έρημο μες στης ερημιάς τη φρίκη και στων θηρίων τα ουρλιαχτά. Τον φρόντισε, τον παιδαγώγησε, και τον εφύλαξε καθώς την κόρη των ματιών του... Μόνος ο Κύριος το λαό του οδήγησε...».*

Ο Μωυσής ... πέθανε εκεί στη Μωάβ. Κι οι Ισραηλίτες τον έκλαψαν για τριάντα μέρες.

Ιησούς = Ï Èåüò óþæåé

β) Ο νέος αρχηγός: Ιησούς, ο γιος του Ναυή

ÅðéêåöáëÞò ôùí Éóñáçëéôþí ìðÞêå ôþñá ï âïçèüò ôïõ ÌùõóÞ, ï Éçóïýò ôïõ ÍáõÞ. ¹ôáí áõôüò ðïõ èá ïäçãïýóå ôïõò Éóñáçëßôåò íá ìðïõí óôç Ãç ôçò Åðáããåëßáò. Ãé' áõôü êáé ôï âéâëßï ôçò ÐáëáéÜò ÄéáèÞêçò ðïõ ðåñéãñÜöåé ôçí êáôÜêôçóç ôçò ÷þñáò Ý÷åé ôï üíïìÜ ôïõ: **Ιησούς του Ναυή**. Ôï âéâëßï áñ÷ßæåé ìå ôïõò Éóñáçëßôåò íá áñãïóâÞíïõí óôñáôïðåäåõìÝíïé óôéò ðåäéÜäåò ôçò ÌùÜâ. Åêåß ï Èåüò áíáíåþíåé ôéò Åðáããåëßåò ôïõ, åõëïãåß ôï íÝï áñ÷çãü, ôïõ æçôÜåé íá ôçñåß ôï Íüìï ðïõ ôïõ ðáñáäüèçêå áðü ôï ÌùõóÞ êáé ôïí äéáâåâáéþíåé üôé *«ο Κύριος ο Θεός σου θα είναι μαζί σου όπου κι αν πας».*

γ) Οι Ισραηλίτες περνούν τον ορμητικό Ιορδάνη και μπαίνουν στην Ιεριχώ

Ï Éçóïýò åìøý÷ùíå* ìå èÝñìç ëüãéá ôïõò óõìðáôñéþôåò ôïõ: *«Ο αληθινός Θεός είναι ανάμεσά σας και θα διώξει το δίχως άλλο από μπροστά σας τους Χαναναίους...». Ήταν η εποχή του θερισμού και οι όχθες του Ιορδάνη*

είχαν ξεχειλίσει από τα νερά του ποταμού. Παρ’ όλα αυτά οι Ισραηλίτες, κρατώντας ψηλά στους ώμους τους την Κιβωτό της Διαθήκης, πέρασαν τα ορμητικά νερά και διάβηκαν τον Ιορδάνη. Στην πορεία τους βρέθηκαν μπροστά στην Ιεριχώ.

Η Ιεριχώ είχε τα τείχη της κλειστά κι αμπαρωμένα, για να μην μπορέσουν να μπουν οι Ισραηλίτες. Κανείς δεν έβγαινε ούτε έμπαινε στην πόλη… Και πάλι με τις οδηγίες του Θεού, μόλις οι Ισραηλίτες άρχισαν να σαλπίζουν με τις σάλπιγγές τους, τα τείχη της πόλης κατέρρευσαν. *Τότε ο στρατός επιτέθηκε στην πόλη, όρμησαν κατ’ ευθείαν μέσα και την κατέλαβαν.*

Με την πάροδο των χρόνων οι Ισραηλίτες εγκαταστάθηκαν στη Χαναάν.

Η Ιεριχώ είναι η αρχαιότερη πόλη του κόσμου. Αρχαιολογικά ευρήματα επιβεβαιώνουν ότι πρωτοκατοικήθηκε γύρω στα 6000 π.Χ. Ήταν ιδανικός τόπος εγκατάστασης, καθώς διέθετε πηγή με γλυκό νερό, γύρω από την οποία υπήρχε όαση.

δ) Οι Ισραηλίτες εγκαθίστανται στη Χαναάν

Ο Κύριος έδωσε στους Ισραηλίτες ολόκληρη τη χώρα που είχε υποσχεθεί με όρκο στους προπάτορές τους. Την πήραν ιδιοκτησία τους κι εγκαταστάθηκαν σ’ αυτήν. Για τους Ισραηλίτες, που είχαν ζήσει για χρόνια στην άγονη έρημο, η Χαναάν έμοιαζε με παράδεισο: *μια χώρα με άφθονα σιτάρια και κριθάρια, με αμπέλια, συκιές και ροδιές, ελιές και μέλι.*

Ο Ιησούς μοίρασε με κλήρο τη χώρα σε τμήματα, όσα και οι φυλές του Ισραήλ που κατάγονταν από τους δώδεκα γιους του Ιακώβ. Μόνο στη φυλή του Λευί δεν έδωσε τμήμα γης, γιατί οι Λευίτες ήταν οι ιερείς της χώρας και έπρεπε να ζουν διασκορπισμένοι ανάμεσα στις άλλες φυλές προσφέροντας τις υπηρεσίες τους. Στην πόλη Σηλώ ο Ιησούς έστησε τη Σκηνή του Μαρτυρίου κι έβαλε μέσα την Κιβωτό της Διαθήκης.

Οι Χαναναίοι ήταν οργανωμένοι σε πόλεις - κράτη και για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα της 2ης χιλιετίας π.Χ. βρίσκονταν υπό την κυριαρχία των Αιγυπτίων. Η κύρια ασχολία τους ήταν η γεωργία και το εμπόριο.

Ο Ιησούς του Ναυή, τοιχογραφία του 10ου αι. στη Μονή Οσίου Λουκά (Λειβαδιά Βοιωτίας)

ε) Ο Ιησούς του Ναυή αποχαιρετά το λαό υπενθυμίζοντας τη Διαθήκη

Πέρασε πολύς καιρός από τότε που ο Θεός εξασφάλισε την ειρήνη στο λαό του. Ο Ιησούς είχε πια γεράσει. Τότε κάλεσε όλους τους Ισραηλίτες στη Συχέμ … και τους είπε:… «Εγώ σήμερα παίρνω το δρόμο που κάποτε παίρνει όλος ο κόσμος. Αλλά εσείς πρέπει ν’ αναγνωρίσετε με όλη την καρδιά σας και την ψυχή σας ότι καμιά από τις ωραίες υποσχέσεις που σας έδωσε ο Κύριος, ο Θεός σας, δεν έμεινε ανεκπλήρωτη». Συνέχισε λέγοντας ότι ο Θεός ήταν αυτός που πολέμησε γι’ αυτούς. Ότι τους πρόσφερε μια χώρα για την οποία ποτέ δεν κοπίασαν ούτε για να χτίσουν τις πόλεις της ούτε για να φυτέψουν τα δέντρα της. Τους ζήτησε να μην ακολουθούν τους θεούς των ειδωλολατρών και να πάρουν τη μεγάλη απόφαση να αφοσιωθούν με όλη τους την καρδιά στο Θεό. *Και ο λαός απάντησε στον Ιησού: «Ναι, θα λατρεύουμε τον Κύριο, το Θεό μας, και θα υπακούμε στα λόγια του». Έτσι εκείνη την ημέρα … ο Ιησούς έκανε Διαθήκη με το λαό και τους έδωσε νόμους και εντολές. Μετά τα γεγονότα αυτά πέθανε ο Ιησούς, ο γιος του Ναυή.*

Είναι άραγε ο Θεός με το μέρος ενός λαού;
Και στην εποχή της Παλαιάς Διαθήκης, όπως και σήμερα, γίνονταν πόλεμοι. Λαοί αιχμαλωτίζονταν από εισβολείς, γίνονταν σφαγές και καταστροφές, άνθρωποι έχαναν τη ζωή τους. Στους πολέμους αυτούς ο Θεός παρουσιάζεται να παίρνει το μέρος των Ισραηλιτών και να φέρεται σκληρά στους εχθρούς τους. Πώς εξηγείται αυτό; Είναι ανάγκη να έχουμε υπόψη μας ότι για αιώνες οι αρχαίοι πίστευαν ότι κάθε λαός είχε το δικό του θεό, που του χάριζε τη νίκη ενάντια στους εχθρούς του (χαρακτηριστικό παράδειγμα όσα βλέπουμε στην Ιλιάδα και στην Οδύσσεια του Ομήρου). Έτσι και οι Ισραηλίτες κάθε τους νίκη την απέδιδαν στον Κύριο. Γι' αυτό και διαβάζουμε στην Παλαιά Διαθήκη: «ο Θεός μας νίκησε». Μ' αυτόν τον τρόπο διακήρυσσαν επίσης ότι ο αληθινός Θεός είναι ισχυρότερος από τους θεούς των ειδωλολατρών.
Στην πραγματικότητα, ο Θεός είναι ο υποστηρικτής της ζωής κάθε ανθρώπου και κάθε λαού. Αυτήν την αλήθεια όμως έπρεπε να περάσουν αιώνες ώσπου να την αποδεχτούν οι άνθρωποι. Εντούτοις κομματάκια αυτής της αλήθειας είχαν αρχίσει να καταλαβαίνουν και οι Ισραηλίτες, όπως φαίνεται στο βιβλίο του **Ιωνά**, όπου οι ειδωλολάτρες κάτοικοι της Νινευί παρουσιάζονται πιο άξιοι από τους Εβραίους. Αργότερα, όταν η ανθρωπότητα θα έχει ετοιμαστεί για να το ακούσει, ο Χριστός θα διακηρύξει πολλές φορές καθαρά ότι ο Θεός είναι Πατέρας όλων των ανθρώπων.

Εργασία στην τάξη

1. Στο δίλημμα που βάζει ο Μωυσής στους Ισραηλίτες είναι σαν να τους λέει: «Διαλέξτε, ζωή μακριά ή κοντά στο Θεό». Εξηγήστε γιατί το κάνει λίγο πριν μπουν στη Χαναάν. Σε τι θα τους βοηθήσει μια τέτοια απόφαση;
2. Γιατί το «Άκου λαέ του Ισραήλ...» θεωρείται ως η βασική οδηγία του Νόμου; Ποιος μπαίνει στο κέντρο της ζωής του λαού;
3. Τι είδους Θεός περιγράφεται στις εικόνες του ύμνου που είπε ο Μωυσής λίγο πριν πεθάνει;
4. Χαρακτηρίστε τον Ιησού του Ναυή.
5. Συζητήστε για το ρόλο που έπαιξε ο Μωυσής σε όλα τα γεγονότα της Εξόδου και της πορείας των Ισραηλιτών ως τη Γη Χαναάν.

Ο Μωυσής διδάσκει στο λαό και αναθέτει την αρχηγία στον Ιησού του Ναυή,
μικρογραφία από χειρόγραφο του 13ου αι.
(Μονή Βατοπεδίου, Άγιον Όρος)

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

Πολλοί χριστιανοί διαβάζοντας την Παλαιά Διαθήκη βγάζουν το συμπέρασμα ότι ο Θεός είναι σκληρός και υπερασπίζεται αποκλειστικά τον Ισραήλ. Φανταστείτε ότι έχετε να συνομιλήσετε μ' έναν τέτοιον άνθρωπο και προετοιμάστε τα δικά σας επιχειρήματα (συμβουλευθείτε το παραπάνω παράθεμα, καθώς και το παράθεμα για τα θαύματα στη σελ. 53).

Ελέγχω τι έμαθα

1. Πότε και πού πέθανε ο Μωυσής;
2. Τι ορίζει η πιο βασική οδηγία του Νόμου του Μωυσή και πώς ονομάζεται στα εβραϊκά;
3. Τι είναι το Δευτερονόμιο;
4. Ποιος διαδέχτηκε το Μωυσή στην αρχηγία των Ισραηλιτών;
5. Ποια μεγάλα εμπόδια είχαν να ξεπεράσουν οι Ισραηλίτες για να εγκατασταθούν στη χώρα;
6. Ποιες ήταν οι ενέργειες του Ιησού του Ναυή όταν έφτασαν στη χώρα;
7. Τι θύμισε στους Ισραηλίτες λίγο πριν πεθάνει και τι τους ζήτησε να κάνουν;

Ανακαλύπτουμε κρυμμένες σημασίες

Στη ζωή της Εκκλησίας κάποια γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης θυμίζουν γεγονότα της Καινής Διαθήκης

Η χριστιανική Εκκλησία θεωρεί ότι ορισμένα γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης μοιάζουν με κάποια γεγονότα της Καινής Διαθήκης που βέβαια θα συμβούν πολύ αργότερα. Μοιάζουν μάλιστα τόσο πολύ σαν – κατά κάποιον τρόπο – να είναι εικόνες τους. Π.χ. ο Ισαάκ μοιάζει με το Χριστό. Ας δούμε γιατί:

- Όπως ο Ισαάκ ήταν μοναχοπαίδι του Αβραάμ, έτσι και ο Χριστός είναι ο μονογενής* γιος του Θεού.
- Όπως ο Ισαάκ οδηγήθηκε στη θυσία χωρίς να φταίει, έτσι και ο Χριστός οδηγήθηκε στο Σταυρό, ενώ ήταν αθώος.
- Όπως ο Ισαάκ γλίτωσε το θάνατο, έτσι και ο Χριστός νίκησε το θάνατο και αναστήθηκε.

Γι' αυτό οι χριστιανοί είδαν τον Ισαάκ σαν μια **εικόνα** του Χριστού **πριν** ακόμη γεννηθεί, δηλαδή σαν **προεικόνιση**, του Χριστού

Στην Καινή Διαθήκη ο Απ. Παύλος γράφει: *Θέλω να ξέρετε, αδελφοί, ότι όλοι οι πρόγονοί σας προστατεύονταν από τη νεφέλη και όλοι πέρασαν μέσα από τη θάλασσα. Όλοι έφαγαν την ίδια θεόσταλτη τροφή και ήπιαν το ίδιο ποτό. Όλα αυτά τα γεγονότα ήταν για κείνους* ***προεικονίσεις*** *και γράφτηκαν για να μας νουθετήσουν*.*

Α Κορ 10, 1-4. 11

Επιχειρήστε να ανακαλύψετε τη σημασία των προεικονίσεων δουλεύοντας με τον πίνακα της σελίδας 65: Στις τρεις πρώτες στήλες μπορείτε να θυμηθείτε τη σημασία που έχουν τα γεγονότα και τα πρόσωπα της Παλαιάς Διαθήκης για τους Ισραηλίτες και να δείτε με ποια γεγονότα και πρόσωπα τα συσχέτισε η Εκκλησία. Στη συνέχεια, σε συνεργασία με το διπλανό σας ανακαλύψτε τη σημασία τους για τη ζωή των χριστιανών, χρησιμοποιώντας ως βοήθεια και τα κείμενα που παρατίθενται.

Παλαιά Διαθήκη	Σημασία για τους Ισραηλίτες	Καινή Διαθήκη	*Σημασία για τους χριστιανούς*	Αναφορές στην Καινή Διαθήκη και στη λατρεία της Εκκλησίας
Κλίμαξ Ιακώβ	ο Θεός φανερώνεται σε τόπους που γίνονται ιεροί	**Παναγία**		Χαῖρε, κλῖμαξ ἐπουράνιε, δι' ἧς κατέβη ὁ Θεός. Χαῖρε, γέφυρα μετάγουσα τοὺς ἐκ γῆς πρὸς οὐρανόν. **(Ακάθιστος Ὕμνος)**
Φλεγόμενη βάτος	η φανέρωση του αιώνιου και μοναδικού Θεού	**Παναγία**		Μωυσῆς ἑώρακε πυρφόρον βάτον, σέ τό πῦρ βαστάσασαν, τὸ τὰς ψυχὰς φωταγωγοῦν. **(Εσπερινός 10ης Φεβρουαρίου)**
Πάσχα	η απελευθέρωση από την υποδούλωση	***Ανάσταση***		Ὡς ἐνιαύσιος ἀμνός, ὁ εὐλογούμενος ἡμῖν, στέφανος Χριστὸς ἑκουσίως, ὑπὲρ πάντων τέθυται, Πάσχα το καθαρτήριον. **(Όρθρος της Κυριακής των Μυροφόρων)**
Διάβαση Ερυθράς Θ.	η σωτηρία από τον κίνδυνο του αφανισμού	***Βάπτισμα Χριστιανών***		Νεφέλη ποτὲ καὶ θάλασσα θείου προεικόνιζε βαπτίσματος τὸ θαῦμα, ἐν οἷς ὁ πρὶν βαπτίζεται διεξοδικῶς τῷ νομοθέτῃ λαός. **(Όρθρος Θεοφανείων)**
Μωυσής	ο οδηγός τους στην ελευθερία	***Χριστός***		...ἀντί στύλου πυρός, δικαιοσύνης ἀνέτειλεν ἥλιος, ἀντί Μωυσέως Χριστός, ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν ἡμῶν. **(Εσπερινός του Πάσχα)**
Μάννα	η τροφή που τους έσωσε	***Άρτος Θείας Ευχαριστίας***		Οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον. **(Α Κορ 10, 3)**
Νερό από το βράχο	το νερό που τους έσωσε	**Οίνος Θείας Ευχαριστίας**		Καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικόν ἔπιον... ταῦτα δε πάντα τύπος... **(Α Κορ 10, 4. 11)**
Προσευχή του Μωυσή	η σωτηρία από τους εχθρούς	**ο Σταυρός του Χριστού**		Μωσῆς προετύπου σε, χεῖρας ἐκτείνας εἰς ὕψος καὶ κατατροπούμενος Ἀμαλὴκ τὸν τύραννον, Σταυρέ τίμιε. **(Εσπερινός Υψώσεως Τιμίου Σταυρού)**

Ξανακοιτώντας τα μαθήματα του Β΄ κεφαλαίου

Α. Τα παρακάτω είναι λόγια του Μωυσή λίγο πριν από την είσοδο των Ισραηλιτών στη Χαναάν. Ποιες από τις Επαγγελίες του Θεού στους Πατριάρχες αναγνωρίζει ότι **εκπληρώθηκαν**;

> *Ένας περιπλανώμενος Αραμαίος ήταν ο προπάτοράς μου. Κατέβηκε στην Αίγυπτο κι έζησε εκεί σαν ξένος, με λίγους ανθρώπους γύρω του. Εκεί έγινε έθνος μεγάλο, ισχυρό και πολυάριθμο. Αλλά οι Αιγύπτιοι μας κακομεταχειρίζονταν, μας καταπίεζαν και μας επέβαλλαν σκληρή δουλεία. Τότε επικαλεστήκαμε τον Κύριο, το Θεό των προγόνων μας κι εκείνος άκουσε τη φωνή μας και είδε τη δυστυχία μας, την ταλαιπωρία μας και την καταπίεσή μας. Μας έβγαλε από την Αίγυπτο με το δυνατό του χέρι, με την ακαταμάχητη δύναμή του, με σημεία και θαύματα… Και μας έφερε σ' αυτόν τον τόπο και μας έδωσε τη χώρα αυτή, χώρα που ρέει γάλα και μέλι.*
>
> **Δευτ 26, 5-9**

Β. Αφού διαβάσετε το **Σοφία Σειράχ** 45, 1-5: δικαιολογήστε τους **χαρακτηρισμούς** που αποδίδει ο συγγραφέας στο Μωυσή στηριζόμενοι στα γεγονότα του κεφαλαίου.

> *Από τους απογόνους του Ιακώβ, ο Κύριος ανέδειξε έναν άντρα, που τον αγάπησε και που έγινε αποδεκτός απ' όλους. Αγαπήθηκε απ' το Θεό κι απ' τους ανθρώπους. Ήταν ο Μωυσής αυτός που η μνήμη του είναι ευλογημένη. Τον τίμησε όμοια με τους αγίους αγγέλους και τον ανέδειξε μεγάλον, ώστε να εμπνέει φόβο στους εχθρούς. Τον δόξασε μπροστά σε βασιλιάδες. Με τα λόγια του Μωυσή ο Θεός έκανε να σταματήσουν τα μαγικά σημεία (των ειδώλων). Του έδωσε εντολές για το λαό του και του φανέρωσε ένα μέρος απ' τη δόξα του. Τον καθιέρωσε χάρη στην πίστη του…τον αξίωσε ν' ακούσει τη φωνή του…του έδωσε απευθείας τις εντολές, το νόμο της ζωής και της γνώσης, για να διδάξει τη Διαθήκη του στους απογόνους του Ιακώβ, και στο λαό του Ισραήλ τις αποφάσεις του*
>
> **Σειρ 45, 1-5**

Γ. Σε ποια σημεία των διηγήσεων της Εξόδου μπορείτε να επισημάνετε την **παρουσία και τη δράση του Θεού μέσα στην ιστορία** των ανθρώπων;

Δ. Στο Εξ 34, 6 ο Θεός λέει: *«Εγώ είμαι ο Κύριος, ο Κύριος ο Θεός. Είμαι γεμάτος καλοσύνη και έλεος, υπομονετικός, πιστός και πρόθυμος να συγχωρήσω»*. Αναγνωρίστε αυτά τα **χαρακτηριστικά του Θεού / Πατέρα** στις διηγήσεις του κεφαλαίου.

Ε. Ξαναγυρνώντας στις διηγήσεις όλου του κεφαλαίου να επισημάνετε τις στιγμές που οι ηγέτες του λαού χρειάστηκε να ξαναθυμίσουν στο λαό τη **Διαθήκη** του με το Θεό.

ΣΤ. Να επισημάνετε σημεία των διηγήσεων, όπου οι Ισραηλίτες καλούνται να αποφασίσουν **ελεύθερα** «ζωή μακριά ή κοντά στο Θεό».

Ζ. Στην Καινή Διαθήκη ο Απόστολος Παύλος γράφει:
Πίστη σημαίνει σιγουριά γι' αυτά που ελπίζουμε και βεβαιότητα γι' αυτά που δε βλέπουμε (Εβρ 11, 5).
Φέρνει μάλιστα ως παραδείγματα τέτοιας πίστης πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη αρχίζοντας από τον Αβραάμ. Θυμηθείτε γεγονότα στα οποία είδαμε να εκδηλώνεται μια τέτοια **πίστη**.

Η. Δίπλα βλέπουμε **καταστάσεις ζωής και συναισθήματα** που αφορούν όλους τους ανθρώπους κάθε εποχής. Προσπαθήστε να τα αναγνωρίσετε στα γεγονότα της Εξόδου.

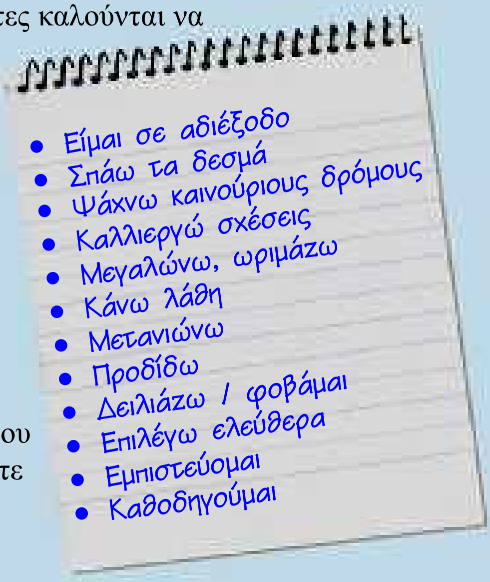

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Ο λαός οργανώνεται έχοντας ως κέντρο της ζωής του το Θεό

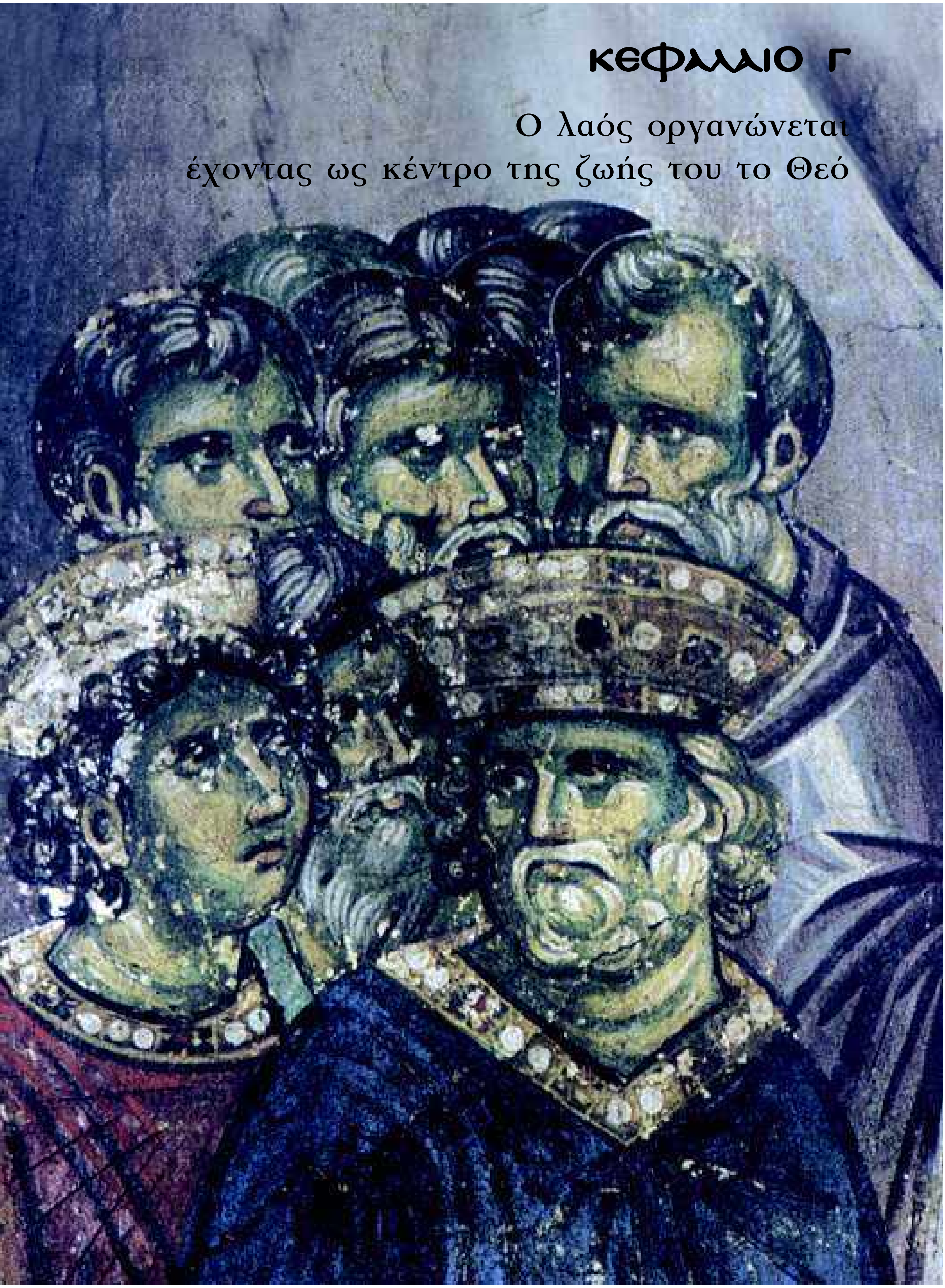

Το ενωμένο βασίλειο του Ισραήλ

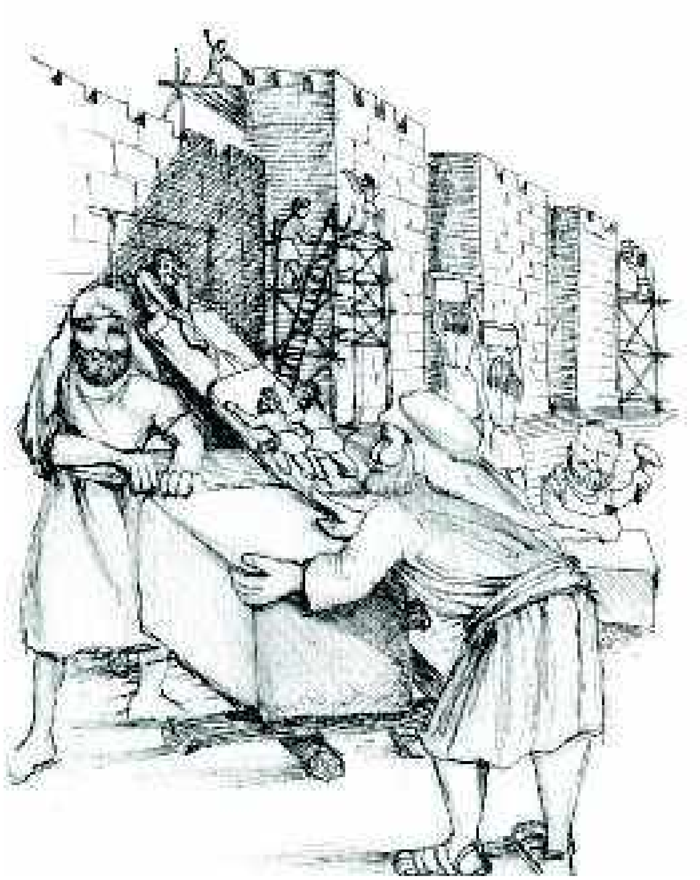

Χρονολογικό πλαίσιο της εποχής των Κριτών και Βασιλέων

π.Χ.	1200	1100	1000	950	900
Αυτοκρατορίες και ηγεμονίες στη Μέση Ανατολή	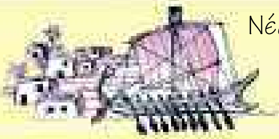 Νέα Ασσυριακή αυτοκρατορία (1000-612) Αραμαϊκά βασίλεια (1000-700) Φοινικικές πόλεις-κράτη (1000-300)				
Αίγυπτος	Ραμσής Γ΄ (1184-1153) Νίκη κατά των «λαών της θάλασσας» / Εγκατάσταση Φιλισταίων στα παράλια (1175)				
Ελληνικός χώρος	Γεωμετρική εποχή (1100-800)				
Γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης	Κριτές (1220-1012) Έναρξη δράσης Σαμουήλ (1040) Σαούλ (1012-1004) Δαβίδ (1004-965) Σολομών (965-926) Οικοδόμηση του Ναού (962-955) 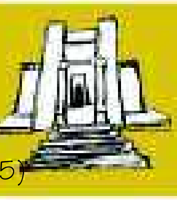				

Οι βιβλικές διηγήσεις για τους Κριτές και τους βασιλείς

Τα κείμενα των μαθημάτων προέρχονται από τα βιβλία **Ιησούς του Ναυή**, **Κριτές**, **Βασιλειών Α΄**, **Β΄** και **Γ΄**, **Παραλειπομένων Α΄** και **Β΄**.

Ποια ήταν η εποχή των Κριτών;

Πρόκειται για μια ταραγμένη περίοδο που διαρκεί δύο περίπου αιώνες (1220-1012 π.Χ.).

Μετά την είσοδό τους στη Γη της Επαγγελίας οι Ισραηλίτες δεν κατέκτησαν αμέσως όλη τη χώρα, αλλά σταδιακά. Στα χρόνια που ακολούθησαν, οι ειρηνικές περίοδοι εναλλάσσονταν με πολεμικές. Εναντίον των Ισραηλιτών στράφηκαν όχι μόνον οι Χαναναίοι, που επιδίωκαν να διατηρήσουν τα εδάφη τους, αλλά και άλλοι λαοί που διεκδικούσαν τις ίδιες περιοχές: Φιλισταίοι, Αμμωνίτες, Μωαβίτες, Εδωμίτες, Μαδιανίτες. Στις κρίσιμες αυτές περιόδους οι ισραηλιτικές φυλές, αν και ήταν διασκορπισμένες (βλ. χάρτη σελ.75), βοηθούσαν η μια την άλλη ή ενώνονταν ενάντια στους εχθρούς. Αρχηγοί τους ήταν κάποιοι χαρισματικοί στρατιωτικοί ηγέτες, οι *Κριτές*, που αναλάμβαναν να οδηγήσουν τους Ισραηλίτες στη νίκη.

Τι άλλαξε στη ζωή του λαού μετά την εγκατάσταση στη Χαναάν;

Αρχικά οι ισραηλιτικές φυλές εγκαταστάθηκαν κυρίως στις ορεινές και πιο άγονες περιοχές, ενώ οι κοιλάδες και οι πεδιάδες παρέμεναν στην κατοχή των Χαναναίων. Στη Χαναάν, όπως επιβεβαιώνεται και αρχαιολογικά, υπήρχε κοσμοπολίτικος πολιτισμός, δηλαδή με επιδράσεις από άλλους πολιτισμούς, όπως της Αιγύπτου, της Μεσοποταμίας, της Αραβίας, των Μυκηνών, του Αιγαίου, της Κύπρου. Γρήγορα οι Ισραηλίτες ήρθαν σε επαφή με τον πολιτισμό των Χαναναίων και γνώρισαν τη ζωή των πόλεων. Όπως ήταν φυσικό, η καθημερινή τους ζωή άλλαξε. Από νομάδες και κτηνοτρόφοι έγιναν ιδιοκτήτες γης και γεωργοί. Εγκαταστάθηκαν στις πόλεις, είχαν πια περισσότερα αγαθά και ευημερούσαν. Σιγά σιγά υιοθέτησαν το χαναανιτικό τρόπο ζωής. Έτσι, η λιτότητα και η αυστηρότητα της ερήμου αντικαταστάθηκε από την πολυτέλεια και τη χαλαρότητα της ζωής στην πόλη και η ισότητα των μελών της φυλής από τις κοινωνικές διαφορές.

Όμως και θρησκευτικά επηρεάστηκαν. Η θρησκεία των Χαναναίων ήταν πολυθεϊστική με κύρια χαρακτηριστικά τη μαγεία και τη λατρεία της φύσης. Ως σημαντικότεροι θεοί λατρεύονταν ο Βάαλ, θεός της βλάστησης και της βροχής, και η Αστάρτη, θεά της γονιμότητας. Ζώντας λοιπόν κοντά στους Χαναναίους οι Ισραηλίτες ξεχνούσαν κάποιες φορές τις παραδόσεις τους. *Εγκατέλειπαν τον Κύριο και λάτρευαν το Βάαλ και την Αστάρτη.*

Ποια ήταν η εποχή των βασιλέων;

Είναι τα χρόνια από το 1012 έως το 926 π.Χ. Οι μεγάλοι βασιλείς αυτής της περιόδου ήταν *ο Σαούλ, ο Δαβίδ και ο Σολομών.*

Στην εποχή των βασιλέων και στο χώρο της βασιλικής αυλής, κάποιοι μορφωμένοι άνθρωποι άρχισαν να συγκεντρώνουν τις παλιές παραδόσεις της ιστορίας των Ισραηλιτών και να τις καταγράφουν με στόχο να τις διασώσουν. Τα κείμενα αυτά αποτέλεσαν το πρώτο υλικό για τη σύνθεση και τη συγγραφή των βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης, που θα ολκληρωθεί αιώνες αργότερα.

Στα μαθήματα του κεφαλαίου: α) θα γνωρίσουμε τη ζωή του λαού αυτή την περίοδο και τα σπουδαιότερα πρόσωπα και β) θα αξιολογήσουμε το έργο τους, με σκοπό να διακρίνουμε με ποιους τρόπους προχωρά μέσα από την ιστορία του Ισραήλ το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία των ανθρώπων.

12. Αγώνες για εγκατάσταση στη Γη της Επαγγελίας: η σχέση με το Θεό δοκιμάζεται

α) Ο Θεός ορίζει Κριτές

Στα δύσκολα χρόνια της εγκατάστασης στη Χαναάν *ο Κύριος τους έδωσε για αρχηγούς Κριτές, οι οποίοι τους γλίτωναν από τους επιδρομείς... Κάθε φορά που ο Κύριος τους έστελνε έναν Κριτή, ήταν ο ίδιος μαζί του και γλίτωνε τους Ισραηλίτες από τους εχθρούς τους όσον καιρό ζούσε ο Κριτής...*

Έτσι, οι Ισραηλίτες εγκαταστάθηκαν ανάμεσα στους Χαναναίους, στους Χετταίους, στους Αμορραίους ... και στους Ιεβουσαίους.

Οι Κριτές δεν ήταν άνθρωποι με ιδιαίτερη κοινωνική θέση (μορφωμένοι, πλούσιοι κ.λπ.). Το κριτήριο εκλογής τους από το Θεό ήταν η μεγάλη τους εμπιστοσύνη σ’ αυτόν. Ήταν ηγέτες που τους καλούσε ο ίδιος ο Θεός να βοηθήσουν το λαό του σε κρίσιμες ώρες. Μετά τη δράση τους επέστρεφαν στην ιδιωτική τους ζωή ή υπηρετούσαν το λαό ως ισόβιοι άρχοντες, χωρίς όμως να μεταβιβάζουν το αξίωμα αυτό στα παιδιά τους. Σπουδαιότεροι Κριτές ήταν η *Δεββώρα, ο Γεδεών, ο Σαμψών, ο Ιεφθάε* και ο *Σαμουήλ.*

β) Ένας νεαρός Κριτής νικά τους Μαδιανίτες: ο Γεδεών

Για εφτά χρόνια οι Μαδιανίτες καταπίεζαν σκληρά τους Ισραηλίτες. Κι αυτοί, για να προστατεύονται, έφτιαξαν κρησφύγετα πάνω στα βουνά, σε σπηλιές και οχυρά. Όποτε οι Ισραηλίτες έσπερναν, οι Μαδιανίτες ... έκαναν επιδρομές εναντίον τους ... και κατέστρεφαν τις καλλιέργειες... Επίσης, δεν άφηναν στους Ισραηλίτες ούτε πρόβατα ούτε βόδια ούτε γαϊδούρια... Εξαιτίας, λοιπόν, των Μαδιανιτών οι Ισραηλίτες είχαν τρομερά εξαθλιωθεί και επικαλέστηκαν τον Κύριο.

Τότε εμφανίστηκε άγγελος Κυρίου στο νεαρό ακόμη Γεδεών και του είπε: *«Ο Κύριος είναι μαζί σου, γενναίε πολεμιστή... Μ’ αυτή τη δύναμη που έχεις πήγαινε και θα ελευθερώσεις τον Ισραήλ από τους Μαδιανίτες. Εγώ σε στέλνω»... «Μα πώς, Κύριέ μου, θα γλιτώσω εγώ τον Ισραήλ;» αποκρίθηκε ο Γεδεών. «Η συγγένειά μου είναι η πιο ταπεινή ανάμεσα στη φυλή Μανασσή κι εγώ ο πιο μικρός της οικογένειας του πατέρα μου». Τότε του είπε ο Κύριος: «Ναι, αλλά εγώ θα είμαι μαζί σου, και θα νικήσεις τους Μαδιανίτες σαν να ’ταν ένας μόνον άνθρωπος».*

Έτσι, λοιπόν, ο Γεδεών με τις οδηγίες του Θεού άρχισε να ετοιμάζει στρατό για να αντιμετωπίσει τους Μαδιανίτες. Προηγουμένως όμως γκρέμισε το θυσιαστήριο του Βάαλ που είχαν κτίσει οι συμπατριώτες του κι έχτισε θυσιαστήριο για τον αληθινό Θεό. Στο κάλεσμά του ανταποκρίθηκαν χιλιάδες στρατιώτες από όλες τις φυλές του Ισραήλ. Ωστόσο, *ο Κύριος είπε στο Γεδεών: «Μόνο με τριακόσιους άντρες ... θα σας ελευθερώσω... Όλοι οι υπόλοιποι ας πάνε στα σπίτια τους».* Στη συνέχεια *ο Γεδεών μοίρασε τους τριακόσιους άντρες σε τρία μέρη και έδωσε στον καθένα τους από μια σάλπιγγα και μια άδεια στάμνα με μια λαμπάδα μέσα. Μετά τους είπε: «Όταν σαλπίσω με τη σάλπιγγα, εγώ κι αυτοί που είναι μαζί μου, τότε θα σαλπίσετε κι εσείς γύρω από το στρατόπεδο και θα φωνάξετε: ‘Για τον Κύριο και το Γεδεών’».* Έτσι κι έγινε. Από τον ξαφνικό κρότο που έκαναν οι στάμνες, καθώς έσπαζαν, και από τη λάμψη των δαυλών οι Μαδιανίτες αιφνιδιάστηκαν, κατατρόμαξαν, έστρεψαν το ξίφος τους ο ένας εναντίον του άλλου και αλληλοσκοτώθηκαν. Όσοι γλίτωσαν τράπηκαν σε άτακτη φυγή.

Ύστερα απ’ αυτά οι Ισραηλίτες είπαν στο Γεδεών: «Γίνε εσύ κυβερνήτης μας, έπειτα ο γιος σου και μετά ο εγγονός σου, γιατί εσύ μας ελευθέρωσες από τους Μαδιανίτες». Ο Γεδεών όμως τους απάντησε: «Δε θα σας κυβερνήσω εγώ ούτε κι ο γιος μου. Ο Κύριος θα σας κυβερνάει».

γ) Ο τελευταίος Κριτής: Σαμουήλ

Ο Σαμουήλ ήταν από παιδί αφιερωμένος στο Θεό. Ήταν άνθρωπος που μπορούσε να διακρίνει την αλήθεια μέσα στα γεγονότα της ζωής. Καλούσε, λοιπόν, συνεχώς το λαό να απομακρυνθεί από τα είδωλα και να μην ξεχνάει τον αληθινό Θεό. Όλες οι φυλές του Ισραήλ *από τη Δαν μέχρι τη Βέερ - Σεβά* τον αναγνώριζαν ως «άνθρωπο του Θεού».

Όλα αυτά τα κρίσιμα χρόνια της εγκατάστασης στη Χαναάν, οι Ισραηλίτες ζούσαν ανάμεσα σε λαούς που είχαν βασιλείς. Για πολλούς μάλιστα λαούς ο βασιλιάς ήταν θεός. Οι Ισραηλίτες, καθώς ήταν οργανωμένοι σε φυλές, κατ' αρχάς δεν είχαν βασιλιά. Έτσι όμως δυσκολεύονταν π.χ. στο να παίρνουν γρήγορα στρατιωτικές αποφάσεις. Επηρεασμένοι, λοιπόν, από τους γείτονές τους άρχισαν να πιστεύουν ότι με ένα βασιλιά θα ήταν ευκολότερο να νικήσουν τους εχθρούς τους και να ευημερήσουν. Γι' αυτό απευθύνθηκαν στο Σαμουήλ και του ζήτησαν να εκλέξει ένα βασιλιά γι' αυτούς.

Ο Σαμουήλ θεώρησε την απαίτησή τους ασέβεια προς τον Κύριο. Κι αυτό επειδή πίστευε ότι ο Θεός ήταν το μοναδικό στήριγμα του Ισραήλ από την εποχή της Εξόδου. Προσευχήθηκε, λοιπόν, στο Θεό ο οποίος του απάντησε: *«Άκουσε το λαό και δέξου όλα όσα σου ζητούν. Δεν περιφρόνησαν εσένα, αλλά εμένα, κι αρνήθηκαν να είμαι πια βασιλιάς τους... Τώρα λοιπόν κάνε ό,τι σου ζητάνε, αλλά ξεκαθάρισέ τους ... ποια θα είναι τα δικαιώματα του βασιλιά...». Ο Σαμουήλ ανακοίνωσε όλα τα λόγια του Κυρίου στο λαό... «Νά ποια θα είναι τα δικαιώματα του βασιλιά που θα σας κυβερνάει: Θα παίρνει τους γιους σας και θα τους χρησιμοποιεί ... για να οργώνουν τα χωράφια του ... ή για να του κατασκευάζουν τα πολεμικά του όπλα.. Θα παίρνει τις κόρες σας για να του φτιάχνουν αρώματα, να του μαγειρεύουν και να του ζυμώνουν. Θα πάρει τα καλύτερα χωράφια σας και τα αμπέλια σας... Από τα πρόβατά σας θα παίρνει το δέκατο κι εσείς θα είστε δούλοι του... Θ' αρχίσετε τότε να παραπονιέστε στον Κύριο για το βασιλιά σας που εσείς εκλέξατε να σας κυβερνάει, αλλά ο Κύριος δε θα σας απαντάει».*

Ο Σαμουήλ, τοιχογραφία του 16ου αι. στη Μονή Σταυρονικήτα (Άγιον Όρος)

Εργασία στην τάξη

1. Πώς αναδεικνύονταν οι Κριτές και τι σημασία είχε το έργο τους για τη ζωή του λαού;
2. Να χαρακτηρίσετε το Γεδεών και να επισημάνετε το ρόλο του Θεού στην ιστορία του.
3. Φανταστείτε τις αλλαγές του τρόπου ζωής των Ισραηλιτών μετά την εγκατάστασή τους στη Χαναάν (συμβουλευόμενοι και τα στοιχεία της Εισαγωγής). Σε συνεργασία με το διπλανό σας προετοιμάστε ένα διάλογο ή μια σκηνή από τη ζωή σε μια πόλη της εποχής ή στην έρημο και παρουσιάστε τη δουλειά σας στην τάξη.
4. Ποιος νομίζετε ότι ήταν ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τους Ισραηλίτες μετά την εγκατάστασή τους στη Γη Χαναάν και γιατί; Συμβουλευθείτε και το μάθημα 11.
5. Ποιος ήταν ο σοβαρότερος κίνδυνος που διέβλεπε ο Σαμουήλ στην επιθυμία των Ισραηλιτών να αποκτήσουν βασιλιά; Προσπαθήστε να καταλάβετε γιατί.

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Ποια χαρακτηριστικά του Θεού αποκαλύπτονται στις ιστορίες των Κριτών;
2. Εξηγήστε, χρησιμοποιώντας φανταστικά παραδείγματα, τις αρνητικές συνέπειες που επέφερε στον τρόπο ζωής των Ισραηλιτών η απομάκρυνσή τους από το Θεό και τις παραδόσεις της ερήμου.
3. Όταν οι άνθρωποι απλώς μιμούνται ένα μοντέρνο τρόπο ζωής και εγκαταλείπουν εύκολα και απροβλημάτιστα οτιδήποτε παραδοσιακό, η καθημερινή τους ζωή και οι σχέσεις τους επηρεάζονται αρνητικά. Συμφωνείτε μ’ αυτό; Στηρίξτε την άποψή σας με παραδείγματα.

Ελέγχω τι έμαθα

1. Δείξτε στο χάρτη τους λαούς με τους οποίους χρειάστηκε να πολεμήσουν οι Ισραηλίτες.
2. Ποιες ήταν οι αλλαγές στη ζωή των Ισραηλιτών μετά την εγκατάστασή τους στη Χαναάν;
3. Ποιος και με ποιο κριτήριο όριζε τους Κριτές;
4. Ποια ήταν η περίοδος των Κριτών (χρονολογία) και ποιος ήταν ο ρόλος τους;
5. Αναφέρετε τα ονόματα των μεγάλων Κριτών.
6. Διηγηθείτε την ιστορία της κλήσης του Γεδεών και της νίκης του ενάντια στους Μαδιανίτες.
7. Τι ακριβώς ήταν ο Σαμουήλ για τους Ισραηλίτες;
8. Ποιον κίνδυνο θεωρούσε μεγαλύτερο για το λαό του ο Σαμουήλ και γιατί;
9. Γιατί οι Ισραηλίτες ζητούσαν βασιλιά;
10. Ποιες ήταν οι προειδοποιήσεις του Σαμουήλ, όταν οι Ισραηλίτες ζήτησαν να τους ορίσει βασιλιά;

Οι γειτονικοί λαοί του Ισραήλ

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Στην εποχή μας αναγνωρίζουμε ότι όλοι οι άνθρωποι είναι καλό να ζουν με ευημερία και ασφάλεια. Συχνά ωστόσο λέγεται ότι οι δυσκολίες και οι στερήσεις μπορούν να παίζουν θετικό ρόλο στη ζωή μας. Συζητήστε αυτή την άποψη με τους γονείς σας ή άλλους μεγαλύτερους και γράψτε τα επιχειρήματά σας.
2. Γράψτε ένα κείμενο ή διάλογο με θέμα: «Ένας Ισραηλίτης που ήρθε από την έρημο και τώρα ζει σε μια χαναανιτική πόλη εξηγεί στο παιδί του τις διαφορές της τωρινής του ζωής από τη ζωή στην έρημο».

13. Η ζωή οργανώνεται με βάση το Νόμο του Μωυσή

Σ' όλη την ταραγμένη περίοδο των Κριτών οι δώδεκα φυλές των Ισραηλιτών ήταν οργανωμένες σαν μια συνομοσπονδία*. Κάθε φυλή ήταν εγκατεστημένη στη δική της περιοχή, την οποία διοικούσε και υπερασπιζόταν. Αυτό που έδενε τις φυλές μεταξύ τους ήταν η πίστη στον ίδιο Θεό· το Θεό με τον οποίο είχαν κλείσει Διαθήκη.

Μια φορά, λοιπόν, το χρόνο οι αρχηγοί των φυλών συγκεντρώνονταν μπροστά στην Κιβωτό της Διαθήκης, που την είχαν εγκαταστήσει στη Σηλώ. Εκεί θυμόντουσαν και διηγούνταν όλα όσα είχε κάνει ο Θεός γι' αυτούς στο διάβα της ιστορίας τους. Δήλωναν την πίστη τους σ' αυτόν και αναγνώριζαν τις υποχρεώσεις τους απέναντί του,που πήγαζαν από τη Διαθήκη του Σινά και περιέχονταν στο Νόμο. Διάβαζαν τον Νόμο και ανανέωναν την υπόσχεσή τους να τον τηρούν. Η καρδιά βέβαια του Νόμου ήταν πάντα η εντολή: *Άκου Ισραήλ... Ν' αγαπάς τον Κύριο το Θεό σου μ' όλη την καρδιά σου, μ' όλη την ψυχή σου και μ' όλη τη δύναμή σου.*

Οι Ισραηλίτες λοιπόν, μετά την εγκατάστασή τους στη Χανάαν, βάσισαν και οργάνωσαν την καθημερινή τους ζωή πάνω στο Νόμο του Θεού. Γι' αυτό έχει σημασία να γνωρίσουμε μερικές χαρακτηριστικές διατάξεις του.

α) Οι σχέσεις με τους συνανθρώπους

Μην κρατάς πικρία στην καρδιά σου για τον άλλο. Εξηγήσου μαζί του ανοιχτά, για να μη σε βαραίνει τίποτα.

Μην είσαι εκδικητικός και μνησίκακος απέναντι στους άλλους, αλλά ν' αγαπάς τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου.*

Μη διαδίδεις φήμες ψεύτικες.

Να μην ακολουθείς τους πολλούς στο κακό.

Αν πάρεις το πανωφόρι κάποιου για ενέχυρο, φρόντισε να του το επιστρέψεις πριν από τη δύση του ήλιου, γιατί είναι το μοναδικό του σκέπασμα, με το οποίο προστατεύεται από το κρύο.*

Αν συναντήσεις το βόδι του εχθρού σου ή το υποζύγιό του να περιπλανιέται, πρέπει να το οδηγήσεις στον αφέντη του.*

Αν κάποιος κάψει ενός τον αγρό ή τον αμπελώνα ή αφήσει τα ζώα του ελεύθερα να βόσκουν στο χωράφι του άλλου, τότε ο δράστης θα δώσει αποζημίωση μέρος από τα καλύτερα προϊόντα του δικού του αγρού και του δικού του αμπελώνα.

β) Η συμπεριφορά προς τους ξένους και τους αδύναμους

Δεν πρέπει να καταπιέζετε ξένο, ούτε να τον εκμεταλλεύεστε, γιατί κι εσείς ήσασταν κάποτε ξένοι στην Αίγυπτο.

Όταν θερίζετε τα χωράφια σας, μην κόβετε τα στάχυα ως την τελευταία γωνιά του χωραφιού σας. Και μη γυρίζετε πίσω, μετά το θερισμό, για να μαζέψετε τα στάχυα που παράπεσαν. Ούτε να γυρνάτε πίσω στο αμπέλι σας για να μαζέψετε τα τσαμπιά που έμειναν ή τις ρώγες που έχουν πέσει. Να τ' αφήνετε για το φτωχό και για τον ξένο.

Όταν δανείζεις χρήματα σε ένα φτωχό συμπολίτη σου, μην του φέρεσαι όπως οι άλλοι δανειστές. Μην του ζητάς τόκο.

Μην εκμεταλλεύεσαι ποτέ το μισθωτό, το δυστυχισμένο και το φτωχό συμπατριώτη σου ή τον ξένο που ζει σε μια από τις πόλεις της χώρας σου. Να του δίνεις κάθε μέρα το ημερομίσθιό του πριν απ' τη δύση του ήλιου. Γιατί είναι φτωχός και το έχει ανάγκη.

γ) Η απονομή της δικαιοσύνης

Οι δικαστές *δε θα διαστρεβλώνετε το δίκαιο, δε θα μεροληπτείτε* και δε θα δέχεστε δωροδοκία*, γιατί το δώρο τυφλώνει τα μάτια των σοφών και διαστρέφει τα λόγια των δικαίων.*

Ένας μόνο μάρτυρας δεν αρκεί για να καταδικαστεί κάποιος που κατηγορείται για οποιοδήποτε έγκλημα, παρανομία ή αμαρτία... Οι δικαστές να εξετάζουν καλά την υπόθεση.

δ) Ο νόμος της δεκάτης

Κάθε χρόνο θα ξεχωρίζετε το ένα δέκατο από ... όλη τη σοδειά που θα σας δίνουν τα χωράφια σας. Θα τα πηγαίνετε στον τόπο που θα έχει διαλέξει ο Κύριος, ο Θεός σας, για να λατρεύετε το όνομά του...

Στο τέλος κάθε τρίτης χρονιάς θα χωρίζετε τη δεκάτη από τη σοδειά σας εκείνης της χρονιάς και θα την καταθέτετε στις πόλεις σας. Οι λευίτες, που δεν έχουν κληρονομικό μερίδιο, καθώς και οι ξένοι, τα ορφανά και οι χήρες της πόλης θα μπορούν να έρχονται να τρώνε απ' αυτά και να χορταίνουν.

ε) Το σαββατικό και το ιωβηλαίο έτος

Έξι χρόνια θα σπέρνετε τα χωράφια σας, θα κλαδεύετε τα αμπέλια σας και θα συνάζετε τη σοδειά. Ο έβδομος χρόνος, όμως, θα είναι σαββατικός, ένα έτος για ν' αναπαυθεί η γη... Εκείνο το χρόνο δε θα σπείρετε τα χωράφια σας, ούτε θα κλαδέψετε τα αμπέλια σας... Θα είναι χρόνος αγρανάπαυσης...

Έπειτα θα μετρήσετε ... συνολικά σαράντα εννιά χρόνια ... και το πεντηκοστό *θα το ανακηρύξετε άγιο. Είναι το ιωβηλαίο έτος.* Τότε *θα κηρύξετε απελευθέρωση για όλους τους κατοίκους της χώρας. Κάθε ιδιοκτησία που έχει πουληθεί, θα επιστραφεί στον αρχικό ιδιοκτήτη της και καθένας που έχει πουληθεί ως δούλος, θα γυρίσει στην οικογένειά του.*

στ) Καταδίκη της ειδωλολατρίας

Όταν θα μπείτε στη χώρα που σας δίνει ο Κύριος, ... δεν πρέπει να μάθετε να τηρείτε τα βδελυρά έθιμα εκείνων των εθνών. Δε θα βρεθεί κανείς ανάμεσά σας που να προσφέρει το γιο του ή την κόρη του να καούν θυσία ή που ν' ασκεί μαντεία ή οιωνοσκοπία* ή απόκρυφες τέχνες ή μαγεία...*

Εργασία στην τάξη

1. Από πού προερχόταν και πού στηριζόταν ο Νόμος των Ισραηλιτών;
2. Γιατί ο Νόμος τους ονομαζόταν Μωσαϊκός;
3. Αξιολογήστε τις νομικές διατάξεις που διαβάσατε. Στηρίξτε τις απαντήσεις σας σε επιχειρήματα.
4. Παρουσιάστε φανταστικά παραδείγματα που να αποδεικνύουν ότι η ζωή της ισραηλιτικής κοινότητας βελτιωνόταν, όταν οι άνθρωποι τηρούσαν τις διατάξεις του Μωσαϊκού Νόμου.
5. Χωριστείτε σε ομάδες και επεξεργαστείτε τους νόμους προσπαθώντας να αναγνωρίσετε αν τα προβλήματα που επιχειρούν να αντιμετωπίσουν έχουν επιλυθεί στις μέρες μας.

Νόμος Law Loi Gesetz Legge Ley Закон

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Στις μέρες μας πολλοί αγνοούν το σύνολο του Μωσαϊκού Νόμου. Γνωρίζουν όμως τη διάταξη *«ὀφθαλμόν ἀντί ὀφθαλμοῦ καί ὀδόντα ἀντί ὀδόντος»* και τη χρησιμοποιούν ως επιχείρημα για να αποδείξουν τη σκληρότητα αυτού του Νόμου. Ας σκεφτούμε: Μιλάμε για 3000 χρόνια πριν, όταν η βία και η σκληρότητα ήταν φυσική κατάσταση. Ας προσέξουμε τη διάταξη: Δεν προτρέπει τον άνθρωπο να εκδικηθεί, αλλά να περιορίσει την εκδικητικότητά του βάζοντας ένα φραγμό. Το νόημα της διάταξης είναι: Αν κάποιος σου έκανε κακό και συ νομίζεις ότι πρέπει να του το ανταποδώσεις, η τιμωρία του να μην είναι μεγαλύτερη από το κακό που έκανε. Να περιοριστείς, δηλαδή, στο ίδιο κακό και όχι να κάνεις μεγαλύτερο. Ύστερα απ’ αυτές τις διευκρινίσεις και τα όσα μάθατε στο μάθημα τι θα είχατε να πείτε σ’ ένα σύγχρονο άνθρωπο που θεωρεί το Μωσαϊκό Νόμο ως ένα σκληρό νόμο;
2. Στο **Δευτερονόμιο** διαβάζουμε: *«Πρέπει να καταλάβετε καλά ότι, όπως εκπαιδεύει ένας το παιδί του, έτσι σας εκπαίδευσε ο Κύριος ο Θεός σας»* (Δευτ 8, 5). Τι σας κάνει να σκεφτείτε για το ρόλο του Νόμου στη ζωή του λαού;
3. Υπογραμμίστε δύο διατάξεις που σας φαίνονται σπουδαίες – για την εποχή τους ή και για τη δική μας – και εξηγήστε με επιχειρήματα την επιλογή σας.

Ελέγχω τι έμαθα

1. Πώς ήταν οργανωμένοι οι Ισραηλίτες κατά την περίοδο των Κριτών;
2. Τι ήταν αυτό που τους συνέδεε;
3. Πώς ονομαζόταν ο Νόμος τους και γιατί;
4. Τι είδους σχέσεις ρύθμιζε ο νόμος;
5. Τι προβλεπόταν για τους φτωχούς και τους ξένους;
6. Τι προβλεπόταν για το ρόλο των δικαστών;
7. Τι ήταν η δεκάτη;
8. Τι ήταν και τι ρόλο έπαιζε το σαββατικό έτος;
9. Τι ήταν και τι ρόλο έπαιζε το ιωβηλαίο έτος;
10. Ποιες ειδωλολατρικές συνήθειες απαγορεύονταν αυστηρά;

Η εγκατάσταση των φυλών στη Χαναάν

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Οι νόμοι είναι αναγκαίοι για τη ζωή μιας οργανωμένης κοινωνίας. Βρείτε παραδείγματα από την καθημερινή ζωή που να το αποδεικνύουν.
2. Σε συνεργασία με συμμαθητές σας γράψτε μια σειρά διατάξεων / υποδείξεων που κατά την κρίση σας θα διευκόλυναν να δείχνουμε: α) θετική στάση προς τους ξένους που ζούν στη χώρα μας, β) σεβασμό για το περιβάλλον και τα ζώα.

14. Δαβίδ, ο δοξασμένος βασιλιάς του Ισραήλ

Ο βασιλιάς Δαβίδ, μικρογραφία από χειρόγραφο του 13ου αι. στη Μονή Σταυρονικήτα (Άγιον Όρος)

Η χρίση του βασιλιά
Την τελούσε ένας άνθρωπος του Θεού, προφήτης ή ιερέας, χύνοντας λάδι στο κεφάλι του βασιλιά. Μ' αυτόν τον τρόπο δηλωνόταν με ένα εξωτερικό σημείο (το λάδι) ότι ο άνθρωπος αυτός ήταν εκλεγμένος από το Θεό να γίνει όργανό του για τη διακυβέρνηση του λαού. Έτσι, ο βασιλιάς λεγόταν χριστός (= χρισμένος) και αναγνωριζόταν ως άξιος μιας μεγάλης αποστολής. Η εβραϊκή λέξη για το **«χριστός»** είναι **«Μεσσίας»** και δινόταν στο διάδοχο του βασιλικού θρόνου του Δαβίδ.

α) Ο πρώτος βασιλιάς: ο Σαούλ

Οι Ισραηλίτες, παρά τις προειδοποιήσεις του Σαμουήλ για τους κινδύνους της βασιλείας (όπως τις είδαμε στο μάθημα 12), επέμεναν λέγοντας *«... θέλουμε βασιλιά, για να είμαστε κι εμείς σαν τα άλλα έθνη...».* Με την υπόδειξη του Θεού, λοιπόν, ο Σαμουήλ έχρισε βασιλιά ένα νέο και ωραίο άνδρα από τη φυλή Βενιαμίν, το Σαούλ, τονίζοντας *«ο Κύριος σε έχρισε άρχοντα στο λαό που του ανήκει».*

Ο Σαούλ ήταν γενναίος πολεμιστής και νίκησε πολλούς εχθρούς των Ισραηλιτών. Παρά τα χαρίσματά του όμως απομακρύνθηκε από το Θεό. Γι' αυτό *ο Σαμουήλ όσο ζούσε ήταν ... βαθιά λυπημένος γι' αυτόν.*

β) Ο Σαμουήλ χρίει κρυφά έναν άλλο βασιλιά: ο Δαβίδ

Μετά από καιρό ο Θεός υπέδειξε στο Σαμουήλ να χρίσει βασιλιά, κρυφά από το Σαούλ, ένα ταπεινό βοσκόπουλο από τη Βηθλεέμ. Ήταν ο Δαβίδ, ο μικρότερος γιος του Ιεσσαί από τη φυλή του Ιούδα. *Ήταν ξανθός, με σπινθηροβόλο βλέμμα κι ωραίο πρόσωπο... Ο Σαμουήλ πήρε το δοχείο με το λάδι και τον έχρισε βασιλιά μπροστά στους αδερφούς του. Από τότε ο Θεός ήταν πάντα μαζί του...*

Ο Δαβίδ βρέθηκε στην αυλή του Σαούλ να παίζει το ψαλτήρι και να τον ψυχαγωγεί. Έγινε πολύ φίλος με το γιο του βασιλιά, Ιωνάθαν, *που αγαπούσε το Δαβίδ σαν τον εαυτό του. Έβγαλε μάλιστα το μανδύα που φορούσε και του τον έδωσε. Επίσης του έδωσε την πανοπλία, το ξίφος, το τόξο και τη ζώνη του.* Ο Δαβίδ, καθώς ήταν έξυπνος και γενναίος, *έφερνε σε πέρας με επιτυχία οποιαδήποτε αποστολή του ανέθετε ο Σαούλ. Έτσι, τον όρισε αρχηγό του στρατού του...* Με τον καιρό έγινε τόσο αγαπητός στο λαό, ώστε οι άνθρωποι να τραγουδούν στους δρόμους: *«Ο Σαούλ νίκησε χιλιάδες, μα ο Δαβίδ νίκησε μυριάδες!».* Όλα αυτά έκαναν το Σαούλ να αισθανθεί ζήλια και μίσος κατά του Δαβίδ. Αρκετές φορές προσπάθησε να τον εξοντώσει. Ο Δαβίδ όμως σώθηκε χάρη στη βοήθεια του Θεού και του αδελφικού του φίλου Ιωνάθαν, ο οποίος προστάτευε το φίλο του από το φθόνο του πατέρα του. Για να γλιτώσει ο Δαβίδ δραπέτευσε, κρύφτηκε στα βουνά και έζησε ανάμεσα στους Φιλισταίους. Παρ' όλα αυτά, όταν ο Σαούλ κι οι γιοι του σκοτώθηκαν σε κάποια μάχη, ο Δαβίδ λυπήθηκε βαθύτατα. Μετά επέστρεψε στη χώρα και αναγνωρίστηκε βασιλιάς.

γ) Ο Δαβίδ βασιλιάς όλων των Ισραηλιτών

Όλες οι φυλές των Ισραηλιτών ήρθαν ... στο Δαβίδ στη Χεβρών και του είπαν: «Εμείς είμαστε σάρκα σου και αίμα σου...» ... κι εκείνος έκανε μαζί τους συμφωνία ενώπιον του Κυρίου.

Και έχρισαν το Δαβίδ βασιλιά του Ισραήλ. Ο Δαβίδ ήταν τριάντα ετών όταν έγινε βασιλιάς και βασίλεψε σαράντα χρόνια. Νίκησε τους Φιλισταίους και ένωσε όλες τις φυλές του Ισραήλ. Κατάφερε πολλές νίκες ενάντια σε όλους τους εχθρούς του λαού και επεξέτεινε τα σύνορα του κράτους. *Έτσι, ο Δαβίδ γινόταν συνεχώς ισχυρότερος…* Στα ποιήματά του ωστόσο διαβάζουμε ότι ο ίδιος αναγνώριζε τη βοήθεια του Θεού πίσω από όλα τα κατορθώματά του:

Εσύ είσαι, Κύριε, το καταφύγιό μου, το φρούριό μου…
Μου 'δωσες την ασπίδα που μ' έσωσε.
Η απάντησή σου στην προσευχή μου, με κάνει δυνατό.
Εσύ ανοίγεις δρόμο μπρος στα βήματά μου
και σταθερά τα πόδια μου πατούν…

Όμως ο Δαβίδ έπεσε σε ένα μεγάλο λάθος. Ερωτεύθηκε μια παντρεμένη γυναίκα, τη Βηρσαβεέ. Για να την αποκτήσει, έστειλε το σύζυγό της στην πρώτη γραμμή της μάχης, ώστε να σκοτωθεί. Όταν το φριχτό σχέδιο πραγματοποιήθηκε, *ο Δαβίδ έστειλε και την πήρε στο σπίτι του κι έγινε γυναίκα του και του γέννησε γιο.* Τότε ... *ο Κύριος έστειλε στο Δαβίδ τον προφήτη Νάθαν* ... που τον έλεγξε σκληρά για το λάθος του. Ο Δαβίδ συναισθάνθηκε το βαρύ του αμάρτημα και συντετριμμένος ομολόγησε στο Νάθαν: *«Αμάρτησα* μπροστά *στον Κύριο!».*

δ) Η Ιερουσαλήμ πρωτεύουσα του ενωμένου κράτους

Στο κέντρο περίπου της Παλαιστίνης, χτισμένη πάνω σ' ένα ύψωμα που οι τρεις πλευρές του περικλειόταν από κοιλάδες, βρισκόταν η πόλη των Ιεβουσαίων Ιερουσαλήμ. Οι κάτοικοί της πίστευαν ότι ήταν απόρθητη. Ωστόσο, *ο Δαβίδ κυρίεψε το φρούριο της Σιών που ονομάστηκε στη συνέχεια «Πόλη Δαβίδ»* ... *και την έκανε πρωτεύουσα του νέου κράτους. Στη συνέχεια έχτισε κι άλλα οχυρωματικά έργα* ... *καθώς επίσης και την κατοικία του.* Με μια θριαμβευτική πομπή μετέφερε και τοποθέτησε την Κιβωτό της Διαθήκης σε μια σκηνή δίπλα στο παλάτι του. Η Ιερουσαλήμ για τους Ισραηλίτες δεν ήταν μόνο η πρωτεύουσα του κράτους, αλλά και ιερή πόλη, όπου βασίλευε ο «χριστός» του Θεού βασιλιάς Δαβίδ.

Όταν ο βασιλιάς πέθανε, ... τον έθαψαν στην Πόλη Δαβίδ.

Η μεταφορά της Κιβωτού της Διαθήκης, τοιχογραφία του Θεοφάνη στη Μονή Σταυρονικήτα (16ος αι., Άγιον Όρος)

Η σημερινή Ιερουσαλήμ

Ίσως δεν υπάρχει άλλη πόλη στον κόσμο που αγαπήθηκε και διεκδικήθηκε με τόσο πάθος όσο η Ιερουσαλήμ. Κι αυτό επειδή θεωρείται τόπος ιερός και από τις τρεις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες. Ψηλά τείχη μήκους 4 χλμ. με 8 πύλες εισόδου κλείνουν από παντού την παλιά πυκνοχτισμένη πόλη. Στα δυτικά της από τις αρχές του 20ού αι. άρχισε να κτίζεται η σύγχρονη Ιερουσαλήμ.

Σήμερα, στην παλιά πόλη οι στενοί δρόμοι και τα καταστήματα σφύζουν* από ζωή. Καμπαναριά και μιναρέδες* γειτονεύουν στενά, υψώνοντας προς τον ουρανό τις προσευχές τριών θρησκειών και πολλών διαφορετικών ομολογιών*. Για τους χριστιανούς το σημαντικότερο προσκύνημα στην πόλη είναι *ο Ναός της Αναστάσεως* (μέσα σ' αυτόν υπάρχουν ο *Γολγοθάς* και ο *Πανάγιος Τάφος*). Για τους μουσουλμάνους το σημαντικότερο προσκύνημα είναι το *τέμενος του Ομάρ*, πάνω στο λόφο του Βράχου, όπου για δεκατρείς αιώνες προσκυνούν το βράχο της θυσίας του Αβραάμ. Στη ρίζα του λόφου του Βράχου βρίσκεται ο πιο ιερός τόπος για τους ισραηλίτες όλου του κόσμου: το *Τείχος των Δακρύων*, ένα απομεινάρι του Ναού τους, ο οποίος καταστράφηκε ολοσχερώς το 70 μ.Χ. και έκτοτε δεν ξαναχτίστηκε.

Αιώνες τώρα στην Ιερουσαλήμ κάθε βδομάδα επικρατεί ο ίδιος ρυθμός. Κάθε Παρασκευή γιορτάζουν οι μουσουλμάνοι. Το Σάββατο οι ισραηλίτες και την Κυριακή οι χριστιανοί.

Όμως τα τελευταία χρόνια η ατμόσφαιρα είναι συνεχώς ηλεκτρισμένη στην πόλη. Διαμαρτυρίες, φανατισμοί, ακρότητες είναι τα χαρακτηριστικά της καθημερινής ζωής. Ελικόπτερα πετούν συνεχώς πάνω απ' την πόλη. Και μαζί ο ήχος από τις καμπάνες και το κάλεσμα του μουεζίνη* για προσευχή. Ο καθένας μας εύχεται να έρθει μια εποχή που οι άνθρωποι θα ακούσουν το μήνυμα της αγάπης και η ειρήνη θα επικρατήσει στην Ιερουσαλήμ.

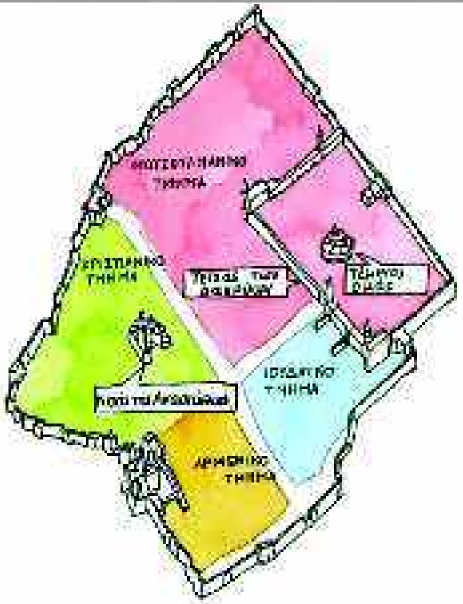

Η παλιά πόλη της Ιερουσαλήμ (= πόλη της ειρήνης) είναι σήμερα χωρισμένη σε τέσσερα τμήματα: χριστιανικό, αρμενικό, ιουδαϊκό και μουσουλμανικό.

Εργασία στην τάξη

1. Ποιος υποδείκνυε και ποιος στήριζε τους βασιλείς; Τι νομίζετε ότι σήμαινε αυτό για το ρόλο τους; (βλ. και το σχετικό παράθεμα).
2. Αξιολογήστε το έργο του Δαβίδ. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το μεγαλύτερο επιτεύγμά του και γιατί;
3. Εντοπίστε σημεία του μαθήματος όπου γίνεται λόγος για τη σχέση του Δαβίδ με το Θεό και χαρακτηρίστε την.
4. Περιγράψτε την εικόνα του αγιογράφου Θεοφάνη (σελ. 77). Επινοήστε έναν πρωτότυπο τίτλο.
5. Πώς φαντάζεστε μια μέρα στη σημερινή Ιερουσαλήμ;

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Διαβάστε προσεκτικά τα αποσπάσματα από την Καινή Διαθήκη που ακολουθούν. Στη συνέχεια προσπαθήστε να αναγνωρίσετε τη σχέση του Δαβίδ με τον Ιησού Χριστό:

Ο αρχάγγελος Γαβριήλ στη Μαρία:
Θα γεννήσεις γιο και θα τον ονομάσεις Ιησού. Αυτός θα γίνει μέγας και θα ονομαστεί Υιός του Υψίστου. Σ' αυτόν θα δώσει ο Κύριος ο Θεός το θρόνο του Δαβίδ, του προπάτορά του. Θα βασιλέψει για πάντα στους απογόνους του Ιακώβ και η βασιλεία του δε θα έχει τέλος. **Λκ 1, 31-33**

Ο Χριστός στους Φαρισαίους:
Εκεί που ήταν συγκεντρωμένοι οι Φαρισαίοι, τους ρώτησε ο Ιησούς: «Τι νομίζετε για το Μεσσία; Ποιανού απόγονος είναι;». Του απαντούν: «Του Δαβίδ». **Μτ 22, 41-42**

Ο Απόστολος Παύλος στην επιστολή του προς τους Ρωμαίους:
Ο Θεός είχε προαναγγείλει με τους προφήτες του στις Άγιες Γραφές το ευαγγέλιο για τον Υιό του, τον Ιησού Χριστό, ... ο οποίος, ως άνθρωπος, γεννήθηκε από τη γενιά του Δαβίδ, αποδείχθηκε όμως Υιός Θεού... **Ρωμ 1, 2-3**

2. Το λάδι στην Παλαιά Διαθήκη είναι σημάδι της ευλογίας και της χάρης που δίνεται από το Θεό στους ανθρώπους. Σκεφτείτε περιπτώσεις στη λατρευτική ζωή της εκκλησίας στις οποίες με το λάδι μεταδίδονται πνευματικά χαρίσματα στους ανθρώπους.
3. Ποια στοιχεία της προσωπικότητας του Δαβίδ νομίζετε ότι εκφράζονται στο άγαλμα του Μιχαήλ Αγγέλου;

Ελέγχω τι έμαθα

1. Ποιος ήταν ο πρώτος βασιλιάς του Ισραήλ και ποιος τον έχρισε;
2. Ποια ήταν η καταγωγή του Δαβίδ;
3. Για ποιο λόγο ο Δαβίδ χρίστηκε κατ' αρχάς κρυφά;
4. Πώς διασώθηκε ο Δαβίδ από την οργή του Σαούλ;
5. Πόσα χρόνια βασίλεψε και ποια ήταν τα έργα του;
6. Για ποιο λάθος του τον έλεγξε ο προφήτης Νάθαν;
7. Ποια ήταν η πρωτεύουσα του ενιαίου κράτους του Ισραήλ και πώς αλλιώς ονομάστηκε;
8. Τι σήμαινε η πόλη αυτή για τους Ισραηλίτες;
9. Πώς γινόταν η χρίση του βασιλιά, τι σήμαινε αρχικά η λέξη «χριστός» και ποια είναι η αντίστοιχη εβραϊκή λέξη;
10. Σε ποιον έδιναν την ονομασία «χριστός» οι Ισραηλίτες;

Ο Δαβίδ, του Μιχαήλ Αγγέλου (16ος αι.)

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Μαζέψτε από τον ημερήσιο τύπο πληροφορίες και ειδήσεις για τη σύγχρονη Ιερουσαλήμ και τα προβλήματα των σημερινών κατοίκων της. Παρουσιάστε τα στην τάξη.
2. Σε συνεργασία με τον καθηγητή της Βιολογίας συζητήστε γύρω από τη χρήση και τη σημασία της ελιάς και του λαδιού για τους λαούς της αρχαιότητας, αλλά και τους σύγχρονους.
3. Βρείτε στοιχεία για τα σπουδαιότερα μνημεία της Ιερουσαλήμ, χριστιανικά αλλά και άλλων θρησκειών.

15. Οι Ψαλμοί, ποιήματα και τραγούδια για το Θεό

Το βιβλίο των **Ψαλμών** είναι μια συλλογή 150 ποιημάτων. Είναι το πιο γνωστό και αγαπητό βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης. Οι «Ψαλμοί» πήραν το όνομά τους από το ψαλτήρι, ένα δεκάχορδο μουσικό όργανο που συνόδευε το τραγούδι τους. Το βιβλίο των Ψαλμών συνδέθηκε με το όνομα του βασιλιά Δαβίδ, επειδή δεν ήταν μόνο μουσικός, αλλά είχε και τη φήμη σπουδαίου ποιητή. Τα ποιήματα των Ψαλμών ήταν βέβαια ύμνοι για τον ιουδαϊκό Ναό και τη Συναγωγή, αλλά έγιναν οι πιο αγαπητοί ύμνοι και για τη χριστιανική Εκκλησία. Σε κάθε χριστιανική ακολουθία απαγγέλλονται στίχοι ή ολόκληροι ψαλμοί. Ας γνωρίσουμε μερικούς πολύ χαρακτηριστικούς:

Σπλαχνίσου με, Θεέ, μες στην αγάπη σου·
μες στην αμέτρητη ευσπλαχνία σου
συγχώρησε τα ανομήματά μου.
Πλύνε με ολόκληρον απ' την παράβασή μου.
Από την αμαρτία μου καθάρισέ με.
Το ξέρω εγώ καλά το κρίμα μου,
το σφάλμα μου αδιάκοπα είναι
στα μάτια μου μπροστά.
Σ' εσένα, σ' εσένα προπαντός αμάρτησα,
κι ό,τι κακό, ενώπιόν σου το έκανα…
*Καθάρισέ με με ύσσωπο**
κι οι αμαρτίες μου θα εξαλειφθούν.
Πλύνε με, κι απ' το χιόνι λευκότερος θα γίνω.
Τις αμαρτίες μου παράβλεψε
κι εξάλειψε όλες τις παραβάσεις μου.
Φτιάξε μου, Θεέ, μια καθαρή καρδιά.

Ψαλμ 50

Τα μουσικά όργανα των Ισραηλιτών

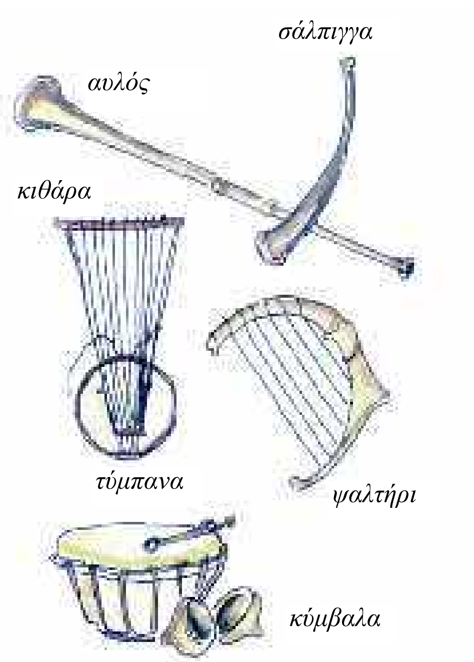

Σπλαχνίσου με, Θεέ, σπλαχνίσου με,
γιατί σ' εσένα ζήτησε η ψυχή μου καταφύγιο.
Στον ίσκιο απ' τις φτερούγες σου γυρεύω προστασία,
ώσπου να φύγει ο κίνδυνος…
Πήρε θάρρος η καρδιά μου, Θεέ μου,
πήρε κουράγιο η καρδιά μου...
Θα τραγουδήσω και θα παίξω μουσική…
Ηχήστε, ψαλτήρι και κιθάρα.
Θέλω εγώ τον ήλιο να ξυπνήσω…
Θα σε δοξολογήσω, Κύριε,
μπροστά σ' όλους τους λαούς,
θα σε υμνήσω ανάμεσα στα έθνη,
γιατί έλαμψε η αγάπη σου ως τον ουρανό
και η αλήθεια σου ως τα σύννεφα.
Φανερώσου στα ουράνια, Θεέ μου,
και σ' όλη τη γη ας απλωθεί η δόξα σου

Ψαλμ 56

Ευλόγησε, ψυχή μου, τον Κύριο,
κι όλη μου η ύπαρξη το άγιο όνομά του.
Ευλόγησε, ψυχή μου τον Κύριο,
και μην ξεχνάς όλες τις ευεργεσίες του.
Αυτόν που συγχωρεί όλα τα λάθη σου,
αυτόν που τις αρρώστιες σου γιατρεύει.
Αυτόν που λυτρώνει τη ζωή σου απ' τη φθορά,
που σε στολίζει με έλεος κι αγάπη...
Σκορπίζει ευεργεσίες ο Κύριος
και δικαιώνει εκείνους που αδικούνται.
Όπως σπλαχνίζεται ο πατέρας τα παιδιά του,
έτσι σπλαχνίζεται ο Κύριος εκείνους που τον σέβονται.
Ευλογείτε τον Κύριο όλα τα δημιουργήματά του σ' όλο το σύμπαν του!
Ευλόγησε κι εσύ ψυχή μου τον Κύριο!

Ψαλμ 102

Κύριε, Θεέ μου, πόσο μεγάλος είσαι!
Ντύθηκες λαμπρότητα και μεγαλοπρέπεια.
Φόρεσες για μανδύα σου το φως...
τα σύννεφα τα κάνεις άρμα σου
πορεύεσαι πάνω στου ανέμου τα φτερά.
Κάνεις πηγές να τρέχουν στα φαράγγια,
ανάμεσα απ' τα βουνά κυλούν νερά.
Ποτίζονται όλα τα ζώα του αγρού...
Στις όχθες τους πουλιά χτίζουν φωλιές,
ανάμεσα στους θάμνους κελαηδούνε...
Κάνεις χορτάρι να βλασταίνει για τα ζώα
κι άλλα φυτά για τη δούλεψη των ανθρώπων
έτσι που να μπορούν από τη γη
να παίρνουν την τροφή τους...
Έκανες το φεγγάρι για το μέτρημα του χρόνου·
ο ήλιος ξέρει πότε πάει στη δύση του...
Πόσο θαυμαστά είναι τα έργα σου Κύριε!
Τα 'κανες όλα με σοφία, και γέμισες ολάκερη τη γη!
Ανοίγεις το χέρι σου κι ολόκληρο το σύμπαν γεμίζει αγαθά!
Γυρνάς το πρόσωπό σου κι όλα ταράζονται...
Στέλνεις όμως την πνοή σου, κι όλα αμέσως ζωντανεύουν,
και ξανακάνεις νέο το πρόσωπο της γης...

Ψαλμ 103

Στους ψαλμούς ο πιστός πολύ συχνά *αινεί, ευλογεί, δοξάζει* το Θεό. Ομολογεί, δηλαδή, ότι αναγνωρίζει τις ευεργεσίες και τις δωρεές που ο Θεός του προσφέρει και τον ευχαριστεί γι' αυτές. Με άλλα λόγια είναι μια φωνή ευγνωμοσύνης του ανθρώπου προς τον Πλάστη του, επειδή νιώθει την ανάγκη να έχει μια ζωντανή σχέση μαζί του.

Εργασία στην τάξη

1. Αφού διαβάσετε τους ψαλμούς του μαθήματος, φανταστείτε: Σε ποια διάθεση βρίσκεται ο κάθε ποιητής; Τι είδους εμπειρία ζωής νομίζετε ότι εκφράζει;
2. Στους ψαλμούς του μαθήματος: πώς αισθάνεται κάθε φορά ο ποιητής το Θεό; Τι είδους σχέση έχει μαζί του;
3. Καταγράψτε χαρακτηριστικά του Θεού που μπορείτε να αναγνωρίσετε στους ψαλμούς που διαβάσατε:

4. Οι παρακάτω φράσεις ανήκουν στους ψαλμούς του μαθήματος, όπως όμως ακούγονται στις χριστιανικές ακολουθίες. Σε συνεργασία με το διπλανό σας βρείτε και υπογραμμίστε τη μετάφρασή τους στο μάθημα και κατόπιν βάλτε στο πλαίσιο τον αριθμό του αντίστοιχου ψαλμού.

Ἐλέησόν με ὁ Θεός κατά τό μέγα ἔλεός σου	
Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας	
Εὐλόγει ἡ ψυχή μου, τὸν Κύριον	
Ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων σου ἐλπιῶ	

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

1. Οργανώστε μια επίσκεψη στο ναό της ενορίας σας και συζητήστε με τον ιερέα σε ποιες ακολουθίες διαβάζονται ολόκληροι ψαλμοί.
2. Βρείτε ένα μουσικό κομμάτι ή συνθέστε ένα δικό σας που νομίζετε πως θα ταίριαζε με έναν από τους ψαλμούς του μαθήματος. Ζωγραφίστε ένα θέμα εμπνευσμένο από τους ψαλμούς ή κάποια από τις εικόνες τους.
3. Συζητήστε με το φιλόλογό σας για το ρόλο των ψαλμών στη διατήρηση της γλώσσας και της εθνικής συνείδησης των Ελλήνων στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας.

Ψαλμοί Psalms Psaumes Psalmen Salmi Salmos Псалмы

16. Σολομών, ο σοφός βασιλιάς του Ισραήλ

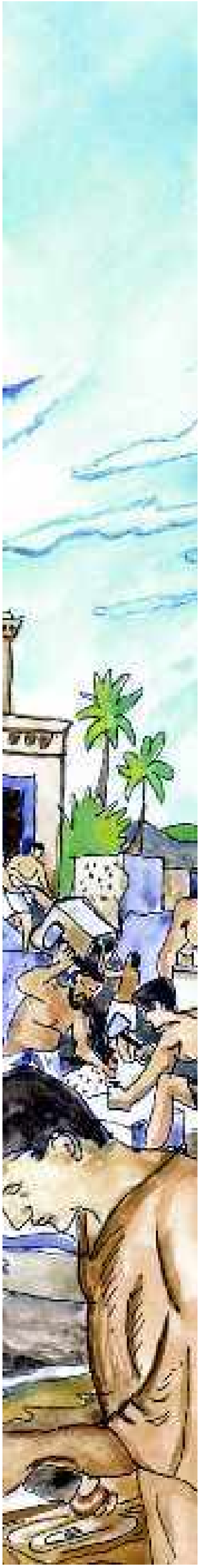

α) Ο Σολομών χρίεται βασιλιάς

Ο Δαβίδ όρισε διάδοχό του όσο ακόμα ζούσε. Ήταν ο Σολομών, ο γιος που είχε αποκτήσει με τη Βηρσαβεέ. Η χρίση του νέου βασιλιά έγινε με λαμπρότητα. *Ο ιερέας Σαδώκ πήρε το κέρας του λαδιού από τη σκηνή και έχρισε το Σολομώντα. Μετά σάλπισαν με τη σάλπιγγα κι όλος ο λαός φώναξε: «Ζήτω ο βασιλιάς Σολομών»...*

Όταν ο Δαβίδ αισθάνθηκε πως πλησίαζε ο καιρός να πεθάνει, έδωσε στο γιο του πολλές οδηγίες και συμβουλές. Η κυριότερη απ' όλες ήταν να ζει σύμφωνα με το θέλημα του Θεού.

β) Ο βασιλιάς ζητάει σοφία από το Θεό

Κάποτε ο βασιλιάς πήγε στη Γαβαών να θυσιάσει... Τη νύχτα εκείνη ... του παρουσιάστηκε ο Κύριος, ο Θεός, σε όνειρο και του είπε: «Ζήτησέ μου τι θέλεις να σου δώσω». Ο Σολομών απάντησε: «Κύριε, εσύ έδειξες μεγάλη αγάπη ... στο Δαβίδ, τον πατέρα μου... Και τώρα, ... Θεέ μου, εσύ έκανες βασιλιά εμένα ... που είμαι πολύ νέος ... και έτσι *βρέθηκα επικεφαλής του εκλεκτού λαού σου... Δώσε μου, λοιπόν, Κύριε, τη σοφία που χρειάζομαι για να διοικώ το λαό σου και να διακρίνω τι είναι καλό και τι κακό γι' αυτούς, γιατί χωρίς αυτήν την ικανότητα ποιος θα μπορούσε να κυβερνήσει;».*

γ) Μια λαμπρή εποχή για τον ισραηλιτικό λαό

*Ο Θεός είχε δώσει στο Σολομώντα σοφία και γνώση πάρα πολύ μεγάλη και ασυνήθιστη ευρυμάθεια**. Κυβέρνησε, λοιπόν, το κράτος του με σύνεση για σαράντα χρόνια χαρίζοντας με τη βασιλεία του δύναμη και δόξα στη χώρα. Για να τη διοικεί καλύτερα, τη χώρισε σε δώδεκα περιοχές. *Έχτισε όλες τις πόλεις που θα του χρησίμευαν για ν' αποθηκεύει τις προμήθειές του, τις πόλεις όπου θα στάθμευαν οι άμαξές του ...* και *θα έμεναν οι ιππείς του. Αποπεράτωσε όλες τις κατασκευές που είχε σχεδιάσει στην Ιερουσαλήμ, στο Λίβανο και σ' όλες τις άλλες χώρες της επικράτειάς του. Ο Σολομών συγκέντρωσε πολεμικές άμαξες και ιππικό... Κατασκεύασε, επίσης, πλοία στη Γασιών Γαβέρ ... λιμάνι στην Ερυθρά Θάλασσα ...* πλοία *που έκαναν μακρινά ταξίδια...*

Η φήμη για τη σοφία και τη δύναμη του Σολομώντα εξαπλώθηκε σ' όλη την περιοχή. Ο βασιλιάς έκλεισε *ειρήνη με όλους τους λαούς που συνόρευαν μαζί του* και οι ισχυροί της εποχής επεδίωκαν να είναι σύμμαχοί του. Έτσι, οι Ισραηλίτες *... ζούσαν με ασφάλεια, καλλιεργώντας τ' αμπέλια τους και τις συκιές τους, από τη Δαν έως τη Βέερ - Σεβά, όσο βασίλευε ο Σολομών.*

δ) Ο Ναός του Θεού: το έργο ζωής του Σολομώντα

Ο Δαβίδ είχε ονειρευτεί να κτίσει ένα ναό για τον Κύριο. Ωστόσο, αυτός που έμελλε να πραγματοποιήσει το όνειρό του ήταν ο γιος του, ο Σολομών. Εφτά χρόνια χρειάστηκαν για την ολοκλήρωσή του. Ογδόντα χιλιάδες λατόμοι έκοψαν και πελέκησαν τις πέτρες. Ξυλεία μεταφέρθηκε από το όρος Λίβανο. Τριάντα χιλιάδες εργάτες δούλεψαν για το χτίσιμό του και τρισήμισυ χιλιάδες επιστάτες επέβλεπαν το έργο.

Ο Ναός χτίστηκε στο πιο ψηλό σημείο της Ιερουσαλήμ, πάνω στο λόφο Σιών, δίπλα στο παλάτι του βασιλιά. Σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη, ήταν ένα πέτρινο μακρόστενο κτίριο που χωριζόταν σε τρία τμήματα: τον πρόναο, τα Άγια και τα Άγια των Αγίων, όπου φυλασσόταν η Κιβωτός της Διαθήκης. Οι τοίχοι του Ναού ήταν ντυμένοι με ξύλο κέδρου. Κέδρινη ήταν και η σκεπή. Το κτίριο περιστοιχιζόταν από μεγάλη αυλή.

Τα εγκαίνια του Ναού έγιναν μέσα σε γενική συγκίνηση του λαού. *Ο Σολομών στάθηκε μπροστά στο θυσιαστήριο του Κυρίου απέναντι σ' όλη την ισραηλιτική κοινότητα. Άπλωσε τα χέρια του στον ουρανό και είπε: «Κύριε, Θεέ του Ισραήλ, δεν υπάρχει Θεός όμοιος με σένα στον ουρανό πάνω κι εδώ κάτω στη γη. Τηρείς τη Διαθήκη σου με τους δούλους σου και δεν παύεις να τους αγαπάς... Ας είναι στραμμένο το βλέμμα σου πάνω σ' ετούτο το Ναό μέρα και νύχτα».*

Μια ολόκληρη βδομάδα διήρκεσαν οι γιορτές. Από τότε και μετά η καρδιά του ισραηλιτικού λαού χτυπούσε στην Ιερουσαλήμ. Οι Ισραηλίτες, όπου κι αν ζούσαν, όταν ήθελαν να προσευχηθούν, στρέφονταν προς τη μεριά της ιερής τους πόλης όπου βρισκόταν ο Ναός του Κυρίου.

Δυστυχώς, όμως, η συγκέντρωση τόσο μεγάλης εξουσίας και δόξας έφθειρε το Σολομώντα. Έτσι, *... όταν γέρασε, λάτρεψε άλλους θεούς κι η καρδιά του δεν ήταν αφοσιωμένη στον Κύριο...*

Όταν πέθανε, τον έθαψαν κοντά στον πατέρα του στην Πόλη Δαβίδ.

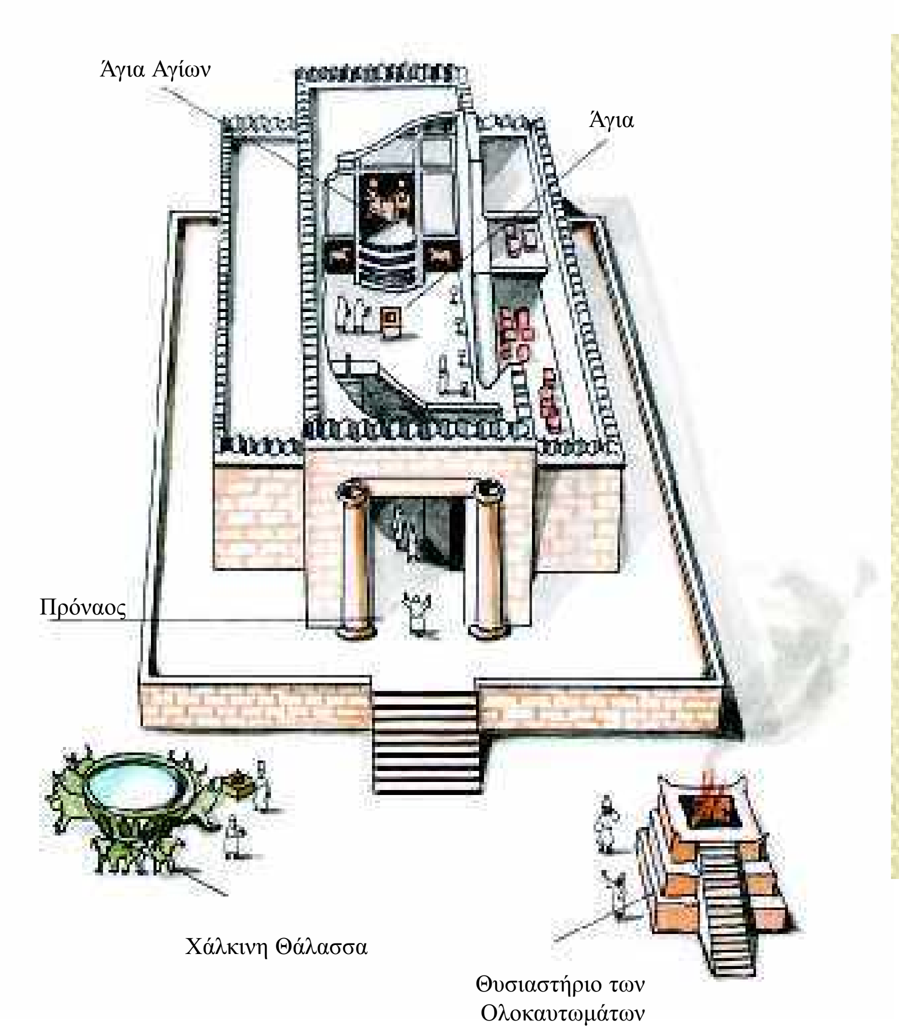

Τα βιβλία της Σοφίας

Σ' όλους τους λαούς της εποχής, όπως και στον Ισραήλ, αναπτύχθηκε ένα ιδιαίτερο φιλολογικό είδος, η *Σοφία*. Πρόκειται για συλλογές παροιμιών, γνωμικών, συμβουλών κ.ά. που αναφέρονται σε πρακτικά θέματα της καθημερινής ζωής κι επιχειρούν να απαντήσουν στο ερώτημα «πώς πρέπει να ζούμε;». Τέτοια «σοφιολογικά» έργα υπάρχουν και στην Παλαιά Διαθήκη. Είναι τα πέντε από τα 7 Ποιητικά - Διδακτικά βιβλία της: **Ιώβ, Παροιμίαι, Εκκλησιαστής, Σοφία Σολομώντος** και **Σοφία Σειράχ**. Εξαιτίας της πολυθρύλητης σοφίας του βασιλιά Σολομώντα τα περισσότερα απ' αυτά (Παροιμίαι, Εκκλησιαστής, Σοφία Σολομώντος) αποδόθηκαν σ' αυτόν.

Ο Ναός του Σολομώντα. (αναπαράσταση)

Εργασία στην τάξη

1. Βρείτε στο χάρτη τις περιοχές που αναφέρονται στα κείμενα.
2. Ποιο θεωρούσε ο Σολομών το σπουδαιότερο χάρισμα για ένα βασιλιά και γιατί; Θεωρείτε πως είναι απαραίτητο και για ένα σύγχρονο πολιτικό ηγέτη; Διατυπώστε την άποψή σας με επιχειρήματα.
3. Γιατί νομίζετε ότι ο Σολομών έθεσε ως κύριο στόχο του το κτίσιμο του Ναού; Τι πέτυχε μ' αυτό;
4. Παρουσιάστε ένα φανταστικό διάλογο ή μια σκηνή που να αποδίδει την ατμόσφαιρα της καθημερινής ζωής των Ισραηλιτών στο διάστημα που κτιζόταν ο Ναός.

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Διαβάστε από την Καινή Διαθήκη το Μτ 6, 29 και 12, 42: Τι επιβεβαιώνεται από όσα μάθατε για το Σολομώντα;
2. Αφού ο δάσκαλός σας σας διαβάσει το Γ Βασ 3, 16-28, μπορείτε να εξηγήσετε με δικά σας λόγια τι εννοούμε μιλώντας για «*σολομώντεια λύση*»;
3. Όπως ήδη είπαμε, στην εποχή των μεγάλων βασιλέων δημιουργούνται για πρώτη φορά συνθέσεις κειμένων της Παλαιάς Διαθήκης, όπου καταγράφονται προφορικές παραδόσεις αιώνων. Με στοιχεία από τα μαθήματά σας φανταστείτε την εποχή. Ποιες νομίζετε πως ήταν οι συνθήκες που ευνόησαν κάτι τέτοιο;

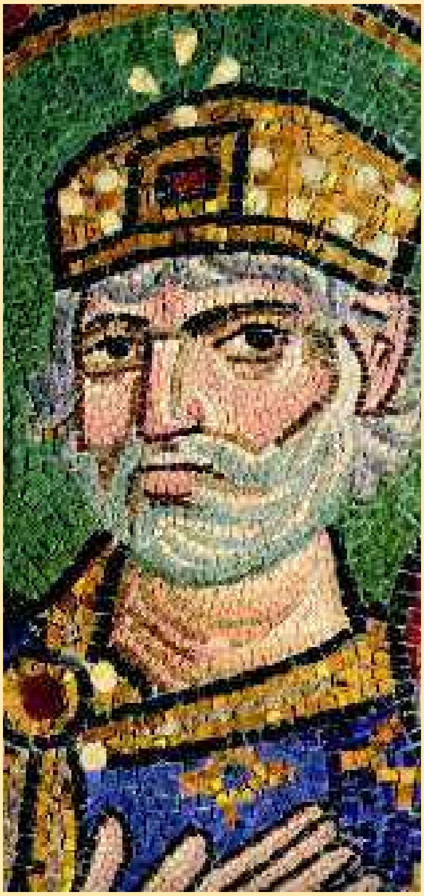

Ο βασιλιάς Σολομών, λεπτομέρεια από το ψηφιδωτό της Ανάστασης (11ος αι, Μονή Δαφνίου, Αθήνα)

Ελέγχω τι έμαθα

1. Πώς έγινε βασιλιάς ο Σολομών;
2. Τι ζήτησε ο Σολομών από το Θεό και τι δείχνει αυτό;
3. Ποιο ήταν το διάστημα της βασιλείας του;
4. Τι κατάφερε να εξασφαλίσει ο Σολομών στο κράτος του;
5. Πού κτίστηκε ο Ναός και πόσο διήρκεσε η κατασκευή του;
6. Πότε και πώς εγκαινιάστηκε ο Ναός;
7. Περιγράψτε το Ναό του Σολομώντα.
8. Ποια ήταν η σημασία του Ναού για τον Ισραήλ;
9. Τι είναι τα βιβλία της Σοφίας και γιατί αποδίδονται στο Σολομώντα;
10. Ποιο ήταν το λάθος του Σολομώντα;

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Οργανώστε μια επίσκεψη στο Αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης σας ή της πλησιέστερης πόλης και ετοιμάστε μια παρουσίαση γύρω από τα εργαλεία και τα οικοδομικά υλικά παλαιότερων εποχών.
2. Σε συνεργασία με τον καθηγητή των Εικαστικών κατασκευάστε μια μακέτα του Ναού του Σολομώντα χρησιμοποιώντας τα στοιχεία από το Γ Βασ 6.
3. Ένα άλλο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης που αποδίδεται στο Σολομώντα είναι το **Άσμα Ασμάτων**. Πρόκειται για ένα ποίημα αγάπης που στάθηκε πηγή έμπνευσης και για Έλληνες λογοτέχνες και καλλιτέχνες – π.χ. μεταφράστηκε από το Γιώργο Σεφέρη και μελοποιήθηκε από το Μάνο Χατζηδάκη και την Τερψιχόρη Παπαστεφάνου. Σε συνεργασία με το φιλόλογο ή τον καθηγητή της Μουσικής βρείτε τα έργα, επιλέξτε αποσπάσματα που σας συγκινούν και παρουσιάστε τα κατάλληλα στο μάθημα των Θρησκευτικών ή των Σπουδών Θεάτρου.

Ξανακοιτώντας τα μαθήματα του Γ΄ κεφαλαίου

Α. Στην Καινή Διαθήκη ο Απ. Παύλος εξυμνεί την **πίστη** των προσώπων της Παλαιάς Διαθήκης και γράφει:

> *Δε θα με πάρει ο χρόνος να διηγηθώ για το Γεδεών, το Βαράκ, το Σαμψών, τον Ιεφθάε, το Δαβίδ, το Σαμουήλ και τους προφήτες. Με την πίστη κατατρόπωσαν βασίλεια, επέβαλαν το δίκαιο, πέτυχαν την πραγματοποίηση των υποσχέσεων του Θεού, έφραξαν στόματα λεόντων, έσβησαν τη δύναμη της φωτιάς, διέφυγαν τη σφαγή, έγιναν από αδύνατοι ισχυροί, αναδείχτηκαν ήρωες στον πόλεμο, έτρεψαν σε φυγή εχθρικά στρατεύματα…*
>
> **Εβρ 11, 32-34**

Βρείτε συγκεκριμένα σημεία των διηγήσεων του κεφαλαίου, όπου όλα αυτά επιβεβαιώνονται.

Β. Στο Α Βασ 16, 7 διαβάζουμε: *Ο Θεός δεν κρίνει με τον ίδιο τρόπο που κρίνει ο άνθρωπος. Ο άνθρωπος βλέπει την επιφάνεια, ενώ ο Θεός βλέπει την καρδιά.*
Ανακαλύψτε τη σχέση της φράσης με γεγονότα του κεφαλαίου.

Γ. Στην προσευχή του ο Σολομών στη διάρκεια των εγκαινίων του Ναού ανάμεσα στα άλλα είπε:

> *Ακόμα κι έναν ξένο που δεν ανήκει στο λαό σου, τον Ισραήλ, αλλά ήρθε από κάποια χώρα μακρινή, επειδή άκουσε για σένα, πόσο μεγάλος είσαι και πόσο μεγάλη, πόσο ακαταμάχητη είναι η δύναμή σου, αν έρθει και προσευχηθεί στο Ναό αυτό, άκουσέ τον κι αυτόν, εσύ, Κύριε, από τον ουρανό όπου κατοικείς και δώσ' του ό,τι σου ζητήσει. Έτσι θα σε γνωρίσουν όλα τα έθνη της γης και θα σε σέβονται, όπως ο λαός σου ο Ισραήλ.*
>
> **Γ Βασ 8, 41-43**

Ποιες **αντιλήψεις για το Θεό** μπορείτε να ανακαλύψετε στα λόγια του βασιλιά;

Δ. Δίπλα βλέπουμε **καταστάσεις ζωής** και **συναισθήματα** που αφορούν ανθρώπους κάθε εποχής. Προσπαθήστε να τις αναγνωρίσετε στα πρόσωπα και τις διηγήσεις του κεφαλαίου.

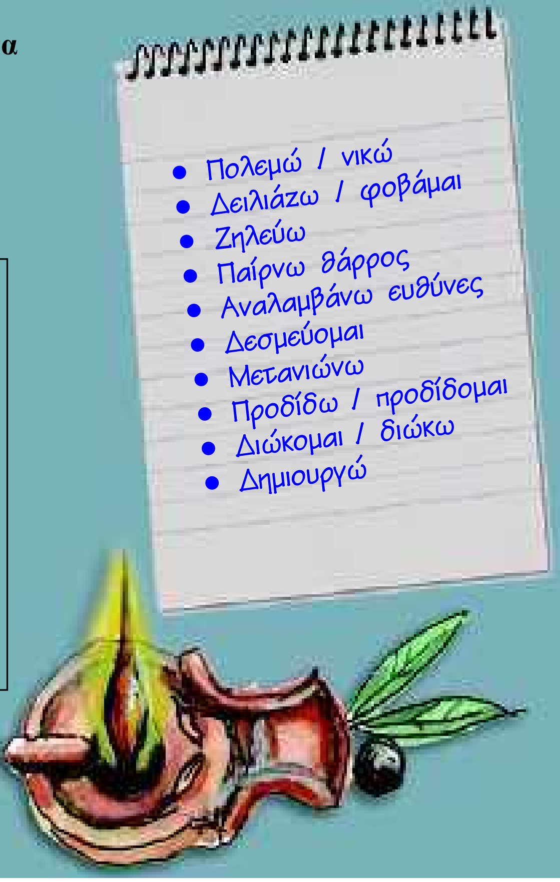

Ε. Συνδέστε κατάλληλα τα πρόσωπα με τις φράσεις

Συνέθεσε ψαλμούς	Κριτές
Πρώτος βασιλιάς του Ισραήλ	
Συνέτριψε τους Μαδιανίτες	Γεδεών
Καταδίωξε το Δαβίδ	
Έκανε πρωτεύουσα την Ιερουσαλήμ	Σαούλ
Κυβέρνησε με σοφία	
Έχρισε βασιλιά το Δαβίδ	Δαβίδ
Έκτισε το Ναό της Ιερουσαλήμ	
Μίλησε για τους κινδύνους της βασιλείας	Σολομών
Βοήθησαν το λαό να εγκατασταθεί στη Χαναάν	Σαμουήλ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ

Ο λαός σε κρίση
Η φωνή των Προφητών ως κραυγή αφύπνισης

Τα βασίλεια του Ισραήλ και του Ιούδα

Χρονολογικό πλαίσιο της εποχής (10ος - 6ος αι. π.Χ.)

π.Χ.	1000 · 900 · 800 · 700 · 600
Ασσύριοι	Νέα Ασσυριακή αυτοκρατορία (1000-612) Τιγλάθ-Πιλεσέρ Γ΄ (745-727) Σαλμανεσέρ Δ΄ (727-722) Σαργών Β΄ (721-705) Σεναχηρίμ (704-681)
Βαβυλώνιοι και Πέρσες	Νέα Βαβυλωνιακή περίοδος (747-539) Ναβουχοδονόσορ Β΄(605-562) Περσική αυτοκρατορία (559-331) Κύρος ο Μέγας (559-529)
Αίγυπτος	Ύστερη δυναστική περίοδος (661-332)
Πόλεις-κράτη	Αραμαϊκά βασίλεια (1000-700) Φοινικικές πόλεις-κράτη (1000-300)
Ελληνικός χώρος	Γεωμετρική εποχή (11ος - 8ος αι.) Α΄ ελληνικός αποικισμός / Δημιουργία επών Ελληνικό αλφάβητο Αρχαϊκή εποχή (8ος - 5ος αι.) Β΄ ελληνικός αποικισμός
Παλαιά Διαθήκη	Διάσπαση βασιλείου (926) Κατάλυση Ισραήλ από Ασσύριους (722) Ο Ιούδας υποτελής στο Ναβουχοδονόσορα (601) Κατάλυση Ιούδα από Βαβυλωνίους (587)

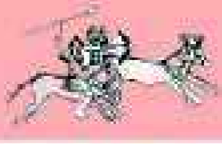

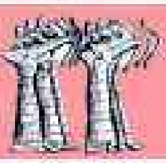

Τα χρόνια από τη διάσπαση του ενιαίου βασιλείου έως τη Βαβυλώνια Αιχμαλωσία

Μιλάμε για μια ταραγμένη περίοδο τριακοσίων σαράντα χρόνων που αρχίζει με το θάνατο του Σολομώντα το 926 π.Χ. και τελειώνει με την κατάληψη της Ιερουσαλήμ από τους Βαβυλώνιους το 587 π.Χ. Πληροφορίες γι' αυτή την εποχή βρίσκουμε στα βιβλία **Βασιλειών Γ΄** και **Δ΄**, **Παραλειπομένων Β΄** καθώς και στα βιβλία των προφητών.

Ποια ήταν τα δύο βασίλεια που δημιουργήθηκαν;

Παρά τις προσπάθειες των ισχυρών βασιλέων να ενοποιήσουν το κράτος, οι Ισραηλίτες αισθάνονταν περισσότερο δεμένοι με τη φυλή τους παρά με την κεντρική εξουσία. Έτσι, αμέσως μετά το θάνατο του Σολομώντα το ενιαίο βασίλειο διασπάστηκε και δημιουργήθηκαν δύο βασίλεια: το Βόρειο και το Νότιο.

Το Βόρειο Βασίλειο περιλάμβανε τις 10 φυλές και γι' αυτό διατήρησε το όνομα *Ισραήλ*. Πρώτος του βασιλιάς ήταν ο αξιωματικός του Σολομώντα, Ιεροβοάμ. Πρωτεύουσά του ήταν αρχικά η Συχέμ και αργότερα η Σαμάρεια. Το Νότιο Βασίλειο αποτελείτο από δύο μόνο φυλές, του Ιούδα και του Βενιαμίν, γι' αυτό κι επικράτησε να λέγεται *Ιούδας*. Πρώτος του βασιλιάς ήταν ο γιος και διάδοχος του Σολομώντα, Ροβοάμ και πρωτεύουσά του η Ιερουσαλήμ. Το βασίλειο του Ισραήλ, αν και μεγαλύτερο και ισχυρότερο, καταλύθηκε αρκετά νωρίς από τους Ασσύριους, το 722 π.Χ. Το Βασίλειο του Ιούδα έζησε περισσότερο. Ωστόσο, κι αυτό στο τέλος, το 587 π.Χ., υποτάχθηκε στη δύναμη των Βαβυλωνίων. Από τότε αρχίζει η βαβυλώνια αιχμαλωσία.

Ποιοι ήταν οι ισχυροί λαοί της εποχής;

Τον 8ο και 7ο αι. π.Χ. οι Ασσύριοι ήταν η μεγαλύτερη δύναμη στη Μέση Ανατολή. Είχαν επεκταθεί μέχρι τα παράλια της Μεσογείου, φτάνοντας να απειλήσουν ακόμη και την Αίγυπτο. Τα μικρά κράτη της Συρίας και της Παλαιστίνης προκειμένου να προστατευτούν από την ασσυριακή απειλή συχνά συμμαχούσαν μεταξύ τους. Όμως, από τα μέσα του 7ου αι. π.Χ. η τεράστια δύναμη της Ασσυριακής αυτοκρατορίας άρχισε να κλονίζεται, καθώς άλλοι λαοί αναδείχτηκαν πρωταγωνιστές στην περιοχή. Ήταν οι Βαβυλώνιοι και λίγο αργότερα οι Μήδοι. Τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν δύσκολα για όλους τους μικρούς λαούς της Μέσης Ανατολής. Αυτό ίσχυε ιδιαίτερα για την Παλαιστίνη, εξαιτίας της σημαντικής θέσης της. Κάθε ισχυρός λαός ήθελε να την κατακτήσει.

Προφήτες: οι μεγάλοι πρωταγωνιστές της εποχής

Παρά το γεγονός ότι η περίοδος από τη διάσπαση του βασιλείου μέχρι την πτώση της Ιερουσαλήμ είναι εποχή κρίσης και παρακμής για τους Ισραηλίτες, ταυτόχρονα πρόκειται για την εποχή που έζησαν και έδρασαν κάποιες μοναδικές προσωπικότητες, *οι Προφήτες*. Για τη διδασκαλία και το έργο τους μαθαίνουμε από τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης που φέρουν το όνομά τους.

Στα μαθήματα του κεφαλαίου θα επιχειρήσουμε να γνωρίσουμε εκτός από τα γεγονότα της εποχής και κάποιους μεγάλους Προφήτες. Στόχοι μας είναι: α) να κατανοήσουμε τι ρόλο έπαιξε η παρουσία και η δράση τους μέσα στις συνθήκες της εποχής που έζησαν, β) να συναισθανθούμε τη σημασία που έχει το έργο τους για τη χριστιανική Εκκλησία, αλλά και για τον καθένα που σκύβει με προσοχή στα κείμενά τους.

17. Η εποχή της κρίσης

Θρησκευτικός συγκρητισμός
Έτσι ονομάζεται το φαινόμενο της ανάμιξης στοιχείων από διαφορετικές θρησκείες. Στην εποχή των προφητών ειδωλολατρικές συνήθειες αναμιγνύονταν με τις ιουδαϊκές θρησκευτικές αντιλήψεις. Έτσι όμως η πίστη των Ιουδαίων επηρεαζόταν αρνητικά.

α) Το ενιαίο βασίλειο διασπάται

Ο Ροβοάμ, γιος και διάδοχος του Σολομώντα, πήγε στη Συχέμ για να ανακηρυχθεί βασιλιάς. Εκεί ο λαός τού ζήτησε να μειώσει τη φορολογία. Ο Ροβοάμ όμως, ακούγοντας τη γνώμη άπειρων αυλικών, δεν έκανε δεκτά τα αιτήματά τους. Τους μίλησε μάλιστα με τρόπο σκληρό και αλαζονικό*: *«Ο πατέρας μου έβαλε πάνω σας βαρύ ζυγό, αλλά εγώ θα σας τον κάνω ασήκωτο».* Τότε ξέσπασε μια σοβαρή κρίση που στάθηκε αφορμή να διασπαστεί το βασίλειο.

β) Δύο αντίπαλα βασίλεια: Ισραήλ και Ιούδας

Όταν οι Ισραηλίτες του βορρά είδαν ότι ο βασιλιάς δεν τους άκουσε, του αποκρίθηκαν: «Εμείς δεν έχουμε καμιά σχέση με το Δαβίδ…» και επέστρεψαν στα σπίτια τους. Ο Ροβοάμ, λοιπόν, έγινε βασιλιάς μόνο στους Ισραηλίτες που κατοικούσαν στις πόλεις του Ιούδα. Κι όταν έστειλε στους Ισραηλίτες του βορρά τον επόπτη των αναγκαστικών έργων, αυτοί τον έπιασαν και τον σκότωσαν… Έτσι, οι φυλές του βορείου Ισραήλ ανεξαρτητοποιήθηκαν από τη δυναστεία του Δαβίδ… Κάλεσαν στη συνέλευσή τους τον Ιεροβοάμ και τον ανακήρυξαν βασιλιά του Ισραήλ. Ο Ιεροβοάμ οχύρωσε τη Συχέμ … και εγκαταστάθηκε σ' αυτήν. Ο Ροβοάμ εγκαταστάθηκε στην Ιερουσαλήμ. Ανοικοδόμησε και *οχύρωσε πολλές πόλεις … και είχε υπό την εξουσία του τις φυλές Ιούδα και Βενιαμίν.*

γ) Οι οδυνηρές συνέπειες της διάσπασης

• **Εχθρικές σχέσεις ανάμεσα στα δύο βασίλεια και συμμαχίες με ειδωλολάτρες.** Συχνοί ήταν οι εμφύλιοι πόλεμοι ανάμεσα στο Βόρειο και το Νότιο Βασίλειο. Οι εχθροί των Ισραηλιτών εκμεταλλεύονταν αυτή τη διχόνοια και γίνονταν απειλητικότεροι. Οι βασιλείς, για να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους, συμμαχούσαν με άλλους ειδωλολατρικούς λαούς. Για να πετύχουν μάλιστα την υποστήριξή τους έφταναν να προσκυνούν και τους θεούς τους. Νά ένα παράδειγμα: *Ο Άχαζ* βασιλιάς του Ιούδα *έστειλε μήνυμα στο βασιλιά της Ασσυρίας, τον Τιγλάθ - Πιλεσέρ, και του είπε: «Εγώ είμαι δούλος σου και γιος σου. Έλα να με γλιτώσεις από το βασιλιά της Συρίας κι από το βασιλιά του Ισραήλ που επιτίθενται εναντίον μου». Πήρε μάλιστα το ασήμι και το χρυσάφι που βρίσκονταν στο Ναό του Κυρίου και στα θησαυροφυλάκια των ανακτόρων και τα έστειλε ως δώρο στο βασιλιά της Ασσυρίας.*

• **Θρησκευτικός συγκρητισμός:** Στην αρχή της βασιλείας του ο Ιεροβοάμ *έκανε την εξής σκέψη: «Αν ο λαός αρχίσει ν' ανεβαίνει στην Ιερουσαλήμ για να προσφέρει θυσίες στο Ναό του Κυρίου, τότε η καρδιά τους θα στραφεί στον προηγούμενο κύριό τους, το Ροβοάμ, βασιλιά του Ιούδα…». Έτσι, ο βασιλιάς σκέφτηκε και κατασκεύασε δυο χρυσά μοσχάρια και είπε στο λαό: «Αρκετά μέχρι τώρα ανεβαίνατε στην Ιερουσαλήμ. Νάτοι, εδώ είναι οι θεοί σας, Ισραηλίτες, που σας έβγαλαν από την Αίγυπτο». Και τοποθέτησε το ένα μοσχάρι στη Βαιθήλ και το άλλο το παραχώρησε στη Δαν.*

Ένας άλλος βασιλιάς του Ισραήλ, *ο Αχαάβ, έπραξε ό,τι δυσαρεστεί τον Κύριο ξεπερνώντας όλους τους προκατόχους του… Πήρε για γυναίκα του την Ιεζάβελ, κόρη του βασιλιά των Σιδωνίων, λάτρεψε το Βάαλ, τον προσκύνησε και του έχτισε θυσιαστήριο. Στις ημέρες του Αχαάβ ο Χιέλ από τη Βαιθήλ ανοικοδόμησε την Ιεριχώ… Στα θεμέλιά της θυσίασε τον πρωτότοκο γιο του … και κάτω από τις πύλες της θυσίασε το νεότερο γιο του.*

Όμως και στο βασίλειο του Ιούδα, την ίδια περίπου εποχή με τον Αχαάβ, ο βασιλιάς *Ιωράμ καθιέρωσε τόπους λατρείας των ειδώλων στα βουνά του Ιούδα.*

• **Ηθική κατάπτωση:** Κλοπές, φόνοι, ψευδορκίες, εκμετάλλευση και καταπίεση των φτωχών και αδυνάτων έγιναν καθημερινά φαινόμενα και στα δύο βασίλεια.

• **Εσωτερική κρίση:** Εκτός από μικρές περιόδους ακμής και ηρεμίας οι ταραχές ήταν μεγάλες και συχνές, ιδιαίτερα στο Βόρειο Βασίλειο. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τους δεκαεννιά συνολικά βασιλείς του Ισραήλ οι οκτώ έπεσαν θύματα πολιτικών δολοφονιών.

δ) Μια ιστορία που δείχνει την κρίση: Το αμπέλι του Ναβουθαί

*Ο Ναβουθαί, ο Ιεεζρελίτης, είχε ένα αμπέλι κοντά στο ανάκτορο του Αχαάβ… Μια μέρα ο βασιλιάς Αχαάβ είπε στο Ναβουθαί: «Δώσε μου το αμπέλι σου να το κάνω λαχανόκηπο, γιατί είναι κοντά στο ανάκτορό μου. Κι εγώ για αντάλλαγμα θα σου δώσω ένα καλύτερο αμπέλι ή αν προτιμάς, θα σου δώσω το αντίτιμο σε χρήμα». Ο Ναβουθαί απάντησε: «Ο Κύριος να με φυλάξει από μια τέτοια πράξη! Το αμπέλι αυτό είναι η κληρονομιά που την έχω λάβει από τους προγόνους μου, κι απαγορεύεται να τη μεταβιβάσω σ' εσένα». Ο Αχαάβ γύρισε στο σπίτι του ό*που και συζήτησε με τη βασίλισσα Ιεζάβελ ό,τι είχε συμβεί. Τότε η βασίλισσα έβαλε διεφθαρμένους ανθρώπους να συκοφαντήσουν το Ναβουθαί *και να πουν: «Αυτός βλασφήμησε το Θεό και το βασιλιά»… Όταν έγινε αυτό, … τον έβγαλαν έξω από την πόλη και τον εκτέλεσαν με λιθοβολισμό… Μόλις άκουσε η Ιεζάβελ ότι πέθανε ο Ναβουθαί, είπε στον Αχαάβ: «Πήγαινε και πάρε στην κατοχή σου το αμπέλι του Ναβουθαί που αρνιόταν να σου το πουλήσει. Δε ζει πια».* Πράγματι ο Αχαάβ *πήγε στο αμπέλι … για να το πάρει στην κατοχή του.*

Εργασία στην τάξη

1. Ποιοι φόβοι του Κριτή Σαμουήλ (βλ. μάθημα 12) βλέπετε να επιβεβαιώνονται στις διηγήσεις του μαθήματος;
2. Η εποχή χαρακτηρίζεται ως εποχή ανομίας. Σε συνεργασία με το διπλανό σας και συμβουλευόμενοι το μάθημα13 συζητήστε: Τι καταργείται και τι διαστρέφεται; Ποιες συνέπειες είχαν όλα αυτά για τη σχέση των ανθρώπων με το Θεό; Τι είδους θρησκευτικές συμπεριφορές επανέρχονται;
3. Μπείτε στη θέση ενός πιστού Ισραηλίτη που ζούσε στα χρόνια της κρίσης. Ποιες από τις Επαγγελίες του Θεού θα φοβόταν ότι κινδύνευαν να ματαιωθούν;
4. Μπορείτε να αναγνωρίσετε στην εποχή μας φαινόμενα παρόμοιων κρίσεων;

Βλαντιμίρ Βελίσκοβιτς (1992).
Σύγχρονος σέρβος ζωγράφος που με το έργο του καταγγέλλει την καταστροφή της πατρίδας του.

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

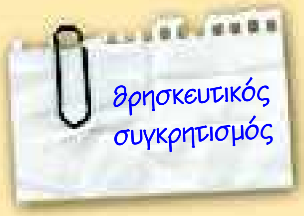

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Η Γιουγκοσλαβία ήταν από το 1945 μια ομοσπονδιακή χώρα έξι δημοκρατιών. Όμως από τη δεκαετία του '80 άρχισαν εμφύλιες συρράξεις οι οποίες οδήγησαν στη διάσπαση του κράτους το 1991. Τα παρακάτω κείμενα είναι του Άρνολντ Σέρμαν, ενός αμερικανού δημοσιογράφου που κάλυψε τα γεγονότα της κρίσης. Αφού διαβάσετε τα κείμενα, προσπαθήστε να φανταστείτε τη ζωή των ανθρώπων και ανακαλύψτε τη σχέση τους με το έργο του Βελίσκοβιτς (σελ. 91).

Τρεις ώρες, ίσως κάτι λιγότερο, μας πήρε για να φτάσουμε από το Βελιγράδι στα σύνορα μεταξύ Σερβίας και Βοσνίας - Ερζεγοβίνης... Σχεδόν όλα τα μεγάλα κτίρια που έβλεπαν προς τον ποταμό είχαν σημάδια από σφαίρες πολυβόλων. Σχεδόν παντού έβλεπες πυροβολεία οχυρωμένα πίσω από τσουβάλια άμμου. Όλοι οι άνδρες ... κρατούσαν αυτόματα όπλα. Ένας πατέρας με το όπλο στο χέρι έκανε βόλτα πιασμένος χέρι χέρι με το γιο του. Όσο αφήναμε πίσω μας το Ζβόρνικ, η κατάσταση χειροτέρευε, η ατμόσφαιρα γινόταν πιο βαριά, η αίσθηση του κινδύνου πιο έντονη. Δεν υπήρχε σχεδόν κανένα άλλο αυτοκίνητο στο δρόμο. Το ένστικτό μας έλεγε πως έπρεπε να οδηγούμε προσεκτικά και γρήγορα. Σε λίγο δεν υπήρχε ούτε ένα κτίριο χωρίς ζημιές γύρω μας, παντού... Τα σπίτια είχαν γκρεμιστεί. Τζάμια και λυγισμένα σίδερα παντού, σ' όλο το δρόμο... Το Κάσαμπα ήταν κάποτε ένα μουσουλμανικό χωριουδάκι μόλις δεκαπέντε χιλιόμετρα από κει όπου έγιναν οι αιματηρές μάχες γύρω από τη Σρεμπρένιτσα. Φθάνοντας στο εντελώς κατεστραμμένο πια χωριό, είδαμε μια ηλικιωμένη γυναίκα σερβικής καταγωγής που έψαχνε μέσα στα ερείπια. «Δεν έχω τίποτε πια», μας είπε. «Ίσως μπορέσω και βρω μερικές κατσαρόλες κάτω απ' τις πέτρες». «Γιατί μένεις εδώ;» τη ρώτησα. «Εδώ δεν υπάρχει τίποτε εκτός από θάνατο και ερείπια». «Δεν υπάρχει άλλος τόπος για μένα», απάντησε.

Ρώτησα τον Γκόραν αν το βλήμα που είχε καρφωθεί στο αριστερό του χέρι τον πονούσε ακόμη και μου απάντησε παλικαρίσια όσο και κάθε δωδεκάχρονο παιδί, πως όχι, δεν πονούσε. Κατόπιν ρώτησα γιατί δεν ήταν στο σχολείο και μου εξήγησε πως τα παιδιά της έκτης τάξης δεν έκαναν μάθημα, αφότου ο δάσκαλός τους είχε σκοτωθεί...Ήμαστε στο χείλος της κόλασης, ο Γκόραν κι εγώ Προστατευμένοι από έναν τσιμεντένιο όγκο από τη μια πλευρά και σάκους με άμμο από την άλλη, ζυγώσαμε μια σταλιά πιο κοντά κι αγγίξαμε ο ένας τον άλλο, όταν ελεύθεροι σκοπευτές άνοιξαν πυρ προς την κατεύθυνσή μας από τον πυργίσκο του Χημείου στο Πανεπιστήμιο του Σεράγεβο. Η οικογένεια του Γκόραν ζούσε σ' ένα μεγάλο κτίριο μαζί με εικοσιτέσσερις άλλες, στην πλευρά που έβλεπε στο δρόμο, ενώ η άλλη όψη του κτιρίου ήταν εκτεθειμένη στον εχθρό... Καθισμένος στο προαύλιο της πολυκατοικίας, σφηνωμένος ανάμεσα σε δυο εστίες πολυβόλων, ρώτησα τον Γκόραν... «Τι θα γίνεις όταν μεγαλώσεις;». «Θα γίνω πιλότος». «Και γιατί πιλότος;». «Έτσι θα μπορώ να πετάξω μακριά και κανείς δε θα μπορεί να μου κάνει κακό».

Άρνολντ Σέρμαν, *Κακοπιστία στα Βαλκάνια*

Ελέγχω τι έμαθα

1. Πότε διασπάστηκε το ενιαίο βασίλειο;
2. Ποια βασίλεια δημιουργήθηκαν, ποιοι ήταν οι ηγέτες και οι πρωτεύουσές τους;
3. Τι είδους σχέσεις είχαν τα δύο βασίλεια;
4. Τι ονομάζεται θρησκευτικός συγκρητισμός;
5. Ποιες ήταν οι συνέπειες της διάσπασης;
6. Τι δείχνει η ιστορία του Ναβουθαί;

Δραστηριότητα

1. Ενημερωθείτε από το διαδίκτυο για τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας. Σε συνεργασία με τον καθηγητή της Γεωγραφίας και της Ιστορίας καταγράψτε σπουδαίες πόλεις και μνημεία που καταστράφηκαν.

	Βόρειο βασίλειο: Ισραήλ				**Νότιο βασίλειο: Ιούδας**		
π.Χ.	**ΒΑΣΙΛΕΙΣ**	**ΧΡΟΝΟΛ.**	**ΠΡΟΦΗΤΕΣ**	**ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ**	**ΒΑΣΙΛΕΙΣ**	**ΧΡΟΝΟΛ.**	**ΠΡΟΦΗΤΕΣ**
926	***Ιεροβοάμ Α΄***	926-907		926: Διάσπαση του βασιλείου	***Ροβοάμ***	926-910	
	Ναδάβ	907-906			***Αβιά***	910-909	
900	***Βασά***	906-883			***Ασά***	908-868	
	Ηλ	883-882					
	Τιβνί	882-878					
	Αμρί	878-871		876: Ίδρυση της Σαμάρειας	***Ιωσαφάτ***	868-847	
850	***Αχαάβ***	871-852	***Ηλίας***		***Ιωράμ***	847-845	
	Οχοζίας	852-851			***Οχοζίας***	845	
	Ιωράμ	851-845	***Ελισαίος***		***Γοθολία***	845-840	
800	***Ιηού***	845-818			***Ιωάς***	840-801	
	Ιωάχαζ	818-802			***Αμασίας***	801-773	
	Ιωάς	802-787					
	Ιεροβοάμ Β΄	787-747	***Αμώς*** ***Ωσηέ***		***Ιωθάμ και Ουζίας***	773-736	**Ησαΐας**
750	***Ζαχαρίας***	747 (μήνες)					
	Σαλλούμ	747 (μήνες)		722: Πτώση της Σαμάρειας στους Ασσυρίους /αιχμαλωσία	***Άχαζ***	736-725	**Μιχαίας**
	Μεναχέμ	747-738					
	Πεκαχίας	737-736		701: Πολιορκία της Ιερουσαλήμ από τους Ασσυρίους	***Εζεκίας***	725-697	
700	***Φεκάχ***	736-732					
	Ωσηέ	731-723			***Μανασσής***	696-642	
650					***Αμών***	641-640	
					Ιωσίας	639-609	**Σοφονίας Ιερεμίας Ναούμ**
600					***Ιωάχαζ***	609	
					Ιωακίμ	608-598	**Αββακούμ**
				597: Πολιορκία και πτώση της Ιερουσαλήμ / 1η βαβυλώνια αιχμαλωσία	***Ιωαχίν***	598-597	
				587: Κατάληψη Ιερουσαλήμ / Καταστροφή του Ναού / 2η βαβυλώνια αιχμαλωσία	***Σεδεκίας***	597-587	**Ιεζεκιήλ**

18. Οι Προφήτες: το στόμα του Θεού

Συχνά ακούμε σε συνεντεύξεις (στην τηλεόραση, το ραδιόφωνο κ.ά.) να ζητούν από ανθρώπους να κάνουν προβλέψεις, π.χ. για τα αποτελέσματα των εκλογών ή ενός αθλητικού αγώνα. Μερικοί, όταν απαντούν, αρχίζουν με την έκφραση «αν και δεν είμαι προφήτης...». Όπως φαίνεται, δηλαδή, για πολλούς σύγχρονους ανθρώπους προφήτης είναι ένας άνθρωπος που «διαβάζει» το μέλλον και προλέγει τι θα συμβεί. Όμως η Αγία Γραφή μάς περιγράφει τελείως διαφορετικά το ρόλο και το έργο των προφητών. Ας προσπαθήσουμε να καταλάβουμε τι είναι οι προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης.

α) Άνθρωποι που κλήθηκαν από το Θεό

Στα χρόνια της κρίσης που ακολούθησαν τη διάσπαση του βασιλείου ο Θεός δεν εγκατέλειψε το λαό του και το σχέδιο της σωτηρίας του κόσμου. Γι' αυτό καλούσε κάποιους ανθρώπους, τους χάριζε τη βαθιά γνώση του θελήματός του και τους όριζε μια μεγάλη αποστολή: να κάνουν γνωστό το θέλημά του στους ανθρώπους. Αυτοί ήταν οι προφήτες. Γράφει ο προφήτης Ιεζεκιήλ για την κλήση του: *Όταν είδα τη λάμψη, έπεσα με το πρόσωπο στη γη. Και τότε άκουσα τη φωνή κάποιου που μιλούσε…: «Άνθρωπε, σε στέλνω στους Ισραηλίτες, στο έθνος ... που έχει επαναστατήσει εναντίον μου ... για να τους μεταβιβάσεις τα όσα εγώ ο Κύριος, ο Θεός, έχω να τους πω. Είτε σ' ακούσουν είτε όχι ... θα μάθουν ότι υπάρχει ένας προφήτης ανάμεσά τους. Εσύ όμως άνθρωπε, μην τους φοβηθείς ούτε αυτούς ούτε τα λόγια τους… Εσύ θα τους πεις τα λόγια μου, είτε τ' ακούσουν είτε όχι…».*

Οι προφήτες, λοιπόν, αποστέλλονταν να μεσολαβήσουν ανάμεσα στον αληθινό Θεό και τους ανθρώπους. Όμως ένα τέτοιο έργο δεν ήταν εύκολο! Γι' αυτό και κάποιοι στην αρχή δίσταζαν. Τελικά, ωστόσο, όλοι εμπιστεύονταν απόλυτα το Θεό, ξεπερνούσαν τους φόβους τους και βροντοφώναζαν με τόλμη το θέλημά του. Πάντοτε άρχιζαν το κήρυγμά τους με τα λόγια: *«Τάδε λέγει Κύριος...»* ή *«Λόγος Κυρίου..»*.

β) Μοναχικές φωνές που αποκάλυπταν την κρίση της εποχής τους

Οι προφήτες, με τη φώτιση του Θεού, μπορούσαν να βλέπουν σε βάθος τα πράγματα και να συνειδητοποιούν τι πραγματικά συνέβαινε στην εποχή τους. Αντιλαμβάνονταν δηλαδή τα σημάδια του ηθικού ξεπεσμού και της διαφθοράς, ακόμη κι όταν όλες οι συνθήκες της εποχής φαίνονταν ιδανικές. Αναγνώριζαν τι δεν πήγαινε καλά και ποιοι κίνδυνοι παραμόνευαν τους Ισραηλίτες. Επιπλέον, συναισθάνονταν τις καταστροφικές συνέπειες που θα ακολουθούσαν για τη ζωή του κράτους και των ανθρώπων.

Όλα αυτά τα αποκάλυπταν με τα κηρύγματά τους, χωρίς δισταγμούς και μισόλογα, προσπαθώντας έτσι να «ανοίξουν τα μάτια» των συμπατριωτών τους. Έλεγχαν και προειδοποιούσαν – συχνά με σκληρά λόγια – τους πάντες, χωρίς καμιά διάκριση: τους βασιλείς, τους ιερείς, το λαό. Το αποτέλεσμα ήταν να γίνονται δυσάρεστοι και απειλητικοί. Γι' αυτό το λόγο γνώρισαν πολλές δοκιμασίες: περιφρονήθηκαν, περιπαίχτηκαν, καταδιώχθηκαν. Κάποιοι μάλιστα θανατώθηκαν.

Ιερουσαλήμ Ιερουσαλήμ, που σκοτώνεις τους προφήτες και λιθοβολείς όσους στέλνει ο Θεός σ' εσένα… **Μτ 23, 37**

Χαρακτικό του Γουσταύου Ντορέ (19ος αι.)

γ) Αγγελιαφόροι του Θεού που καλούσαν σε μετάνοια τους συγχρόνους τους

Με τα κηρύγματά τους οι προφήτες είχαν ως κύριο σκοπό να «ξυπνήσουν» τους Ισραηλίτες, ώστε να συναισθανθούν τα λάθη τους και να ξαναφτιάξουν τη σχέση τους με το Θεό. Γι’ αυτό τους καλούσαν να μετανοήσουν και ν’ αλλάξουν τρόπο ζωής. Για να τους καταλαβαίνουν καλύτερα οι σύγχρονοί τους προσπαθούσαν να είναι όσο γίνεται πιο παραστατικοί. Έτσι, άλλοτε χρησιμοποιούσαν στο λόγο τους αφηγήσεις, χρησμούς, ποιήματα και τραγούδια και άλλοτε έκαναν πράξεις με συμβολικό νόημα. Όπως αυτή του προφήτη Αχιά. Μια μέρα που ο προφήτης συνάντησε τον αξιωματικό του Σολομώντα Ιεροβοάμ, όσο ακόμη ζούσε ο Σολομών, έσκισε μπροστά του το μανδύα που φορούσε σε δώδεκα κομμάτια και προσφέροντάς του τα δέκα τού είπε: «*Τάδε λέγει Κύριος, ο Θεός του Ισραήλ: ‘Θα πάρω τη βασιλεία από το Σολομώντα και θα δώσω σ’ εσένα τις δέκα φυλές’*».

δ) Κήρυκες της σωτηρίας όλου του κόσμου

Οι προφήτες δεν αρκούνταν στο να ελέγχουν αυστηρά και να προειδοποιούν το λαό. Ταυτόχρονα, με κάθε λόγο τους υπενθύμιζαν ότι ο Θεός ως στοργικός πατέρας νοιάζεται για τους ανθρώπους, όσο κι αν αυτοί τον ξεχνούν. Γέμιζαν παρηγοριά τις ψυχές των Ισραηλιτών. Τους διαβεβαίωναν ότι ο Θεός συνεχίζει το σχέδιό του για τη σωτηρία του κόσμου. Έστρεφαν το βλέμμα των ανθρώπων και προς ένα μέλλον μακρινό. Άνοιγαν μπροστά τους ένα παράθυρο ελπίδας, μιλώντας για την εποχή του Μεσσία. Τότε που ο Θεός θα θεραπεύσει, θα παρηγορήσει και θα φωτίσει τα πάντα. Αυτό το μήνυμα της σωτηρίας μάλιστα το απηύθυναν όχι μόνο στους συμπατριώτες τους, αλλά και στις μεταγενέστερες γενιές και σ’ όλη την ανθρωπότητα.

Τα προφητικά βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης
Οι προφήτες πάντα κήρυτταν προφορικά μπροστά στους ανθρώπους που τους άκουγαν. Αργότερα, είτε οι ίδιοι είτε οι μαθητές τους κατέγραψαν πολλά απ' αυτά τα κηρύγματα. Έτσι, προέκυψαν τα 19 προφητικά βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης. Στο παραπάνω σκίτσο βλέπουμε τα ονόματα των 16 προφητών.

Εκείνοι που στον Κύριο ελπίζουν… φτερά αποκτούνε… τρέχουν χωρίς να εξασθενούν, βαδίζουνε δίχως ν’ αποσταίνουν **Ησ 40, 31**

ε) Οι ψευδοπροφήτες

Την εποχή της δράσης των προφητών εμφανίστηκαν και οι ψευδοπροφήτες. Κάποιοι άνθρωποι δηλαδή που χωρίς να έχουν τη φώτιση του Θεού καμώνονταν πως «προφήτευαν». Στην πραγματικότητα εξυπηρετούσαν τα σχέδια και τις σκοπιμότητες των ισχυρών. Με ψεύτικες προφητείες καθησύχαζαν το λαό και τον παραπλανούσαν λέγοντας ότι όλα πηγαίνουν καλά! Έτσι οι άρχοντες μπορούσαν να συνεχίζουν ήσυχοι τις ανομίες τους. Οι ψευδοπροφήτες είχαν την προφητεία ως επάγγελμα και ζούσαν πλουσιοπάροχα δίπλα στους βασιλείς. Γι’ αυτούς λέει ο Θεός με το στόμα του προφήτη Ιερεμία: «*Μην ακούτε τα λόγια των προφητών που σας γεμίζουν με ψεύτικες ελπίδες! Σας μιλάνε για οράματα που βγαίνουν από το μυαλό τους κι όχι από το στόμα μου. Λένε διαρκώς… ‘Ο Κύριος είπε πως θα πάνε όλα καλά για σας’, ακόμα λένε και σ’ εκείνους που ακολουθούν τις πονηρές επιθυμίες τους πως δε θα τους βρει κανένα κακό… Δεν τους έστειλα εγώ αυτούς τους προφήτες… Δεν τους μίλησα, όμως αυτοί κηρύττουν εξ ονόματός μου*».

στ) Οι δοκιμασίες των προφητών. Το παράδειγμα του προφήτη Ηλία

Ο Ηλίας έζησε την ταραγμένη εποχή του βασιλιά Αχαάβ. Σ' όλη του τη ζωή αγωνιζόταν κατά της ειδωλολατρίας και του θρησκευτικού συγκρητισμού. Περιόδευε ακούραστα σ' όλη την Παλαιστίνη, με την ψυχή του γεμάτη εμπιστοσύνη στο Θεό.

Κάποτε ανήγγειλε ότι θα πέσει ξηρασία στον τόπο. Οι συμπατριώτες του δυσαρεστήθηκαν τόσο πολύ, ώστε τον καταδίωξαν ανελέητα. Ο Ηλίας αναγκάστηκε να καταφύγει στην έρημο, μέσα σε μια σπηλιά. Εκεί επέζησε χάρη στη βοήθεια του Θεού, αφού κοράκια του έφερναν τροφή και ξεδιψούσε από έναν ξεραμένο χείμαρρο.

Ο προφήτης Ηλίας στο όρος Χωρήβ,
του Σ. Κέντερ (20ός αι.)

Η παρουσία του προφήτη σκόρπιζε παντού παρηγοριά. Ήταν όμως και αυστηρός όποτε χρειαζόταν. Όπως τότε που η βασίλισσα Ιεζάβελ καθιέρωσε τη λατρεία των ειδώλων. Ο προφήτης Ηλίας αγωνίστηκε σκληρά εναντίον των ειδωλολατρών ιερέων του θεού Βάαλ και απέδειξε την ανωτερότητα του αληθινού Θεού... *Κι ενώ όλος ο λαός έπεσε στα γόνατα και προσκύνησε τον αληθινό Θεό* ... η βασίλισσα ορκίστηκε να τον εξοντώσει. Τότε ο Ηλίας διέσχισε την έρημο και κατέφυγε στο όρος Χωρήβ, όπου και κρύφτηκε σε μια σπηλιά. Εκεί, αποκαμωμένος, προσευχήθηκε στο Θεό λέγοντας: *«Εγώ αγωνίστηκα με μεγάλο ζήλο για σένα Κύριε, Θεέ του σύμπαντος. Αλλά οι Ισραηλίτες αθέτησαν τη Διαθήκη σου, γκρέμισαν τα θυσιαστήριά σου και κατέσφαξαν τους προφήτες σου. Μόνον εγώ απέμεινα, και ζητούν κι εμένα να με θανατώσουν».*

Τότε ο Κύριος είπε στον Ηλία: «Βγες έξω και στάσου στο βουνό ενώπιόν μου»... Μεγάλος άνεμος και δυνατός έσχιζε τα βουνά και συνέτριβε τους βράχους στο πέρασμά του, αλλά ο Κύριος δεν ήταν σ' εκείνον τον άνεμο. Μετά τον άνεμο έγινε σεισμός, αλλά ούτε στο σεισμό ήταν ο Κύριος. Μετά το σεισμό ήρθε φωτιά, αλλά ούτε στη φωτιά ήταν ο Κύριος. Και μετά τη φωτιά ακούστηκε ένας ήχος από ελαφρό αεράκι. Εκεί ήταν ο Κύριος.

Εργασία στην τάξη

1. Ποιος ήταν ο σκοπός της κλήσης των προφητών από το Θεό;
2. Πού βάσιζαν τη ζωή και το έργο τους; Από πού φαίνεται αυτό;
3. Τι ζητούσαν να κάνουν πριν απ' όλα οι άνθρωποι;
4. Γιατί το έργο τους ήταν δύσκολο; Σε συνεργασία με το διπλανό σας και με τη βοήθεια των πληροφοριών από το μάθημα 17 καταγράψτε τα επιχειρήματά σας.
5. Δικαιολογήστε τη φράση: «Οι προφήτες: σήμα κινδύνου πριν από την καταστροφή».
6. Γιατί οι λόγοι των προφητών, παρά τη σκληρή τους γλώσσα, είναι μήνυμα ελπίδας για όλους τους ανθρώπους όλων των εποχών;
7. Συζητήστε στην τάξη: Κυκλοφορούν στην εποχή μας αντιλήψεις που μοιάζουν με τα όσα διέδιδαν οι «ψευδοπροφήτες»; Απόψεις, δηλαδή, οι οποίες μας καθησυχάζουν ότι «όλα πηγαίνουν καλά» και ότι «δεν έχουμε ανάγκη τη σχέση με το Θεό»;
8. Οι προφήτες μεσολαβούσαν ανάμεσα στους ανθρώπους και το Θεό. Σε συνεργασία με το διπλανό σας προσπαθήστε να κάνετε ένα σχήμα που να παριστάνει το ρόλο τους αυτό.
9. Αναγνωρίστε στη ζωή του προφήτη Ηλία χαρακτηριστικά της προφητικής ζωής που γνωρίσατε στο μάθημα. Αναγνωρίστε στην εικόνα στοιχεία από τη ζωή του.

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. ¢ëëåò ïíïìáóßåò ðïõ ÷ñçóéìïðïéïýíôáé óôç ÐáëáéÜ ÄéáèÞêç ãéá ôïõò ðñïöÞôåò åßíáé *«ορώντες»*, *«βλέποντες»*, *«άνθρωποι του Θεού»*. Äéêáéïëïãåßóôå ôéò ìå âÜóç ôá üóá ìÜèáôå óôï ìÜèçìá.
2. Áöïý äéáâÜóåôå ôçí ôåëåõôáßá ðáñÜãñáöï ôïõ ìáèÞìáôïò, óõæçôÞóôå ìå ôï äéðëáíü óáò:
   á) Ðþò áéóèÜíåôáé ôï Èåü ï ðñïöÞôçò, â) ôé äåß÷íåé áõôü, ã) ôé óõíáéóèÞìáôá óáò åìðíÝåé;
3. Ôé èá ëÝãáôå óå êÜðïéïí ðïõ Ý÷åé ôçí Üðïøç üôé Ýñãï ôùí ðñïöçôþí ôçò ÐáëáéÜò ÄéáèÞêç Þôáí íá ðñïëÝãïõí ôï ìÝëëïí;

Ελέγχω τι έμαθα

1. Ìå ðïéïí ôñüðï êÜðïéïé Üíèñùðïé ãßíï-íôáí ðñïöÞôåò;
2. Ðïý êáé ðüôå Ýäñáóáí ïé ðñïöÞôåò ôçò ÐáëáéÜò ÄéáèÞêçò; (âëÝðå ôïí ðßíáêá ôçò óåë.93)
3. ÌÜèåôå áð’ Ýîù üóá ïíüìáôá ðñïöçôþí ìðïñåßôå.
4. Ðïéï Þôáí ôï Ýñãï ôùí ðñïöçôþí;
5. Ðþò Üñ÷éæáí ôï êÞñõãìÜ ôïõò êáé ãéáôß;
6. Ðïý Ýóôñåöáí ôçí ðñïóï÷Þ ôùí áíèñþ-ðùí;
7. Óå ðïéïõò áðçýèõíáí ôï êÞñõãìÜ ôïõò;
8. Ôé Þôáí ïé ðñïöçôéêÝò (= óõìâïëéêÝò) ðñÜ-îåéò êáé ãéáôß ôéò Ýêáíáí;
9. Ãéáôß óõ÷íÜ êáôáäéþ÷ôçêáí áðü ôïõò óõã-÷ñüíïõò ôïõò;
10. Ðïéïò Þôáí ï ñüëïò ôùí øåõäïðñïöçôþí;

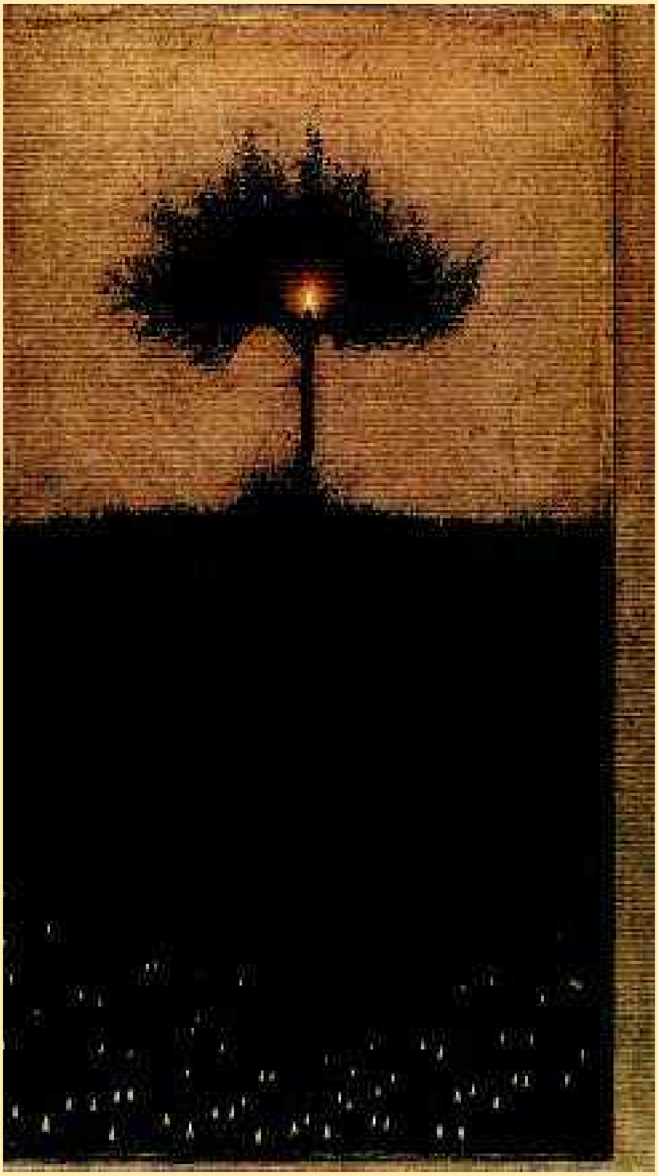

×ñÞóôïò Ìðïêüñïò (20üò áé.)

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. ÌáæÝøôå áðü ôïí çìåñÞóéï ôýðï õëéêü ãéá áíèñþðïõò ðïõ äéáìáñôýñïíôáé – ìå ëüãéá Þ ðñÜîåéò – ãéá ôï êáêü, ôçí áäéêßá ê.Ü. êáé êáëïýí ôïõò áíèñþðïõò íá áëëÜîïõí. ÖôéÜîôå Ýíá êïëëÜæ êáé ðáñïõóéÜóôå ôï óôçí ôÜîç.
2. Óôçí ÅëëÜäá ç ìíÞìç ôïõ ðñïöÞôç Çëßá ôéìÜôáé ðáíôïý, óå ðüëåéò êáé ÷ùñéÜ. Óôéò êïñöÝò ôùí âïõíþí êáé óå áðüìáêñåò ðå-ñéï÷Ýò óõíáíôÜìå åêêëçóÜêéá ôïõ Áú-Ëéá! Âñåßôå óôïé÷åßá ãéá ôç ãéïñôÞ ôïõ.

19. Ο προφήτης Ωσηέ: η φωνή της αγάπης

α) Η εποχή του προφήτη

Ο προφήτης άρχισε τη δράση του, όταν στο θρόνο του Βόρειου Βασιλείου βρισκόταν ο ισχυρός Ιεροβοάμ Β΄. Ήταν ένας ηγεμόνας που με τις στρατιωτικές του επιτυχίες εξασφάλισε πολιτική σταθερότητα και υλική ευημερία για το λαό. Μετά το θάνατό του όμως ακολούθησαν τρικυμισμένα χρόνια. Απ' τη μια μεριά επικρατούσε εσωτερική αναρχία και οι δολοφονίες των βασιλιάδων ήταν συχνές. Από την άλλη οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής – Ασσύριοι και Αιγύπτιοι – επιχειρούσαν να εξουσιάσουν την Παλαιστίνη. Ο Ωσηέ συνέχιζε τη δράση του και σ' αυτήν την ταραγμένη περίοδο.

β) Λίγα στοιχεία για τη ζωή του

Ο προφήτης ανήκε στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και ήταν μορφωμένος. Έτσι, η γλώσσα των λόγων του ήταν προσεγμένη και ωραία. Στις προφητείες του συχνά χρησιμοποιούσε εικόνες παρμένες από τη γεωργική και αγροτική ζωή, επειδή είχε ανατραφεί σε γεωργικό περιβάλλον.

Ο Ωσηέ συνήθιζε να επισκέπτεται τους τόπους λατρείας, κυρίως κατά τις μεγάλες γιορτές και να προφητεύει. Εκεί συζητούσε σε έντονο ύφος με το λαό. Γι' αυτό και πολλές προφητείες του είναι παραστατικές και ζωηρές. Έκρινε περισσότερο απ' όλα τη θρησκευτική κατάσταση της εποχής. Καταδίκαζε δηλαδή την τυπολατρία*, την ειδωλολατρία και την απομάκρυνση από τον αληθινό Θεό. Διαπίστωνε ότι οι Ισραηλίτες είχαν ξεχάσει τη Διαθήκη και δεν ήξεραν πια πώς έπρεπε να ζουν. Αποτέλεσμα ήταν να καταστρέφονται οι σχέσεις των ανθρώπων και να επικρατεί αδικία και διαφθορά. Τα αυστηρά κηρύγματά του στάθηκαν αφορμή να διωχθεί. Όπως αναφέρει ο ίδιος: *«Ανόητος», λέτε, «είν' ο προφήτης! Τρελός ο άνθρωπος του Πνεύματος!». Μ' αυτά τα λόγια με προσβάλλετε. Με μισείτε τόσο πολύ, γιατί τόσο μεγάλη είν' η αμαρτία σας ... όπου κι αν πάω, μου στήνετε παγίδες. Και στο Ναό ακόμα του Θεού μου μου επιτίθεστε...*

γ) Μερικές προφητείες του Ωσηέ

• Το κακό και το άδικο βασιλεύει

Ο Κύριος λέει: «Οι Ισραηλίτες με δόλο ξεγελούν το βασιλιά και τους ... άρχοντες... Το καταστροφικό τους μίσος καίει σαν τη φλόγα της φωτιάς. Ο ένας βασιλιάς μετά τον άλλο γίνεται θύμα τους. Κι ούτ' ένας τους δεν μ' επικαλείται...

Ακούστε τα αυτά εσείς ιερείς! Εσείς οι αρχηγοί του Ισραήλ προσέξτε! Ακούστε τα κι εσείς που στη βασιλική ανήκετε οικογένεια! Εσείς θα έπρεπε να κρίνετε δίκαια. Αντί γι' αυτό όμως, γίνατε για το λαό μου παγίδα ... και δίχτυ απλωμένο ... λάκκος βαθύς...

Εσείς, ιερείς, σκοντάφτετε μέρα μεσημέρι... Ο λαός μου βαδίζει στην καταστροφή από έλλειψη γνώσης...».

• Ψεύτικους θεούς λατρεύει ο Ισραήλ

Λέει ο Κύριος: «Είδα πράγματα φρικτά στον Ισραήλ. Ο λαός μολύνθηκε με τη λατρεία των ειδώλων... Μου προξενεί φρίκη το μοσχάρι σας, κάτοικοι της Σαμάρειας!... Ως πότε πια μ' αυτό το απαίσιο πράγμα θα ζείτε; Τι σχέση έχει ο Ισραήλ μ' αυτό το πράγμα; Αυτό διόλου δεν είναι θεός. Ένας τεχνίτης το 'φτιαξε! Κομμάτια θα γίνει το μοσχάρι της Σαμάρειας. Καθώς το λέει ο λόγος, αυτός που σπέρνει άνεμο, θύελλα θα θερίσει».

• Μακριά απ' το Θεό όλα καταστρέφονται

Ο Κύριος λέει: «Ο λαός ... με τα έθνη ανακατεύτηκε... Ξένοι κατέφαγαν τη δύναμή του, μα ετούτος δεν το νιώθει... Δεν επιστρέψανε σ' εμένα τον Κύριο, το Θεό τους. Ούτε με αναζήτησαν... Πότε τους Αιγύπτιους για βοήθεια καλούν, πότε στην Ασσυρία καταφεύγουν... Αλίμονο στο λαό ... που έφυγε μακριά μου!...

Φάγατε της κακίας σας τον καρπό. Κάνατε του κεφαλιού σας και στηριζόσασταν στο πλήθος των πολεμιστών σας. Γι' αυτό και του πολέμου ο κρότος μέσα στις πόλεις σας θα μπει και θα καταστραφούν όλα τα φρούριά σας...».

Ακούστε το λόγο του Κυρίου, λαέ του Ισραήλ! Ο Κύριος κρίνει τους κατοίκους αυτής της χώρας, γιατί δεν υπάρχει αλήθεια, ούτε αγάπη, ούτε γνώση του Θεού. Πληθαίνουν οι κατάρες κι οι απάτες, οι φόνοι, οι κλεψιές και οι μοιχείες· τον ένα φόνο ακολουθεί ο άλλος. Γι' αυτό κοιτάξτε! Άρχισε να ξεραίνεται η χώρα, κι όλα όσα ζούνε πάνω της από τη δίψα θα πεθάνουν. Μαζί με τ' άγρια ζώα και τα πετούμενα, ακόμα και της θάλασσας τα ψάρια θα ψοφήσουν.*

• Η αγάπη του Θεού ποτέ δεν εξαντλείται

Ο Κύριος λέει: «Όταν ο Ισραήλ ήταν παιδί, τον αγάπησα και τον κάλεσα από την Αίγυπτο να είναι γιος μου. Μετά, όμως, όσο τους καλούσα προς εμένα, τόσο αυτοί απομακρύνονταν. Στο Βάαλ πρόσφεραν θυσίες και μπρος στα είδωλά του καίγαν προσφορές. Εγώ δίδαξα το λαό να περπατάει, τον κράτησα στην αγκαλιά μου, αλλά αυτοί δεν αναγνώρισαν ότι εγώ τους φρόντιζα. Προσεκτικά τους οδηγούσα, δεμένος μαζί τους με τα δεσμά της καλοσύνης και της αγάπης. Πώς θα μπορούσα να σ' εγκαταλείψω, λαέ μου;... Ραγίζει η καρδιά μου, όταν το σκέφτομαι. Πονώ για σας».

• Μετάνοια και πραγματική αγάπη ζητάει απ' τους ανθρώπους ο Θεός

Ο Κύριος λέει: «Τι να σου κάνω λαέ μου;... Σαν πρωινή ομίχλη είναι η αγάπη σας, σαν τη δροσιά την πρωινή που φεύγει... Την αγάπη σας θέλω κι όχι θυσίες. Να με αναγνωρίσετε για Θεό σας, παρά να μου προσφέρετε ολοκαυτώματα».*

Τώρα, λοιπόν, εσείς γυρίστε πάλι πίσω στο Θεό σας. Κάντε πράξη την αγάπη και τη δικαιοσύνη και να ελπίζετε στο Θεό σας πάντοτε.

Γύρνα, Ισραήλ, στον Κύριο το Θεό σου, γιατί σκόνταψες εξαιτίας της ανομίας σου. Στον Κύριο γυρίστε, μιλήστε και πείτε του: «Συγχώρησε την ανομία μας όλη, δέξου το δώρο μας. Αντί για ταύρους σου προσφέρουμε τις προσευχές μας».

Ένας άντρας γεμάτος αγάπη για τη γυναίκα του

Στο βιβλίο του Ωσηέ διαβάζουμε ότι η γυναίκα που αγάπησε, παντρεύτηκε και του χάρισε τρία παιδιά, τελικά τον εγκατέλειψε. Αυτή η θλιβερή προσωπική του εμπειρία βοήθησε τον προφήτη να συναισθανθεί τις τραγικές συνέπειες που ακολουθούν τη διάλυση της σχέσης Θεού - Ισραήλ. Χρησιμοποίησε, λοιπόν, την εικόνα του γάμου για να μιλήσει για τη Διαθήκη που έκλεισε ο Θεός με τον Ισραήλ. Όμως η νύφη - Ισραήλ πρόδωσε τη σχέση που κλείστηκε στο Σινά. Παρ' όλα αυτά ο Θεός, σαν ένας πιστός σύζυγος, εξακολουθεί να αγαπάει τον παραστρατημένο Ισραήλ. Του προσφέρει, λοιπόν, ευκαιρίες να μετανιώσει και να ξανάρθει κοντά του. Έτσι, η αγάπη θα έχει πάλι τον τελευταίο λόγο: *«Τη μέρα εκείνη», λέει ο Κύριος στον Ισραήλ, «'άντρα' θα με αποκαλέσεις... Μαζί σου θα ενωθώ για πάντα με τα δεσμά του γάμου. Για δώρα γαμήλια θα σου προσφέρω υποστήριξη και προστασία, αγάπη και συμπόνοια. Θα σε κερδίσω με την αλάλευτη* πίστη μου και θα με αναγνωρίσεις για Κύριό σου».*

Την εικόνα του γάμου θα χρησιμοποιήσει αργότερα και η Εκκλησία για να περιγράψει τη σχέση του Νυμφίου - Χριστού με τη νύμφη - Εκκλησία.

Μάρκ Σαγκάλ (20ός αι.)

Εργασία στην τάξη

1. Ποιους επικρίνει σκληρά ο προφήτης και γιατί; Να επισημάνετε και να εξηγήσετε τις μεταφορές που χρησιμοποιεί στα λόγια του.
2. Μπορείτε ως σύγχρονοι άνθρωποι να καταλάβετε γιατί ο Ωσηέ πολεμάει τόσο πολύ την ειδωλολατρία; Θυμηθείτε και όσα γράψατε στην εργασία σας στο μάθημα 10.
3. Υπογραμμίστε στις προφητείες του τις φράσεις που περιγράφουν τους κακούς όρους ζωής του λαού. Τι φαίνεται πως ξέχασαν οι Ισραηλίτες;
4. Εξηγήστε γιατί η απομάκρυνση από τον αληθινό Θεό είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή των σχέσεων των ανθρώπων; Θυμηθείτε από πού πήγαζαν και πού στηρίζονταν οι νόμοι των Ισραηλιτών (μάθημα 13).
5. Τι προλέγει ο Ωσηέ για το μέλλον; Υπογραμμίστε τις σχετικές φράσεις στις προφητείες του.
6. Ποιο είναι για τον προφήτη το σπουδαιότερο κριτήριο της αληθινής ζωής και της πραγματικής σχέσης με το Θεό; Πώς θεραπεύονται όλες οι κακές πλευρές της ζωής;
7. Με ποιες εικόνες περιγράφει ο Ωσηέ τη σχέση του Θεού με το λαό του; Τι σκέψεις και συναισθήματα για τη σχέση Θεού - ανθρώπων σας προκαλούν οι εικόνες αγάπης που χρησιμοποιεί ο προφήτης;

Δραστηριότητες

1. Βρείτε ένα κείμενο ή έργο τέχνης που να αποδίδει κατά τη γνώμη σας κάτι από το κήρυγμα του Ωσηέ που σας εντυπωσίασε.
2. «Ο κόσμος σήμερα χρειάζεται αγάπη». Οργανώστε ένα Project χρησιμοποιώντας το υλικό της σελ. 102 και ό,τι άλλο επιλέξετε από τα υπόλοιπα μαθήματά σας.

Συμβουλευόμενοι τα κείμενά μας, συμπληρώνουμε το παρακάτω πλαίσιο

Η εποχή, η καταγωγή και η περιοχή δράσης του προφήτη	
Πολιτική / θρησκευτική κατάσταση της εποχής	
Ποιους επέκρινε κυρίως;	
Πώς παρουσιάζει το Θεό;	
Τι ζητάει ο Θεός από τους ανθρώπους;	
Τι προέβλεπε ο προφήτης για το κοντινό μέλλον;	
Σε τι μοιάζει η εποχή του με τη δική μας;	
Γράψτε μια φράση του προφήτη που θεωρείτε πολύ σημαντική	

Δε ζητάει τίποτε άλλο ο Θεός: πράξτε το δίκαιο, δείξτε αγάπη ακολουθήστε το Θεό με την καρδιά σας!

(προφήτης Μιχαίας 6, 8)

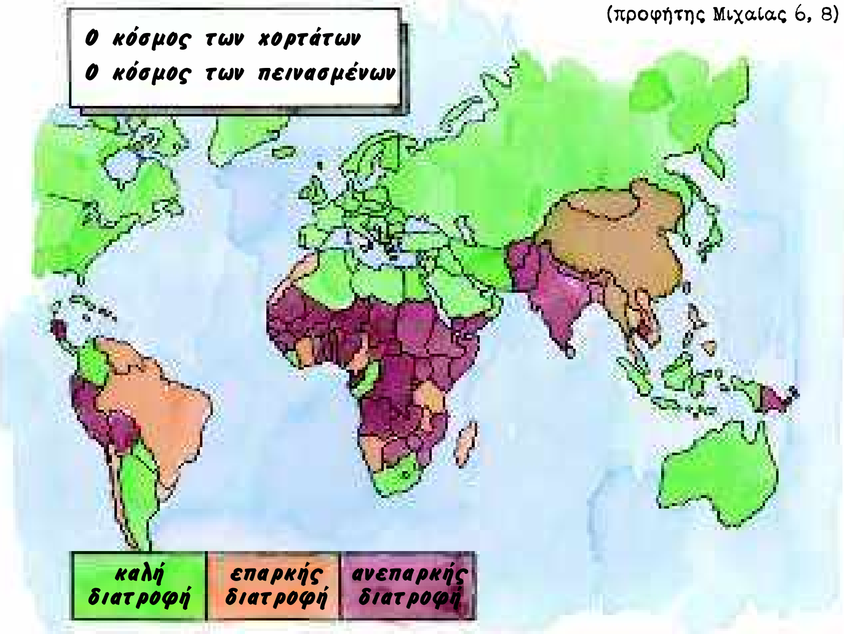

Από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948)
Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα σ' ένα βιοτικό* επίπεδο που να εξασφαλίζει υγεία και ευημερία στον ίδιο και στην οικογένειά του, κυρίως σε ό,τι αφορά τη διατροφή, την ένδυση, τη στέγαση, την ιατρική φροντίδα, καθώς και τις αναγκαίες κοινωνικές υπηρεσίες.

Και στον 21ο αιώνα κάποιοι αριθμοί συνεχίζουν να μας ξαφνιάζουν!
• Τα τρία πλουσιότερα άτομα του κόσμου κατέχουν μια περιουσία μεγαλύτερη από το σύνολο του εθνικού πλούτου των 48 φτωχότερων χωρών του κόσμου.
• Από τα 4,5 δισεκατομμύρια των κατοίκων που αριθμούν οι υπανάπτυκτες χώρες, ένας στους τρεις δεν έχει πρόσβαση στο πόσιμο νερό.
• Υπολογίζεται ότι 250 εκατομμύρια παιδιά εργάζονται σ' όλο τον κόσμο. Τα μικρότερα απ' αυτά είναι κάτω των 5 ετών. Σε ορισμένες χώρες η παιδική εργασία έχει καταντήσει κοινωνική μάστιγα. Στη Λατινική Αμερική εργάζεται το ένα παιδί στα πέντε, στην Αφρική το ένα στα τρία, στην Ασία το ένα στα δύο.
Αν και ο μεγαλύτερος αριθμός των εργαζόμενων παιδιών βρίσκεται στις φτωχές χώρες του Νότου, τα παιδιά που εργάζονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση ξεπερνούν τα 2 εκατομμύρια. Ακόμη και σε χώρες που θεωρούνται κοινωνικά προηγμένες – Δανία, Ολλανδία – τα τελευταία χρόνια εμφανίστηκε ξανά το φαινόμενο του παιδιού που δουλεύει.

Καθώς διαμορφώνεται στον αιώνα μας μια παγκόσμια αλληλοεξαρτώμενη κοινωνία, το βασικότερο πρόβλημα είναι η συνειδητοποίηση του χρέους προς τους φτωχούς και η έμπρακτη αλληλεγγύη, στις πόλεις μας, στα κράτη μας, αλλά ακόμη και από χώρα σε χώρα, από φυλή σε φυλή, από λαό σε λαό. Δεν μπορούμε πια να ισχυριζόμαστε ότι δεν ξέρουμε ή δεν μας αφορά το ότι εκατομμύρια παιδιά ζουν μέσα σε άθλιες συνθήκες, χωρίς τη στοιχειώδη θαλπωρή*. Ότι πάνω από 800 εκατομμύρια συνανθρώπων μας υποσιτίζονται, ενώ άλλα 3 δισεκατομμύρια ζουν με λιγότερα από 2 ευρώ την ημέρα. Και μάλιστα ότι αρκετοί από αυτούς κινούνται δίπλα μας με ακόμη μικρότερο εισόδημα.

Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας

20. Ο προφήτης Μιχαίας: το όραμα της παγκόσμιας ειρήνης

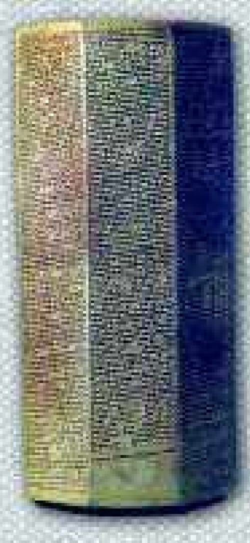

Το πρίσμα του Taylor.
Βρέθηκε στη Νινευί και περιγράφει τα κατορθώματα του ασσύριου Σενναχηρίμ. Εδώ ο ηγεμόνας κομπάζει*: *«Τον Εζεκία του Ιούδα, τον έκλεισα στην Ιερουσαλήμ σαν πουλί στο κλουβί».*

α) Η εποχή του προφήτη

Ο προφήτης έδρασε στο βασίλειο του Ιούδα σε μια εποχή κρίσης. Οι Ασσύριοι, που είχαν ήδη καταλάβει το Βόρειο Βασίλειο αποτελούσαν μια μόνιμη απειλή και για το Νότιο, όπως άλλωστε και για όλη την περιοχή. Η Ιερουσαλήμ παραλίγο να έχει την τύχη της Σαμάρειας, καθώς πολιορκήθηκε από τον ασσύριο ηγεμόνα Σενναχηρίμ. Τελικά, η πόλη σώθηκε σαν από θαύμα.

Όμως και στα εσωτερικά του κράτους τα πράγματα δεν ήταν καθόλου καλά. Παρόλο που ο βασιλιάς Εξεκίας έκανε μια σημαντική θρησκευτική μεταρρύθμιση καταργώντας τα ιερά και τα είδωλα, τα αποτελέσματα δεν ήταν σπουδαία και μόνιμα. Οι Ισραηλίτες είχαν φτάσει να πιστεύουν ότι, αφού ο Θεός κατοικούσε στο Ναό, θα προστάτευε πάντα και αποκλειστικά το έθνος τους. Έτσι, ανεξάρτητα από την ηθική τους κατάπτωση πίστευαν ότι δεν κινδύνευαν από τίποτε. Μανία πλουτισμού, απάνθρωπη εκμετάλλευση των αδυνάτων και έλλειψη αλληλεγγύης χαρακτήριζαν την καθημερινή ζωή του λαού.

β) Λίγα στοιχεία για τη ζωή του

Ο Μιχαίας καταγόταν από την Ιουδαία, από γεωργική και ποιμενική οικογένεια. Σε κάποια φάση της ζωής του εγκαταστάθηκε στην Ιερουσαλήμ. Δε διέθετε μεγάλη μόρφωση, αλλά συναισθανόταν βαθιά το σωστό και το δίκαιο. Στεκόταν στο πλευρό των φτωχών και των καταπιεσμένων κατακρίνοντας τους άρχοντες και τους πλουσίους για τις αδικίες τους. Οι λόγοι του ήταν τόσο καυστικοί*, ώστε ο προφήτης έγινε ανεπιθύμητος και διώχθηκε. Επειδή ο Μιχαίας έδρασε την ίδια εποχή με τον προφήτη Ησαΐα, είναι σίγουρο ότι τον γνώριζε. Ίσως μάλιστα να ανήκε και στον κύκλο των μαθητών του.

γ) Μερικές προφητείες του Μιχαία

• Οι άρχοντες αδικούν το λαό

Ακούστε αρχηγοί και άρχοντες του Ισραήλ. Δεν ειν' έργο δικό σας να γνωρίζετε το δίκαιο; Εσείς όμως μισείτε το καλό και αγαπάτε το κακό. Φέρεστε στο λαό μου σαν να ήταν ζώα που τα πάνε για σφαγή… Τρέφεστε με τις σάρκες του λαού μου … κακομεταχειρίζεστε το λαό μου… Αποστρέφεστε το δίκαιο και διαστρέφτε το σωστό, εσείς που χτίζετε την Ιερουσαλήμ, την πόλη του Θεού, πάνω σε αίματα και αδικίες. Οι άρχοντες δωροδοκούνται όταν δικάζουν, οι ιερείς διδάσκουν με πληρωμή και οι προφήτες προφητεύουν με αμοιβή. Κι ύστερα απ' όλα αυτά τολμούν και λένε: «Ο Κύριος είναι μαζί μας. Δε θα μας βρει κακό!».*

• Οι ψευδοπροφήτες παραπλανούν το λαό

Οι προφήτες που παραπλανούν το λαό μου, υπόσχονται ειρήνη σ' εκείνους που τους δίνουν πλούσια τροφή αλλά απειλούν με πόλεμο αυτούς που τίποτε δεν τους προσφέρουν. Γι' αυτό σε τούτους τους προφήτες ο Κύριος λέει: «…Τέρμα οι προφητείες. Σκοτάδι θα σας περιβάλλει όπως μετά το ηλιοβασίλεμα. Δεν θα λαβαίνετε απάντηση από μένα».

• Ο λαός μιμείται τους ανάξιους ηγέτες του

Πρόθυμα ακολουθήσατε το κακό παράδειγμα του βασιλιά ... κι όλης της δυναστείας του. Μιμηθήκατε τα έργα τους…

Αλίμονο σ' εμένα!... Ούτε ένας δεν υπάρχει τίμιος στη χώρα, ούτε ένας στο Θεό να 'ναι πιστός. Παραμονεύουν όλοι τους να κάνουν φονικό, ο ένας τον άλλο κοιτάει να παγιδέψει. Είναι όλοι τους ειδικευμένοι στο κακό … όλοι μαζί έχουν διαστρέψει το δίκαιο. Ο πιο καλός ανάμεσά τους κι ο πιο τίμιος είναι κι από τ' αγκάθια πιο βλαβερός.

• Πάντα όμως υπάρχουν πιστοί (= το υπόλειμμα)

Το υπόλοιπο των απογόνων του Ιακώβ είναι διεσπαρμένο ανάμεσα σε πολλούς λαούς καθώς δροσιά απ' τον Κύριο, καθώς βροχή απάνω στο χορτάρι. Δε στηρίζει την ελπίδα του στους ανθρώπους…

Το **υπόλειμμα** ήταν ένα μικρό τμήμα του λαού που παρέμενε πιστό στο Θεό, παρά τις κρίσεις και τις καταστροφές. Επιπλέον, είχε μια μεγάλη αποστολή: Να μεταφέρει από γενιά σε γενιά τις Επαγγελίες του Θεού. Απ' αυτό το υπόλειμμα θα προερχόταν και ο Μεσσίας, που η αποστολή του θα ήταν να σώσει όχι μόνο τον Ισραήλ, αλλά όλο τον κόσμο.

• Ο Θεός δεν παύει να συγχωρεί

Ποίμαινε, Κύριε, το λαό σου με το ραβδί σου, τα πρόβατά σου που απομονωμένα ζουν σε τόπο άγονο, ενώ τριγύρω τους υπάρχει εύφορη γη… Ποιος άλλος Θεός είναι σαν κι εσένα, που συγχωρεί την ανομία και παραβλέπει την ασέβεια, όπως εσύ στο λαό σου που έχει επιζήσει;…

Και πάλι θα μας σπλαχνιστείς… Στης θάλασσας τα βάθη θα ρίξεις όλες μας τις αμαρτίες. Δείξε πιστότητα κι αγάπη σ' εμάς, τους απογόνους του Αβραάμ και του Ιακώβ, όπως ορκίστηκες στους προγόνους μας απ' τον πολύ παλιό καιρό.

• Η πραγματική λατρεία του Θεού

Αναρωτιέστε: «Τι πρέπει τάχα να προσφέρουμε στον Κύριο;... Να του προσφέρουμε χρονιάρικα μοσχάρια για ολοκαύτωμα;»… Ο Κύριος σας δίδαξε τι είναι καλό και τι απαιτεί από σας: Πράξτε το δίκαιο, δείξτε αγάπη, ακολουθήστε το Θεό σας πρόθυμα.*

• Ο Μεσσίας θα έρθει για όλο τον κόσμο

Αλλά από σένα Βηθλεέμ ... αν και είσαι από τις πιο μικρές πόλεις του Ιούδα, εγώ θα κάνω να προέλθει εκείνος που θα γίνει άρχοντας του Ισραήλ... Όταν έρθει εκείνος, θα τους οδηγήσει και θα τους προστατέψει με τη δύναμή μου… Θα ζήσουν με ασφάλεια, γιατί όλοι οι λαοί της γης θ' αναγνωρίσουν τη μεγαλοσύνη του. Αυτός θα φέρει την ειρήνη.

Ο Προφήτης Μιχαίας, χαρακτικό του Γουσταύου Ντορέ (19ος αι.)

Ο κύκλος της φιλίας,
του Πάμπλο Πικάσο (20ός αι.)

• Η ειρήνη στο τέλος του κόσμου

Θα 'ρθουνε μέρες ... που ο Κύριος θα κρίνει πολλούς λαούς, και θα ελέγξει έθνη ισχυρά ως τα πέρατα της γης... Τότε τα ξίφη τους θα τα σφυρηλατήσουν σε άροτρα και τις λόγχες τους σε δρεπάνια. Ξίφος δε θα σηκώνει το ένα έθνος στο άλλο ενάντια και δεν θα ξαναμάθουν πια να πολεμούν. Τότε ο καθένας θα ξεκουράζεται κάτω απ' την κληματαριά του και κάτω από τη συκιά του, χωρίς κανείς να τον τρομάζει. Ο Κύριος του σύμπαντος τα είπε αυτά.*

Εργασία στην τάξη

1. Σκεφτείτε αντιστοιχίες της εποχής του Μιχαία με τη δική μας.
2. Γιατί ο Μιχαίας έκρινε τόσο αυστηρά τους ισχυρούς της εποχής του;
3. Στις συνθήκες κρίσης όπως τις περιγράφει ο Μιχαίας πώς φαντάζεστε τη ζωή και τη δράση των ανθρώπων που ανήκουν στο «υπόλειμμα»;
4. Για ποια χαρακτηριστικά του Θεού κάνει λόγο ο προφήτης; Σε συνεργασία με το διπλανό σας να επισημάνετε σημεία της ιστορίας των Ισραηλιτών όπου τα ξανασυναντήσατε.
5. Με ποιο τρόπο θεωρεί ο Μιχαίας ότι μπορούν οι άνθρωποι να λατρεύουν πραγματικά το Θεό;
6. Ποιο θα είναι το έργο του Μεσσία και ποιους θα αφορά;
7. Προσέξτε την τελευταία προφητεία του μαθήματος: Έτσι προσδοκούν οι χριστιανοί το τέλος του κόσμου. Τι συναισθήματα και σκέψεις σας προκαλεί αυτή η εικόνα;

Δραστηριότητες

1. Βρείτε υλικό (τίτλους εφημερίδων, περιοδικών, φωτογραφίες κ.α.) γύρω από τους σύγχρονους κινδύνους που απειλούν τη ζωή του κόσμου και το οποίο θα μπορούσατε να βάλετε κάτω από τον τίτλο «Για τούτο θα θρηνήσω και θα κλάψω» (Μιχ 1, 8). Φτιάξτε ένα κολλάζ και παρουσιάστε το στην τάξη.
2. Οργανώστε ένα Project για την ειρήνη στον κόσμο παίρνοντας αφορμή από τις πληροφορίες της σελ. 107, καθώς και από άλλα σας μαθήματα.

Ειρήνη Peace Paix Frieden Pace Paz Мир

Συμβουλευόμενοι τα κείμενά μας, συμπληρώνουμε το παρακάτω πλαίσιο

Η εποχή, η καταγωγή και η περιοχή δράσης του προφήτη	
Πολιτική / θρησκευτική κατάσταση της εποχής	
Ποιους επέκρινε κυρίως;	
Πώς παρουσιάζει το Θεό;	
Τι ζητάει ο Θεός από τους ανθρώπους;	
Τι προέβλεπε ο προφήτης για το κοντινό μέλλον;	
Τι προέβλεπε για το μακρινό μέλλον;	
Σε τι μοιάζει η εποχή του με τη δική μας;	
Γράψτε μια φράση του προφήτη που θεωρείτε πολύ σημαντική	

« Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου»

*Ο δυτικός κόσμος πρέπει επιτέλους να αντιμετωπίσει τις ευθύνες του. Δεν μπορούμε να μιλάμε για ειρήνη και να εννοούμε μια ειρήνη που βολεύει τις δικές μας αποφάσεις και τα δικά μας συμφέροντα. Το άλλο όνομα για την **ειρήνη** είναι **δικαιοσύνη**. Υπάρχει κι ένα τρίτο όνομα που λέγεται **ανάπτυξη**. Δεν υπάρχει ελπίδα για ειρήνη και ασφάλεια, χωρίς κοινωνική δικαιοσύνη. Προϋπόθεση είναι η ανάπτυξη των φτωχών περιοχών του πλανήτη.*

Ζούσαμε μαζί όλοι οι λαοί στα Βαλκάνια. Ζούσαμε μαζί την εποχή της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Την εποχή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Την εποχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Την εποχή της Ευρωπαϊκής Ενώσεως γιατί να μη ζήσουμε μαζί; Αν η νηφαλιότητα της ανεξιθρησκίας* και η τόλμη της αγάπης επιβληθούν σ' αυτό το τυφλό μίσος, στα Βαλκάνια μπορούμε να πετύχουμε περισσότερα.*

Αναστάσιος Γιαννουλάτος, Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας

Στην εκκλησιαστική λατρεία είναι συχνές οι ευχές για ειρήνη

Εἰρήνη πᾶσι	Ειρήνη σε όλους
Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν	Ειρηνικά ας προσευχηθούμε στον Κύριο
Εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι	Δώρισε στον κόσμο σου την ειρήνη
Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης	(Ας προσευχηθούμε) για την ειρήνη που στέλνει ο Θεός
Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν	Ας χωριστούμε με ειρήνη

Και στον 21ο αιώνα οι πόλεμοι αφανίζουν τους ανθρώπους

- Μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο έχουν ξεσπάσει πάνω από 130 άλλοι πόλεμοι σε όλη την υφήλιο. Σ' αυτούς έχασαν τη ζωή τους περισσότεροι από 20 εκατομμύρια άνθρωποι, ενώ άλλοι τόσοι πέθαναν από τις ασθένειες και την πείνα που ακολούθησαν. Τα περισσότερα θύματα ανήκουν στον άμαχο πληθυσμό.
- Εξαιτίας των πολέμων και των πολιτικών κρίσεων εκατομμύρια άνθρωποι αναγκάζονται να ζήσουν ως πρόσφυγες είτε μέσα στην ίδια τους τη χώρα είτε σε γειτονικές χώρες, αναζητώντας καταφύγιο και μια καινούρια ζωή.
- Από το 1995 και μετά γύρω στα 160 εκατομμύρια συνάνθρωποί μας ζουν ως πρόσφυγες. Και δυστυχώς ο κατάλογος ολοένα μεγαλώνει.

Το έργο της δικαιοσύνης θα είναι ειρήνη και της δικαιοσύνης το αποτέλεσμα θα είναι ησυχία και ασφάλεια παντοτινή.

Ησ 32, 17

Η ειρήνη είναι κοινό αίτημα στις προσευχές όλων των ανθρώπων σε όποια θρησκεία κι αν ανήκουν!

Κάθε μέρα σε όλο τον κόσμο γίνονται εκδηλώσεις υπέρ της ειρήνης

21. Ησαΐας: ο προφήτης του Εμμανουήλ

α) Η εποχή του προφήτη

Η δράση του, που διήρκεσε σαράντα χρόνια, ξετυλίγεται στο βασίλειο του Ιούδα, στην ίδια εποχή με τον προφήτη Μιχαία.

β) Λίγα στοιχεία για τη ζωή του

Ο Ησαΐας έζησε στην Ιερουσαλήμ και προερχόταν από οικογένεια ιερέων που είχε σχέση με τη βασιλική αυλή. Ήταν παντρεμένος και είχε δύο γιους. Η θαυμαστή κλήση του, που ο ίδιος περιγράφει, έγινε στο Ναό του Σολομώντα: *Είδα τον Κύριο να κάθεται πάνω σε θρόνο μεγαλόπρεπο και υπερυψωμένο. Οι άκρες του μανδύα του γέμιζαν το Ναό. Μπροστά του στέκονταν σεραφίμ, που καθένα τους είχε έξι φτερούγες... Και φώναζαν το ένα στο άλλο:*

«Άγιος, άγιος, άγιος
είναι ο Κύριος του σύμπαντος (= Κύριος Σαβαώθ)
όλη η γη είναι απ' τη δόξα του γεμάτη».

Σείστηκαν οι παραστάτες της θύρας από τη δυνατή φωνή τους και γέμισε από καπνό ο Ναός. Τότε είπα: «Αλίμονό μου, χάθηκα! Γιατί είμαι άνθρωπος ... και τώρα είδα με τα μάτια μου το βασιλιά, τον Κύριο του σύμπαντος!». Πέταξε τότε κι ήρθε κοντά μου ένα από τα σεραφίμ, κρατώντας ένα κάρβουνο αναμμένο, που το είχε πάρει απ' το θυσιαστήριο. Μ' αυτό άγγιξε το στόμα μου και είπε: «Κοίτα ... η ανομία σου εξαλείφθηκε*». Έπειτα άκουσα το Θεό να λέει: «Ποιον να στείλω; Ποιος θέλει να γίνει ο αγγελιαφόρος μου;». Κι εγώ είπα: «Στείλε εμένα!». Κι εκείνος είπε: «Πήγαινε».*

Ο Ησαΐας θεωρείται ο σημαντικότερος προφήτης της Παλαιάς Διαθήκης εξαιτίας της τεράστιας σημασίας των μηνυμάτων του. Όλο το διάστημα της δράσης του ήταν πάντα παρών και στα πολιτικά πράγματα της χώρας. Προσπαθούσε να επηρεάζει τους βασιλείς, ώστε να ενεργούν σύμφωνα με το θέλημα του Θεού. Γι' αυτό επιχείρησε να πείσει το βασιλιά Άχαζ να μη συμμαχήσει με τους Ασσύριους, ώστε να μην εξαρτηθεί θρησκευτικά απ' αυτούς. Αργότερα, όταν οι Ασσύριοι πολιορκούσαν την Ιερουσαλήμ, κατάφερε να στηρίξει το βασιλιά Εζεκία και το λαό, που είχαν πανικοβληθεί.

Γύρω από τον Ησαΐα είχε σχηματιστεί ένας κύκλος μαθητών, οι οποίοι μετά το θάνατο του προφήτη διαφύλαξαν τη διδασκαλία του. Από το 700 π.Χ. τα ίχνη του Ησαΐα χάνονται. Σύμφωνα με την παράδοση πριονίστηκε στα δύο, όταν βασίλευε ο Μανασσής.

Ο προφήτης Ησαΐας,
ψηφιδωτό στη Νέα Μονή (11ος αι., Χίος)

Εμμανουήλ είναι εβραϊκό όνομα, που σημαίνει «ο Θεός είναι μαζί μας». Ο Ησαΐας ονομάζει έτσι το Μεσσία. Στην Καινή Διαθήκη το όνομα αυτό αποδόθηκε στον Ιησού Χριστό, αφού αυτός είναι ο Μεσσίας.

γ) Μερικές προφητείες του Ησαΐα

- **Οι άνθρωποι καταστρέφουν τη σχέση τους με το Θεό και τους συνανθρώπους**

Ακούστε ουρανοί κι εσύ γη δώσε προσοχή, γιατί μιλάει ο Κύριος: «Ανάθρεψα παιδιά και τώρα που μεγάλωσαν πεισματικά ορθώνονται εναντίον μου. Το βόδι γνωρίζει τον αφέντη του και το γαϊδούρι ξέρει το παχνί* εκείνου που το ορίζει. Μα ο Ισραήλ σε ποιον ανήκει δεν το ξέρει. Ο λαός μου τίποτα δεν κατανοεί... Έχω χορτάσει απ' των κριαριών τα ολοκαυτώματα*, από το πάχος των καλοθρεμμένων μοσχαριών. Το αίμα των ταύρων, των προβάτων και των τράγων δεν μ' ευχαριστεί... Πάψτε πια να προσφέρετε ανώφελες θυσίες· μ' αηδιάζει... Απεχθάνομαι* τις γιορτές σας ... κι όταν απανωτές λέτε τις προσευχές σας, εγώ δεν τις ακούω, γιατί τα χέρια σας είναι στο αίμα βουτηγμένα...».*

Αλίμονο σ' εκείνους που προσθέτουν στο σπίτι τους κι άλλο σπίτι κι ενώνουνε χωράφι με χωράφι, έτσι που πια να μην υπάρχει τόπος για άλλους, κι αυτοί να μείνουν οι μοναδικοί της χώρας κάτοχοι!

Αλίμονο σ' εκείνους που απ' το πρωί νωρίς ορμάνε στο πιοτό και που ως τη νύχτα αργά με κρασί μεθάνε. Αλίμονο σ' εκείνους που λένε το κακό καλό και το καλό κακό, που παρασταίνουν το μαύρο άσπρο και το άσπρο μαύρο, που κάνουν το πικρό γλυκό και το γλυκό πικρό. Αλίμονο σ' εκείνους που θαρρούν πως είναι σοφοί και για έξυπνοι περνιούνται...

Όπως φαίνεται στον παρακάτω χάρτη, το κράτος των Ασσυρίων τον 8ο αι. π.Χ. ήταν τεράστιο. Γράφει ο Ησαΐας για τους Ασσυρίους: *«Δε θα πεινάσουν, ούτε θα κουραστούν, δε θα νυστάξουν ούτε θα κοιμηθούν ... τα βέλη τους είναι μυτερά και τα τόξα τους τεντωμένα... ».*

Ησ 5, 27-28

- **Ο Άγιος Θεός βρίσκεται πάντα δίπλα στους ανθρώπους**

Ο ύψιστος, ο υπέρτατος, αυτός που υπάρχει αιώνια και που Άγιος είναι τ' όνομά του, λέει: «Σε τόπο κατοικώ υψηλό και άγιο, μα βρίσκομαι μαζί και με τους συντριμμένους και με τους ταπεινούς, ζωή να ξαναδώσω στων ταπεινών το πνεύμα, ζωή να ξαναδώσω στων συντριμμένων την καρδιά ... εγώ θα σας γιατρέψω. Το δρόμο θα σας δείξω και θα σας παρηγορήσω, εσάς και τους δικούς σας...».*

- **Οι άνθρωποι του υπολείμματος στηρίζονται στο Θεό**

Έρχεται μέρα που το υπόλοιπο του Ισραήλ, όσοι από το γένος του Ιακώβ γλιτώσουν, θα πάψουν πια να στηρίζονται στην Ασσυρία που τους χτυπούσε και θα στηριχθούν μ' εμπιστοσύνη στον Κύριο, τον Άγιο Θεό του Ισραήλ. Ένα υπόλοιπο θα επιστρέψει ... στον ισχυρό Θεό.

Η αγιότητα του Θεού

Η λέξη «άγιος» στα εβραϊκά σημαίνει «χωρισμένος», δηλαδή διαφορετικός από κάθε τι κοινό και συνηθισμένο· κάτι, δηλαδή, τόσο ιερό, αγνό, καθαρό και μεγάλο, που κανείς δεν μπορεί να πλησιάσει.
Για τον Ησαΐα, αλλά και για όλη την Αγία Γραφή η αγιότητα ταυτίζεται με το Θεό. Και σημαίνει ό,τι ο ίδιος ο Θεός περιέχει: ζωή, δύναμη, αγάπη. Όλα δε αυτά μόνο ο ίδιος ο Θεός μπορεί να τα μεταδώσει.
Στη χριστιανική Εκκλησία άγιοι δεν είναι οι άνθρωποι που έχουν αρετές, όσο σπουδαίες κι αν είναι. Άγιοι ονομάζονται αυτοί που έζησαν μια πολύ κοντινή σχέση με το Θεό· κι έτσι εκείνος τους **χάρισε** την αγιότητα. Για τους χριστιανούς ο Ιησούς Χριστός **χαρίζει** τη δυνατότητα σε κάθε άνθρωπο να συμμετέχει στην αγιότητα του Θεού. Αυτό γίνεται με τη Θεία Ευχαριστία, όπου ο πιστός μπορεί να ενώνεται με το μοναδικό άγιο, το Θεό.

- **Η εποχή του Μεσσία**

Ένα κλωνάρι θα φυτρώσει απ' τον κορμό του Ιεσσαί,
κι ένα κλαδί θα ξεπροβάλει από τις ρίζες του.
Πάνω του θα αναπαύεται το Πνεύμα του Κυρίου,
το πνεύμα αυτό που θα του δίνει σοφία και σύνεση,
την ικανότητα ν' αποφασίζει, τη δύναμη να εκτελεί...
Τίποτα δε θα κρίνει απ' τα φαινόμενα
ούτε θ' αποφασίζει από τα λόγια μόνο.
Αλλά θα κρίνει με δικαιοσύνη τους φτωχούς
και θα υπερασπίζεται με ευθύτητα τους ταπεινούς της χώρας...
Η δικαιοσύνη και η πιστότητα θα είναι γι' αυτόν
σαν το ζωνάρι που τυλίγει στη μέση του.
Τότε θα κάθεται ο λύκος παρέα με το αρνί
και θα κοιμάται ο πάνθηρας με το κατσίκι αντάμα.
Το μοσχαράκι και το λιονταρόπουλο θα βόσκουνε μαζί
κι ένα μικρό παιδί θα τα οδηγάει...
Το λιοντάρι θα τρέφεται καθώς το βόδι με άχυρο.
Το βρέφος άφοβα θα παίζει
στη φωλιά του φαρμακερού φιδιού...
Κανένας δε θα προξενεί στον άλλον βλάβη ούτε κακό...
η γνώση του Κυρίου τη χώρα θα σκεπάζει,
όπως σκεπάζουν τα νερά τη θάλασσα.
Σαν έρθει εκείνη η μέρα, το βλαστάρι από τη ρίζα του Ιεσσαί
εκεί θα στέκεται για όλους τους λαούς σημαία.

Εργασία στην τάξη

1. Τι αισθάνεται και τι συνειδητοποιεί ο προφήτης στη διάρκεια της κλήσης του;
2. Ποια χαρακτηριστικά της ζωής και των σχέσεων των ανθρώπων επικρίνει ο προφήτης; Αναγνωρίζετε καταστάσεις που αφορούν και τη σύγχρονη, «πολιτισμένη» εποχή μας;
3. Αφού διαβάσετε το παράθεμα για την αγιότητα, αναγνωρίστε στο σχετικό κείμενο του Ησαΐα «Ο Άγιος Θεός βρίσκεται πάντα δίπλα στους ανθρώπους» με ποιους τρόπους εκδηλώνεται η αγιότητα του Θεού.
4. Τι χαρακτηρίζει τους ανθρώπους που ανήκουν στο υπόλειμμα;
5. Περιγράψτε με δικά σας λόγια τις εικόνες που χρησιμοποιεί ο προφήτης μιλώντας για την εποχή του Μεσσία. Ποια σας αγγίζει περισσότερο;
6. Αιώνες μετά, στη Ναζαρέτ, ο Ιησούς Χριστός μιλώντας για το έργο του διάβασε μια προφητεία του Ησαΐα για το Μεσσία (Λκ 4,16-21). Τι δείχνει αυτό για τον Ησαΐα;
7. Διαβάστε τη φράση στο ειλητάριο που κρατάει ο προφήτης. Δικαιολογήστε τον τίτλο του μαθήματος.

Δραστηριότητες

1. Βρείτε σε ποιο σημείο της Θείας Λειτουργίας ψάλλεται ο Τρισάγιος Ύμνος και γράψτε τον στο τετράδιό σας.
2. Φτιάξτε με ειδήσεις, τίτλους εφημερίδων, επικεφαλίδες άρθρων και φωτογραφίες ένα κολλάζ με θέμα «Αλίμονο στην κοινωνία μας που... » εμπνευσμένοι από τις προφητείες του Ησαΐα.

Συμβουλευόμενοι τα κείμενά μας, συμπληρώνουμε το παρακάτω πλαίσιο

Η εποχή, η καταγωγή και η περιοχή δράσης του προφήτη	
Πολιτική / θρησκευτική κατάσταση της εποχής	
Ποιους επέκρινε κυρίως;	
Ποια χαρακτηριστικά του Θεού τονίζει;	
Τι ζητάει ο Θεός από τους ανθρώπους;	
Τι προέβλεπε για το μακρινό μέλλον;	
Γιατί ονομάστηκε ο «ευαγγελιστής προφήτης»;	
Γράψτε μια φράση του προφήτη που θεωρείτε πολύ σημαντική	

22. Βαβυλώνια Αιχμαλωσία: ο λαός στην εξορία

α) Το κακό πλησιάζει

Áðü ôéò áñ÷Ýò ôïõ 7ïõ áé. ð.×. ç äýíáìç ôùí Áóóõñßùí Üñ÷éóå íá ðáñáêìÜæåé. ÍÝïò éó÷õñüò ëáüò ôçò ðåñéï÷Þò áíáäåß÷èçêáí ïé Âáâõëþíéïé. Óôï ìåôáîý óôï èñüíï ôïõ Íüôéïõ Âáóéëåßïõ áíÝâçêå ï Éùóßáò. Ôá ôñéÜíôá ÷ñüíéá âáóéëåßáò ôïõ Þôáí ìéá ðåñßïäïò åõçìåñßáò êáé áíåîáñôçóßáò ãéá ôï âáóßëåéï ôïõ Éïýäá. ÁíÜìåóá óôá Üëëá ï âáóéëéÜò ðñïóðÜèçóå íá êÜíåé êáé ìéá èñçóêåõôéêÞ ìåôáññýèìéóç. Íá îåêáèáñßóåé äçëáäÞ ôç èñçóêåßá áðü ôá åéäùëïëáôñéêÜ óôïé÷åßá êáé ôéò îÝíåò åðéäñÜóåéò ðïõ åß÷áí ìå ôïí êáéñü åéó÷ùñÞóåé ó’ áõôÞí. Öñüíôéóå, ëïéðüí, íá ãêñåìéóôïýí ôá åßäùëá êáé ôá èõóéáóôÞñéÜ ôïõò êáé ïñãÜíùóå ôç ëáôñåßá ìå âÜóç ôï Íüìï ôïõ Èåïý. ÁõôÜ ôá ÷ñüíéá éåñåßò Üñ÷éóáí íá êáôáãñÜöïõí ôéò èñçóêåõôéêÝò ðáñáäüóåéò êáé ôùí äýï âáóéëåßùí.

Ôçí ßäéá åðï÷Þ æïýóå óôçí ÉåñïõóáëÞì êáé ï ðñïöÞôçò Éåñåìßáò. Ï ðñïöÞôçò, áí êáé Ýâëåðå èåôéêÜ ôçí ðñïóðÜèåéá ôïõ âáóéëéÜ Éùóßá, åß÷å ôç âáèéÜ ðåðïßèçóç üôé ï Üíèñùðïò ìðïñåß íá áëëÜæåé óôô’ áëÞèåéá ìüíï üôáí ìåôáíïéþíåé ðñáãìáôéêÜ. Êé üôé ìéá ôÝôïéá ìåôÜíïéá äåí ðåôõ÷áßíåôáé ìå åîùôåñéêÝò áëëáãÝò. Åßíáé ðÜíù áð’ üëá ìéá õðüèåóç ôçò êáñäéÜò. Êáèþò ìå ôï êÞñõãìÜ ôïõ áðïêÜëõðôå ôÝôïéåò áëÞèåéåò, ôá ëüãéá ôïõ óõ÷íÜ áêïýãïíôáí óêëçñÜ: *Ο Κύριος λέει: «Βαδίστε μέσα στους δρόμους της Ιερουσαλήμ. Κοιτάξτε και ψάξτε τις πλατείες της. Κι αν βρείτε έστω κι έναν άνθρωπο να κάνει το σωστό και ν’ αναζητάει την αλήθεια, τότε εγώ θα συγχωρήσω την αμαρτία της πόλης... Μπορεί ν’ αλλάξει ο μαύρος το χρώμα του ή η λεοπάρδαλη τα στίγματά της; Άλλο τόσο κι εσείς μπορείτε ν’ αλλάξετε και να κάνετε το καλό...».*

ÁíÜîéïé âáóéëåßò äéáäÝ÷èçêáí ôïí Éùóßá. Óôï ìåôáîý óôçí ðåñéï÷Þ êõñéáñ÷ïýóå ðéá ï âáóéëéÜò ôùí Âáâõëùíßùí Íáâïõ÷ïäïíüóïñ. ¼ëïé Þôáí áíáãêáóìÝíïé íá ðëçñþíïõí öüñï õðïôåëåßáò ó’ áõôüí. Êé üìùò óôçí ÉåñïõóáëÞì ïé ðåñéóóüôåñïé êÜôïéêïé ôçò äåí áíçóõ÷ïýóáí. Èåùñïýóáí üôé äåí äéÝôñå÷áí êáíÝíáí êßíäõíï, áöïý ï Íáüò ôïõ Êõñßïõ âñéóêüôáí óôçí ðüëç ôïõò! Ï ðñïöÞôçò Éåñåìßáò ðñïóðáèïýóå íá ôïõò äåßîåé ôï ëÜèïò ôïõò. Óôåêüôáí óôçí ðüñôá ôïõ Íáïý êáé êÞñõôôå Üöïâá: *Ακούστε ... όλοι όσοι περνάτε για να πάτε να προσευχηθείτε στον Κύριο! Ο Κύριος λέει: «Διορθώστε τη συμπεριφορά σας και τα έργα σας... Μην ξεγελάτε τον εαυτό σας επαναλαμβάνοντας ‘ο Ναός που κατοικεί ο Κύριος είναι εδώ’. Αν πράγματι διορθώσετε τη συμπεριφορά και τα έργα σας ... τότε εγώ θα κατοικήσω μαζί σας...».*

¸ôóé Üñ÷éóáí ïé äïêéìáóßåò ôïõ ðñïöÞôç. Ãéá íá ôïõ êëåßóïõí ôï óôüìá, ôïõ áðáãüñåøáí íá ìéëÜåé óôï ëáü, Ýêáøáí ôéò ðñïöçôåßåò ôïõ, áðïðåéñÜèçêáí íá ôïí äçëçôçñéÜóïõí, ôïí ìáóôßãùóáí, ôïí öõëÜêéóáí. ¼ìùò åêåßíïò êé áðü ôç öõëáêÞ äåí Ýðáõå íá ðñïåéäïðïéåß ôïõò óõìðáôñéþôåò ôïõ: *Ο Κύριος λέει: «Έρχεται λαός από μια χώρα του βορρά, έθνος μεγάλο ξεσηκώνεται από της γης τις άκρες. Τόξο κρατάνε και χατζάρι, είναι σκληροί και άσπλαχνοι, στ’ άλογα ανεβαίνουν κι ακούγονται οι φωνές τους σαν τη βοή της θάλασσας. Πολεμιστές που για μάχη παρατάσσονται ενάντια σ’ εσένα, πόλη της Σιών».*

Ο ζυγός του Ιερεμία

ÊÜðïôå, ìå ôçí õðïêßíçóç ôùí Áéãõðôßùí, ôá ìéêñÜ êñÜôç ðïõ ãåéôüíåõáí ìå ôï âáóßëåéï ôïõ Éïýäá Þñèáí óôï âáóéëéÜ Óåäåêßá êáé ôïõ æÞôçóáí íá äñÜóïõí üëïé ìáæß êáôÜ ôçò Âáâõëþíáò. ¼ôáí ôï Ýìáèå ï ðñïöÞôçò, Üñ÷éóå íá êõêëïöïñåß óôçí ðüëç ëïõâáëþíôáò óôïõò þìïõò ôïõ Ýíáí îýëéíï æõãü. Ìå ôç óõìâïëéêÞ áõôÞ ðñÜîç Þèåëå íá ôïõò ðñïåéäïðïéÞóåé üôé ìéá ôÝôïéá ëáèåìÝíç åðéëïãÞ ôåëéêÜ èá ôïõò ïäçãïýóå óôçí õðïôáãÞ.

Πράγματι, τα λόγια του επαληθεύτηκαν τραγικά. Το 597 π.Χ. οι Βαβυλώνιοι πολιόρκησαν την Ιερουσαλήμ και λεηλάτησαν το Ναό. Ο βασιλιάς, οι άρχοντες, και επιφανείς Ιουδαίοι σύρθηκαν εξόριστοι στη Βαβυλώνα. Το κακό όμως δεν τέλειωσε εκεί. Δέκα χρόνια αργότερα, το 587 π.Χ. οι Βαβυλώνιοι επανήλθαν. Και τότε η καταστροφή ήταν ολοκληρωτική. Η Ιερουσαλήμ παραδόθηκε στις φλόγες και άρχισε η περίοδος που είναι γνωστή ως *βαβυλώνια αιχμαλωσία.*

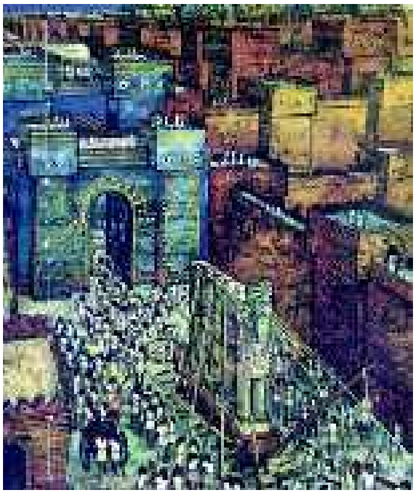

Η **Βαβυλώνα** ήταν χτισμένη στις όχθες του Ευφράτη και αποτελούσε κέντρο της περιοχής από τον 19ο μέχρι το 2ο αι. π.Χ. Τη μεγαλύτερη ακμή της τη γνώρισε στην εποχή του Ναβουχοδονόσορα (6ος αι. π.Χ.). Τότε ήταν μια πολυάριθμη πόλη με σπουδαία τείχη, περίφημους κρεμαστούς κήπους κι έναν τεράστιο πυργόμορφο ναό (ζιγκουράτ).
Μια ξακουστή πύλη στα τείχη της πόλης ήταν η πύλη της Ιστάρ απ' όπου περνούσε ο δρόμος των πομπών. Ίσως απ' αυτήν πέρασαν οι Βαβυλώνιοι και τους αιχμάλωτους Ιουδαίους!
Η διπλανή αναπαράσταση της πύλης της Ιστάρ βασίζεται σε αρχαιολογικά ευρήματα.

β) Το οδυνηρό τέλος του βασιλείου του Ιούδα

Το ένατο έτος της βασιλείας του Σεδεκία στον Ιούδα, ο βασιλιάς της Βαβυλώνας Ναβουχοδονόσορ ήρθε με όλο το στρατό του στην Ιερουσαλήμ κι άρχισε να την πολιορκεί… Οι Βαβυλώνιοι έκαναν ρήγμα στο τείχος. Απ' εκεί μπήκαν όλοι οι αξιωματούχοι του βασιλιά της Βαβυλώνας και εγκατέστησαν το στρατηγείο τους στη μεσαία πύλη. Όταν τους είδε ο βασιλιάς του Ιούδα Σεδεκίας και οι πολεμιστές του, έφυγαν νύχτα και βγήκαν από την πόλη. Ο στρατός όμως των Βαβυλωνίων τους καταδίωξε και τους πρόφτασε στις πεδιάδες της Ιεριχώ. Εκεί συνέλαβαν το Σεδεκία, τον έφεραν μπροστά στο βασιλιά … που τον καταδίκασε ο ίδιος. Πρώτα διέταξε να σφάξουν τους γιους του Σεδεκία μπροστά στα μάτια του πατέρα τους, καθώς και όλους τους αξιωματούχους του βασιλείου του Ιούδα. Στη συνέχεια έβγαλε τα μάτια του Σεδεκία, τον έδεσε με δυο χάλκινες αλυσίδες και τον έφερε αιχμάλωτο στη Βαβυλώνα. Οι Βαβυλώνιοι έκαψαν το Ναό του Θεού και γκρέμισαν το τείχος της Ιερουσαλήμ. Έβαλαν φωτιά σε όλα τα ανάκτορά της και κατέστρεψαν εντελώς όλα τα πολύτιμα αντικείμενα της πόλης. Εκείνους που σώθηκαν από τη σφαγή, τους μετέφεραν στη Βαβυλώνα, όπου έγιναν δούλοι στο βασιλιά και στους απογόνους του, μέχρις ότου ιδρύθηκε η βασιλεία των Περσών.

γ) Ο Ιερεμίας θρηνεί την καταστροφή

Κανένας δε θρήνησε την καταστροφή του Ισραήλ όσο ο Ιερεμίας. Μέσα στην Παλαιά Διαθήκη υπάρχει ένα ολόκληρο βιβλίο με ποιήματά του, που λέγεται **Θρήνοι**.

Αχ, αλίμονο, πώς έμεινε έρημη η πόλη που είχε άλλοτε τόσο πολύ λαό!
Αυτή που ήταν ονομαστή στα έθνη ανάμεσα απόμεινε σα χήρα.
Των πόλεων η πριγκίπισσα υποδουλώθηκε.
Αναστενάζουν όλοι της οι κάτοικοι, ψωμί ζητούν· δίνουνε τα στολίδια τους,
για να 'βρουνε τροφή έτσι που στη ζωή να κρατηθούνε…
Πόλη της Σιών, τα τείχη σου ας φωνάξουνε στον Κύριο να σ' ελεήσει.
Άσε να τρέξουνε σαν χείμαρρος μέρα και νύχτα ακούραστα τα δάκρυά σου … ασταμάτητα …
Σήκω πάλι και πάλι μες στη νύχτα και πες τον πόνο σου στον Κύριο.
Ξέχυσε την καρδιά σου σαν νερό μπροστά του, ύψωσε προς αυτόν τα χέρια σου
και παρακάλεσε για των παιδιών σου τη ζωή…
Οι νέοι της Σιών που ήταν πολύτιμοι και μέτραγαν το βάρος τους σε καθαρό χρυσάφι
τώρα σαν σκεύη λογαριάζονται πήλινα, σαν κοινά έργα αγγειοπλάστη.
Κολλάει η γλώσσα των βρεφών στον ουρανίσκο από τη δίψα,
ψωμί ζητάνε τα παιδιά κι ούτ' ένας δεν υπάρχει να τους δώσει.

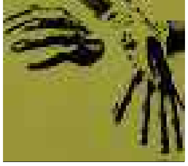

δ) Η ζωή των εξόριστων Ισραηλιτών στη Βαβυλώνα

Οι Βαβυλώνιοι εγκατέστησαν τους Ισραηλίτες στην περιοχή του κάτω Ευφράτη και του Τίγρη. Οι εξόριστοι υποχρεώνονταν σε καταναγκαστικές εργασίες. Ωστόσο είχαν το δικαίωμα να καλλιεργούν δικά τους χωράφια, να κατέχουν κατοικίες, να μετακινούνται και να ασκούν επαγγέλματα. Το σπουδαιότερο όμως ήταν ότι τους επιτρεπόταν να ζουν σύμφωνα με τη θρησκεία τους. Επειδή βρίσκονταν μακριά από την Ιερουσαλήμ και το Ναό, χρειάζονταν έναν τόπο για να λατρεύουν το Θεό. Δημιούργησαν, λοιπόν, τη *Συναγωγή* ως τόπο λατρείας και προσευχής. Σ' αυτά τα χρόνια της αιχμαλωσίας καθιέρωσαν επίσημα και το *Σάββατο* ως μέρα αφιερωμένη στο Θεό.

Οι Ισραηλίτες γρήγορα προσαρμόστηκαν και εντάχθηκαν στο ξένο περιβάλλον. Πολλοί απέκτησαν οικονομική άνεση. Κάποιοι μάλιστα έφτασαν στο σημείο να καταλάβουν και κυβερνητικές θέσεις στη Βαβυλώνα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Δανιήλ και των τριών φίλων του, Ανανία, Μισαήλ και Αζαρία, τους οποίους οι Βαβυλώνιοι επέλεξαν από μικρούς και τους προετοίμαζαν για να αναλάβουν αξιώματα στη βασιλική αυλή.

Παρά τις σχετικά καλές συνθήκες ζωής στη Βαβυλώνα οι Ισραηλίτες ένιωθαν πάντα εξόριστοι. Ούτε μια στιγμή δεν ξέχασαν την πατρίδα τους και δεν έπαυαν να νοσταλγούν την επιστροφή τους στη Γη της Επαγγελίας. Διαβάζουμε σ' έναν πολύ γνωστό ψαλμό:

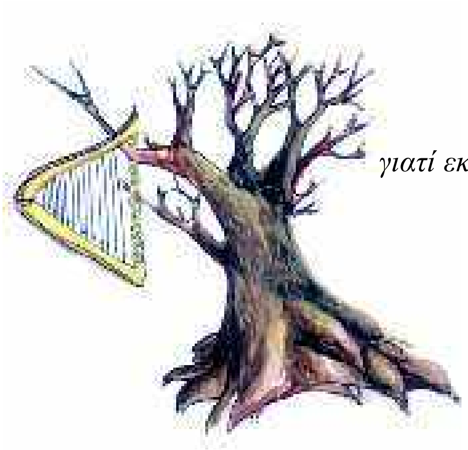

Στης Βαβυλώνας τα ποτάμια, εκεί καθόμασταν και κλαίγαμε,
καθώς θυμόμασταν τη Σιών.
Στης όχθης τις ιτιές είχαμε τις κιθάρες μας κρεμάσει,
γιατί εκείνοι που μας αιχμαλώτισαν μας γύρευαν τραγούδια να τους πούμε…
Μα πώς να τραγουδήσουμε σε ξένη γη τα τραγούδια του Κυρίου!
Αν σε ξεχάσω Ιερουσαλήμ,
να παραλύσει το δεξί μου χέρι.
Η γλώσσα μου ας κολλήσει στο λαρύγγι μου,
αν πάψω να σε θυμάμαι…
Ψαλμ 136

Οι τρεις παίδες εν καμίνω

Οι τρεις φίλοι του Δανιήλ, όπως διαβάζουμε στην Παλαιά Διαθήκη, αν και ανατράφηκαν στη βασιλική αυλή, παρέμεναν πιστοί στο Θεό των πατέρων τους και δεν παρασύρθηκαν στην ειδωλολατρία. Όταν κάποτε ο βασιλιάς Ναβουχοδονόσορ τους ζήτησε να προσκυνήσουν το χρυσό άγαλμά του, αρνήθηκαν με τόλμη να το κάνουν. Αγριεμένος τότε ο βασιλιάς διέταξε να τους ρίξουν δεμένους σε πυρακτωμένο καμίνι. Όμως μέσα από τις φλόγες αντί για κραυγές και θρήνους, έκπληκτοι τους άκουσαν να δοξολογούν το Θεό:
«Εὐλογητός εἶ, Κύριε, ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν ... εὐλογεῖτε, πᾶσαι αἱ δυνάμεις Κυρίου, τόν Κύριον.».
Ο βασιλιάς θαύμασε το συμβάν κι ο θυμός του διαλύθηκε. Διέταξε, λοιπόν, να τους βγάλουν απ' το καμίνι και ποτέ κανείς από τους υπηκόους του να μην ξεστομίσει κακό για το Θεό των τριών νέων.
Η Εκκλησία συχνά αναφέρεται σ' αυτό το γεγονός στην υμνολογία της, επειδή θεωρεί ότι προεικονίζει το Πάθος και την Ανάσταση του Ιησού Χριστού.

Οι τρεις παίδες στην κάμινο, τοιχογραφία του Θεοφάνη στη Μονή Αγίου Νικολάου Αναπαυσά (16ος αι. Μετέωρα)

ε) Ένας προφήτης παρηγορεί το λαό: Ιεζεκιήλ

Σ' όλη τη διάρκεια της αιχμαλωσίας οι Ιουδαίοι βασανίζονταν από ερωτήματα: Γιατί τους συνέβησαν όλα αυτά; Πότε θα τελείωναν; Θα τους βοηθούσε ο Θεός για μια ακόμη φορά να γυρίσουν στην πατρίδα τους; Ή μήπως τους εγκατέλειψε; Η γενιά μάλιστα των Ισραηλιτών που γεννήθηκε στα ξένα, πίστευε ότι πλήρωνε, χωρίς να φταίει, τα σφάλματα των πατέρων τους. Έλεγαν χαρακτηριστικά: *«Οι πατέρες έφαγαν άγουρα σταφύλια και τα δόντια των παιδιών μούδιασαν».*

Στη Βαβυλώνα, αυτά τα χρόνια, ζούσε και ο προφήτης Ιεζεκιήλ. Πριν συρθεί στην εξορία ήταν ιερέας στο Ναό του Σολομώντα. Στα χρόνια της αιχμαλωσίας δέχτηκε την κλήση του Θεού και ανέλαβε το βαρύ έργο να εξηγήσει στους συμπατριώτες του τις αιτίες της συμφοράς που τους είχε βρει και να τους παρηγορήσει. Ο προφήτης συναισθανόταν το παράπονο των νεότερων Ισραηλιτών. Προσπαθούσε να τους εξηγήσει ότι, όταν η ζωή μιας κοινότητας χαλάει, όλοι ζουν τις κακές συνέπειες. Όμως κι όλοι είναι υπεύθυνοι, αφού μπορούν να αγωνιστούν για να επανορθώσουν. Ταυτόχρονα, τους ενέπνεε πίστη για το μέλλον του λαού. Τους περιέγραφε συγκλονιστικά οράματα που έβλεπε και που «μιλούσαν» για την αποκατάσταση* του Ισραήλ και της άγιας πόλης του, της Ιερουσαλήμ.

Ο Κύριος είπε:... «Θα σας συνάξω μέσα απ' όλες τις ξένες χώρες και θα σας φέρω στη χώρα σας... Θα μπορείτε να κατοικείτε στη χώρα που έδωσα στους προγόνους σας...».*

Ο προφήτης Ιεζεκιήλ, τοιχογραφία του Θεοφάνη στη Μονή Παντοκράτορος (16ος αι., Άγιον Όρος)

στ) Για άλλη μια φορά η ελπίδα παραμένει ζωντανή: η Καινή Διαθήκη

Όταν οι Βαβυλώνιοι κατέστρεψαν την Ιερουσαλήμ οι Ιουδαίοι διασκορπίστηκαν παντού. Κάποιες ομάδες κατέφυγαν στην Αίγυπτο. Ανάμεσά τους βρισκόταν και ο προφήτης Ιερεμίας. Εκεί ο Ιερεμίας όχι μόνο συνέχισε τη δράση του, αλλά έστελνε και επιστολές στους εξόριστους συμπατριώτες του στη Βαβυλώνα, για να τους στηρίξει.

Ταυτόχρονα είναι ο προφήτης που ανήγγειλε στους Ισραηλίτες την πιο όμορφη υπόσχεση του Θεού:

«Έρχονται μέρες, λέει ο Κύριος, που θα κάνω καινούρια Διαθήκη με το λαό του Ισραήλ και του Ιούδα. Δε θα έχει καμιά σχέση με τη Διαθήκη που είχα κάνει με τους προγόνους τους την ημέρα που τους πήρα από το χέρι και τους οδήγησα έξω από την Αίγυπτο... Να ποια θα είναι: ... Θα βάλω το Νόμο μου μέσα στη συνείδησή τους και θα τον γράψω στις καρδιές τους. Θα είμαι Θεός τους κι αυτοί θα είναι λαός μου ... όλοι τους θα με γνωρίζουν, απ' τον πιο άσημο ως τον πιο σπουδαίο. Θα συγχωρήσω την ανομία τους και δε θα ξαναθυμηθώ την αμαρτία τους. Εγώ το λέω, ο Κύριος».

Τα λόγια αυτά του Ιερεμία για την «Καινή Διαθήκη» αιώνες αργότερα ο Ιησούς Χριστός θα τα συνδέσει με τη θυσία του. Στο Μυστικό Δείπνο προσφέροντας κρασί στους μαθητές του θα πει: «αυτό το ποτήρι είναι η **Καινούρια Διαθήκη**, που επισφραγίζεται με το αίμα μου το οποίο χύνεται για χάρη σας» **(Λκ 22, 20)**

Σύγχρονα πάθη των Εβραίων

Στα μέσα του 20ού αιώνα εξαπολύθηκε εναντίον των Εβραίων ένας σκληρός διωγμός. Ο Χίτλερ και οι Ναζί, κινούμενοι από ρατσιστικές αντισημιτικές* αντιλήψεις, έβαλαν στόχο από τις αρχές του 1930 να εξολοθρεύσουν τον Ιουδαϊσμό.

Σε όλη τη διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, που οι Ναζί κυριάρχησαν στηνΕυρώπη, οι Εβραίοι συκοφαντήθηκαν και καταδιώχτηκαν ανελέητα. Όλοι οι Εβραίοι της Ευρώπης εκτοπίστηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Εκεί εκατομμύρια βρήκαν μαρτυρικό θάνατο. Ανάμεσά τους και πολλά παιδιά κάτω των δεκατεσσάρων ετών.

Στις διπλανές φωτογραφίες βλέπουμε παιδιά/κρατούμενους σε στρατόπεδο συγκέντρωσης και Εβραίους που εκτοπίζονται με τη βία από την πατρίδα τους.

Στην Ελλάδα τις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ζούσαν περίπου 78.000 Εβραίοι. Στο τέλος του πολέμου υπήρχαν μόνο 10.000. Οι υπόλοιποι εξολοθρεύτηκαν.

Εργασία στην τάξη

1. Περιγράψτε τα χαρακτηριστικά της ζωής της ιουδαϊκής κοινότητας στα χρόνια του Ιωσία. Ποια απ' αυτά έκρινε αρνητικά ο Ιερεμίας και γιατί;
2. Παρ. β΄: Στους σύγχρονους πολέμους συμβαίνουν τέτοιες ακρότητες; Εκφράστε τους προβληματισμούς σας.
3. Παρ. γ΄: Σχολιάστε τις εικόνες και τις μεταφορές που χρησιμοποιεί ο Ιερεμίας για να περιγράψει την καταστροφή. Πού προτρέπει τους συμπατριώτες του να στηριχτούν;
4. Ένας εξόριστος Ιουδαίος στη Βαβυλώνα θυμάται και διηγείται τα γεγονότα της κατάλυσης της Ιερουσαλήμ και της καταστροφής του Ναού. Σε συνεργασία με το διπλανό σας παρουσιάστε έναν φανταστικό διάλογο ή μια σκηνή μ' αυτό το θέμα.
5. Τι κατάφεραν να διατηρήσουν οι Ιουδαίοι στα χρόνια της αιχμαλωσίας και πώς κατόρθωσαν να ζήσουν;
6. Συζητήστε στην τάξη: Είναι δυνατόν οι δυσκολίες και οι καταστροφές να βοηθούν τους ανθρώπους να συνειδητοποιούν τι έχασαν και τι ξέχασαν;
7. Ποια ήταν τα βασανιστικά ερωτήματα των Ιουδαίων για το κακό που έπαθαν;
8. Ποια παράθυρα ελπίδας ανοίγει ο Θεός μέσα από τα λόγια των προφητών Ιεζεκιήλ και Ιερεμία; Υπογραμμίστε τις σχετικές φράσεις στα κείμενά τους στις παρ. ε΄ και στ΄.
9. Με αφορμή τα λόγια του Ιεζεκιήλ *«οι πατέρες ... μούδιασαν»* χρησιμοποιήστε παραδείγματα για να δείξετε ότι οι κακές επιλογές μιας γενιάς επιβαρύνουν τη ζωή της επόμενης. Χρησιμοποιεί ο λαός μας καμιά αντίστοιχη παροιμία;

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα και προσπαθήστε να φανταστείτε σε ποια μέρη του κόσμου θα μπορούσε να συμβαίνει σήμερα μια τέτοια σκηνή.

> Πώς είναι να φτάνεις νύχτα στην ακτή μιας άγνωστης χώρας, να πηδάς στο νερό από μια βάρκα με την οποία διέσχισες τη θάλασσα μέσα στο σκοτάδι, θέλοντας να απομακρυνθείς γρήγορα προς το εσωτερικό, καθώς τα πόδια σου βυθίζονται στην άμμο; Ένας άντρας μόνος, χωρίς χαρτιά, χωρίς χρήματα, που έχει φτάσει από τη φρίκη των ασθενειών και των σφαγών της Αφρικής, από την καρδιά του σκότους, που δεν ξέρει τίποτα για τη γλώσσα της χώρας όπου έφτασε, που πέφτει στο έδαφος και κουλουριάζεται σ' ένα χαντάκι στην άκρη του δρόμου όταν βλέπει να πλησιάζουν από τον αυτοκινητόδρομο τα φώτα ενός αυτοκινήτου, ίσως της αστυνομίας.
>
> **Αντόνιο Μολίνα,** ***Το βιβλίο της εξορίας***

2. Συζητήστε με συγγενείς ή γνωστούς που διώχθηκαν απ' τις πατρίδες τους. Ποιες συνθήκες τους βοήθησαν και ποιες τους δυσκόλεψαν στον τρόπο που τους υποδέχθηκαν οι κάτοικοι της Ελλάδας; Τι κέρδος είχε και έχει η ίδια η Ελλάδα από τους πρόσφυγες;
3. Πόσο οι μετακινήσεις πληθυσμών – αναγκαστικές ή εκούσιες* – συντελούν στην πρόοδο του πολιτισμού; Σε συνεργασία με το διπλανό σας θυμηθείτε και καταγράψτε όσα μάθατε στη φετινή σας Ιστορία για τις μετακινήσεις των Ελλήνων. Στη συνέχεια συζητήστε στην τάξη: Μπορούμε να θεωρήσουμε τη μετανάστευση ως ένα βασικό και θετικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ιστορίας;

Ελέγχω τι έμαθα

1. Ποιος ήταν ο σκοπός της μεταρρύθμισης του Ιωσία;
2. Πού απέβλεπε η κριτική που έκανε ο Ιερεμίας στους συμπατριώτες του;
3. Να αναφέρετε μια προφητική πράξη του Ιερεμία και να σχολιάσετε τη σημασία της.
4. Τι εννοούμε μιλώντας για «βαβυλώνια αιχμαλωσία»;
5. Πώς ζούσαν οι Ισραηλίτες στη Βαβυλώνα;
6. Ποιοι θρησκευτικοί θεσμοί* καθιερώθηκαν την εποχή της βαβυλώνιας αιχμαλωσίας;
7. Τι προεικονίζει για τους χριστιανούς η διήγηση των τριων παίδων εν καμίνω;
8. Ποια ερωτήματα βασάνιζαν τους Ισραηλίτες σχετικά με την καταστροφή του κράτους τους και ποια ήταν η απάντηση του Ιεζεκιήλ;
9. Τι ακριβώς είναι η Καινή Διαθήκη στην οποία αναφέρεται ο Ιερεμίας;

ΤΟ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Ενημερωθείτε για το λιμπρέττο* της όπερας του Βέρντι «Ναμπούκο» και ακούστε αποσπάσματα στο μάθημα της Μουσικής.
2. Η Ελλάδα είναι χώρα υποδοχής μεταναστών. Η Πολιτεία αντιμετωπίζει το φαινόμενο με κάποιες ρυθμίσεις. Πώς μπορεί να βλέπει το ζήτημα ένας άνθρωπος με χριστιανική συνείδηση;

Ξανακοιτώντας τα μαθήματα του Δ΄ κεφαλαίου

Α. Στην Καινή Διαθήκη διαβάζουμε για τους προφήτες:

Δεν υπάρχει προφήτης που να μην τον περιφρονούν οι συμπατριώτες του κι η οικογένειά του.

Μτ 13, 57

Άλλοι δοκίμασαν εξευτελισμούς και μαστιγώσεις, ακόμη και δεσμά και φυλακίσεις. Λιθοβολήθηκαν, πριονίστηκαν, πέρασαν δοκιμασίες, θανατώθηκαν με μάχαιρα, περιπλανήθηκαν ντυμένοι με προβιές και κατσικίσια δέρματα, έζησαν με στερήσεις, υπέφεραν καταπιέσεις, θλίψεις και κακουχίες – ο κόσμος δεν ήταν άξιος να 'χει τέτοιους ανθρώπους – πλανήθηκαν σε ερημιές και βουνά, σε σπηλιές και σε τρύπες της γης.

Εβρ 11, 36-38

Βρείτε συγκεκριμένα σημεία των διηγήσεων του κεφαλαίου, όπου όλα αυτά επιβεβαιώνονται.

Β. Πολλοί νομίζουν ότι οι προφήτες στο κήρυγμά τους αναφέρονται κυρίως στο μέλλον του κόσμου. Ξεχνούν ότι αφετηρία για το έργο τους στάθηκαν τα μεγάλα **προβλήματα της εποχής** που ζούσε ο καθένας. Σε συνεργασία με το διπλανό σας προσπαθήστε να επισημάνετε αυτά τα προβλήματα, βρείτε λέξεις που να τα ορίζουν (π.χ. απιστία) και σημειώστε τις στο αντίστοιχο πλαίσιο:

Ωσηέ	
Μιχαίας	
Ησαΐας	
Ιερεμίας	
Ιεζεκιήλ	

Γ. Μετά από όσα μάθατε για τους προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης τι θα είχατε να πείτε σε κάποιον που τους θεωρεί λιγάκι «μάγους»;

Δ. Τι ζητούσαν όλοι οι προφήτες να κάνουν οι άνθρωποι προκειμένου να ξαναβρούν τη **σχέση** τους **με το Θεό;**

Ε. Πώς αντιλαμβάνονταν οι προφήτες την **Εκλογή** του Ισραήλ;

ΣΤ. Ποια **παράθυρα ελπίδας** άνοιγαν στους ανθρώπους με το κήρυγμά τους;

Ζ. Γιατί το κήρυγμα των προφητών αφορά τους **ανθρώπους κάθε εποχής;**

Η. Το κήρυγμα των προφητών θεωρείται από τους περισσοτέρους ως η κορυφαία διδασκαλία της Παλαιάς Διαθήκης για τη σχέση Θεού - ανθρώπου. Μετά από όσα μάθατε, ποια είναι η προσωπική σας άποψη;

Κεφάλαιο Ε

Η ζωή μετά την επιστροφή από τη Βαβυλώνια Αιχμαλωσία έως τις παραμονές του ερχομού του Μεσσία

Χρονολογικό πλαίσιο της εποχής μετά την αιχμαλωσία

π.Χ. 550 500 450 400 350 300 250 200 150 100 55 50

Πέρσες

Περσική αυτοκρατορία (559-331)
Κύρος ο Μέγας (559-529)
Δαρείος Α΄ (522-486)
Ξέρξης (485-465)
Αρταξέρξης Α΄ (464-424)
Κατάλυση της περσικής αυτοκρατορίας από το Μ. Αλέξανδρο (331)

Ελληνικός χώρος

Περσικοί πόλεμοι (500-480)
Κλασική εποχή (480-323)
Χρυσός αιώνας του Περικλή (5ος)
Πελοποννησιακός πόλεμος (431-404)
Αλέξανδρος ο Μέγας (336-323)
Ελληνιστική περίοδος (323-30)
Πόλεμοι των διαδόχων για την Παλαιστίνη 323-301

Κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους (146)

Αίγυπτος

Δυναστεία Πτολεμαίων (305-51)
Κατάληψη της Αιγύπτου από τους Ρωμαίους (30)

Γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης

- Το διάταγμα του Κύρου (538)
- Τα εγκαίνια του Ναού του Ζοροβάβελ (515)
- Δράση Έσδρα - Νεεμία (458-400)
- Ο Μ. Αλέξανδρος στην Ιερουσαλήμ (331)
- Η Ιουδαία υπό τους Πτολεμαίους της Αιγύπτου (312-198)
- Η Ιουδαία υπό τους Σελευκίδες της Συρίας (198-141)
- Βίαιος εξελληνισμός από τον Αντίοχο Δ΄ Επιφανή
- Μακκαβαϊκή εξέγερση (166-141)
- Τέλος κυριαρχίας Σελευκιδών-Ασμοναίοι (141-63)
- Κατάληψη Ιουδαίας από τους Ρωμαίους (63)

Τα χρόνια από την επιστροφή έως την κατάκτηση της Παλαιστίνης από τους Ρωμαίους

Πρόκειται για μια περίοδο πέντε αιώνων, που αρχίζει το 538 π.Χ. με την επιστροφή των Ιουδαίων από τη βαβυλώνια αιχμαλωσία και τελειώνει το 63 π.Χ., όταν η Παλαιστίνη κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους. Τις πληροφορίες για τα γεγονότα αυτής της εποχής τις παίρνουμε από τα βιβλία **Έσδρας Α΄** και **Β΄**, **Νεεμίας** και **Μακκαβαίων Α΄**, **Β΄** και **Γ΄**.

Πώς τελείωσε η βαβυλώνια αιχμαλωσία;

Στα μέσα του 6ου αι. π.Χ. οι Πέρσες κατέλυσαν την αυτοκρατορία των Βαβυλωνίων. Για να διοικείται καλύτερα και πιο οργανωμένα το τεράστιο περσικό κράτος, οι πέρσες βασιλείς επέτρεπαν σε κάθε υποτελή λαό να ζει στη χώρα του με μια σχετική αυτονομία και να έχει τη δική του θρησκεία. Μ’ αυτόν τον τρόπο μπορούσαν να ελέγχουν καλύτερα το τεράστιο κράτος τους και να εισπράττουν ευκολότερα τους φόρους. Αυτός ήταν ο λόγος που οι Πέρσες επέτρεψαν στους Ιουδαίους να επιστρέψουν στην πατρίδα τους.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της ζωής των Ιουδαίων στη διάρκεια του 5ου και του 4ου αι. π.Χ.;

Η περσική κυριαρχία στη Μέση Ανατολή ήταν χαλαρή. Έτσι οι Ιουδαίοι κατόρθωσαν να οργανώσουν και πάλι το κράτος τους. Οι γερές βάσεις πάνω στις οποίες στηρίχτηκαν ήταν ο Ναός, η λατρεία του Θεού που γινόταν εκεί και ο Μωσαϊκός Νόμος. Αυτή την εποχή συγκέντρωσαν και κατέγραψαν τις παλιές θρησκευτικές παραδόσεις, που αποτέλεσαν τα πέντε πρώτα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης (Πεντάτευχος).

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της ζωής των Ιουδαίων στην ελληνιστική εποχή (3ος και 2ος αι. π.Χ.);

Με την κυριαρχία των Μακεδόνων στην Ανατολή η περσική αυτοκρατορία κατέρρευσε. Στα χρόνια του Μ. Αλέξανδρου οι Ιουδαίοι εξακολούθησαν να ζουν με σχετική αυτονομία.

Με το θάνατό του αρχίζει η *ελληνιστική περίοδος*· μια εποχή δηλαδή κατά την οποία ο ελληνικός πολιτισμός και τρόπος ζωής εξαπλώθηκε παντού και αναμίχθηκε με τα ανατολικά στοιχεία. Ένας νέος κοσμοπολίτικος* τρόπος ζωής κυριαρχούσε πια στη Μέση Ανατολή.

Οι Ιουδαίοι δέχθηκαν πολλές επιρροές από τους Έλληνες και άλλαξαν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο ζωής και σκέψης τους. Όταν όμως κάποιοι διάδοχοι του Μ. Αλεξάνδρου επιχείρησαν να τους εξελληνίσουν με βίαιο τρόπο, αντέδρασαν κι επαναστάτησαν. Ο ηρωικός ανταρτοπόλεμος που ακολούθησε είναι γνωστός ως *Μακκαβαϊκή επανάσταση* και οδήγησε στην ανεξαρτησία τους. Τελικά βέβαια κατακτήθηκαν κι αυτοί, όπως και όλη η γνωστή Οικουμένη, από τους Ρωμαίους.

Η εποχή αυτή μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα, επειδή τότε διαμορφώνεται ο ιουδαϊκός κόσμος μέσα στον οποίο θα ζήσει και θα διδάξει ο Ιησούς Χριστός. Γι’ αυτό, στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα προσπαθήσουμε: α) να γνωρίσουμε τα γεγονότα, β) να αναγνωρίσουμε τα μεγάλα προβλήματα της εποχής, γ) να κατανοήσουμε με ποιον τρόπο προέκυψαν τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης.

Ιδιαίτερα θα ασχοληθούμε με τα τρία πρώτα κεφάλαια του πρώτου βιβλίου της Παλαιάς Διαθήκης, τη **Γένεση**, καθώς εδώ βρίσκουμε την απάντηση της Αγίας Γραφής στο πανάρχαιο και παντοτινό ερώτημα: «ποιος είναι ο σκοπός της ζωής των ανθρώπων;».

23. Επιστροφή από την αιχμαλωσία: η ιουδαϊκή κοινότητα ανασυγκροτείται

α) Ένα σωτήριο διάταγμα

Η αιχμαλωσία διήρκεσε 48 χρόνια. Έληξε όταν η ανίκητη Βαβυλώνα καταλήφθηκε από τον Κύρο, βασιλιά των Μήδων και των Περσών. Ο Κύρος εξέδωσε διάταγμα με το οποίο επέτρεπε στους Ιουδαίους να επιστρέψουν στην πατρίδα τους.

Χιλιάδες κάτοικοι του Νότιου Βασιλείου (Ιουδαίοι), οργανωμένοι σε ομάδες πήραν τότε το δρόμο της επιστροφής ανυπομονώντας να ξαναδούν ή να γνωρίσουν τη γη των προγόνων τους. Σε μια τέτοια ομάδα *αρχηγοί ήταν ο Ζοροβάβελ και ο Ιησούς...*

Η χαρά της επιστροφής έμεινε για πάντα χαραγμένη στην καρδιά των Ιουδαίων. Πολλοί ψαλμοί της Παλαιάς Διαθήκης την τραγουδούν:

Όταν ο Κύριος μας έφερε απ' την αιχμαλωσία πίσω στη Σιών,
ήταν σα να ζούσαμε ένα όνειρο.
Γέλιο πλημμύρισε το στόμα μας κι η γλώσσα μας έψαλλε ύμνους χαράς. **Ψαλμ 125**

β) Πρώτη φροντίδα των Ιουδαίων: η ανοικοδόμηση του Ναού τους

Μόλις έφτασαν στην ερημωμένη Ιερουσαλήμ, το πρώτο που έκαναν ήταν να θεμελιώσουν το Ναό πάνω στα ερείπια του Ναού του Σολομώντα. *Όταν οι χτίστες έβαλαν τα θεμέλια του Ναού του Κυρίου, ήρθαν οι ιερείς με τις στολές τους και τις σάλπιγγες και οι λευίτες* ... με τα κύμβαλα, για να υμνήσουν τον Κύριο... Έψαλαν ... ευχαριστώντας τον Κύριο... Πολλοί απ' αυτούς που ήταν αρκετά ηλικιωμένοι και είχαν προλάβει τον πρώτο Ναό, έκλαιγαν δυνατά τώρα που έβλεπαν τον καινούριο Ναό να θεμελιώνεται. Οι άλλοι πανηγύριζαν με αλαλαγμούς.*

Όμως το έργο αργούσε να ολοκληρωθεί. Οι δυσκολίες ήταν πολλές. Ας μην ξεχνάμε ότι οι Ιουδαίοι βρήκαν τη γη κατεστραμμένη και τα σπίτια τους γκρεμισμένα. Επιπλέον είχαν να αντιμετωπίσουν και τις επιδρομές των γειτονικών λαών, αλλά και να πληρώνουν δυσβάστακτους φόρους στους Πέρσες. Σ' αυτές τις δυσκολίες προστέθηκε και το πρόβλημα με τους Σαμαρείτες. Σαμαρείτες λέγονταν οι κάτοικοι του πρώην Βορείου Βασιλείου, οι οποίοι είχαν στο μεταξύ αναμιχθεί με ειδωλολατρικούς πληθυσμούς. Αυτό έκανε τους Ιουδαίους να τους θεωρούν «ακάθαρτους». Όταν, λοιπόν, οι Σαμαρείτες θέλησαν να βοηθήσουν στο κτίσιμο του Ναού, εκείνοι αρνήθηκαν τη βοήθειά τους. Τότε οι Σαμαρείτες τους συκοφάντησαν στους Πέρσες ότι δήθεν με τα οικοδομικά τους έργα οχύρωναν την Ιερουσαλήμ. Έτσι, με απόφαση του πέρση μονάρχη η ανοικοδόμηση του Ναού σταμάτησε. Αργότερα, με την καθοδήγηση του Ζοροβάβελ το κτίσιμο ξανάρχισε. Τελικά το 515 π.Χ. έγιναν τα εγκαίνια του Ναού. Το μεγάλο όνειρο είχε πια πραγματοποιηθεί!

Ιουδαίοι της διασποράς

Δεν επέστρεψαν όλοι οι Ιουδαίοι μετά το διάταγμα του Κύρου. Πολλοί εξακολουθούσαν να ζουν σε διάφορα μέρη της περσικής επικράτειας, στην Αίγυπτο, αλλά και σ' όλη τη λεκάνη της Μεσογείου. Εκεί, οργανωμένοι σε κοινότητες διατήρησαν την ιουδαϊκή τους ταυτότητα. Παρέμεναν πιστοί στη θρησκεία των πατέρων τους και μελετούσαν με ζήλο την παράδοσή τους. Οι Ιουδαίοι αυτών των κοινοτήτων ονομάζονται *Ιουδαίοι της Διασποράς*.

γ) Η κοινότητα οργανώνεται πολιτικά: ο Νεεμίας

Για αρκετά χρόνια ομάδες αιχμαλώτων κατέφθαναν από τη Βαβυλώνα. Επικεφαλής μιας τέτοιας ομάδας ήταν ο Νεεμίας, ένας ιουδαίος αξιωματούχος του Αρταξέρξη Α΄. Η πρώτη φροντίδα του Νεεμία ήταν να ανοικοδομήσει τα τείχη. Έτσι, η απροστάτευτη Ιερουσαλήμ ξανάγινε μια οχυρωμένη πόλη ικανή να αμύνεται στις εχθρικές επιδρομές. Στη συνέχεια προσπάθησε να οργανώσει πολιτικά την κοινότητα. Πρώτα πρώτα ανακούφισε τον ταλαιπωρημένο λαό. Οι πλούσιοι, που είχαν δανείσει χρήματα σε φτωχούς, θα έπρεπε όχι μόνο να μην τα ζητήσουν πίσω, αλλά και να επιστρέψουν στους φτωχούς τη γη που τους είχαν κατάσχει εξαιτίας των χρεών. Έπειτα φρόντισε να δίνουν οι Ιουδαίοι την εισφορά στο Ναό (δεκάτη) και να τηρούν την αργία του Σαββάτου. Σιγά σιγά η ζωή στην άγια πόλη άρχισε να κυλά ομαλά.

δ) Η κοινότητα οργανώνεται θρησκευτικά: ο Έσδρας

Την ίδια περίπου εποχή ήρθε στην Ιερουσαλήμ και ο ιερέας Έσδρας, που ήταν υπάλληλος στην περσική αυλή. Γνώριζε καλά το Νόμο του Θεού κι έβαλε στόχο να ρυθμίσει τη ζωή της ιουδαϊκής κοινότητας σύμφωνα μ' αυτόν. Πρώτη του φροντίδα ήταν να απαγορεύσει στους συμπατριώτες του να παντρεύονται με ειδωλολάτρες θεωρώντας ότι έτσι οι Ιουδαίοι διατηρούνταν θρησκευτικά καθαροί.

Στη συνέχεια φρόντισε να συγκεντρωθούν όλα τα θρησκευτικά κείμενα και να καταγραφούν. Σημαντικό μέρος απ' αυτά προερχόταν από την εποχή του Μωυσή. Αυτή την εποχή υπηρετούσαν στο Ναό πολλοί εκπαιδευμένοι γραφείς, οι οποίοι εργάστηκαν για να επιτευχθεί αυτό το σπουδαίο έργο. Από τις εργασίες αυτές προέκυψαν τα πέντε πρώτα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, όπως τα ξέρουμε σήμερα (= *Πεντάτευχος*). Με βάση αυτά ο Έσδρας οργάνωσε τη ζωή της κοινότητας. Στην Παλαιά Διαθήκη μάλιστα διαβάζουμε ότι ο λαός δεσμεύτηκε σε μια δημόσια τελετή να τηρεί το Νόμο του Θεού:

Ο Έσδρας έφερε το βιβλίο του Νόμου μπροστά στη συγκέντρωση, που αποτελείτο από άνδρες, γυναίκες και παιδιά... Κι από τότε που ανέτειλε ο ήλιος μέχρι το μεσημέρι ο Έσδρας τους διάβασε από το βιβλίο του Νόμου και όλος ο λαός άκουγε προσεκτικά... Ο κυβερνήτης Νεεμίας και ο Έσδρας ... καθώς και οι λευίτες που εξηγούσαν το κείμενο είπαν στο λαό: «Η ημέρα αυτή είναι αφιερωμένη στον Κύριο το Θεό σας! Δεν είναι ώρα τώρα για κλάματα και πένθη», γιατί όλος ο λαός έκλαιγε ακούγοντας να διαβάζεται ο Νόμος. Ο Νεεμίας είπε ακόμα: «Πηγαίνετε στα σπίτια σας, φάτε από τα πιο εκλεκτά φαγητά, πιείτε γλυκό κρασί και στείλτε μερίδες σ' όποιον δεν έχει τίποτε να ετοιμάσει...». Έτσι όλοι πανηγύρισαν τη μεγάλη γιορτή...*

Ο Νόμος των Ιουδαίων: Τορά

Η συλλογή των πέντε πρώτων βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης, που περιέχουν το Νόμο του Μωυσή, ονομάζονται από τους Ιουδαίους Τορά. Η λέξη σημαίνει «καθοδήγηση» που δόθηκε από το Θεό στους ανθρώπους για να ρυθμίζουν σύμφωνα μ' αυτήν τη σχέση τους μαζί του. Παρά την ονομασία «Νόμος», το έργο δεν αποτελείται αποκλειστικά από νομικές διατάξεις. Περιέχει επίσης πολλές αφηγήσεις και ιστορίες.

1. Σε συνεργασία με το διπλανό σας και βασιζόμενοι στο κείμενο της παρ. α΄ παρουσιάστε ένα φανταστικό διάλογο μεταξύ Ιουδαίων που επιστρέφουν στη χώρα τους.
2. Για ποιο λόγο η πρώτη φροντίδα των Ιουδαίων ήταν να οικοδομήσουν το Ναό;
3. Δικαιολογήστε τα μέτρα που πήρε ο Έσδρας για τη θρησκευτική καθαρότητα των Ιουδαίων.
4. Περιγράψτε με φανταστικά παραδείγματα τα προβλήματα των Ιουδαίων μετά την επιστροφή τους από τη Βαβυλώνα.
5. Πώς επιβεβαιώνονται εδώ τα όσα μάθαμε για τη σύνθεση της Παλαιάς Διαθήκης στα εισαγωγικά μαθήματα;
6. Τι θέση φαίνεται ότι έχει απ' εδώ κι εμπρός ο Νόμος στη ζωή των Ιουδαίων;

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Οι Ιουδαίοι θεωρούσαν ότι τα λάθη που έγιναν στην εποχή των δύο βασιλείων, τους είχαν οδηγήσει στη βαβυλώνια αιχμαλωσία. Τι μέτρα πήραν – θρησκευτικά και πολιτικά – κατά τη μεταιχμαλωσιακή εποχή, ώστε να μην τα επαναλάβουν;
2. Μερικοί πιστεύουν ότι όλη η Παλαιά Διαθήκη γράφηκε μεμιάς και σε μια συγκεκριμένη εποχή. Ύστερα από όσα μάθατε τι θα μπορούσατε να τους εξηγήσετε;
3. Η αναχώρηση των Ιουδαίων από τη Βαβυλώνα παραλληλίζεται από κάποια κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης με την Έξοδο από την Αίγυπτο. Μπορείτε να εξηγήσετε γιατί;

Ελέγχω τι έμαθα

1. Πότε και πώς τελείωσε η βαβυλώνια αιχμαλωσία;
2. Ποιος οδήγησε τους Ιουδαίους πίσω στη χώρα τους;
3. Περιγράψτε τα προβλήματα των Ιουδαίων όταν επέστρεψαν.
4. Ποια ήταν η πρώτη φροντίδα των Ιουδαίων και γιατί;
5. Τι είδους εμπόδια συνάντησαν;
6. Ποιοι ήταν οι Σαμαρείτες;
7. Γιατί οι Ιουδαίοι αρνήθηκαν τη βοήθειά τους;
8. Ποιος οργάνωσε πολιτικά την κοινότητα;
9. Ποια ήταν η πρώτη του φροντίδα και γιατί;
10. Ποιος οργάνωσε θρησκευτικά την κοινότητα;
11. Ποια ήταν τα μέτρα που πήρε και γιατί;
12. Τι εννοούν οι Ισραηλίτες μιλώντας για «Τορά»;
13. Μάθετε απ' έξω τα βιβλία της Πεντατεύχου; (βλ. σελ. 8 και 10)
14. Πού βασίστηκε η ζωή της κοινότητας κατά τη μεταιχμαλωσιακή εποχή;
15. Τι ακριβώς εννοούμε όταν μιλάμε για «Ιουδαίους της διασποράς»;

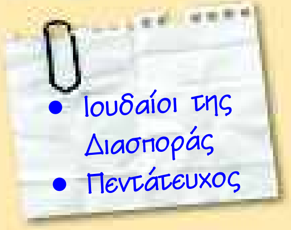

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Σε συνεργασία με το φιλόλογό σας επεξεργαστείτε την ιδέα: «Η πορεία της σύνθεσης των ομηρικών επών και των δημοτικών τραγουδιών». Παράλληλα επεξεργαστείτε με το θεολόγο την «πορεία σύνθεσης της Παλαιάς Διαθήκης».
2. Βρείτε με τη βοήθεια του φιλολόγου σας κείμενα που να αναφέρονται στο διωγμό των Ελλήνων της Μικράς Ασίας το 1922 (Μικρασιατική καταστροφή) και στην προτεραιότητα που έδιναν στο κτίσιμο του ναού τους στους τόπους που εγκαταστάθηκαν.
3. Με τη βοήθεια του χρονολογίου του κεφαλαίου, βρείτε από το βιβλίο της Ιστορίας σας στοιχεία για τον 5ο αι. π.Χ. στην Ελλάδα (π.χ. περσικοί πόλεμοι, κλασική εποχή, λογοτεχνικά έργα, σπουδαία μνημεία, πολιτικοί θεσμοί).

24. Ο Νόμος στο κέντρο της ζωής των Ιουδαίων

Στα χρόνια που ακολούθησαν τη βαβυλώνια αιχμαλωσία οι Ιουδαίοι ήθελαν να αποφύγουν τα λάθη του παρελθόντος. Γι' αυτό και, όπως είδαμε, δεσμεύτηκαν να ζουν σύμφωνα με το Νόμο του Θεού.

α) Οι γραμματείς ερμηνεύουν το Νόμο για το λαό

Κάθε Ιουδαίος έπρεπε να ρυθμίζει τη ζωή του με βάση το Νόμο. Αυτό σήμαινε βέβαια ότι έπρεπε να τον γνωρίζει. Όμως οι περισσότεροι δε γνώριζαν τη γλώσσα στην οποία είχαν γραφτεί τα ιερά κείμενα, επειδή μιλούσαν πια αραμαϊκά. Γι' αυτό το λόγο κάποιοι μορφωμένοι Ιουδαίοι ανέλαβαν να διδάσκουν και να εξηγούν το Νόμο στο λαό. Οι άνθρωποι αυτοί, οι οποίοι γνώριζαν καλά και τα εβραϊκά και τα αραμαϊκά και μελετούσαν συνεχώς το Νόμο, ονομάζονταν *γραμματείς ή νομοδιδάσκαλοι.*

Οι γραμματείς όμως δεν περιόριζαν το έργο τους στο να μεταφράζουν και να διδάσκουν το Νόμο στο λαό. Επειδή οι απλοί άνθρωποι έθεταν ερωτήσεις για το πώς να τον εφαρμόζουν στην καθημερινή τους ζωή, οι γραμματείς απαντούσαν και έδιναν λύσεις ερμηνεύοντας τα κείμενα του Νόμου. Με τον καιρό αυτές οι ερμηνείες αυξάνονταν. Έγιναν βιβλία ολόκληρα στα οποία οι Ιουδαίοι άρχισαν να δίνουν αξία ίση μ' αυτή που έδιναν στα βιβλία του Νόμου. Για παράδειγμα, ο πιστός Ιουδαίος που ήθελε να εφαρμόζει σωστά την αργία του Σαββάτου έπρεπε να γνωρίζει και να τηρεί 39 διατάξεις με απαγορεύσεις των γραμματέων. Αυτές όριζαν ακόμη και το πόσα βήματα θα περπατήσει το Σάββατο!

> Τα **αραμαϊκά** ήταν η γλώσσα που μετά την αιχμαλωσία αντικατέστησε σταδιακά τα εβραϊκά. Ήταν όμως και η γλώσσα του εμπορίου και της διπλωματίας στην ευρύτερη περιοχή.

Κάτι τέτοιο βέβαια κατέληξε να γίνει βαρύ φορτίο στους ώμους των ανθρώπων. Το χειρότερο όμως ήταν ότι πολλοί Ιουδαίοι έφταναν να δίνουν περισσότερη σημασία στις ατελείωτες διατάξεις των γραμματέων από ό,τι στο νόημα και στην ουσία του Νόμου του Θεού. Πίστευαν δηλαδή ότι αν εφάρμοζαν αυτούς τους τυπικούς κανόνες εξωτερικής συμπεριφοράς, θα εξασφάλιζαν την προστασία του Θεού και τη σωτηρία τους. Έτσι η σχέση με το Θεό και το συνάνθρωπο, αντί να βασίζεται στην αγάπη και την ελευθερία, έφτασε να στηρίζεται μόνον στην *κατά γράμμα* εφαρμογή ανθρώπινων εντολών. Σιγά σιγά, λοιπόν, οι άνθρωποι οδηγήθηκαν στην προσκόλληση στους τύπους, δηλαδή στην *τυπολατρία*. Εύκολα μπορούμε να καταλάβουμε ότι με μια τέτοια προσκόλληση, οι σχέσεις των ανθρώπων με το Θεό και το συνάνθρωπο σιγά σιγά χάνουν την αξία τους και νεκρώνονται.

β) Η Συναγωγή: κέντρο προσευχής και μελέτης του Νόμου

Στο διάστημα που οι Ιουδαίοι ήταν εξόριστοι και είχαν στερηθεί το Ναό τους, δημιούργησαν, όπως είπαμε, τις Συναγωγές. Χώρους, δηλαδή, όπου συγκεντρώνονταν για να προσεύχονται και να μελετούν το Νόμο τους. Να θυμούνται την πατρίδα τους και να ονειρεύονται την επιστροφή τους.

Μετά την επιστροφή από την αιχμαλωσία ο Ναός της Ιερουσαλήμ έγινε το κέντρο της εθνικής ζωής των Ιουδαίων. Συμβόλιζε την παρουσία του Θεού ανάμεσα στο λαό του κι ο κάθε Ισραηλίτης, όπου κι αν κατοικούσε, έπρεπε να τον επισκέπτεται, ιδίως στις μεγάλες γιορτές. Παρ' όλα αυτά, η ίδρυση Συναγωγών στις πόλεις και στα χωριά της Παλαιστίνης συνεχίστηκε σε όλη τη μεταιχμαλωσιακή εποχή. Ιδιαίτερα μάλιστα στις κοινότητες των Ιουδαίων της

Διασποράς, που βρίσκονταν ξενιτεμένοι μακριά από την Παλαιστίνη. Τι ήταν η Συναγωγή;

Και τότε, όπως και σήμερα, ήταν ένα απλό κτίριο, στο κέντρο του οποίου υπήρχε μια εξέδρα, ένα βήμα. Εκεί ανέβαινε αυτός που διάβαζε το Νόμο. Πίσω από το βήμα υπήρχαν καθίσματα για τους αναγνώστες και τους διδασκάλους του Νόμου, τους *ραββίνους*. Γύρω από το βήμα βρίσκονταν οι θέσεις για τους πιστούς. Σ' έναν ορισμένο χώρο στέκονταν και οι γυναίκες. Στον ανατολικό τοίχο της Συναγωγής, μέσα σε μια κρύπτη, φυλάγονταν τα ιερά κείμενα. Επικεφαλής της συναγωγής ήταν ο *αρχισυνάγωγος* που εκλεγόταν από την κοινότητα.

Επιπλέον, στις Συναγωγές οι τοπικοί άρχοντες διαχειρίζονταν τις υποθέσεις της κοινότητας και τα παιδιά μάθαιναν γράμματα. Στις Συναγωγές της διασποράς μάλιστα οι Ιουδαίοι δέχονταν να έρχονται και όσοι ειδωλολάτρες ήθελαν να γνωρίσουν την ιουδαϊκή θρησκεία. Αυτούς τους ονόμαζαν *προσήλυτους*.

Εσωτερικό Συναγωγής
Τα σχέδια που διακοσμούν τη Συναγωγή είναι συγχρόνως και σύμβολα: Π.χ. το **λιοντάρι** είναι σύμβολο της φυλής του Ιούδα· το **στέμμα** συμβολίζει τη βασιλεία του Θεού· το **άστρο του Δαβίδ** είναι ένα από τα αρχαιότερα εβραϊκά σύμβολα, που κατά την παράδοση ήταν το έμβλημα* του βασιλιά Δαβίδ. Τέλος, υπάρχει η **επτάφωτη λυχνία** (μενορά) και οι **δύο πλάκες του Νόμου.**

Εργασία στην τάξη

1. Γυρίστε στο μάθημα 13 και θυμηθείτε την ουσία και το κέντρο του Νόμου στην εποχή των Κριτών και των μεγάλων βασιλέων. Ποιες αλλαγές μπορείτε να επισημάνετε στην τήρηση του Νόμου κατά την μεταιχμαλωσιακή εποχή; Προσπαθήστε να τις αξιολογήσετε.
2. Αφού φανταστείτε την καθημερινή ζωή στην ιουδαϊκή μεταιχμαλωσιακή κοινότητα, προετοιμάστε σε συνεργασία με το διπλανό σας ένα φανταστικό διάλογο ή μια σκηνή στην οποία να παρουσιάζεται κάποιο από τα προβλήματα που δημιουργούσε η τυπολατρία.
3. Μπορείτε να αναγνωρίσετε και στη θρησκευτική συμπεριφορά των σύγχρονων χριστιανών προσκόλληση στους τύπους; Μιλήστε με παραδείγματα.
4. Συζητήστε στην τάξη: Ποιους κινδύνους διατρέχει η θρησκευτική πίστη από την τυπολατρία;

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

- Γραμματείς
- Ραββίνοι
- Τορά
- Προσήλυτοι

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

Αφού διαβάσετε τον παρακάτω φανταστικό διάλογο, αναγνωρίστε τα στοιχεία που μάθατε για τη ζωή των Ιουδαίων στη μεταιχμαλωσιακή εποχή.

Στη Θεσσαλονίκη, στα μέσα του 3ου αι. π.Χ., ένα μικρό Εβραιόπουλο, ο Ισσαχάρ κουβεντιάζει με το θείο του Συμεών.

ΙΣΣΑΧΑΡ: *Πόσο όμορφος είναι ο καινούριος βωμός του Δία!*

ΣΥΜΕΩΝ: *Αχ, αγόρι μου... Αν έβλεπες το Ναό μας στην Ιερουσαλήμ τότε θα καταλάβαινες τι θα πει αληθινή ομορφιά.*

Ι.: *Πότε στ' αλήθεια πήγες, θείε, στην Ιερουσαλήμ;*

Σ.: *Πριν τρία χρόνια για τη γιορτή της Σκηνοπηγίας. Κι ελπίζω να μ' αξιώσει ο Θεός να γιορτάσω εκεί ένα Πάσχα πριν κλείσω τα μάτια μου.*

Ι.: *Κι εγώ που δεν έχω πάει ποτέ; Αλήθεια κάθε πότε πρέπει ένας σωστός Ιουδαίος να πηγαίνει;*

Σ.: *Δε σας το είπε ο ραββίνος Σαμπετάι στη συναγωγή;*

Ι.: *Θείε, δε σου κρύβω πως δεν πολυπηγαίνω στη συναγωγή... Ντρέπομαι, γιατί δυσκολεύομαι πολύ να καταλαβαίνω το ραββίνο, όταν μας διαβάζει κομμάτια απ' την Τορά.*

Σ.: *Μα ίσα ίσα γι' αυτό πρέπει να πηγαίνεις κάθε μέρα στα μαθήματα. Ο πατέρας σου ταξιδεύει πολύ και δεν μπορεί ο ίδιος να σου μάθει να διαβάζεις τα ιερά μας κείμενα. Όμως για σκέψου: πώς θα μάθεις ο ίδιος το λόγο του Κυρίου; Μην ξεχνάς πως οι πρόγονοί μας έπαθαν ό,τι έπαθαν επειδή τον ξέχασαν.*

Ι.: *Θείε, θα με πάρεις μαζί σου στην Ιερουσαλήμ;*

Σ.: *Κι εσύ θα μου υποσχεθείς ότι θα μάθεις τη γλώσσα μας;*

Ι.: *Ναι, θείε μου! Τώρα τρέχω να βοηθήσω τη μητέρα και τις αδελφές μου για τις ετοιμασίες του Σαββάτου.*

Ελέγχω τι έμαθα

1. Πού βάσισε τη ζωή της η μεταιχμαλωσιακή κοινότητα και γιατί;
2. Για ποιο λόγο οι Ιουδαίοι δεν μπορούσαν πια να καταλαβαίνουν το Νόμο;
3. Ποιος ήταν ο ρόλος των Γραμματέων;
4. Πώς ονομάζονταν οι δάσκαλοι του Νόμου της Συναγωγής και ο επικεφαλής της;
5. Πώς οδηγήθηκαν οι Ιουδαίοι στην τυπική τήρηση του Νόμου;
6. Πού κατέληξε τελικά αυτό;
7. Ποιος ήταν ο ρόλος του Ναού στη μεταιχμαλωσιακή κοινότητα;
8. Περιγράψτε μια Συναγωγή.
9. Τι ρόλο έπαιζε η Συναγωγή στη ζωή των Ιουδαίων;
10. Τι ήταν οι προσήλυτοι;

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Βρείτε από το διαδίκτυο φωτογραφίες από Συναγωγές της Ελλάδας και της Ευρώπης.
2. Πληροφορηθείτε από την Ιστορία σας για τις ελληνικές νομοθεσίες του 6ου και 5ου αι. π.Χ.

Οι διηγήσεις της Παλαιάς Διαθήκης για τη δημιουργία του κόσμου

Οι άνθρωποι πάντα ρωτούν

Από τα πανάρχαια χρόνια οι άνθρωποι, όσο απλοϊκά κι αν ζούσαν, γνώριζαν όπως κι εμείς τη δυστυχία και την ευτυχία, τον πόλεμο και την ειρήνη, την ασχήμια και την ομορφιά. Έβλεπαν, όπως κι εμείς, τα δέντρα να βλασταίνουν, τον ήλιο να ανατέλλει, τα παιδιά να γεννιούνται, δικούς τους να πεθαίνουν. Και είχαν, όπως κι εμείς, μεγάλα ερωτήματα: Γιατί ζει ο άνθρωπος; Γιατί πεθαίνει; Γιατί δυστυχεί; Πώς μπορεί να γίνει ευτυχισμένος; Γιατί κάνει λάθη; Ποια είναι η θέση του μέσα στον κόσμο; Ποιος και για ποιο σκοπό δημιούργησε τον κόσμο; Απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα οι άνθρωποι πάντα έβρισκαν στη θρησκεία τους.

Η Παλαιά Διαθήκη απαντάει

Στα χρόνια της εξορίας οι Ιουδαίοι ζούσαν στο περιβάλλον της πλούσιας και ισχυρής Βαβυλώνας. Άκουγαν, λοιπόν, τους Βαβυλώνιους να διηγούνται τα εντυπωσιακά κατορθώματα του δικού τους θεού, του Μαρδούκ, και να ισχυρίζονται ότι αυτός έφτιαξε τον κόσμο και τους ανθρώπους. Οι Ιουδαίοι όμως είχαν τη δική τους βεβαιότητα, που τη διατηρούσαν με τις παραδόσεις τους: Ο Θεός τον οποίον γνώρισαν μέσα στα γεγονότα της ιστορίας τους ως ελευθερωτή, οδηγό και προστάτη είναι αυτός που δημιούργησε τον κόσμο και τους ανθρώπους. Στα χρόνια, λοιπόν, της βαβυλώνιας αιχμαλωσίας κάποιοι – μάλλον ιερείς – συνέθεσαν ένα κείμενο που μιλούσε για τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου από το Θεό.

Όταν τελικά επέστρεψαν στη χώρα τους και κατέγραψαν συστηματικότερα τις ιερές τους παραδόσεις, τοποθέτησαν τις διηγήσεις για τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου στην αρχή των ιερών τους γραφών. Είναι αυτές που βρίσκουμε στα τρία πρώτα κεφάλαια του βιβλίου της **Γενέσεως**. Η Γένεσις είναι το πρώτο στη σειρά βιβλίο της Αγίας Γραφής, και το όνομά του σημαίνει δημιουργία, αρχή.

Μελετώντας τις διηγήσεις της Γενέσεως, δεν ξεχνάμε:

Οι συγγραφείς αυτών των κειμένων τότε:

- Έγραφαν τα κείμενά τους βασιζόμενοι, όπως είναι φυσικό, στις γνώσεις και στα δεδομένα εκείνου του καιρού.
- Εκφράζονταν όσο καλύτερα μπορούσαν χρησιμοποιώντας σύμβολα και εικόνες, τη σημασία των οποίων μπορούσαν εύκολα να καταλαβαίνουν οι σύγχρονοί τους άνθρωποι.
- Μετέδιδαν στους ανθρώπους αλήθειες για τον κόσμο και τη ζωή, που πήγαζαν από την πίστη τους στο Θεό και τη σχέση που είχαν μαζί του, δηλαδή αλήθειες *θεολογικές*.

Εμείς στο μάθημα των Θρησκευτικών σήμερα:

- Δεν ψάχνουμε σ' αυτά επιστημονικές απαντήσεις για το **πώς** δημιουργήθηκε και εξελίχθηκε το σύμπαν. Αυτές θα μας τις δώσει η σύγχρονη επιστήμη μέσα από άλλα μαθήματα (Βιολογία, Γεωγραφία, Χημεία κ.ά.).
- Προσπαθούμε να αναγνωρίζουμε τα σημεία όπου οι συγγραφείς χρησιμοποιούν σύμβολα και εικόνες· ο στόχος μας είναι να αντιληφθούμε τι σήμαιναν για τους ανθρώπους εκείνης της εποχής.
- Η βασική μας επιδίωξη κάνοντας όλα τα παραπάνω είναι να συναισθανθούμε τη σημασία που μπορεί να έχουν για τους σημερινούς ανθρώπους οι θεολογικές απαντήσεις των κειμένων γύρω από το **ποιος** και **για ποιον λόγο** δημιούργησε τη ζωή.

25. «Καί εἶδεν ὁ Θεός ὅτι καλόν»: η δημιουργία του κόσμου

α) Ο κόσμος γύρω μας: ένα καθημερινό θαύμα!

Όσο κι αν οι περισσότεροι από εμάς ζούμε σε γκρίζες πόλεις, η ομορφιά της φύσης δεν παύει να μας εκπλήσσει. Με τον ήλιο που προβάλλει πίσω απ' τα τσιμεντένια κτίρια, το χαμομηλάκι που φύτρωσε τυχαία σε μια γωνιά, τα γεράνια μιας γλάστρας, το κελάιδισμα ενός πουλιού, τα κατακόκκινα μήλα πάνω στο τραπέζι μας. Τόσες πολλές εικόνες, χρώματα, ήχοι, μυρωδιές, γεύσεις!

Μεγάλες εκπλήξεις μας περιμένουν κι όταν αφήσουμε τους αριθμούς να μιλήσουν. Μια μεγάλη οξιά έχει περίπου 350.000 φύλλα. Όλα μαζί απλωμένα σχηματίζουν μια έκταση 750 $μ^2$, σαν ένα γήπεδο ποδοσφαίρου. Απ' αυτά τα φύλλα, σε μια ζεστή μέρα εξατμίζονται 300 λίτρα νερό. Γι' αυτό νιώθουμε τέτοια δροσιά όταν καθόμαστε στον ίσκιο της. Μια οξιά καθαρίζει κάθε χρόνο χίλια κιλά σκόνη και τοξικά αέρια απ' τον αέρα, περισσότερο δηλαδή κι από ένα καλό φίλτρο. Παράγει καθημερινά τόσο οξυγόνο, ώστε 20 παιδιά να έχουν καθαρό αέρα να αναπνέουν.

Ένα σπουργίτι φτερουγίζει 13 φορές το δευτερόλεπτο. Κανένας άνθρωπος δεν έχει τέτοια δύναμη! Ο ξιφίας κολυμπάει με ταχύτητα 90 χλμ. την ώρα, ενώ ένας πρωταθλητής της κολύμβησης φτάνει ίσα ίσα τα 5 χλμ. Ο πάνθηρας τρέχει 120 χλμ. την ώρα, ενώ ένας δρομέας φτάνει μετά βίας τα 36 χλμ. Το παγκόσμιο ρεκόρ του άλματος είναι σχεδόν 9 μ., ενώ ένας ενοχλητικός ψύλλος μ' ένα του πήδημα υπερβαίνει τα 60 εκ., ξεπερνάει δηλαδή 200 φορές το μήκος του σώματός του.

Εξίσου θαυμαστοί είναι οι διάφοροι κύκλοι της ζωής. Ας σκεφτούμε το νερό. Άνθρωποι, ζώα και φυτά χρειάζονται γλυκό νερό για να ζήσουν. Όμως δεν υπάρχει πολύ στη φύση. Μόνο 1 από τα 40 λίτρα του νερού της γης είναι γλυκό. Αλλά ο ήλιος το προσφέρει στη φύση μ' ένα σοφό κύκλο: με τις θερμές του αχτίνες το νερό εξατμίζεται, ανεβαίνει ψηλά, σχηματίζει σύννεφα και ποτίζει σαν πολύτιμη βροχή τη γη.

Πόσα κρυμμένα μυστικά στην κτίση! Πραγματικό στολίδι είναι ο κόσμος γύρω μας!

Ας γυρίσουμε στην πρώτη σελίδα της Παλαιάς Διαθήκης, στο βιβλίο της **Γενέσεως**, να γνωρίσουμε τη διήγηση για τη δημιουργία αυτού του υπέροχου κόσμου.

Σήμερα μόλις το εννόησα πλήρως: όλα τραγουδούν στον πλανήτη.
Νίκος Καρούζος

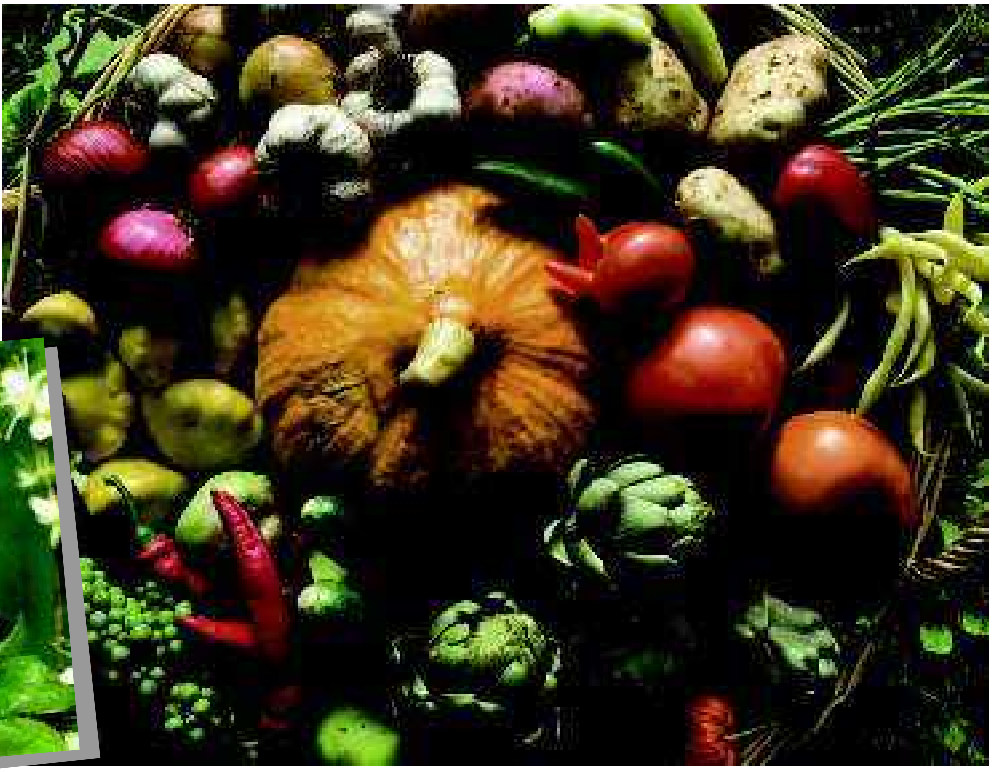

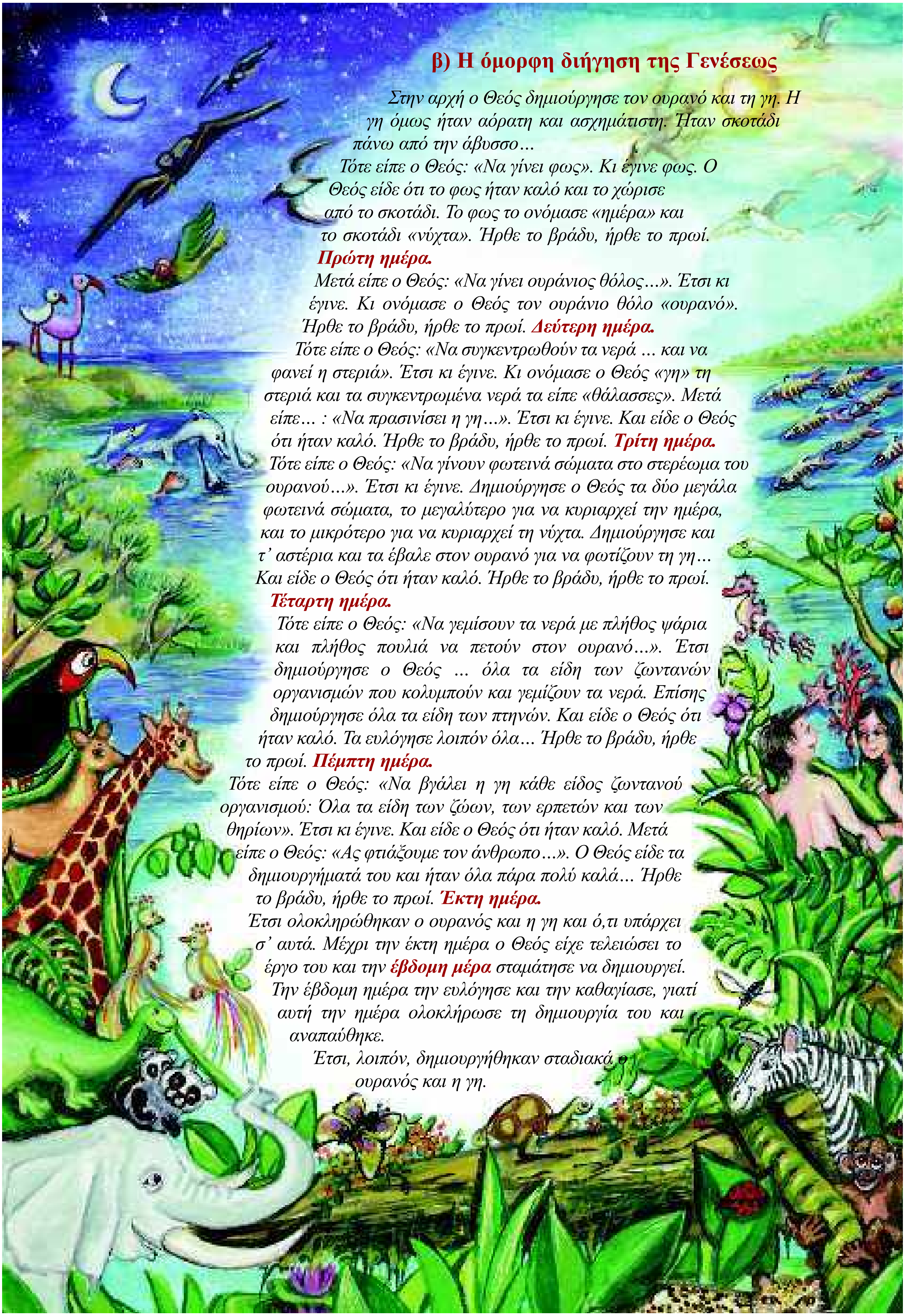

β) Η όμορφη διήγηση της Γενέσεως

Στην αρχή ο Θεός δημιούργησε τον ουρανό και τη γη. Η γη όμως ήταν αόρατη και ασχημάτιστη. Ήταν σκοτάδι πάνω από την άβυσσο…

Τότε είπε ο Θεός: «Να γίνει φως». Κι έγινε φως. Ο Θεός είδε ότι το φως ήταν καλό και το χώρισε από το σκοτάδι. Το φως το ονόμασε «ημέρα» και το σκοτάδι «νύχτα». Ήρθε το βράδυ, ήρθε το πρωί. ***Πρώτη ημέρα.***

Μετά είπε ο Θεός: «Να γίνει ουράνιος θόλος…». Έτσι κι έγινε. Κι ονόμασε ο Θεός τον ουράνιο θόλο «ουρανό». Ήρθε το βράδυ, ήρθε το πρωί. ***Δεύτερη ημέρα.***

Τότε είπε ο Θεός: «Να συγκεντρωθούν τα νερά … και να φανεί η στεριά». Έτσι κι έγινε. Κι ονόμασε ο Θεός «γη» τη στεριά και τα συγκεντρωμένα νερά τα είπε «θάλασσες». Μετά είπε… : «Να πρασινίσει η γη…». Έτσι κι έγινε. Και είδε ο Θεός ότι ήταν καλό. Ήρθε το βράδυ, ήρθε το πρωί. ***Τρίτη ημέρα.***

Τότε είπε ο Θεός: «Να γίνουν φωτεινά σώματα στο στερέωμα του ουρανού…». Έτσι κι έγινε. Δημιούργησε ο Θεός τα δύο μεγάλα φωτεινά σώματα, το μεγαλύτερο για να κυριαρχεί την ημέρα, και το μικρότερο για να κυριαρχεί τη νύχτα. Δημιούργησε και τ' αστέρια και τα έβαλε στον ουρανό για να φωτίζουν τη γη… Και είδε ο Θεός ότι ήταν καλό. Ήρθε το βράδυ, ήρθε το πρωί. ***Τέταρτη ημέρα.***

Τότε είπε ο Θεός: «Να γεμίσουν τα νερά με πλήθος ψάρια και πλήθος πουλιά να πετούν στον ουρανό…». Έτσι δημιούργησε ο Θεός … όλα τα είδη των ζωντανών οργανισμών που κολυμπούν και γεμίζουν τα νερά. Επίσης δημιούργησε όλα τα είδη των πτηνών. Και είδε ο Θεός ότι ήταν καλό. Τα ευλόγησε λοιπόν όλα… Ήρθε το βράδυ, ήρθε το πρωί. ***Πέμπτη ημέρα.***

Τότε είπε ο Θεός: «Να βγάλει η γη κάθε είδος ζωντανού οργανισμού: Όλα τα είδη των ζώων, των ερπετών και των θηρίων». Έτσι κι έγινε. Και είδε ο Θεός ότι ήταν καλό. Μετά είπε ο Θεός: «Ας φτιάξουμε τον άνθρωπο…». Ο Θεός είδε τα δημιουργήματά του και ήταν όλα πάρα πολύ καλά… Ήρθε το βράδυ, ήρθε το πρωί. ***Έκτη ημέρα.***

Έτσι ολοκληρώθηκαν ο ουρανός και η γη και ό,τι υπάρχει σ' αυτά. Μέχρι την έκτη ημέρα ο Θεός είχε τελειώσει το έργο του και την ***έβδομη μέρα*** *σταμάτησε να δημιουργεί. Την έβδομη ημέρα την ευλόγησε και την καθαγίασε, γιατί αυτή την ημέρα ολοκλήρωσε τη δημιουργία του και αναπαύθηκε.*

Έτσι, λοιπόν, δημιουργήθηκαν σταδιακά ο ουρανός και η γη.

γ) Επιστήμη και Παλαιά Διαθήκη: μια σύγκρουση που έχει πια ξεπεραστεί

Διαβάζοντας το βιβλικό κείμενο της δημιουργίας του κόσμου σίγουρα νιώθουμε έκπληξη μπροστά στην εικόνα που έχει ο συγγραφέας του για το σύμπαν. Είναι τόσο διαφορετική απ' αυτή που έχουμε σήμερα εμείς! Κι όμως, μια τέτοια περίπου εικόνα για το σύμπαν (= κοσμοείδωλο) είχαν οι άνθρωποι της Μεσογείου για αιώνες. Ας προσπαθήσουμε να αναπαραστήσουμε το κοσμοείδωλο όπως το φαντάζονταν τότε οι άνθρωποι: Η γη ήταν ένας μεγάλος δίσκος που στεκόταν πάνω στη θάλασσα στηριγμένος σε ισχυρές κολόνες. Την κάλυπτε ένας τεράστιος θόλος που συγκρατούσε τα νερά του ουρανού. Από τα ανοίγματα αυτού του θόλου προερχόταν η βροχή! Το σχέδιό μας θα μπορούσε να μοιάζει με το παρακάτω:

Σιγά σιγά οι γνώσεις των ανθρώπων σχετικά με το σύμπαν ολοένα και αυξάνονταν. Χρειάστηκε ωστόσο να περάσουν αιώνες έως ότου γίνει αποδεκτό ότι η γη είναι μόνον ένας από τους πολλούς πλανήτες που περιστρέφονται γύρω από τον ήλιο· ότι δισεκατομμύρια ήλιοι αποτελούν ένα γαλαξία· και ότι το σύμπαν αποτελείται από πολλούς γαλαξίες. Σήμερα μάλιστα μπορούμε να τους φωτογραφίζουμε.

Στη διάρκεια όλων αυτών των αιώνων δημιουργήθηκαν μεγάλες διαμάχες. Απ' τη μια μεριά κάποιοι αρνούνταν τη Βίβλο, επειδή η εικόνα που δίνει για τον κόσμο (το κοσμοείδωλό της) δεν συμφωνούσε με την επιστημονική αλήθεια. Κάποιοι άλλοι αρνούνταν τις επιστημονικές αλήθειες, επειδή θεωρούσαν ότι έρχονταν σε αντίθεση με την αλήθεια της Αγίας Γραφής. Το λάθος και των δύο πλευρών βρισκόταν στο ότι ξεχνούσαν πως άλλοι είναι οι σκοποί της επιστήμης και άλλοι της Αγίας Γραφής. Σήμερα αυτή η διαμάχη έχει πια ξεπεραστεί. Και για τους περισσότερους είναι πλέον ξεκάθαρο: ο σκοπός της επιστήμης είναι να ερευνά με επιστημονικούς τρόπους το σύμπαν και να διατυπώνει απόψεις για το πώς δημιουργήθηκε και εξελίχθηκε. Από την άλλη, ο σκοπός της Παλαιάς Διαθήκης, από τότε που γράφτηκε έως και σήμερα, είναι να εκφράζει στα κείμενά της με παραστατικές εικόνες την πίστη ότι ο Θεός έδωσε στα πάντα τη ζωή και δε σταματάει να τη φροντίζει διαρκώς. Ας προσέξουμε ότι ο Μέγας Βασίλειος, ήδη από τον 4ο αι. μ.Χ., εκφράζει την άποψη ότι επιστήμη και Αγία Γραφή στην πραγματικότητα δεν συγκρούονται. Γράφει: *«Δε μειώνεται ο θαυμασμός μας για τα έργα του Θεού, αν βρεθεί ο τρόπος με τον οποίο έγινε κάποιο από τα θαυμαστά αυτά έργα».* **(P.G. 29, 25)**

Εργασία στην τάξη

1. Θυμηθείτε τι έχουμε πει για τις *ανθρωπομορφικές εκφράσεις και τα σύμβολα* στη Βίβλο (σελ. 19). Σε συνεργασία με το διπλανό σας ανακαλύψτε τα στο κείμενο, συζητήστε τη σημασία τους και στη συνέχεια συμπληρώστε το παρακάτω πλαίσιο:

Ανθρωπομορφικές και συμβολικές εκφράσεις	Θεολογική σημασία τους
Είπε ο Θεός (και έγινε)	
Ο Θεός είδε ότι ήταν καλό	
Ονόμασε ο Θεός	
Ευλόγησε και καθαγίασε ο Θεός	
Οι επτά μέρες της Δημιουργίας	

2. Αναγνωρίστε τις παρακάτω *θεολογικές αλήθειες* στο κείμενο της δημιουργίας (παρ. α΄):

- Ο κόσμος αρχίζει να υπάρχει από τότε που τον δημιουργεί ο άναρχος Θεός.
- Όλα όσα προέρχονται από το Θεό είναι «καλά λίαν» και ευλογημένα.
- Ο Θεός δημιουργεί τα πάντα από αγάπη και προνοεί συνεχώς γι’ αυτά.

3. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, επιλέξτε και παρουσιάστε στοιχεία για τον κόσμο των ζώων, των φυτών, της ατμόσφαιρας και του νερού στα οποία να φαίνεται ότι ο κόσμος είναι δημιουργημένος «καλός λίαν».
4. Νομίζετε ότι οι σημερινοί άνθρωποι συμπεριφέρονται στην κτίση ως «καλή λίαν»; Μιλήστε με παραδείγματα και επιχειρήματα.
5. Συζητήστε με το διπλανό σας την παρ. γ΄ και καταγράψτε ερωτήματα ή απορίες που εξακολουθείτε να έχετε.
6. Παρουσιάστε με το διπλανό σας ή σε ομάδες μια σκηνή όπου κάποιος που ζει για πολύ καιρό στο σκοτάδι, την ακινησία και τη σιωπή, ξαφνικά βρίσκεται μέσα στο φως, την κίνηση, τους ήχους. Συζητήστε στην τάξη: Τι συναισθήματα σας προκαλούνται; Τι μπορείτε να σκεφτείτε για το δώρο της ζωής;

Μες στον βαθύ ουρανό κάθε βουνό κι η υπογραφή Του.
Οδ. Ελύτης

Δημιουργία Creation Création Schöpfung Creazione Creación Создание

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Στις διάφορες μυθολογίες μαζί με την **κοσμογονία** γίνεται λόγος για τη **θεογονία**, δηλαδή την προέλευση των θεών. Τι σας κάνει να σκεφτείτε το γεγονός ότι στη Γένεση δεν υπάρχει καμιά θεογονία;
2. Αφού διαβάσετε την παρακάτω διήγηση του βαβυλωνιακού έπους κάντε συγκρίσεις με την αντίστοιχη διήγηση της Γενέσεως: Πώς προέρχονται οι θεοί, με ποιον τρόπο δημιουργούνται και από τι; Τι συμπεράσματα μπορείτε να βγάλετε;

> *Όταν ψηλά οι ουρανοί δεν είχαν ονομαστεί, όταν κάτω η γη δεν είχε όνομα ... γεννήθηκαν οι θεοί... Τότε συγκρούστηκαν η Τιαμάτ και ο Μαρδούκ, ο σοφότερος από τους θεούς, επιτέθηκαν ο ένας στον άλλο και άρχισαν να μάχονται... Ο Μαρδούκ την έκοψε στα δύο, όπως ένα κοχύλι. Το μισό το διαμόρφωσε σε ουράνιο, θόλο... Τοποθέτησε το κεφάλι της σε έναν τόπο και σχημάτισε ένα βουνό... Από τα μάτια της έκανε να πηγάσουν ο Ευφράτης και ο Τίγρης...*
>
> **Ενούμα Ελίς**
> **(βαβυλωνιακό έπος της δημιουργίας)**

3. Μπορεί άραγε ένας φυσικός επιστήμονας να είναι χριστιανός; Στηρίξτε την άποψή σας με επιχειρήματα.
4. Η αργία του Σαββάτου είναι σημαντικό στοιχείο για τη λατρεία του Θεού στην ιουδαϊκή κοινότητα. Ανακαλύψτε τη σχέση της με τη διήγηση της Δημιουργίας.

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Βρείτε τραγούδια που να μιλούν για τη χαρά της ζωής και παρουσιάστε τα στην τάξη.
2. Σε συνεργασία με τους καθηγητές των Μαθηματικών και της Βιολογίας γράψτε μια παράγραφο όπου να ξεκαθαρίζεται με ποιους τρόπους εργάζεται η επιστήμη.
3. Σε συνεργασία με τον καθηγητή σας της Γεωγραφίας, βρείτε στοιχεία για την εικόνα που είχαν για τη γη και το σύμπαν οι άνθρωποι σε διάφορες εποχές και φτιάξτε μια αφίσα με τα διαφορετικά κοσμοείδωλα για την αίθουσα της τάξης σας.
4. Με αφορμή τα παρακάτω σκίτσα φτιάξτε αντίστοιχα δικά σας που να σχετίζονται με οικολογικά προβλήματα της περιοχής που κατοικείτε.

26. «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ’ ὁμοίωσιν»: η δημιουργία του ανθρώπου

Ανάμεσα σε μυριάδες υπάρξεις που αναπνέουν και κινούνται μέσα στο σύμπαν ζούμε κι εμείς, οι άνθρωποι. Τόσο όμοιοι μεταξύ τους αλλά και τόσο διαφορετικοί! Ας γνωρίσουμε τι διηγείται η Παλαιά Διαθήκη για τη δημιουργία των ανθρώπων.

α) Ο Θεός χαρίζει τη ζωή στον άνθρωπο

Είπε ο Θεός: «Ας δημιουργήσουμε τον άνθρωπο σύμφωνα με την εικόνα τη δική μας κι έτσι που να μπορεί να μας μοιάσει· κι ας εξουσιάζει τα ψάρια της θάλασσας, τα πτηνά του ουρανού, τα ζώα και γενικά όλη τη γη και τα ερπετά που σέρνονται πάνω σ’ αυτήν»…

Τότε ο Κύριος ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο από το χώμα της γης και φύσηξε στο πρόσωπό του πνοή ζωής. Έτσι έγινε ο άνθρωπος ζωντανό πλάσμα. Ύστερα ο Κύριος ο Θεός φύτεψε έναν κήπο στην Εδέμ προς την ανατολή… Πήρε, λοιπόν, ο Κύριος ο Θεός τον άνθρωπο και τον έβαλε μέσα στον κήπο της Εδέμ για να τον καλλιεργεί και να τον προσέχει.

Ο Κύριος έφερε όλα τα ζώα του αγρού και τα πτηνά του ουρανού μπροστά στον άνθρωπο, για να δει πώς θα τα ονομάσει. Και ό,τι όνομα έδινε ο άνθρωπος σε κάθε ζωντανή ύπαρξη, αυτό ήταν και το όνομά της. Έδωσε ονόματα σε όλα τα ζώα, στα πτηνά του ουρανού και στα άγρια θηρία.

Ο Κύριος ο Θεός είπε: «Δεν είναι καλό να είναι ο άνθρωπος μόνος. Θα του φτιάξω έναν σύντροφο όμοιον μ’ αυτόν»… Τότε ο Κύριος ο Θεός τον έριξε σε βαθύ ύπνο κι αποκοιμήθηκε. Μετά πήρε μια πλευρά του και στη θέση της έβαλε σάρκα. Με την πλευρά που πήρε από τον Αδάμ ο Κύριος ο Θεός έκανε τη γυναίκα και την έφερε στον Αδάμ. Τότε ο Αδάμ είπε: «Αυτό είναι οστό από τα οστά μου και σάρκα από τη σάρκα μου»… Γι’ αυτόν το λόγο θα εγκαταλείπει ο άνθρωπος τον πατέρα του και τη μητέρα του και θα ενώνεται με τη γυναίκα του. Και θα γίνονται οι δυο τους ένα σώμα.

Ο Θεός τους ευλόγησε και τους είπε: «Να κάνετε πολλά παιδιά … να γεμίσετε τη γη και να κυριαρχήσετε σ’ αυτήν. Να εξουσιάσετε τα ψάρια της θάλασσας, τα πτηνά του ουρανού και κάθε ζώο που κινείται πάνω στη γη… Να! … σας δίνω όλα τα φυτά, καθώς και όλα τα δέντρα…».

β) Τι θα πει να είσαι «άνθρωπος»;

Σύμφωνα με τη διήγηση της Γενέσεως είμαστε τα μόνα πλάσματα που δημιουργηθήκαμε ως *εικόνα* του Θεού. Μόνο εμείς δηλαδή μπορούμε να συνειδητοποιούμε τη σημασία της ζωής: Να αναγνωρίζουμε ότι μας χαρίστηκε για να την κάνουμε ολοένα και καλύτερη· να τη μοιραζόμαστε με τους συνανθρώπους μας και με τα άλλα ζωντανά πλάσματα· να συναισθανόμαστε την ομορφιά της· να επιλέγουμε ελεύθερα ποιους δρόμους θα ακολουθήσουμε· να καταλαβαίνουμε ότι ο πραγματικός προορισμός του ανθρώπου είναι να σχετιστεί με το Θεό και να του μοιάσει όσο γίνεται περισσότερο.

γ) Δημιουργική ζωή: το μεγάλο ταξίδι του ανθρώπου μέσα στον κόσμο

Πώς μπορεί όμως ο άνθρωπος να *μοιάσει* στο δημιουργό Θεό; Πώς να ζει στον κόσμο χωρίς να τον καταστρέφει; Πού να βρίσκει χαρά; Με ποιο τρόπο να χρησιμοποιεί ό,τι του χάρισε ο Θεός; Πώς θα καταφέρει να ζήσει κι ο ίδιος μια δημιουργική ζωή; Πώς να δημιουργεί όμορφες σχέσεις γεμάτες δικαιοσύνη και αληθινή αγάπη; Πώς μπορεί να έχει μια ζωντανή σχέση με το Θεό;

Σήμερα, καθώς όλα αλλάζουν πολύ γρήγορα γύρω μας κι ένα πλήθος από πληροφορίες μας κυκλώνουν, συχνά μπερδευόμαστε. Δεν αναγνωρίζουμε τα χαρίσματά μας, τα προσπερνάμε και δεν ξέρουμε τι να κάνουμε μ' αυτά. Δε συνειδητοποιούμε τις ευθύνες μας για τον κόσμο και δεν παίρνουμε τις καλύτερες αποφάσεις. Όμως, ας κοιτάξουμε γύρω μας. Οι άνθρωποι είναι δημιουργοί, ακόμη και χωρίς να το συνειδητοποιούν:

- γεωργοί, εργάτες, τεχνικοί καλλιεργούν και δαμάζουν τα υλικά της φύσης
- καλλιτέχνες προσπαθούν να συλλάβουν το νόημα της ζωής και να εκφράσουν την ομορφιά της με εικόνες, στίχους, νότες...
- δάσκαλοι, γιατροί, νοσοκόμοι προσπαθούν να φωτίσουν, να γιατρέψουν, να διευκολύνουν τη ζωή των γύρω τους
- ανάπηροι συνάνθρωποί μας χρησιμοποιούν θαυμαστά τα χαρίσματά τους
- γονείς δίνουν ζωή και φροντίδα στα παιδιά τους
- παρά τις δυσκολίες της ζωής, οι άνθρωποι δε σταματούν να σχετίζονται και να προσφέρουν αγάπη!

δ) Χαρά και ευχαριστία για το δώρο της ζωής

Συνειδητοποιώντας όλα τα παραπάνω δε γίνεται να μη νιώθουμε ευγνωμοσύνη για το Θεό, που μας χάρισε ένα τέτοιο ακριβό δώρο και να τον *ευχαριστούμε*. Όσοι είναι χριστιανοί γνωρίζουν ότι αυτό που κάνουν όταν μαζεύονται για να λατρεύσουν το Θεό το ονομάζουν **Θεία Ευχαριστία**. Σ' αυτή τη σύναξη προσεύχονται για όλη την κτίση, προσφέρουν στο Θεό ως δώρα ψωμί και κρασί, εύχονται η ζωή και ο κόσμος όλος να είναι πάντοτε στα χέρια του και τον ευχαριστούν αναγνωρίζοντας όσα τους χαρίζει.

Όσες φορές βλέπω στους ουρανούς σου...
τ' αστέρια, τη σελήνη, που εσύ τα στέριωσες,
αναλογίζομαι:
Τι τάχα είν' ο άνθρωπος
ώστε να τον φροντίζεις;
ο κάτοικος της γης
ώστε να νοιάζεσαι γι' αυτόν;...
Με δόξα τον στεφάνωσες και με τιμή.
Κύριο τον έκανες πάνω στα πλάσματά σου,
όλα στην εξουσία του τα έδωσες:
τα πρόβατα, τα βόδια,
ακόμη και τα ζώα τ' άγρια,
τ' ουρανού τα πετούμενα, της θάλασσας τα ψάρια...
Δέσποτα, Κύριέ μας,
πόσο θαυμαστή είναι η ύπαρξή σου
σ' ολόκληρη τη γη!

Ψαλμ 8

Αδάμ = χωμάτινος	**Εύα** = ζωή

«Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν ὡς θαυμαστόν τό ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ» (Ψαλμ. 8)
Η δημιουργία, του Μαρκ Σαγκάλ (20ός αι.)

Εργασία στην τάξη

1. Να επισημάνετε τις διαφορές στη δημιουργία του ανθρώπου από όλα τα άλλα δημιουργήματα και να συζητήσετε τη σημασία τους. Τι επιδιώκει να δείξει ο συγγραφέας της Γένεσης;
2. Αφού διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα του Ιωάννη του Χρυσοστόμου (4ος αι. μ.Χ.) ανακαλύψτε σε συνεργασία με το διπλανό σας τη θεολογική σημασία των ανθρωπομορφικών εικόνων της διήγησης και στη συνέχεια συμπληρώστε κατάλληλα το πλαίσιο.

Αν δεχτούμε ότι ο Θεός έχει στόμα, επειδή η Γραφή λέει ότι «φύσηξε» στο πρόσωπο του ανθρώπου, είμαστε υποχρεωμένοι να πούμε ότι έχει και χέρια, επειδή λέει ότι «έπλασε τον άνθρωπο»... Αλλά θα συλλάβουμε το νόημα της θείας Γραφής ... μόνο αν πάψουμε να προσέχουμε τις ανθρωπομορφικές εκφράσεις και καταλάβουμε ότι αιτία των εκφράσεων αυτών είναι η δική μας αδυναμία. Γιατί αλλιώς δεν είναι δυνατό να καταλάβει ο άνθρωπος όσα λέγονται...

PG 53, 107

Ανθρωπομορφικές εκφράσεις	Θεολογική σημασία τους
Ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο με χώμα και νερό	
Ο Θεός φύσηξε στο πρόσωπο του ανθρώπου	
Ο Θεός έβαλε τον άνθρωπο μέσα στον κήπο	

3. Προσέξτε την περιγραφή της δημιουργίας της γυναίκας; Για τι είδους σχέση προορίζει ο Θεός τον άντρα και τη γυναίκα; Την αναγνωρίζουμε στις σύγχρονες σχέσεις αντρών - γυναικών;
4. Υπογραμμίστε στο κείμενο (παρ. α΄) τα σημεία που δείχνουν τη θέση και το ρόλο του ανθρώπου μέσα στον κόσμο. Συζητήστε για τις ευθύνες που του δημιουργούν.
5. Σε συνεργασία με το διπλανό σας συνθέστε μια φράση, ένα στίχο ή ό,τι άλλο που να εκφράζει εύστοχα τη στενή σχέση του ανθρώπου με τη φύση.
6. Αναγνωρίστε τις παρακάτω *θεολογικές αλήθειες* στο κείμενο της δημιουργίας (παρ. α΄):

- Ο Θεός δημιουργεί τον άνθρωπο ως «εικόνα» και «ομοίωσή» του, του δίνει δηλαδή ένα σπουδαίο προορισμό.
- Ο άνθρωπος αναλαμβάνει την ευθύνη του κόσμου ως συνεργάτης του Θεού.
- Οι άνθρωποι, άντρας και γυναίκα, πλάθονται ισότιμοι, για να ζήσουν ως σύντροφοι και συνεργάτες.
- Φυσική ζωή για τους ανθρώπους σημαίνει αρμονικές σχέσεις με το Θεό, το συνάνθρωπο και τον κόσμο ολόκληρο.

Άνθρωπος Man Homme Mensch Uomo Hombre Человек

7. Αν και είμαστε τόσο διαφορετικοί μεταξύ μας, ποια είναι τα κοινά μας χαρακτηριστικά που μας κάνουν ανθρώπους;
8. Σε κάθε θρανίο: α) Μιλήστε ο καθένας για τα χαρίσματα του άλλου και το πού φαντάζεστε ότι θα μπορούσε να τα χρησιμοποιήσει και β) Τι σας δυσκολεύει και τι σας διευκολύνει να τα αναγνωρίσετε και να τα αναπτύξετε;
9. Μπροστά στη φράση: «Ζώντας δημιουργικά μοιάζουμε στο Θεό». Σκεφτείτε παραδείγματα ανθρώπων που ζούν δημιουργικά χρησιμοποιώντας τα χαρίσματά τους όχι μόνο για τον εαυτό τους.
10. Εργασία σε ομάδες: Παρουσιάστε μια σκηνή ή εικόνα με θέμα «Είναι ωραίο να είσαι ζωντανός! ».
11. Γυρίστε στις θεολογικές αλήθειες που επισημάναμε στις διηγήσεις της δημιουργίας του κόσμου και του ανθρώπου. Τι σκέψεις και συναισθήματα μπορούν να προκαλούν στο σύγχρονο άνθρωπο;

Τόν πηλόν ὁ κεραμεύς ζωοπλαστήσας ἐνέθηκάς μοι σάρκα καί ὀστᾶ καί πνοήν καί ζωήν.

Από το Μεγάλο Κανόνα

Και να αγαπάτε τους αγνώστους και τους αδιάφορους ως αδελφούς. Και να αφήνετε το τρεμάμενο είναι σας να αγαπά την κτίση και τα ζώα, τα χώματα, τα δέντρα, τα ποτάμια, τα βουνά ... και όλη τη δημιουργία, που περιμένει την ευλογία της αγάπης σας.

Αρχ. Βασίλειος, ηγούμενος της Ι. Μονής Ιβήρων

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

- κατ’ εικόνα
- καθ’ ομοίωσιν

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Συγκρίνετε τη μεσοποταμιακή διήγηση της δημιουργίας του ανθρώπου με την αντίστοιχη βιβλική. Τι συμπεράσματα μπορείτε να βγάλετε για τη θέση και το ρόλο του ανθρώπου στη διήγηση της Γένεσεως;

Οι θεοί όμως είχαν παράπονα. «Τώρα» έλεγαν στον Μαρδούκ «είμαστε τσακισμένοι από τη δουλειά, μα από κύριοι γίναμε δούλοι και κανείς δε μας υπηρετεί». Ο Μαρδούκ συμφώνησε πως τα παράπονά τους ήταν δίκαια και είπε: «Θα πλάσω ένα πλάσμα μικρό που δε θα είναι επικίνδυνο, γιατί θα είναι υπερβολικά αδύναμο. Θα το βαφτίσω άνθρωπο και θα του αναθέσω να σας δουλεύει. Θα το εγκαταστήσω στη γη και θα είναι ανίκανο να ανεβεί στον ουρανό, ανίκανο να βυθιστεί στα νερά. Για μεγαλύτερη ασφάλεια θα του δώσω το θάνατο. Για λίγο καιρό θα μπορεί να δουλεύει για σας και ύστερα, όταν με την ηλικία θα αποκτήσει ίσως αρκετή σοφία, θα χάνεται... Ο Μαρδούκ έκοψε το κεφάλι του Έα και από το πτώμα του σκάρωσε ένα πλάσμα μικρό, που όλοι οι θεοί το βρήκαν γελοίο μα πολύ κατάλληλο για τη δουλειά που επρόκειτο να του αναθέσουν. Έτσι γεννήθηκε η ράτσα των Ανθρώπων.

Ενούμα Ελίς (βαβυλωνιακό έπος της δημιουργίας)

2. Κάποιοι χριστιανοί φαντάζονται ότι ο Παράδεισος ήταν ένας μεγάλος, πανέμορφος κήπος σε κάποιο συγκεκριμένο μέρος της γης (το οποίο μάλιστα ψάχνουν να προσδιορίσουν). Ύστερα εργασία σας με τα κείμενα της Δημιουργίας τι θα είχατε να τους πείτε; Τι εκφράζει στην πραγμα- τικότητα η συμβολική εικόνα του παραδείσου; Γράψτε την ιδέα σας μέσα στο πλαίσιο:

....
....
....
....
....
....
....

3. «*Ας εξουσιάζει ... σ’ όλη τη γη*»: Βρείτε παραδείγματα που να αποδεικνύουν ότι στις μέρες μας συχνά ο άνθρωπος εννοεί την εξουσία του στον κόσμο όχι ως φροντίδα και ευθύνη αλλά ως εκμετάλλευση και αδιαφορία.

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Βρείτε προσευχές απ’ όλα τα μέρη του κόσμου που να δείχνουν τις κοινές ανάγκες των ανθρώπων.
2. Αναγνωρίστε δημιουργικά στοιχεία σε ανθρώπους του οικογενειακού και φιλικού σας περιβάλλοντος και περιγράψτε τα σε μια μικρή παράγραφο.
3. Παρουσιάστε μ’ έναν τρόπο δικής σας έμπνευσης πόσοι άνθρωποι και με ποιους τρόπους χρειάστηκε να συνεργαστούν για να φτάσει το ψωμί στο σπίτι μας, το γάλα στο ποτήρι μας.
4. Παρουσιάστε στοιχεία για σύγχρονες μη κυβερνητικές οργανώσεις που αγωνίζονται με ευθύνη για τον κόσμο και τη ζωή.

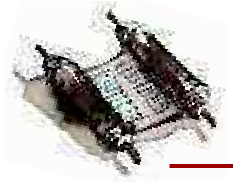

27. «Ἀδὰμ ποῦ εἶ;» Ο άνθρωπος απομακρύνεται από το Θεό

Μέσα στον όμορφο κόσμο μας κάθε μέρα συμβαίνουν πλήθος κακά! Πόνος, αρρώστιες, δυστυχίες, μίση, κατεστραμμένες σχέσεις, θάνατος. Όλοι οι άνθρωποι παντού αναρωτιούνται: «Γιατί;». Ας δούμε πού στρέφει την προσοχή μας η διήγηση της Γενέσεως.

α) Η τραγική ιστορία μιας αποτυχίας

Όταν ο Θεός έβαλε τον άνθρωπο στον παράδεισο *του έδωσε αυτή την εντολή: «Απ' όλα τα δέντρα του κήπου μπορείς να τρως. Από το δέντρο όμως της γνώσης του καλού και του κακού να μη φας. Γιατί την ίδια μέρα που θα φας απ' αυτό, εξάπαντος θα γίνεις θνητός»…*

Απ' όλα τα ζώα του αγρού, που είχε δημιουργήσει ο Κύριος ο Θεός, το φίδι ήταν το πιο πανούργο. Είπε λοιπόν το φίδι στη γυναίκα: «Αλήθεια είπε ο Θεός να μη φάτε από κανένα δέντρο του κήπου;». Η γυναίκα του απάντησε: «Μπορούμε να φάμε καρπούς απ' όλα τα δέντρα, εκτός από κείνο που βρίσκεται στη μέση του κήπου. Ο Θεός είπε να μη φάμε τον καρπό του, ούτε καν να τον αγγίζουμε, για να μη γίνουμε θνητοί». Τότε το φίδι είπε στη γυναίκα: «Όχι βέβαια! Δε θα γίνετε θνητοί. Όμως ο Θεός ξέρει ότι την ημέρα που θα φάτε απ' αυτό, θα ανοιχτούν τα μάτια σας και θα γίνετε σαν θεοί και θα γνωρίζετε το καλό και το κακό».

Η γυναίκα είδε τους καρπούς του δέντρου που ήταν ωραίοι, φάνταζαν νόστιμοι και κέντριζαν μέσα της την επιθυμία να τους δοκιμάσει. Πήρε λοιπόν από τους καρπούς και έφαγε και έδωσε και στον άντρα της που ήταν μαζί της, και έφαγε κι αυτός. Τότε άνοιξαν τα μάτια και των δύο και διαπίστωσαν ότι ήταν γυμνοί. Έραψαν, λοιπόν, φύλλα συκιάς και έφτιαξαν ενδύματα για να σκεπάσουν τη γύμνια τους. Το δειλινό άκουσαν το Θεό που περπατούσε στον κήπο και κρύφτηκαν… Τότε ο Θεός φώναξε τον Αδάμ και του είπε: «Αδάμ, πού είσαι;» Εκείνος απάντησε: «Σε άκουσα στον κήπο, φοβήθηκα και κρύφτηκα, γιατί είμαι γυμνός». Τότε είπε ο Θεός: «Ποιος σου είπε ότι είσαι γυμνός; Μήπως έφαγες από το δέντρο που σου είχα απαγορέψει να φας;». Ο Αδάμ αποκρίθηκε: «Η γυναίκα που μου έδωσες, εκείνη μου πρόσφερε έναν καρπό και έφαγα». Ο Κύριος ο Θεός ρώτησε τη γυναίκα: «Γιατί το έκανες αυτό;». Εκείνη απάντησε; «Το φίδι με εξαπάτησε και έφαγα»…

Έτσι ο Κύριος ο Θεός έδιωξε τον άνθρωπο από τον κήπο της Εδέμ, για να καλλιεργεί τη γη απ' την οποία είχε προέλθει.

β) Οι άνθρωποι αρνούνται τη σχέση αγάπης με το Θεό: η αμαρτία

Για να καταλάβουμε την παραπάνω ιστορία θα πρέπει να τη φανταστούμε σαν ένα δράμα που παίχτηκε στην καρδιά του ανθρώπου, μια «εσωτερική σύγκρουση» όπως λέμε. Για να μας το δείξει αυτό ο συγγραφέας της Γένεσεως χρησιμοποίησε ιδιαίτερα εκφραστικές εικόνες. Κατ' αρχήν το *απαγορευμένο δέντρο* και την *εντολή*. Μ' αυτές τις εικόνες καταλαβαίνουμε ότι ο άνθρωπος δημιουργείται ελεύθερος. Ο ίδιος θα αποφασίσει αν θα συνεχίσει να εμπιστεύεται το δημιουργό του και να έχει σχέση μαζί του ή όχι.

Στη συνέχεια υπάρχει το *φίδι*. Είναι μια εικόνα που περιγράφει τον πειρα-

σμό, ο οποίος φωλιάζει ύπουλα στην ψυχή του ανθρώπου σπέρνοντας αμφιβολία και δυσπιστία προς το δημιουργό Θεό. Φτάνει μάλιστα μέχρι το σημείο να αντιστρέφει την αλήθεια, παρουσιάζοντας τον άνθρωπο να κινδυνεύει από το Θεό. *Ο διάλογος του φιδιού με τη γυναίκα* μας θυμίζει το διάλογο που ο καθένας ανοίγει με τον εαυτό του πριν πάρει μια μεγάλη απόφαση. Και ο *απαγορευμένος καρπός* που τελικά *γεύονται* οι άνθρωποι είναι η απόφαση που πήραν ελεύθερα. Αποφασίζουν δηλαδή να ζήσουν στηριγμένοι αποκλειστικά στις δικές τους δυνάμεις, μακριά από την προστατευτική αγάπη του Θεού που χαρίζει τη ζωή.

Αμαρτία
Η λέξη σημαίνει αποτυχία, λάθος στο στόχο. Αρχικά χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει αστοχία στο φυσικό κόσμο, π.χ. την αστοχία του τοξότη όταν πετούσε το βέλος. Αργότερα έφτασε να σημαίνει ηθική αστοχία, παράπτωμα.

Στη θεολογική γλώσσα, όταν αναφερόμαστε σ' αυτή τη διήγηση, μιλάμε για **πτώση**. Πράγματι ο άνθρωπος απέτυχε, ξέπεσε, αμάρτησε. Διέκοψε τη σχέση του με το Θεό. Όμως μια τέτοια άρνηση της θεϊκής αγάπης επηρεάζει και όλες τις άλλες σχέσεις του. Κι αυτές ξεπέφτουν. Έτσι, όλες οι χαρές της ανθρώπινης ζωής, η γέννηση, η συζυγική σχέση, η εργασία γίνονται πόνος, καταπίεση και βάσανα.

γ) Όλες οι σχέσεις των ανθρώπων κινδυνεύουν

Στη συνέχεια του βιβλίου της Γενέσεως βρίσκουμε κι άλλες αφηγήσεις που παρουσιάζουν την αμαρτία ως διαταραχή και καταστροφή στις σχέσεις των ανθρώπων.

- **Ο Κάιν και ο Άβελ**

Ήταν δυο παιδιά του Αδάμ και της Εύας. Ορμητικός και δυνατός γεωργός της γης ο Κάιν. Τρυφερός και αθώος βοσκός ο Άβελ. Μια μέρα τα δυο αδέλφια πρόσφεραν θυσία στο Θεό. Καρπούς της γης ο Κάιν, από τα πρωτότοκα των προβάτων του ο Άβελ. Ο Θεός όμως που γνωρίζει τι γίνεται στην καρδιά των ανθρώπων δέχτηκε μόνο την προσφορά του Άβελ. Αυτό γέμισε φθόνο τον Κάιν, που παραπλάνησε και σκότωσε τον αδελφό του. *Είπε τότε ο Κύριος: «Τι πήγες κι έκανες;... Από δω και πέρα θα σε καταριέται η ίδια η γη που δέχτηκε το αίμα του αδελφού σου, που εσύ τον σκότωσες. Όταν θα την καλλιεργείς, δε θα σου δίνει πια τους καρπούς της. Φυγάς θα είσαι και περιπλανώμενος για πάντα πάνω στη γη».*

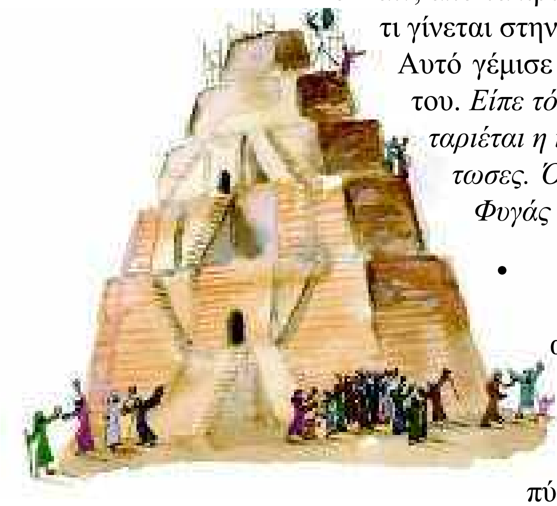

- **Ο πύργος της Βαβέλ**

Όλοι θυμόμαστε τις διηγήσεις για τον μεγάλο κατακλυσμό που απείλησε τους ανθρώπους και για τη σωτηρία τους με την κιβωτό του Νώε. Λίγο παρακάτω το κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης διηγείται για τους ανθρώπους που ζούσαν στη Βαβέλ, δηλαδή στη Βαβυλώνα. Αυτοί αποφάσισαν να χτίσουν έναν πύργο τόσο ψηλό, ώστε η κορυφή του να φτάνει στον ουρανό. Ήθελαν έτσι να μείνει το όνομά τους ξακουστό σ' όλες τις επόμενες γενιές. Μεθυσμένοι από τον εγωισμό τους άρχισαν να χτίζουν το οικοδόμημά τους. Τότε μεγάλη σύγχυση τους κατέλαβε. Ο καθένας μιλούσε διαφορετική γλώσσα, που οι άλλοι δεν καταλάβαιναν. Έτσι το έργο δεν ήταν δυνατόν να συνεχιστεί και σταμάτησε άδοξα.

δ) Κι όμως η ελπίδα παραμένει ζωντανή!

Ωστόσο στο κείμενο της Γένεσεως δεν τελειώνουν όλα με τις παραπάνω τραγικές αφηγήσεις. Αμέσως παρακάτω, ο Θεός δίνει στους ανθρώπους μια νέα ευκαιρία να ξεκινήσουν τη ζωή τους από την αρχή. Καλεί έναν άνθρωπο, τον **Αβραάμ** και κλείνει μαζί του μια συμφωνία αγάπης (= Διαθήκη). Κι έτσι αρχίζουν όλα όσα γνωρίσαμε στα μαθήματα της φετινής χρονιάς.

Το κακό στο σύγχρονο κόσμο

Οι οικολογικές ισορροπίες του πλανήτη μας έχουν γίνει εξαιρετικά ασταθείς λόγω της μεγάλης βιομηχανικής μόλυνσης που προκαλούν οι χώρες του βορρά, αλλά και λόγω της μεγάλης φτώχιας των χωρών του νότου. Για παράδειγμα, το 20% των δέντρων που κόβεται στον τρίτο κόσμο προορίζεται για τις ανάγκες των πλούσιων χωρών. Έτσι τα τροπικά δάση χάνουν κάθε χρόνο 1,5-2% της επιφάνειάς τους. Όμως τα τροπικά δάση δίνουν καταφύγιο στο 70% των γνωστών ειδών ζωής του πλανήτη μας, με αποτέλεσμα κάθε χρόνο 6.000 περίπου ζωικά είδη να εξαφανίζονται για πάντα.
Οι φωτιές, που δυστυχώς πληθαίνουν, φορτώνουν την ατμόσφαιρα με διοξείδιο του άνθρακα. Όμως τώρα πια τα δέντρα δεν είναι αρκετά για να το απορροφήσουν και να την καθαρίσουν.
Ο κόσμος πνίγεται κάτω από τα απορρίμματα. Κάθε χρόνο σ' όλη τη γη δημιουργούνται πάνω από 2 δισεκατομμύρια τόνοι στερεά βιομηχανικά κατάλοιπα και 350 εκατομμύρια τόνοι επικίνδυνα απόβλητα, στα οποία πρέπει να προσθέσουμε 7.000 τόνους πυρηνικών προϊόντων, που εξακολουθούμε να μην ξέρουμε πώς να τα ξεφορτωθούμε. Και το τραγικό είναι ότι, ενώ οι πλούσιες χώρες απολαμβάνουν τα θετικά της τεχνολογικής ανάπτυξης, ξεφορτώνονται τα επικίνδυνα απόβλητα στις φτωχές χώρες με τους ανυποψίαστους ακόμη πληθυσμούς.
Η γεωργία και η κτηνοτροφία δεν αναπτύσσονται πια στο φυσικό τους περιβάλλον αλλά στο εργοστάσιο. Έτσι και τα χορτοφάγα ζώα μετατράπηκαν από τον άνθρωπο σε σαρκοφάγα. Αποτέλεσμα: η εμφάνιση ασθενειών, όπως η «νόσος των τρελών αγελάδων», που προκάλεσε μεγάλο φόβο για την Ευρώπη.

Μερικά στοιχεία της Διεθνούς Αμνηστίας για τον πολιτισμένο κόσμο

Σ' όλο τον κόσμο 1 στις 17 γυναίκες έχει αντιμετωπίσει σοβαρή βία.
Στις ΗΠΑ κάθε 15 δευτερόλεπτα ξυλοκοπείται μια γυναίκα.
Σε επίσημη έκθεση των ΗΠΑ αναφέρεται ότι κάθε χρόνο 45-50.000 γυναίκες και παιδιά εισάγονται παράνομα στη χώρα και προωθούνται στην πορνεία.
Στη Βρετανία την περίοδο 1987-1998 καταγράφηκαν περισσότερες από 2.000 περιπτώσεις βίας και σεξουαλικής κακοποίησης οικιακών βοηθών.

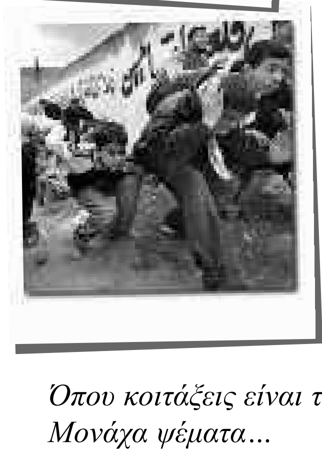

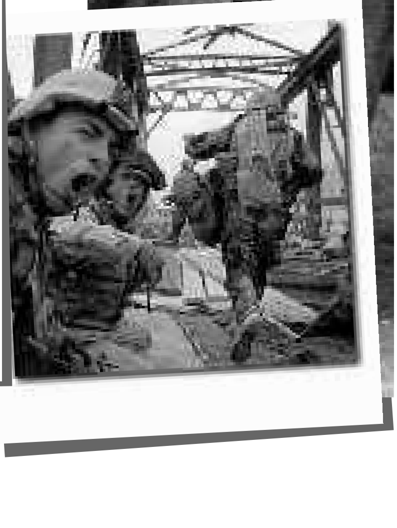

Όπου κοιτάξεις είναι το κακό…
Μονάχα ψέματα…
Διατεταγμένοι θάλαμοι και σίδερα,
συρματοπλέγματα και πάσσαλοι.
Για να μην ανασαίνεις.

Τάκης Σινόπουλος

Εργασία στην τάξη

1. Χρησιμοποιώντας την εμπειρία σας από την οικογενειακή και σχολική ζωή, εξηγήστε τη σημασία και το ρόλο των απαγορεύσεων και των κανονισμών που υπάρχουν στη ζωή μας. Μετά απ' αυτό συζητήστε: Άραγε η εντολή του Θεού καταργεί την ελευθερία του Αδάμ και της Εύας;
2. Τι έσπρωξε τον Αδάμ και την Εύα να παραβούν την εντολή του Θεού; Ποια κίνητρα, δηλαδή, υπάρχουν πίσω από την πράξη τους; Χαρακτηρίστε την επιλογή τους.
3. Σε συνεργασία με το διπλανό σας να επισημάνετε και να καταγράψετε τα σημεία της διήγησης όπου φαίνονται οι αλλαγές των ανθρώπων μετά την πτώση (παρ. α΄). Στη συνέχεια γυρίστε στην προηγούμενη ενότητα και κάντε συγκρίσεις: Για τι είδους ζωή πλάστηκε ο άνθρωπος και πώς κατέληξε τώρα πια η ζωή του;
4. Εξηγήστε με δικά σας λόγια γιατί ονομάζουμε αυτή τη διήγηση «ιστορία της πτώσης του ανθρώπου»;
5. Ποια κίνητρα μπορείτε να αναγνωρίσετε πίσω από τις πράξεις των ανθρώπων στις διηγήσεις των Κάιν - Άβελ και του πύργου της Βαβέλ. Χαρακτηρίστε τα αποτελέσματα. Τι είδους σχέσεις διαταράσσονται;
6. Τα λάθη του καθένα μας επηρεάζουν τις σχέσεις όλων μας. Παρουσιάστε ένα διάλογο ή δραματοποιήστε μια σκηνή, όπου να φαίνεται αυτό.
7. Τι μας κάνει να σκεφτούμε για το Θεό η παρ. δ΄ και το παρακάτω παράθεμα για το Πρωτευαγγέλιο;
8. Αναγνωρίστε τις παρακάτω θεολογικές αλήθειες στα κείμενα της ενότητας:

- Ο άνθρωπος πλάστηκε ελεύθερος να αποφασίζει πού θα βασίσει τη ζωή του και να γνωρίζει τις συνέπειες των επιλογών του.
- Μιλάμε για αμαρτία και πτώση του ανθρώπου, όταν οι άνθρωποι αποφασίζουν να διακόψουν τη σχέση τους με τον ίδιο τους το Δημιουργό και να βασίσουν τη ζωή τους αποκλειστικά στις δικές τους δυνάμεις.
- Με την αμαρτία ο άνθρωπος αρνείται την αγάπη του Θεού.
- Με την απομάκρυνση των ανθρώπων από την πηγή της ζωής χαλούν όλες τους οι σχέσεις: με το συνάνθρωπο, τη φύση και τον ίδιο τον εαυτό τους.
- Ο Θεός δεν εγκαταλείπει τον άνθρωπο που σφάλλει, αλλά συνεχίζει να του προσφέρει ελπίδα σωτηρίας.

9. Σε συνεργασία με το διπλανό σας σκεφτείτε: με ποιες θεολογικές αλήθειες μπορείτε να συσχετίσετε τους παρακάτω στίχους του Οδυσσέα Ελύτη;

Κι έναν πόντο πιο ψηλά να πάτε,
άνθρωποι, ευχαριστώ θα σας πει ο Θεός.
Οδ. Ελύτης

Η ελευθερία έχει δύο κοφτερές όψεις,
όπως τα παλιά ξυραφάκια.
Οδ. Ελύτης

Πρωτευαγγέλιο
Στη Γένεση, αμέσως μετά την αφήγηση της πτώσης, παρουσιάζεται ο Θεός να δίνει στους ανθρώπους ένα μήνυμα ελπίδας. Τους διαβεβαιώνει, δηλαδή, ότι κάποιος από τους απογόνους τους θα συντρίψει τη δύναμη του κακού και θα τους χαρίσει την πραγματική ελευθερία. Γι' αυτό και τα λόγια αυτά του Θεού ονομάζονται πρωτευαγγέλιο, δηλαδή ***πρώτη καλή αγγελία*** **(= είδηση).** Για τη χριστιανική Εκκλησία αυτός ο απόγονος είναι ο Ιησούς Χριστός.

Αμαρτία Sin Péché Sunde Peccato Pecaco Грех

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

- Πτώση
- Προπατορικό αμάρτημα

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Κάποιοι χριστιανοί μιλώντας για αμαρτία εννοούν την «παράβαση ενός θεϊκού κανόνα». Άλλοι πάλι τη θεωρούν «λάθος και αποτυχία στις σχέσεις με το Θεό και τους συνανθρώπους». Ανακαλύψτε σε τι διαφέρουν οι δύο απόψεις; Πώς παρουσιάζει η καθεμία το Θεό;
2. Οι χριστιανοί πιστεύουν ότι ο Ιησούς Χριστός έζησε αγαπώντας αληθινά το Θεό, τους ανθρώπους και τον κόσμο ολόκληρο. Ο Χριστός, δηλαδή, κατάφερε αυτό που δεν κατάφερε ο άνθρωπος: να ζει μακριά από κάθε αμαρτία. Μπορείτε, λοιπόν, να εξηγήσετε γιατί η Εκκλησία τον ονομάζει Νέο Αδάμ;
3. Με ποιον τρόπο το κακό στη σύγχρονη εποχή επιδρά στη ζωή των παιδιών όλου του κόσμου, αν και ζούμε στο 21ο αι.; Μιλήστε με παραδείγματα.
4. Παίρνοντας αφορμή και από την παρακάτω σύνθεση σκεφτείτε παραδείγματα υπερβολής και αλαζονείας* του σύγχρονου πολιτισμού, που οδηγούν τους ανθρώπους σε σύγχυση και καταστροφή.

Το προπατορικό αμάρτημα
Η Παλαιά Διαθήκη στην προσπάθεια να περιγράψει τις σχέσεις των ανθρώπων με το Θεό και μεταξύ τους χρησιμοποιεί *την εικόνα ενός ζευγαριού*. Επειδή τους παρουσιάζει ως κοινούς προγόνους όλων των ανθρώπων **(= προπάτορες)**, γι’ αυτό και η αποτυχία τους να αναπτύξουν μια αγαθή σχέση με το Θεό ονομάζεται **προπατορικό αμάρτημα.**

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Ένας σύγχρονος θεολόγος, ο μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας, χαρακτηρίζει τον άνθρωπο ως «*ελπίδα της κτίσεως*». Μετά από όλα όσα επεξεργαστήκαμε γύρω από τη δημιουργία και την πτώση του ανθρώπου επιχειρήστε μια σύνθεση δικής σας έμπνευσης μ’ αυτόν τον τίτλο.
2. Κάντε μια έρευνα στις διαφημίσεις, έντυπες και ηλεκτρονικές, όπου να καταγράφεται η διαταραχή στις σχέσεις ανδρών - γυναικών.
3. Κάντε ένα κολλάζ με τίτλο «Σύγχρονοι Κάιν και Άβελ» ή «Σύγχρονη Βαβέλ».

Σημερινή Βαβυλώνα,
έργο του Πιέρ Μπράουλι (20ός αι.)
πάνω σ’ έναν πίνακα του
Πέτερ Μπρύγκελ (16ος αι.)

28. Ο δημιουργός Θεός φροντίζει για τους ανθρώπους όλου του κόσμου

Τα χρόνια που ακολούθησαν την επιστροφή από τη Βαβυλώνα ήταν δύσκολα. Οι Ιουδαίοι προσπαθούσαν να αποφύγουν τα λάθη του παρελθόντος που τους είχαν οδηγήσει στην καταστροφή. Γι' αυτό οργανώθηκαν, όπως είδαμε, γύρω από το Ναό και το Νόμο. Όμως οδηγήθηκαν σε υπερβολές. Πίστευαν πως δεν έπρεπε να δημιουργούν σχέσεις με ξένους και έβλεπαν με επιφύλαξη τους άλλους λαούς. Έφτασαν μάλιστα να θεωρήσουν άκυρους όλους τους γάμους που είχαν γίνει με ξένους. Σιγά σιγά πολλοί διαμόρφωσαν την πεποίθηση ότι: «Ο Θεός υπάρχει μόνο για τον Ισραήλ. Μόνο μ' εμάς έκλεισε Διαθήκη, μόνο σ' εμάς έδωσε το Νόμο του. Μόνο τον Ισραήλ αγαπά, ενώ λίγο νοιάζεται για τους άλλους λαούς. Ο Μεσσίας που θα έρθει θα σώσει μόνο τους Ιουδαίους». Έτσι, όμως, κατέληξαν να πιστεύουν ότι ο Θεός ήταν αποκλειστικά Θεός ενός έθνους, του ιουδαϊκού.

Παρ' όλα αυτά ανάμεσα στους Ιουδαίους υπήρχαν κάποιοι που έβλεπαν τα πράγματα διαφορετικά. Δεν ξεχνούσαν όσα είχαν πει οι προφήτες για το Θεό. Ότι δηλαδή είναι πατέρας όλων των ανθρώπων· και ότι ο Ισραήλ είναι εκλεκτός λαός, επειδή ο Θεός τον διάλεξε για μια σπουδαία αποστολή, που θα ωφελήσει όλο τον κόσμο κι όχι μόνο τους ίδιους. Αυτοί οι Ιουδαίοι διαμαρτύρονταν για τις αντιλήψεις των συμπατριωτών τους. Μια τέτοια διαμαρτυρία βρίσκουμε και στο βιβλίο **Ιωνάς**. Πρόκειται για ένα μικρό βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης που γράφτηκε μετά τη βαβυλώνια αιχμαλωσία.

α) Η ιστορία του βιβλίου του Ιωνά

Ο Θεός έστειλε τον Ιωνά στη Νινευί, την πρωτεύουσα των ειδωλολατρών Ασσυρίων, να τους ελέγξει για τις αμαρτίες τους δίνοντάς τους έτσι την ευκαιρία να μετανιώσουν και να σωθούν. Ο Ιωνάς όμως δεν ήθελε να κηρύξει σε ειδωλολάτρες. Γι' αυτό ανέβηκε σ' ένα πλοίο και έπλευσε προς την αντίθετη κατεύθυνση. Στη διάρκεια του ταξιδιού ξέσπασε καταιγίδα και το πλοίο κινδύνευε να βυθιστεί. Τότε οι ναυτικοί σκέφτηκαν ότι κάποιος ταξιδιώτης πρέπει να είναι η αιτία του κακού. Για να τον βρουν έριξαν κλήρο· κι ο κλήρος έπεσε στον Ιωνά, ο οποίος παραδέχτηκε την ευθύνη του. Τους πρότεινε μάλιστα να τον ρίξουν στη θάλασσα για να γλιτώσουν εκείνοι από τον κίνδυνο. Πράγματι οι ναυτικοί το έκαναν και η τρικυμία σταμάτησε. Ο Ιωνάς όμως δεν πνίγηκε, αφού ένα μεγάλο ψάρι τον κατάπιε. Τρία μερόνυχτα έμεινε στην κοιλιά του ψαριού. Εκεί προσευχόταν θερμά στο Θεό:

«Μέσα στη θλίψη μου σ' εσένα Κύριε φώναξα κι εσύ μου αποκρίθηκες... Στα βάθη μ' έριξες, μες στην καρδιά της θάλασσας, τα ρεύματα με περικύκλωσαν...Σκεφτόμουν: δε με φροντίζει πια...Τα νερά με σκέπασαν ως το λαιμό.Η θάλασσα η απύθμενη με περικύκλωσε, φύκια δέθηκαν στο κεφάλι μου τριγύρω...Εσύ όμως Κύριε, Θεέ μου, ζωντανό μ' έβγαλες...Σωτήρας μου είσαι Κύριε εσύ».

Το κήτος έβγαλε τον Ιωνά σε μια ακτή της Παλαιστίνης. Για δεύτερη φορά ο Θεός τον πρόσταξε να πάει στη Νινευί. Τότε ο Ιωνάς υπάκουσε. Το κύρηγμά του βρήκε ανταπόκριση όχι μόνο στο λαό της πόλης αλλά και στο βασιλιά. Όλοι μετάνιωσαν για τα λάθη και τις αμαρτίες τους και ζήτησαν συγνώμη από το Θεό. Ο Θεός τους συγχώρησε, αλλά ο Ιωνάς αντί να χαρεί, διαμαρτυρήθηκε για την αγάπη του Θεού προς τους ειδωλολάτρες. Δυ-

σαρεστημένος αποσύρθηκε σ' έναν λόφο, κοντά στη Νινευί και κοιτούσε την πόλη από μακριά. Τότε ο Θεός, για να τον προστατέψει απ' τη ζέστη, έκανε να φυτρώσει δίπλα του μια μεγάλη κολοκυθιά. Ο ίσκιος της προστάτευε τον Ιωνά από τον ήλιο. Η χαρά του όμως δεν κράτησε πολύ, αφού την άλλη κιόλας μέρα η κολοκυθιά ξεράθηκε. Ο Ιωνάς λυπήθηκε πολύ για το φυτό. Τότε του είπε ο Θεός: «*Πρόσεξε Ιωνά: Εσύ ούτε κοπίασες γι' αυτό το φυτό ούτε το έκανες να μεγαλώσει. Μόνο του μεγάλωσε μέσα σε μια νύχτα και την άλλη μέρα ξεράθηκε. Κι όμως λυπήθηκες γι' αυτό! Εγώ δεν έπρεπε να λυπηθώ για τη Νινευί, τη μεγάλη πόλη; Σ' αυτήν υπάρχουν περισσότεροι από εκατόν είκοσι χιλιάδες άνθρωποι που δεν ξέρουν να ξεχωρίσουν το αριστερό τους χέρι από το δεξί. Επίσης, εκεί υπάρχουν και πολλά ζώα*».

Η τριήμερη παραμονή του Ιωνά στην κοιλιά του κήτους έγινε στα Ευαγγέλια προεικόνιση για το θάνατο, την τριήμερη ταφή και την ανάσταση του Ιησού. Διαβάζουμε στην Καινή Διαθήκη: *Όπως δηλαδή ο προφήτης Ιωνάς ήταν τρεις μέρες και τρεις νύκτες στην κοιλιά του κήτους, έτσι θα είναι κι ο Υιός του Ανθρώπου (= ο Χριστός) μέσα στη γη τρεις μέρες και τρεις νύκτες.*

(Μτ 12, 40)

Εργασία στην τάξη

1. Μετά την επιστροφή από τη Βαβυλώνα: Πώς κατέληξαν να αντιλαμβάνονται οι Ιουδαίοι την εκλογή τους από το Θεό; (Συμβουλευθείτε και το σχετικό παράθεμα στο μάθημα 10).
2. Συμπληρώστε το παρακάτω πλαίσιο:

Τι πιστεύει ο πρωταγωνιστής του βιβλίου «Ιωνάς»	Τι διδάσκει ο συγγραφέας του βιβλίου «Ιωνάς»
Ο Θεός είναι ο Κύριος του Ισραήλ και ο Ισραήλ είναι ο εκλεκτός λαός του	
Ο Θεός σχεδιάζει τη σωτηρία μόνον του λαού του	
Ο Θεός αποστέλλει τους αγγελιαφόρους του μόνον στο λαό του	
Στο Θεό ανήκει μόνον όποιος είναι Ισραηλίτης	
Ο άνθρωπος μπορεί να γνωρίζει με σιγουριά τον τρόπο που κρίνει και ελεεί ο Θεός	

3. Γυρίστε στις τρεις προηγούμενες ενότητες: Ποιοι άνθρωποι φέρουν την «εικόνα» του Θεού σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη; Πώς επιβεβαιώνεται αυτό στην ιστορία του Ιωνά;
4. «Καθένας από εμάς μπορεί να είναι Ιωνάς»: Συζητήστε με το διπλανό σας για ανθρώπους που εμείς σήμερα θεωρούμε ως «κατοίκους της Νινευί»:
5. Πώς αντιμετωπίζει τους ανθρώπους όλου του κόσμου ένας χριστιανός που κατάλαβε την ιστορία του Ιωνά;
6. Παρουσιάστε ένα διάλογο ή μια σκηνή εμπνευσμένη από την ιστορία του Ιωνά.

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Στην ιστορία του Ιωνά γίνεται λόγος για ένα Θεό πατέρα όλων των ανθρώπων. Μπορείτε να αναγνωρίσετε αυτό το χαρακτηριστικό του Θεού στις διηγήσεις της Δημιουργίας;
2. Ποια χαρακτηριστικά ζωής της ιουδαϊκής κοινότητας στη μεταιχμαλωσιακή εποχή καταπολεμά ο συγγραφέας του βιβλίου του Ιωνά; Συμβουλευθείτε και το μάθημα 24.
3. Θυμηθείτε τι είπαμε στο μάθημα 20 για το υπόλειμμα. Τι σχέση έχει ο συγγραφέας του βιβλίου του Ιωνά μ' αυτό;
4. Προσέξτε την τελευταία φράση της διήγησης του Ιωνά και γράψτε τις σκέψεις σας.
5. Το πιο σπουδαίο γεγονός στη χριστιανική λατρεία είναι το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας που λέγεται και *Θεία Κοινωνία*. Ονομάζεται έτσι, επειδή οι πιστοί κοινωνούν, δηλαδή σχετίζονται με το Θεό, όλους τους ανθρώπους και την κτίση και προσεύχονται «*υπέρ του σύμπαντος κόσμου*», δηλαδή για τη σωτηρία όλου του κόσμου. Παρ' όλα αυτά υπάρχουν και χριστιανοί οι οποίοι όταν κοινωνούν σκέφτονται μόνο τον εαυτό τους. Χαρακτηρίστε αυτή τη στάση με βάση τα όσα μάθατε στο σημερινό μάθημα.

Οικουμενικότητα

Και σε άλλα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης βρίσκουμε την αλήθεια ότι ο Θεός αγαπά και προνοεί* χωρίς διάκριση για τους ανθρώπους όλης της γης: *Αινείτε* τον Κύριο όλοι οι ειδωλολάτρες! Αυτόν υμνείτε όλοι οι λαοί!*

Ψαλμ 116

Ο Κύριος λέει: «Έρχεται καιρός, που όλα τα έθνη, όποια γλώσσα κι αν μιλούν, θα τα συνάξω και θα 'ρθούνε για να δουν τη δόξα μου»*

Ησ 66, 18

Επιλέγω και πραγματοποιώ

1. Κάντε μια σύνθεση για τη διακόσμηση της τάξης σας εμπνευσμένοι από την ιστορία του Ιωνά.
2. Κάντε ένα κολλάζ με τον τίτλο «όλοι οι λαοί = μια οικουμένη».

Οικουμένη World Monde Okumene Universa Universo Вселенная

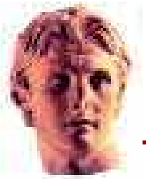

29. Ο Ιουδαϊσμός συναντάται με τον Ελληνισμό

α) Η επίδραση του ελληνικού πολιτισμού στη ζωή των Ιουδαίων

Με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου ο ελληνισμός εξαπλώθηκε σ' όλη τη Μεσόγειο φτάνοντας μέχρι τη Μεσοποταμία και τη μακρινή Ινδία. Όταν ο Αλέξανδρος κατέλαβε την Παλαιστίνη, οι Ιουδαίοι ήδη γνώριζαν τους Έλληνες. Ωστόσο από τότε άρχισαν να έχουν ουσιαστική επαφή μαζί τους.

Μετά το θάνατο του Αλεξάνδρου το τεράστιο κράτος χωρίστηκε σε βασίλεια που τα διοικούσαν οι διάδοχοί του. Για περισσότερο από έναν αιώνα η Ιουδαία ανήκε στο βασίλειο των Πτολεμαίων της Αιγύπτου. Έζησε τότε μια περίοδο ειρήνης στη διάρκειά της οποίας ο ελληνικός πολιτισμός επέδρασε βαθιά σε κάθε πτυχή της ιουδαϊκής ζωής. Η ελληνική γλώσσα διαδόθηκε πολύ. Οι νέες πόλεις που κτίστηκαν πήραν ελληνικά ονόματα. Αρκετοί Ιουδαίοι αντικατέστησαν τα ονόματά τους με ελληνικά. Ο ίδιος ο αρχιερέας Γιόσουα άλλαξε το όνομά του σε Ιάσων. Ο ελληνικός τρόπος ζωής έγινε της μόδας. Οι νέοι κυκλοφορούσαν φορώντας πέτασους, δηλαδή ελληνικά πλατύγυρα καπέλα. Κτίστηκαν θέατρα και γυμναστήρια. Βασική ασχολία των Ιουδαίων έγιναν τα αθλήματα και οι αγώνες. *Ήταν τόση η επίδραση του ελληνισμού ... ώστε οι ιερείς να δείχνουν απροθυμία για τα τελετουργικά τους καθήκοντα. Περιφρονούσαν το Ναό και παραμελούσαν τις θυσίες. Έτρεχαν να παρακολουθήσουν τους αγώνες πάλης, μόλις άκουγαν τον ήχο της έναρξης των αγώνων.*

Σιγά σιγά όμως άρχισαν να εμφανίζονται αντιδράσεις. Ομάδες Ιουδαίων, οι λεγόμενοι «*ευσεβείς*», άρχισαν να εκφράζουν την αντίθεσή τους στις ελληνικές επιρροές. Φοβούνταν μήπως ο λαός παρασυρθεί και λησμονήσει την πίστη στο Θεό, γι' αυτό διακήρυτταν με θέρμη ότι ζει σωστά μόνον όποιος γνωρίζει και εφαρμόζει πιστά το Νόμο του Θεού.

β) Οι Ιουδαίοι της διασποράς ξεχνούν τη γλώσσα τους: η μετάφραση των Εβδομήκοντα

Πολύ μεγαλύτερη ήταν η επίδραση του ελληνισμού στους Ιουδαίους της διασποράς. Πολλοί απ' αυτούς μάλιστα είχαν ξεχάσει τη μητρική τους γλώσσα. Κάτι τέτοιο συνέβη και στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, όπου ζούσε μια μεγάλη και δραστήρια ιουδαϊκή κοινότητα. Στα χρόνια του Πτολεμαίου του Φιλάδελφου (285-247 π.Χ.) οι Ιουδαίοι της αλεξανδρινής κοινότητας είχαν φτάσει στο σημείο να μην καταλαβαίνουν τα κείμενα των ιερών γραφών τους που διαβάζονταν στις Συναγωγές. Δημιουργήθηκε, λοιπόν, η ανάγκη να μεταφραστεί ο Νόμος στην *ελληνιστική κοινή* γλώσσα, η οποία εκείνη την εποχή ήταν διεθνής. Ο ίδιος ο Πτολεμαίος φρόντισε να βρεθούν καλοί μεταφραστές. Κατά την παράδοση 72 σοφοί άνδρες πραγματοποίησαν το τεράστιο αυτό έργο στο νησάκι Φάρος, λίγο έξω από την Αλεξάνδρεια. Στα χρόνια που ακολούθησαν μεταφράστηκαν στα ελληνικά σταδιακά όλα τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης. Έτσι προέκυψε η μετάφραση των Εβδομήκοντα, που τη γράφουμε για συντομία *μετάφραση των Ο΄*. Χρόνια αργότερα η χριστιανική Εκκλησία πήρε αυτή την ελληνική μετάφραση και τη χρησιμοποίησε ως επίσημο κείμενο της Παλαιάς Διαθήκης. Αυτό είναι το κείμενο που ακούμε μέχρι σήμερα στη χριστιανική λατρεία.

γ) Οι Ιουδαίοι της Παλαιστίνης αγωνίζονται να διατηρήσουν την ταυτότητά τους: η Μακκαβαϊκή εξέγερση

Η περίοδος της ειρήνης στην Παλαιστίνη έληξε όταν η χώρα πέρασε στην κυριαρχία των Σελευκιδών, βασιλέων της Συρίας. Αυτοί προσπάθησαν να εξελληνίσουν με βίαιο τρόπο τους Ιουδαίους. *Ο βασιλιάς Αντίοχος έστειλε γραπτή διαταγή σ' όλα τα έθνη του βασιλείου του, σύμφωνα με την οποία αυτά θα εγκατέλειπαν τα έθιμά τους και θα γίνονταν όλα ένας λαός. Κι όλα τα έθνη υπάκουσαν. Ακόμη και από τους Ισραηλίτες πολλοί συμφώνησαν και δέχτηκαν τη θρησκεία του βασιλιά.* Ο Αντίοχος βεβήλωσε* και λαφυραγώγησε το Ναό και απαγόρευσε την τήρηση του Σαββάτου, την περιτομή* και την προσφορά θυσιών. Επιπλέον διέταξε να προσφέρονται θυσίες στους εθνικούς θεούς μέσα στο Ναό της Ιερουσαλήμ. Οι ποινές που επέβαλλε σε όσους είχαν αντίρρηση έφταναν έως το θάνατο. Τότε μια ιουδαϊκή οικογένεια ιερέων, οι Ασμοναίοι, ξεκίνησαν μια σθεναρή* αντίσταση.

Εκείνο τον καιρό ένας ιερέας ... που ονομαζόταν Ματταθίας ... περιδιάβηκε την πόλη φωνάζοντας δυνατά: «Όποιος υποστηρίζει με ζήλο το νόμο του Μωυσή και τηρεί σταθερά τη Διαθήκη, ας με ακολουθήσει!». Τότε αυτός και οι γιοι του κατέφυγαν στα βουνά και εγκατέλειψαν όλα τους τα υπάρχοντα στην πόλη. Πολλοί που ήθελαν να ζήσουν με δικαιοσύνη, σύμφωνα με το Νόμο του Μωυσή, βγήκαν στην έρημο με σκοπό να μείνουν εκεί, μαζί με τα παιδιά τους, τις γυναίκες τους και τα ζώα τους, γιατί αντιμετώπιζαν μεγάλους κατατρεγμούς. Ενώθηκαν μ' αυτούς πολλοί... Έτσι συγκροτήθηκε ένας στρατός, ο οποίος χτύπησε τους αμαρτωλούς και ασεβείς ανθρώπους... Οι λόφοι της Ιουδαίας έγιναν το ορμητήριο του ανταρτοπόλεμου των Ιουδαίων ενάντια στους Σελευκίδες.

Ο Ματταθίας σκοτώνει έναν αποστάτη Ιουδαίο, χαρακτικό του Ντορέ (19ος αι.)

Μετά το θάνατο του Ματταθία, οι γιοι του, Ιούδας, Ιωνάθαν και Σίμων, συνέχισαν τον αγώνα. Στον Ιούδα μάλιστα έδωσαν το χαρακτηρισμό *Μακκαβαίος* (=αυτός που σφυροκοπά, ο ισχυρός). Γι' αυτό όλη η εξέγερση ονομάστηκε *Μακκαβαϊκή. Έτσι υπερασπίστηκαν το Νόμο του Μωυσή έναντι των ειδωλολατρικών εθνών και των βασιλιάδων τους και δεν άφησαν τον ασεβή βασιλιά Αντίοχο να θριαμβεύσει.*

δ) Οι Ασμοναίοι κυβερνούν την Ιουδαία: μια περίοδος κρίσης

Μετά από πολλούς αγώνες οι Μακκαβαίοι / Ασμοναίοι κατόρθωσαν να δώσουν στους Ιουδαίους την ανεξαρτησία τους. Η οικογένειά τους κυβέρνησε την Ιουδαία μέχρι την εποχή που κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους. Ωστόσο όλα αυτά τα χρόνια ο εξελληνισμός των Ιουδαίων συνεχίστηκε. Γι' αυτό εξακολουθούσαν και οι διαμάχες ανάμεσα στους εξελληνισμένους Ιουδαίους και τους «ευσεβείς». Οι πρώτοι έφταναν, όπως είδαμε, στο σημείο να απορρίπτουν τις πατρογονικές τους παραδόσεις. Αντίθετα οι δεύτεροι πίστευαν ότι έπρεπε να μένουν πιστοί αποκλειστικά στη δική τους παράδοση και αρνούνταν οτιδήποτε ξένο. Εφάρμοζαν αυστηρά όχι μόνο το Νόμο αλλά και τις ερμηνείες των Γραμματέων. Ο απλός λαός βρισκόταν σε σύγχυση και δεν ήξερε πια ποιον να εμπιστευτεί. Με το πέρασμα των χρόνων η σύγχυση ολοένα και μεγάλωνε.

Εργασία στην τάξη

1. Εξηγήστε τη στάση των ευσεβών Ιουδαίων απέναντι στις ελληνιστικές επιδράσεις.
2. Τι σημασία είχαν για το ιουδαϊκό έθνος οι αγώνες των Μακκαβαίων;
3. Ποιος ήταν ο ρόλος του ελληνισμού στη διάδοση του κειμένου και των μηνυμάτων της Παλαιάς Διαθήκης σε όλο τον κόσμο;

Προτάσεις για εργασία και δραστηριότητες

Προσπαθώ να καταλάβω περισσότερο

1. Προσέξτε το χάρτη και διαβάστε την παρακάτω φανταστική επιστολή που στέλνει γύρω στο 168 π.Χ. ένας κάτοικος της Ιερουσαλήμ στον αδελφό του που ζει στην ιουδαϊκή κοινότητα της Αλεξάνδρειας. Ποια στοιχεία του μαθήματος επιβεβαιώνονται;

Αγαπημένε μου αδελφέ, Ρουβήν, σε χαιρετώ...
Σου γράφω για να περιγράψω την απελπισία μου. Δεν μπορώ να πιστέψω πως εκατό χρόνια ήταν αρκετά να ξεχάσουμε παραδόσεις τόσων αιώνων! Η αγία Ιερουσαλήμ μας έχει μετατραπεί σε μια κανονική ελληνική πόλη. Όλοι μιλούν ελληνικά. Θαρρείς και ντρέπονται να μιλούν τη γλώσσα μας. Αλίμονο, αδελφέ μου... Ιδρύθηκε και ελληνικό Γυμνάσιο, όπου οι νέοι μας όχι μόνο γυμνάζονται (και μάλιστα γυμνοί, όπως οι Έλληνες), αλλά μελετούν μόνον τα ελληνικά γράμματα. Αντί να μαθαίνουν τη γλώσσα μας και να μελετούν τα ιερά μας κείμενα, το μόνο που τους νοιάζει είναι πώς θα γίνουν κανονικοί Έλληνες. Το χειρότερο όμως απ' όλα είναι ότι κάποιοι συμπατριώτες μας προσφέρουν θυσίες στο Δία! Και μάλιστα μέσα στον ίδιο το Ναό μας! Πάει, αδελφέ μου, η Διαθήκη των πατέρων μας. Ποιος ξέρει πόσα κακά θα μας βρουν.
Εσείς ζείτε τόσο μακριά κι όμως φροντίζετε να μην ξεχνάτε τις παραδόσεις μας· ενώ εμείς εδώ δεν αφήσαμε τίποτε όρθιο. Εγώ βέβαια στέλνω τα παιδιά κάθε μέρα στη Συναγωγή. Και στο σπίτι φροντίζω να μιλάμε τη γλώσσα μας· Όμως δε φτάνει αυτό.
Χαιρετισμούς στη Νωεμίν και στο μικρό μου ανηψιό Ζαχαρία.

Ο αδελφός σου, Ιούδας

Μετάφραση των Ο΄

Ελέγχω τι έμαθα

1. Με ποιον τρόπο οι Ιουδαίοι ήρθαν σε στενή σχέση με τον ελληνισμό;
2. Περιγράψτε τις επιδράσεις που δέχθηκαν.
3. Τι εννοούμε μιλώντας για «Ιουδαίους της διασποράς»; (Γυρίστε και στο μάθημα 23).
4. Τι ακριβώς είναι η Μετάφραση των Ο΄ και για ποιους λόγους έγινε; Γιατί είναι γνωστή στους χριστιανούς;
5. Ποια ήταν η πολιτική των Σελευκίδων κατακτητών;
6. Για ποιους λόγους έγινε η Μακκαβαϊκή εξέγερση και γιατί ονομάστηκε έτσι;
7. Ποιο ήταν το αποτέλεσμά της;
8. Περιγράψτε τις θρησκευτικές διαμάχες του ιουδαϊκού κόσμου τα τελευταία 150 χρόνια πριν τη Γέννηση του Χριστού.
9. Ποιοι κατέλαβαν την Παλαιστίνη περίπου μισόν αιώνα πριν τη Γέννηση του Χριστού;

Δραστηριότητα

Βρείτε στοιχεία για λαούς που ζούν την παραβίαση της εθνικής και θρησκευτικής τους ταυτότητας στην εποχή μας.

30. Περιμένοντας το Μεσσία: το «πλήρωμα του χρόνου»

Ζούμε ελπίζοντας

Ο καθένας από μας ζει ελπίζοντας. Έτσι τα καλά πράγματα γίνονται καλύτερα και οι δυσκολίες της ζωής λιγότερο σκληρές. Όμως και ολόκληρες ομάδες των ανθρώπων ελπίζουν. Π.χ. ένα σχολείο ελπίζει ότι θα βραβευθεί σε ένα διαγωνισμό θεατρικής παράστασης. Μια οικογένεια ελπίζει ότι ο πατέρας θα βρει μια καλύτερη δουλειά. Ένας υποταγμένος λαός ελπίζει ότι θα κερδίσει την ανεξαρτησία του. Ο υποανάπτυκτος κόσμος ελπίζει για μια καλύτερη ζωή. Ολόκληρος ο κόσμος σήμερα ελπίζει ότι θα έρθει μια εποχή ειρήνης και ευημερίας για όλους.

Οι ελπίδες των Ιουδαίων για το Μεσσία

Στα φετινά μαθήματα είδαμε ότι οι Ιουδαίοι ήταν ένας λαός που πορεύτηκε με μεγάλα σκαμπανεβάσματα. Απ' την αρχή της ιστορίας τους χρειάστηκε να παλέψουν με πολλούς αντιπάλους: Αιγύπτιους δυνάστες, κινδύνους της ερήμου, πολυθεΐα και ειδωλολατρία, ισχυρούς εχθρούς, εσωτερικές κρίσεις και λάθη. Ωστόσο πάντα προσπαθούσαν να διατηρούν την πίστη τους στη Διαθήκη. Δεν έπαψαν να ελπίζουν ότι όλες οι υποσχέσεις του Θεού θα εκπληρωθούν. Και περίμεναν το Μεσσία που θα έστελνε ο Θεός· έναν απόγονο του Δαβίδ, που θα εγκαθίδρυε τη βασιλεία του Θεού στη γη.

Μετά τη βαβυλώνια αιχμαλωσία, και αντίθετα με τις ελπίδες που διατηρούσαν οι Ιουδαίοι ότι θα ζούσαν πια ελεύθεροι, ακολούθησαν δύσκολοι αιώνες. Αναγκάστηκαν να είναι, όπως είδαμε, υποτελείς* σε λαούς ισχυρούς. Έτσι, πολλοί Ιουδαίοι άρχισαν να ονειρεύονται διαφορετικά τον ερχομό του Μεσσία. Να ελπίζουν, δηλαδή, ότι θα έρθει ως ήρωας και απελευθερωτής που θα τους ξαναδώσει τη χαμένη τους αξιοπρέπεια και θα τους αποκαταστήσει ως ένα μεγάλο έθνος στα μάτια του κόσμου. Ξεχάστηκε η παλιά Επαγγελία του Θεού στον Αβραάμ: *«μ' εσένα θα ευλογηθούν όλα τα έθνη της γης»*. Οι Ιουδαίοι προσδοκούσαν πια το Μεσσία ως έναν κοσμικό βασιλιά, που θα ερχόταν στον κόσμο μόνο γι' αυτούς. Όταν οι Ρωμαίοι κατέκτησαν την Παλαιστίνη, οι ελπίδες του ιουδαϊκού λαού για τον ερχομό ενός τέτοιου Μεσσία δυνάμωσαν ακόμη περισσότερο.

Οι ελπίδες των χριστιανών για το Μεσσία όλου του κόσμου

Στα φετινά μαθήματα ξεκαθαρίσαμε ότι και οι χριστιανοί αναγνωρίζουν πως τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης μιλούν για το Μεσσία. Διαπιστώσαμε, ωστόσο, ότι η Εκκλησία δεν αναγνωρίζει στο πρόσωπο του Μεσσία χαρακτηριστικά κοσμικού βασιλιά, εθνικού ήρωα ή πολιτικού ηγεμόνα. Αντίθετα, θεωρεί ότι τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης μιλούν για τον απεσταλμένο του Θεού, που θα ιδρύσει μια βασιλεία η οποία «*δεν είναι αυτού του κόσμου*». Μιλούν για ένα Μεσσία που δεν έρχεται στον κόσμο αποκλειστικά για κάποια έθνη, αλλά που θα γίνει ο ίδιος **φως για όλα τα έθνη**. Για τον **Υιό του Θεού** που θα πάθει πολλά για να ανοίξει τα μάτια των ανθρώπων. Σε πολλές προφητείες και αφηγήσεις συναντήσαμε αναφορές και προεικονίσεις για το πρόσωπο αυτού του Μεσσία. Σε κάποιες προφητείες του βιβλίου του **Ησαΐα,** στις οποίες περιγράφονται τα πάθη του, η Εκκλησία βρίσκει ιδιαίτερη σημασία. Εκεί διαβάζουμε:

Τα νώτα μου έδωσα να μαστιγωθούν
*τα σαγόνια μου να ραπιστούν**
και δεν έκρυψα το πρόσωπό μου
από ντροπή για τα φτυσίματα.
Ο Κύριος με βοήθησε
και γι' αυτό δεν υποχώρησα,
αλλά κράτησα σταθερά το πρόσωπό μου…

Αυτός όμως παίρνει πάνω του τις αμαρτίες μας
και πονάει για μας…
Όλοι πλανηθήκαμε όπως τα πρόβατα,
ο καθένας πλανήθηκε στο δρόμο του…
Αυτός όμως παρά τις κακώσεις
δεν άνοιξε το στόμα του.
Σαν πρόβατο οδηγήθηκε στη σφαγή
και όπως το άφωνο αρνί
μπροστά σ' αυτόν που το κουρεύει…

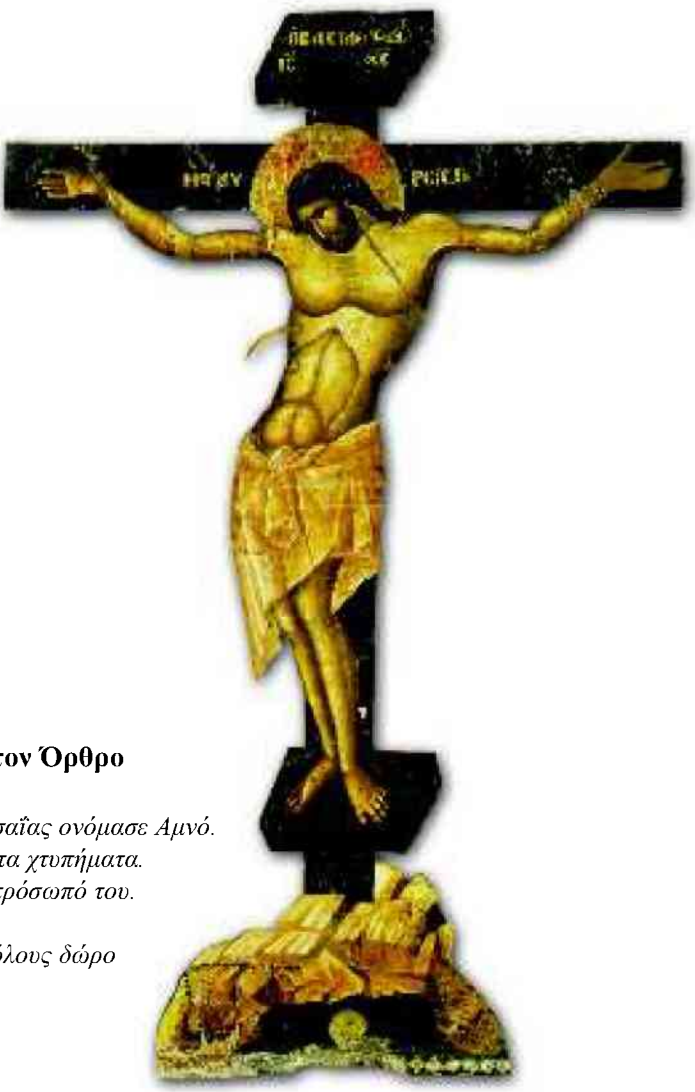

Για το Μεσσία Χριστό οι χριστιανοί ψάλλουν στον Όρθρο της Μεγάλης Πέμπτης:

Έρχεται με τη θέλησή του να σφαγιαστεί, Αυτός που ο Ησαΐας ονόμασε Αμνό.
Προσφέρει την πλάτη του στο μαστίγιο, τα σαγόνια του στα χτυπήματα.
Μπρος στα φτυσίματα της ντροπής ατάραχο κράτησε το πρόσωπό του.
Σε θάνατο καταδικάζεται εξευτελιστικό, ο αναμάρτητος.
Όλα τα υπομένει με τη θέλησή του, για να προσφέρει σ' όλους δώρο
τη νίκη πάνω στο θάνατο.

Το πλήρωμα του χρόνου

Μέσα από τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης παρακολουθήσαμε το μεγάλο ταξίδι της ανθρωπότητας προς τη σωτηρία. Αναγνωρίσαμε τους τρόπους με τους οποίους ο Θεός προετοίμασε βήμα βήμα τους ανθρώπους να την υποδεχτούν. Σε όλη αυτή την πορεία της προετοιμασίας οι άνθρωποι του υπολείμματος μετέφεραν ζωντανή από γενιά σε γενιά την ελπίδα ότι ο Θεός θα τηρήσει τις υποσχέσεις του.

Το 63 π.Χ. ο ρωμαίος στρατηγός Πομπήιος έμπαινε κατακτητής στην Ιουδαία. Το ρωμαϊκό σύμβολο του αετού υψωνόταν παντού. Η συνεχής παρουσία των ρωμαίων στρατιωτών στη μικρή αυτή χώρα θύμιζε με σκληρό τρόπο στους κατοίκους της ότι ήταν για μια ακόμη φορά υποταγμένοι. Κι όμως, μέσα σ' αυτόν τον υποταγμένο λαό φούντωνε η ελπίδα για το Μεσσία. Αυτόν που θα φέρει – σύμφωνα με τα λόγια του προφήτη Ησαΐα – *μήνυμα χαρμόσυνο στους φτωχούς, κήρυγμα λευτεριάς στους αιχμαλώτους, απαλλαγή στους φυλακισμένους, παρηγοριά σ' όσους πενθούν, χαρά σ' όσους θρηνούν.*

Πράγματι ύστερα από λίγα χρόνια ήρθε το *πλήρωμα του χρόνου*. Συμπληρώθηκε δηλαδή ο χρόνος που είχε ορίσει ο Θεός για να πραγματοποιήσει τη μεγάλη του υπόσχεση. Τότε ένας άνθρωπος από το υπόλειμμα, ένα ταπεινό κορίτσι που ζούσε στη Ναζαρέτ, η Μαριάμ, πήρε πρώτη το μεγάλο μήνυμα. Θα έφερνε στον κόσμο το Μεσσία, τον *Ιησού Χριστό*.

Ξανακοιτώντας τα μαθήματα του Ε΄ κεφαλαίου

1. Γνωρίζουμε ότι η λέξη **κόσμος** σημαίνει στολίδι. Ο Ιωάννης Δαμασκηνός, ένας θεολόγος του 8ου αι., γράφει: *Ο άνθρωπος, λοιπόν, είναι ένας μικρός κόσμος*. Προσπαθήστε να επισημάνετε στα μαθήματα της Δημιουργίας στοιχεία που επιβεβαιώνουν αυτή την άποψη.
2. Αναγνωρίστε στις διηγήσεις για τη Δημιουργία τον αληθινό **προορισμό του ανθρώπου**.
3. Στην Καινή Διαθήκη διαβάζουμε: *Όλοι αμάρτησαν και βρίσκονται μακριά από τη δόξα του Θεού. Ο Θεός όμως τους δικαιώνει χωρίς αντάλλαγμα, με τη χάρη του* (Ρωμ 3, 23-24). Σε ποιες διηγήσεις της Παλαιάς Διαθήκης είδαμε ότι ο Θεός δεν εγκατέλειψε τους ανθρώπους να υποφέρουν ζώντας τις καταστροφικές συνέπειες της **αμαρτίας** τους;
4. Σε ποιες διηγήσεις του κεφαλαίου μπορείτε να αναγνωρίσετε ότι ο Θεός της Παλαιάς Διαθήκης είναι ο **Θεός που αγαπά όλους τους ανθρώπους**;
5. Ποιοι λόγοι οδήγησαν τους Ιουδαίους να παρερμηνεύσουν τις προφητείες για το **Μεσσία - Σωτήρα** όλου του κόσμου και να θεωρήσουν ότι ο ερχομός του αφορά αποκλειστικά αυτούς;

6. Στο παραπάνω πλαίσιο βλέπουμε καταστάσεις που αφορούν κοινωνικές ομάδες ανθρώπων σε κάθε εποχή. Προσπαθήστε να τις αναγνωρίσετε στα γεγονότα της ζωής των Ιουδαίων στο Ε΄ κεφαλαίο.

Βάλτε ένα Σ αν η πρόταση είναι σωστή και ένα Λ αν είναι λάθος

- Η πρώτη φροντίδα των Ιουδαίων μετά την επιστροφή τους από τη Βαβυλώνα ήταν το κτίσιμο των τειχών της Ιερουσαλήμ.
- Τα κείμενα της Πεντατεύχου συγκεντρώθηκαν και καταγράφηκαν από τους Ιουδαίους μετά την επιστροφή τους από τη βαβυλώνια αιχμαλωσία.
- Οι γραμματείς ήταν αυτοί που έγραψαν όλες τις διατάξεις του Νόμου.
- Οι Συναγωγές ήταν για τους Ιουδαίους ο χώρος όπου προσεύχονταν και μελετούσαν το Νόμο.
- Θεολογικές αλήθειες λέγονται οι αλήθειες για τη ζωή και τον κόσμο που πηγάζουν από την πίστη στο Θεό.
- Στα κείμενα της Γενέσεως βρίσκουμε μια σύγχρονη επιστημονική απάντηση για τη δημιουργία του κόσμου
- Η αποτυχία του ανθρώπου να έχει ζωντανή σχέση με το Θεό (= αμαρτία) επηρεάζει και όλες τις άλλες σχέσεις του.
- Σε όλες τις διηγήσεις της Παλαιάς Διαθήκης αναγνωρίζουμε τις ευκαιρίες που δίνει ο Θεός στον άνθρωπο να μετανιώσει και να επιστρέψει κοντά του.
- Ο Θεός διάλεξε τον Ισραήλ, γιατί ήταν ο καλύτερος λαός του κόσμου.
- Η έκφραση «*το πλήρωμα του χρόνου*» σημαίνει ότι ήρθε ο καιρός για τον ερχομό του Μεσσία.

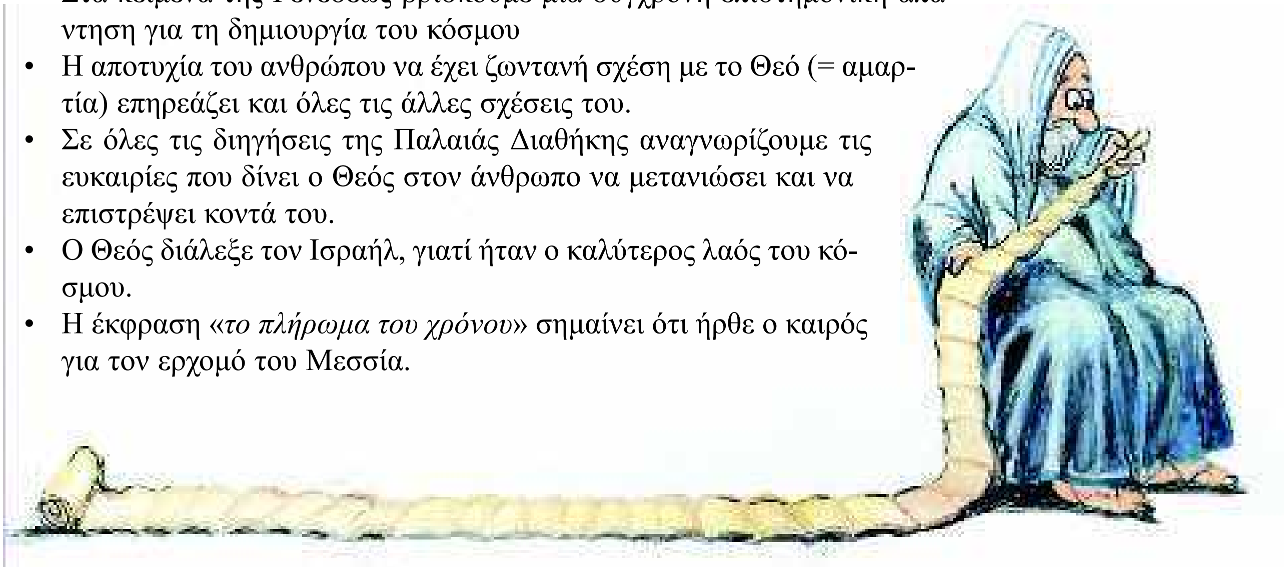

Ξανακοιτώντας όσα δουλέψαμε τη φετινή χρονιά

Α. Τοποθετήστε σε χρονολογική σειρά τις παρακάτω περιόδους της Παλαιάς Διαθήκης που γνωρίσαμε και στη διπλανή στήλη συμπληρώστε τα ονόματα προσώπων που σχετίζονται μ' αυτές:
Μεγάλοι βασιλείς. Κριτές. Δράση των μεγάλων προφητών. Αναδιοργάνωση της κοινότητας μετά την αιχμαλωσία. Γνωριμία με τον Ελληνισμό. Μακκαβαϊκή επανάσταση. Πορεία στην έρημο. Υποδούλωση στους Ρωμαίους. Έξοδος από την Αίγυπτο. Πατριάρχες. Επιστροφή από τη Βαβυλώνα. Εγκατάσταση στη γη της Επαγγελίας. Βαβυλώνια Αιχμαλωσία.

	Περίοδοι της Παλαιάς Διαθήκης που γνωρίσαμε	Πρόσωπα που σχετίζονται μ' αυτές
1.		....
2.		....
3.		....
4.		....
5.		....
6.		....
7.		....
8.		....
9.		....
10.		....
11.		....
12.		....
13.		....

Β. Συγκεντρώστε τα ονόματα των **βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης** από τα οποία προέρχονται τα κείμενα των μαθημάτων σας

Γ. Για τους χριστιανούς η **πίστη** στο Θεό είναι μια σχέση εμπιστοσύνης, αλλά και μια διαρκής περιπέτεια. Σε ποιες ιστορίες του φετινού σας βιβλίου το είδατε να επαληθεύεται;

Δ. Μιλήστε για τον ερχομό του **Μεσσία** όπως θα μιλούσε στο παιδί του ένας Ιουδαίος που ανήκε στο υπόλειμμα και ζούσε στα χρόνια της ρωμαϊκής κατοχής. Χρησιμοποιήστε στοιχεία από όλα τα μαθήματα της φετινής χρονιάς.

Ε. Η **σχέση** Θεού - Ανθρώπου από τη σκηνή της φιλοξενίας του Αβραάμ έως το βιβλίο του Ιωνά: Χαρακτηρίστε την με παρομοιώσεις και εικόνες.

ΣΤ. Τα παρακάτω αποσπάσματα ανήκουν στην **Καινή Διαθήκη** με την οποία θα ασχοληθείτε την επόμενη χρονιά. Αφού τα διαβάσετε προσεκτικά, αναγνωρίστε: α) για ποιες αλήθειες μιλούν και β) με ποια γεγονότα και διηγήσεις της Παλαιάς Διαθήκης προετοιμάστηκε η ανθρωπότητα να τις ακούσει και να τις αποδεχτεί.

- *Η θεία δύναμή του μας δώρισε όλα όσα μας χρειάζονται για τη ζωή μας ... μας δώρισε τις πιο πολύτιμες και τις πιο μεγάλες υποσχέσεις με τις οποίες θα γίνετε μέτοχοι της θείας φύσεως.* (Β Πε 1, 3-4)
- *Αφού ο Θεός, τα παλιά χρόνια, μίλησε στους προπάτορες πολλές φορές και με ποικίλους τρόπους δια των προφητών, σ' αυτούς εδώ τους έσχατους καιρούς μίλησε σ' εμάς μέσω του Υιού του.* (Εβρ 1, 1)
- *Δεν υπάρχει πια Ιουδαίος και ειδωλολάτρης, δεν υπάρχει δούλος και ελεύθερος, δεν υπάρχει άντρας και γυναίκα· όλοι είστε ένας, χάρη στον Ιησού Χριστό. Κι αφού ανήκετε στο Χριστό, είστε απόγονοι του Αβραάμ και κληρονόμοι της ζωής, όπως υποσχέθηκε ο Θεός.* (Γαλ 3, 28-29)

Μετά απ' αυτά είστε έτοιμοι να συζητήσετε στην τάξη τον τίτλο του βιβλίου της φετινής χρονιάς.

Ο Ιησούς Χριστός, λεπτομέρεια από τη *Μεταμόρφωση* του Μιχάλη Βασιλάκη (2002)

Επίλογος

Μήπως προσέξατε ένα κλίμα «τέλους» στην ατμόσφαιρα της τάξης σας; Τα σχολικά σας βιβλία έφτασαν στην τελευταία σελίδα τους, αρκετοί από σας νιώθετε κουρασμένοι, κάνει πια αρκετή ζέστη και ήδη συζητάτε για τις καλοκαιρινές σας διακοπές.

Πράγματι, ένα ταξίδι, αυτό της φετινής σχολικής χρονιάς, έφτασε στο τέλος του. Και το βιβλίο των Θρησκευτικών, που σας συντρόφεψε σ' αυτό, τελείωσε. Τι σας πρόσφερε στ' αλήθεια;

Πρώτα πρώτα γνωρίσατε τον κόσμο της Παλαιάς Διαθήκης: Φανταστήκατε την εποχή της διαβάσατε τα κείμενά της και γνωρίσατε πολλές ιστορίες της συναισθανθήκατε τη ζωή των μεγάλων πρωταγωνιστών της. Στη συνέχεια καταλάβατε τη θέση της Παλαιάς Διαθήκης στην Αγία Γραφή και στη ζωή των χριστιανών. Και οπωσδήποτε βρήκατε απαντήσεις σε κάποια ερωτήματά σας.

Η εργασία αυτή σίγουρα σας βοήθησε να γνωρίσετε και να καταλάβετε περισσότερο τη χριστιανική πίστη και να γίνετε πιο ευαίσθητοι άνθρωποι. Ας μην ξεχνάμε πως ο σύγχρονος άνθρωπος δε χρειάζεται μόνο γνώσεις αλλά και ευαισθησία για να τα βγάλει πέρα σε μια τόσο περίπλοκη εποχή.

Όλα αυτά φαίνονται σημαντικά. Κι ακόμη περισσότερο επειδή τα πετύχατε όχι ο καθένας μόνος του, αλλά ως συμμαθητές και συνάνθρωποι. Συμπληρώνατε ο ένας τον άλλο. Αναγνωρίζατε όχι μόνο τις αδυναμίες αλλά και τα χαρίσματα ο ένας του άλλου. Συχνά ανοίξατε τις καρδιές σας. Γι' αυτό, αν έχετε χρόνο, αφιερώστε μια ώρα στην τάξη σας να θυμηθείτε πόσο ωραίο ήταν να προχωρήσετε όλοι μαζί και να καταφέρετε να γίνετε μια ομάδα ανθρώπων που συνεργάζεται.

Τίποτε δε σταματάει με τις διακοπές. Τίποτε απ' όλα όσα κερδίσατε δε θα χαθεί. Όπου κι αν βρεθείτε το καλοκαίρι, θα κουβαλάτε μαζί σας όλα όσα έγιναν τη φετινή χρονιά. Συχνά χωρίς να το καταλαβαίνετε. Δε θα πάψετε να είστε «μαθητές». Άνθρωποι δηλαδή που προσπαθούν να ζήσουν δημιουργικά και με αγάπη για τη ζωή και τον κόσμο.

Όταν τον ερχόμενο Σεπτέμβρη θα ξανάρθετε στο σχολείο, όλα τα καινούρια πράγματα που θα γνωρίσετε θα τα κτίσετε πάνω σε ό,τι κατακτήσατε αυτή τη χρονιά. Του χρόνου ένα νέο ταξίδι σας περιμένει.

Καλό καλοκαίρι!

Οι συγγραφείς

Λεξιλόγιο

Μάθημα 1
ινδουϊστές = οι οπαδοί του Ινδουϊσμού, της τοπικής θρησκείας της Ινδίας
υφήλιος = ολόκληρη η γη
συναρπαστικός = αυτός που έχει την ικανότητα να ενθουσιάζει, να συγκινεί ή να γοητεύει
Θεία Λειτουργία = η τέλεση του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας
Ιερές Ακολουθίες = οι θρησκευτικές τελετές που γίνονται στην Εκκλησία
δραστικός = ενεργητικός, αποτελεσματικός
έσχατοι καιροί = τελευταίοι χρόνοι

Μάθημα 2
επικός = ηρωικός
γνωμικά = σύντομοι διδακτικοί λόγοι
αποφθέγματα = σύντομοι σοφοί λόγοι
ανεξίτηλα = χωρίς να σβήνουν (συνεχίζουν να υπάρχουν)
βεδουίνος = βοσκός και σκηνίτης, κάτοικος των ερήμων της Συρίας και της Βόρειας Αφρικής
όστρακα = κομμάτια πήλινων αγγείων
επίπληξη = η τιμωρία με λόγια, το μάλωμα

Μάθημα 3
σημιτική καταγωγή = η προέλευση από τους απογόνους του Σημ, γιου του Νώε. Σ' αυτούς ανήκουν οι Εβραίοι, οι Άραβες, οι Σύροι, οι Φοίνικες κ.ά.
νομαδική ζωή = ο τρόπος που ζουν οι νομάδες, δηλαδή οι κτηνοτρόφοι που μετακινούνται σε αναζήτηση βοσκής
συναρπαστική = δες μάθημα 1

Μάθημα 4
Unesco = Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, τις Επιστήμες και τον Πολιτισμό
διαδραματίστηκαν = συνέβησαν
μορφολογία του εδάφους = μορφή της εξωτερικής επιφάνειας της γης

Α΄ Κεφάλαιο Εισαγωγή
θρησκευτικές δοξασίες = θρησκευτικά πιστεύω
ισχύς = δύναμη
ημινομαδική πατριά = μεγάλη οικογένεια που ζούσε άλλοτε περιπλανώμενη κι άλλοτε εγκατεστημένη σ' έναν τόπο
σημίτης = αυτός που κατάγεται από τη σημιτική φυλή
διαδραματίζεται (η ιστορία) = εκτυλίσσεται, συμβαίνει

Μάθημα 5
συνάπτω Διαθήκη = κάνω συμφωνία
εύνοια = συμπάθεια, ενδιαφέρον
να τους κατευοδώσει = να τους ξεπροβοδίσει
εδάφιο = χωρίο, απόσπασμα

Μάθημα 7
εύνοια = δες μάθημα 5
τον περιστοίχιζαν = τον περιτριγύριζαν

Β΄ Κεφάλαιο Εισαγωγή
καταδυνάστευση = καταπίεση
συνοχή = ενότητα

Μάθημα 8
εργοδηγός = ο υπεύθυνος ενός έργου
εξουθενώνω = αδυνατίζω
αγγαρεία = αναγκαστική εργασία
τροφός = αυτή που τρέφει

Μάθημα 9
άνυδρες στέπες = πεδιάδες χωρίς νερό
άζυμο ψωμί = ψωμί χωρίς μαγιά, με νερό κι αλεύρι μόνο
απέλαση = διώξιμο
λαθρομετανάστευση = το να μπαίνει κάποιος σε μια χώρα, χωρίς την έγκριση των Αρχών της (η παράνομη είσοδος σε μια χώρα)

Μάθημα 10
μη μοιχεύσεις = μην έχεις εξωσυζυγικές σχέσεις
σύναψη Διαθήκης = κλείσιμο συμφωνίας
αντιμετωπίζω δίλημμα = βρίσκομαι στη θέση να διαλέξω ανάμεσα σε δύο καταστάσεις με σοβαρές συνέπειες

Μάθημα 11
εμψύχωνε = έδινε θάρρος, ενθάρρυνε
μονογενής γιος = μοναχογιός
να μας νουθετήσουν = να μας συμβουλεύσουν, να μας διδάξουν

Μάθημα 13
συνομοσπονδία = η ένωση των φυλών με σκοπό την επίτευξη κοινών στόχων
μνησίκακος = αυτός που κρατάει κακία
ενέχυρο = αντικείμενο αξίας, που δίνεται από τον οφειλέτη στο δανειστή ως εγγύηση για την επιστροφή του δανείου
υποζύγιο = άλογο, μουλάρι, γάιδαρος
μεροληπτώ = παίρνω το μέρος κάποιου
δωροδοκία = το να δίνεις χρήματα ή είδη αξίας σε κάποιον, με σκοπό να πετύχεις ευνοϊκή μεταχείριση
βδελυρός = απαίσιος
οιωνοσκοπία = μαντεία για το μέλλον, που γινόταν παρατηρώντας το πέταγμα και τις φωνές των πουλιών

Μάθημα 14
σφύζουν από ζωή = είναι γεμάτα από ζωή
μιναρές = ψηλός και λεπτός πύργος του τζαμιού, από τον οποίο ο μουεζίνης καλεί τους πιστούς σε προσευχή
ομολογίες (χριστιανικές) = τα διάφορα χριστιανικά δόγματα, όπως, η ορθοδοξία, ο ρωμαιοκαθολικισμός, ο προτεσταντισμός κ.ά.
μουεζίνης = ο μουσουλμάνος θρησκευτικός λειτουργός που καλεί τους πιστούς σε προσευχή, χότζας

Μάθημα 15
ύσσωπος = αρωματικό και φαρμακευτικό φυτό
αινείτε = δοξάστε, επαινέστε

Μάθημα 16
ευρυμάθεια = πολυμάθεια

Μάθημα 17
αλαζονικός = ο υπερβολικά εγωιστικός

Μάθημα 19
τυπολατρία = η λατρεία των τύπων και όχι της ουσίας
δολοπλόκοι = αυτοί που μηχανεύονται δόλους και απάτες, απατεώνες,
μοιχεία = δες μάθημα 10
ολοκαυτώματα = αιματηρές θυσίες κατά τις οποίες τα ζώα καίγονταν ολόκληρα πάνω στο θυσιαστήριο
αταλάντευτη = σταθερή, ακλόνητη
βιοτικό επίπεδο = η ποιότητα της ζωής
θαλπωρή = ζεστασιά

Μάθημα 20
κομπάζει = υπερηφανεύεται ανόητα
καυστικοί λόγοι = αυστηροί, τσουχτεροί, λόγια που καίνε
δωροδοκούνται = δες μάθημα 13
ολοκαύτωμα = δες μάθημα 19
σφυρηλατώ = κατεργάζομαι μέταλλα με σφυρί
ανεξιθρησκία = ελευθερία να πιστεύει κάποιος σε όποια θρησκεία θέλει
νηφαλιότητα = ηρεμία, γαλήνη

Μάθημα 21
παραστάτες της θύρας = τα πλαϊνά στηρίγματα της πόρτας
εξαλείφθηκε = έσβησε, συγχωρέθηκε
ορθώνονται πεισματικά = ξεσηκώνονται με πείσμα, εναντιώνονται
παχνί = το μέρος που βάζουν τροφή για τα ζώα, φάτνη
ολοκαυτώματα = δες μάθημα 19
απεχθάνομαι = σιχαίνομαι, αρνιέμαι έντονα
υπέρτατος = ανώτατος, πάνω απ' όλα

Μάθημα 22
αποκατάσταση = επαναφορά στην προηγούμενη κατάσταση
θα σας συνάξω = θα σας συγκεντρώσω
αντισημιτικές αντιλήψεις = κοινωνικές και πολιτικές απόψεις, που στρέφονται εναντίον των Εβραίων
εκούσιες = με τη θέλησή τους
θρησκευτικοί θεσμοί = βασικές συνήθειες, κανόνες, έθιμα, νόμοι, που αναγνωρίζονται από τα μέλη μιας θρησκείας
λιμπρέττο = το κείμενο της όπερας (= μουσικό δράμα)

Ε΄ Κεφάλαιο Εισαγωγή
κοσμοπολίτικος τρόπος ζωής = ο τρόπος ζωής που διαμορφώνεται με επιδράσεις από πολλά μέρη του κόσμου

Μάθημα 23
λευίτες = απόγονοι του Λευί, βοηθοί των ιερέων, μουσικοί και θυρωροί, με καθήκοντα για τη φρούρηση, την καθαριότητα και την τάξη στο Ναό

Μάθημα 24
έμβλημα = διακριτικό σήμα

Μάθημα 27
αλαζονεία = υπερβολικός εγωισμός

Μάθημα 28
προνοεί = φροντίζει
θα τα συνάξω = δες μάθημα 22
αινείτε = δες μάθημα 15

Μάθημα 29
βεβήλωσε = μόλυνε
περιτομή = τελετουργική κοπή μέρους του δέρματος του γεννητικού οργάνου του αγοριού. Γινόταν την όγδοη μέρα από την γέννηση του παιδιού και ξεχώριζε τον Εβραίο από τον ειδωλολάτρη
σθεναρή = δυνατή, θαρραλέα

Μάθημα 30
υποτελείς = αυτοί που βρίσκονται υπό την εξουσία κάποιου
να ραπιστούν = να τα χτυπήσουν

Πηγές εικονιστικού υλικού
(οι αριθμοί μέσα στις αγκύλες παραπέμπουν στις σελίδες του βιβλίου μας, όπου παρατίθεται το υλικό)

α. Ελληνόγλωσσες
Βασιλάκης Μιχάλης - Σεπτέμβριος 2002, επιμέλεια - σχεδιασμός Ευ. Πυργιανάκη, Ηράκλειο Κρήτης 2002 (Κατάλογος έκθεσης), [154]
Velickovic V., Έργα 1988-1996, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 28 [91]
Γκότσης Χρ., *Ο μυστικός κόσμος των βυζαντινών εικόνων,* Αποστολική Διακονία, Αθήνα[2] 1995, τμ. 2, σ. 58 [38]
Δόικος Δ., *Εισαγωγή στην Παλαιά Διαθήκη. Ξενάγηση στον κόσμο της βιβλικής αποκάλυψης,* ΥΠΕΠΘ, Γενική Δ/νση Εκκλησιαστικής Εκπ/σης, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 77, 78, 85, 92, 93 (χάρτες) [109/117/122/148/149]
Ελληνική Τέχνη, Βυζαντινές Τοιχογραφίες, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994, σ. 96, 41, 194-195 [15/62/75]
Ελληνική Τέχνη, Βυζαντινά Ψηφιδωτά, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1994, σ. 136 [85]
Η Βίβλος εικονογραφημένη, μτφρ. Ζωή Πλιάκου, Πατάκης, Αθήνα 1994, σ. 136 [84]
Θεός και Θρησκεία. God & Religion, τχ. 3, σ. 48 [92]
Θησαυροί του Αγίου Όρους, Υπουργείο Πολιτισμού / Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού - Ιερά Κοινότης Αγίου Όρους Άθω - Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης (κατάλογος της ομώνυμης έκθεσης), Θεσσαλονίκη 1997, σ. 44 [115]
Kindersley Doris, *Βίβλος. Ο πλήρης οδηγός εικονογραφημένος,* επιμ. Τζων Μπόουκερ, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, Α.Ε., Αθήνα 1999, σ. 68, 80 [54/60]
Μανουήλ Πανσέληνος, εκ του Ιερού Ναού του Πρωτάτου, Αγιορειτική Εστία, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 152-153, 247, 136, 180 [27/36/67/87]
Μικρογραφίες χειρογράφων (12ος - 14ος αι.), Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Ημερολόγιο 1996, [72/63]
Μουρίκη Ντ., *Τα ψηφιδωτά της Νέας Μονής Χίου,* Εμπορική τράπεζα Ελλάδος, Αθήνα 1985, τμ. 2, εικ. 72 [108]
Μποκόρος Χρ., *Αναλόγιον*, τχ. 3 (2002), [97]
Dowley T., *Ο Άτλαντας της Βίβλου,* Πέργαμος, Αθήνα 1992 [75]
Οικονομόπουλος Ν., *Για τα παιδιά,* Μεταίχμιο, Αθήνα 2001, σ. 99 [20]
Οι θησαυροί του Αγίου Όρους, Εικονογραφημένα Χειρόγραφα, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1973-1980, τμ. Δ΄, σ. 207 [76]
Οι μεγάλοι όλων των εποχών, Μιχαήλ Άγγελος, Οργανισμός Ευρωπαϊκών Εκδόσεων Ε.Ε., σ. 34-35, 68-69 [13/50]
Ο κόσμος του Βυζαντινού Μουσείου, Υπουργείο Πολιτισμού / Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, επιμ. Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 2004, σ. 158 [34]
Ρέμπραντ, Κατάλογος χαρακτικών του Μουσείου Rembrandthuis, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2004, σ. 35 [33]
Σινά, Οι θησαυροί της Ι. Μ. Αγίας Αικατερίνης, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1990, σ. 166 [49]
Σοφιανός Δ. - Τσιγαρίδας Ε., *Άγια Μετέωρα. Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Αναπαυσά Μετεώρων. Ιστορία-Τέχνη,* φωτ. Θ. και Κ. Στεργιόπουλος, επιμ. - παραγωγή ΑΦΟΙ Τσαρουχά, Τρίκαλα 2003, σ. 51, 267 [58/114]
Χατζηδάκης Μ., *Ο κρητικός ζωγράφος Θεοφάνης. Οι τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα,* Εκδόσεις Ι. Μ. Σταυρονικήτα, Άγιον Όρος 1986, εικ. 20 και 113 [51/71]
Χαστούπης Α., Η Αγία Γραφή, Π. και Σ. Δημητράκος, Αθήνα 1960, τμ. 3, σ. 769, 405 (χαρακτικά του G. Doree) [94/104/148]

β. Ξενόγλωσσες
Befteit zum Leben. Religion BHS3, Dom Verlag, Wien 1994, σ. 59 [59]
Das neue Kursbuch Religion 9/10, Calwer / Diesterweg Verlag, Stuttgart 1988, σ. 211 [143]
Ethik 7/8, Cornelsen Verlag, Berlin 1997, σ. 175, 176, 161 [17/126/128]
Moser F. - Nussbaumer - Schofbeck L., *Im Garten des Lebens, Religion BHS 5* (Schulbuch), Wien 1993, σ. 153 [137]
Koder Sieger, Die Bilder der Bibel von Sierger Koder. Erschliessende und meditative Texte, Schwabenverlag, Ostfildern [11]2004, σ. 49 [96]
Kursbuch Religion 9/10, Calwer / Diesterweg Verlag, Stuttgart 1979, σ. 156-157 [137]
La Bible, (6) La mervelleuse histoire de Ruth et l' epopee de David (Ruth et Samuel), Editions de Hennin, Paris, σ. 526 [79]
Τα υπόλοιπα έργα των Marc Chagall [31/100/135], Tiepolo [31], Ρέμπραντ [40], Pablo Picasso [105] καθώς και αρκετές φωτογραφίες αντλήθηκαν από ιστοσελίδες του διαδικτύου.

Οι ολοσέλιδες εικόνες στην αρχή των κεφαλαίων είναι οι παρακάτω:
- σ. 27: από την τοιχογραφία του Μ. Πανσέληνου, *Οι Προπάτορες,* 14ος αι., Πρωτάτο, Άγιον Όρος
- σ. 45: *Ο Μωυσής στο Σινά δέχεται το Νόμο,* φορητή εικόνα του 11ου αι., Ιερά Μονή Άγίας Αικατερίνης, Σινά
- σ. 67: από την τοιχογραφία του Μ. Πανσέληνου, *Η Ανάσταση του Χριστού,* 14ος αι., Πρωτάτο, Άγιον Όρος
- σ. 87: *Ο προφήτης Ιερεμίας,* τοιχογραφία του Μ. Πανσέληνου, 14ος αι., Πρωτάτο, Άγιον Όρος

Πηγές λοιπού βοηθητικού υλικού
(οι αριθμοί μέσα στις αγκύλες παραπέμπουν στις σελίδες του βιβλίου μας, όπου παρατίθεται το υλικό)

Βασίλειος αρχιμ., Καθηγουμένος Ιεράς Μονής Ιβήρων, *Λειτουργικός τρόπος,* Ιερά Μονή Ιβήρων, Καρυές, Άγιον Όρος 2000, σ. 58 [137]
Ελύτης Οδυσσέας, *Εκ του πλησίον,* Ίκαρος, Αθήνα1998, σ. 14, 57, 22 [132/142]
Καρούζος Νίκος, *Φαρέτριον*, Ύψιλον, Αθήνα 1981, σ. 32 [129]
Ματσούκας Νίκος, *Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Σημεία νοήματα αποτυπώματα,* Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 20 [18]
Μολίνα Αντόνιο, *Το βιβλίο της εξορίας,* μτφρ. Δ. Δημουλάς, Πατάκης, Αθήνα 2001, σ. 50 [117]
Σέρμαν Άρνολντ, *Κακοπιστία στα Βαλκάνια. Ο βιασμός της Γιουγκοσλαβίας,* μτφρ. Ν. Ρίζου-Σέρμαν και Κ. Κοντολέων, Ψυχογιός, Αθήνα 1993, σ. 246-248 και 223-224 [92]
Σινόπουλος Τάκης, *Συλλογή ΙΙ,* Ερμής, Αθήνα 1980, σ. 141 [141]

Οι συγγραφείς ευχαριστούν ιδιαίτερα:

Την **Ελληνική Βιβλική Εταιρία** για την παραχώρηση της μετάφρασης του κειμένου της Παλαιάς Διαθήκης. Η μετάφραση αυτή (με μικρές τροποποιήσεις από τους συγγραφείς του σχολικού βιβλίου) υπήρξε η βάση για τη συγγραφή αυτού του βιβλίου.

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α′).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.